

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

MILEVSKO.
DĚJINY, OSOBNOSTI, PAMÁTKY

Diplomová práce

Autor práce: Lenka Dvořáková

Studijní obor: ČJ-OV/ZŠ

Ročník: 5.

Vedoucí práce: Mgr. Helena Stejskalová

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice 29. 4. 2011

.....
Lenka Dvořáková

Na tomto místě bych chtěla v první řadě poděkovat Mgr. Heleně Stejskalové, vedoucí mé diplomové práce, za odborné vedení, zájem, připomínky, cenné rady a čas, který mi věnovala.

Za poskytnuté materiály patří moje poděkování především Milevskému muzeu a jeho pracovníci Heleně Pohořálkové, dále Mgr. Miloslavě Pischkové, Mgr. Jiřímu Irovi, Mgr. Lence Klingenbergové a panu Karlu Reinišovi, který mi poskytl krásné fotografie Milevska z dob dávno minulých i se svým komentářem. V neposlední řadě bych ráda vyjádřila dík i všem pamětníkům, kteří mi ochotně poskytli nejen rozhovor, ale i velmi užitečné informace, které mi byly v mojí práci nenahraditelným zdrojem poznání.

Anotace

Diplomová práce nazvaná *Milevsko. Dějiny, osobnosti, památky* se zabývá historií bohužel poněkud opomíjeného jihočeského města, ležícího mezi Tábořem a Pískem. Nastiňuje dějiny Milevska od pravěku až po současnost s přihlédnutím k nejnovějším výzkumům. Větší pozornost je věnována vzniku města ve 12. století a premonstrátskému klášteru, protože jako národní kulturní památka má pro město velký význam.

Práce se snaží představit i ostatní památky a zajímavosti, které si zasluhují pozornost. V příslušných pasážích byly shromážděny veškeré dostupné informace o jejich vzniku, vývoji, současném stavu a způsobu využití k různým účelům. Na základě pramenů a literatury je prezentováno kulturní bohatství města i současný vztah představitelů města k tomuto bohatství a snaha o jeho obnovu a zachování.

V další části práce se pojednává o známých i dosud méně známých osobnostech milevského regionu. Informace jsou získány částečně rovněž od pamětníků, díky jejichž svědectví mohou být předloženy dosud méně známé či nepublikované informace. Větší pozornost byla zaměřena na významné osobnosti, které se dosud nedočkaly vlastní monografie, neboť právě jejich přínos a význam v různých oborech je nutné představit a zdůraznit.

Annotation

The diploma thesis, entitled “Milevsko. Its history, personalities and historical monuments”, is concerned with a South Bohemian town situated between Tábor and Písek, which is, unfortunately, quite neglected. It outlines the history of Milevsko from prehistory up to the present with respect to the latest research. More attention is paid to the foundation of Milevsko in the twelfth century and the Premonstratensian Monastery because it's a national cultural monument which has a great importance for the town.

The Thesis includes even other historical monuments and attractions which deserve attention. All accessible information about their origin, development, present condition and purpose are compiled in appropriate passages. Both cultural heritage of the town and contemporary relationship of town representatives to this heritage and their effort to restore and preserve it is presented on the basis of bibliography.

The other part of the Thesis deals with famous and, till this time, not so famous personalities from this region. Information is obtained from witnesses to history and thanks to their witness it was possible to get less known or unpublished information. More attention was paid to famous personalities, with no monographs so far, because their benefit and importance in various fields are necessary to present and highlight.

OBSAH:

1	ÚVOD	3
2	STRUČNÝ PŘEHLED PREHISTORIE MĚSTA (Nejstarší archeologické nálezy a osídlení)	5
2.1	Doba kamenná (starší od cca 3 000 000 do 10 000 let př. n. l.; střední: cca od 8 000–5 500 př. n. l.; mladší: 5 500–3 500; pozdní doba: 3 500–2 200 let př.n.l)	5
2.2	Doba bronzová (starší: 2 200–1 600 př. n. l.; střední: 1 600–1 250 př. n. l.; mladší: 1 250–1000 př. n. l.; pozdní doba bronzová: 1 000–800 př. n. l.)	7
2.3	Doba železná (starší doba železná: 800–400 př. n. l.; mladší doba železná: 400–20 př. n. l.)	9
2.4	Stěhování národů, Slované (4.–6. století n.l.)	11
2.5	Počátek doby křesťanské (Kultura románská) (874 – 1 150)	12
3	POČÁTKY MĚSTA	14
3.1	Jiří z Milevska	14
3.2	Vznik názvu města, znak, pečeť	16
4	ROMÁNSKÉ STAVEBNÍ PAMÁTKY	20
4.1	Kostel sv. Jiljí	20
4.2	Bazilika Navštívení Panny Marie	24
5	PREMONSTRÁTSKÝ KLÁŠTER V MILEVSKU	28
5.1	Vznik kláštera	28
5.2	Opat Jarloch (Gerlachus) a jeho letopis	29
5.3	Další osudy milevského kláštera	32
5.4	Provedení a charakter stavby (Cenné stavby areálu)	40
5.5	Klášterní majetek	43
5.6	Premonstráti	47
5.7	Klášterní knihovna	51
5.8	Nový archeologický výzkum kláštera	54
5.8.1	Nálezy spadající do doby před založením kláštera	56
5.8.2	Nálezy spadající do doby po založení kláštera a vzniku města	57
6	VÝZNAM ROMÁNSKÝCH PAMÁTEK A DALŠÍ ZAJÍMAVOSTI MĚSTA	60
7	MILEVSKO NAPŘÍČ STALETÍMI	69
7.1	Od 13. po 19. století	69
7.1.1	Období 19. a 20. století	72
7.2	Dějiny menšin	77
7.2.1	Dějiny milevských Židů	79
8	MILEVSKO DNES	83
8.1	Vztah Milevska k památkám (kulturní dědictví a péče o něj)	84

8.2	Folklorní tradice	86
9	MILEVSKO PROSLAVILI ... ANEB OSOBNOSTI ZNÁMÉ I TY MÉNĚ ZNÁMÉ	92
9.1	Osobnosti z literatury	92
9.1.1	Růžena Svobodová (1868–1920)	92
9.1.2	Jiří Mařánek (1891–1959)	96
9.1.3	Zajímavosti	101
9.2	Místopisci (osobnosti z vlastivědy)	104
9.2.1	Ing. Jaroslav Růžička (1874–1957)	104
9.2.2	Josef Kytka (1894–1968)	106
9.3	Osobnosti světa umění	108
9.3.1	Josefina a Rozálie (Růžena) Blažkovy (1878–1922)	108
9.3.2	Břetislav Benda (1897–1983)	111
9.3.3	Karel Stehlík (1912–1985)	113
9.4	Osobnosti folkloristiky	117
9.4.1	Čeněk Holas (1855–1939)	117
9.4.2	Čeněk Zíbrt (1864–1932)	120
9.4.3	Štěpán Dvořák (1867–1923)	122
9.5	Vzpomínky žijících pamětníků	126
9.5.1	Charakteristika vybraných pamětníků	127
9.5.2	Bodové záznamy rozhovorů	128
9.5.3	Zhodnocení	134
10	ZÁVĚR	137
11	SUMMARY	141
12	LITERÁRNÍ ZDROJE A PRAMENY	142
13	PŘÍLOHY	150

1 ÚVOD

*„...takový pohled při zapadajícím letním
slunci z Hůrek na klášter a do mírně zvlněného
našeho kraje s bělajícími se kostelíky, se zlatými
čtverci pšeničných polí a zelenými záplatami luk
a lesů – tento pohled uchvátí nejen smysly, i srdce!
Je to asi tak, jako bys byl hostem u cizích v nádherném paláci
– a pak se náhle vrátil do chaloupky, kde tě
uvítá vrásčitá, ale ozářená a usměvavá tvář dobré
matky. Jsi doma. Doma!“ (Mařánek. In: 800 let Milevska. 1984: 0)*

V úvodu své práce jsem si dovolila citovat z knihy *800 let Milevska 1184–1984* slova Jiřího Mařánka, milevského rodáka a známého spisovatele. Vyjadřují jeho velmi blízký vztah k městu, ve kterém i já od narození vyrůstám a chovám k němu silnou citovou vazbu. Toto jihočeské město v okrese Písek nemá sice hodně obyvatel,¹ ale zato se může pochlubit bohatou historií. Sama už jsem se o ni dlouho zajímala. Navštěvovala jsem Milevské muzeum i pamětníky a zjistila jsem, že dějiny města jsou skutečně bohaté a mají co nabídnout. Žádné téma mi tedy nemohlo a nemůže být bližší než právě Milevsko, a proto jsem se ho rozhodla zpracovat jako téma své diplomové práce.

Použila jsem především metodu přímou (získávání historických faktů bezprostředně z pramene, v němž jsou o něm obsaženy informace), biografickou (zvláště individuální biografii, kdy jsem se pokusila o sondu do života daného období) a mikrohistorickou. Můj přístup k dějinám byl jak synchronní, tak diachronní.² Při sběru dat jsem pak uplatnila mimo jiného i interview, protože jeho velkou výhodou je navázání osobního kontaktu, který umožňuje hlubší proniknutí do postojů respondentů. Snažila jsem se navázat přátelský vztah a vytvořit příjemnou atmosféru. Volila jsem interview strukturované, kdy jsem pokládala otázky a respondent odpovídal. Občas jsem strukturované kombinovala s nestrukturovaným, protože u pamětníků, tedy starších lidí, se často stávalo, že se k nejasným nebo zajímavým bodům během rozhovoru vraceli.³

¹ Milevsko leží na Milevském potoce 22 km severovýchodně od Písku a 30 km západně od Tábora a na katastrální výměře 42, 49 km² čítá podle údaje z roku 2005 cca. 9 270 obyvatel (Hladký. 2007: 3; Milevsko. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2011-03-02]. Dostupné z [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Milevsko>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Milevsko))

² Inspirace v *Úvodu do studia historie* Bedřicha Šindeláře, s. 69–88

³ Inspirace v *Metodách pedagogického výzkumu* Miroslava Chrásky

V souvislosti s touto technikou jsem volila i metodu orální historie, protože tato kvalitní výzkumná metoda dokáže nejlépe získat obraz lidské minulosti, a to prostřednictvím lidských slov. Nesnažila jsem se totiž získat pouhá fakta, ale během individuálních sdělení zaznamenat i osobní prožitky dotazovaných.

Cílem práce bylo v první řadě postihnout dějiny Milevska, a to nejen od jeho založení velmožem Jiřím z Milevska, ale zmiňuji také nálezy prehistorie, neboť podle dochovaných archeologických nálezů se předpokládá osídlení už ve starší době kamenné. Chronologicky jsem pak pokračovala v dějinách města až do dnešní doby.

Do historie však neodmyslitelně patří i nemovité památky, kterých můžeme v této lokalitě najít pozoruhodné množství, a proto ani je jsem ve své práci neopomněla uvést. Nejvýznamnější je zcela určitě premonstrátský klášter, který se stal dokonce národní kulturní památkou, proto je mu v této práci věnováno více pozornosti než ostatním milevským historickým památkám.

V neposlední řadě se i někteří filozofové (Machiavelliho úvahy; částečně Nietzsche a jeho nadčlověk, který svou vůlí k moci uspořádává společnost podle svého) snažili dokázat, že člověk si své dějiny do jisté míry tvoří sám, **a proto se práce zabývá také významnými osobnostmi milevského regionu.** Snažila jsem se zaměřit především na ty osobnosti, které mají velký význam, avšak dosud neexistuje jejich monografie. Většinou žily a působily v 19. a 20. století. Kromě významných osob z okruhu literatury, vlastivědy a světa umění tvoří jednu oblast i postavy folkloristiky, neboť ta má v Milevsku poměrně dlouhou tradici a dotváří charakter prostředí.

Protože se mi podařilo nasbírat velké množství materiálu, členila jsem text do kapitol a podkapitol, jejichž obsah si můžete přečíst na následujících stránkách.

2 STRUČNÝ PŘEHLED PREHISTORIE MĚSTA (Nejstarší archeologické nálezy a osídlení)

2.1 Doba kamenná (starší od cca 3 000 000 do 10 000 let př. n. l.; střední: cca od 8 000–5 500 př. n. l.; mladší: 5 500–3 500; pozdní doba: 3 500–2 200 let př. n. l.)

Starší doba kamenná (paleolit), představující nejdelší období lidského vývoje, je charakteristická spojením s přírodou a ekologickými vazbami člověka. Přírodní podmínky a klima procházely periodickými zvraty. Střídaly se kratší teplé periody, kdy se klima podobalo tomu dnešnímu, s dlouhými nerovnoměrně studenými obdobími, kdy pro jednotlivé doby ledové bylo charakteristické klima chladné a suché. Vývoj krajiny i člověka byl určen alpským a severským zaledněním. Vyšší nadmořské výšky jihočeské krajiny v nejchladnějších etapách limitovaly osídlení. To mělo vliv i na pozdější sporadické či až absentující osídlení nejstarších zemědělských populací v mladší a pozdní době kamenné. (Chvojka, Krajíc. 2007: 9–10)

Na území České republiky proběhlo jen málo systematických hloubkových výzkumů, které by toto období lépe zmapovaly. Většina zkoumání měla pouze povrchový charakter. Vyšší nadmořská výška, geomorfologická členitost a převažující geologický substrát omezil v jižních Čechách tvorbu sedimentů vhodných pro uchování nálezového prostředí. (Chvojka, Krajíc. 2007: 9–10) To je zřejmě hlavní důvod, proč nemáme v Michálkově *Katalogu pravěké sbírky Milevského muzea*, který zaznamenává všechny objevené artefakty milevského regionu, žádný nález ze starší doby kamenné.

Asi před deseti tisíci lety se ve střední době kamenné (mezolit) začal evropský kontinent postupně oteplovat. Krajina se začala zalesňovat, což ovlivnilo i potravní řetězec a paleolitický lovec se postupně adaptoval na mezolitického sběrače zdrojů potravy, lovce a rybáře. Mezolitické osídlení zasahovalo do vysokých poloh. Hustě osídlen byl pás šumavského podhůří, hlavně v povodí Otavy a Blanice (včetně přítoků). (Chvojka, Krajíc. 2007: 11) Avšak ani z této doby nemáme v Milevsku a okolí žádný nález.

Po mezolitu přišla mladší doba kamenná (neolit), která přinesla podstatný zvrát v dějinách středoevropského osídlení. První zemědělskou vlnu představuje kultura

s lineární keramikou, objevující se převážně v nížinách. (Chvojka, Krajíc. 2007: 13) Člověk od lovu a sběru přechází k pěstování zemědělských plodin a domestikaci zvířat. A na rozdíl od mezolitu, kdy lovci a sběrači vyhledávali vyšší polohy poblíž vodních ploch, mokřadů a lesů, se neolitičtí zemědělci orientují na nížiny středních, severozápadních a východních Čech, tedy na teplejší a sušší oblasti s úrodnými a lépe obdělávatelnými půdami. Jižní Čechy nebyly pravěkými populacemi vyhledávány. Jednoznačné doklady osídlení byly prokázány zhruba před 40 lety. Spadá sem několik lokalit v oblasti Zvíkova, Vltavotýnsko, jihozápadní část Českobudějovické pánve a Český Krumlov. (Chvojka, Krajíc. 2007: 13–14)

Z mladší doby kamenné se dochoval kopytovitý kamenný klín štíhlého plankonvexního tvaru, který byl nalezen v našem „okresu“ u Milešova,⁴ a sekeromlat⁵ pocházející z 3. tisíciletí př. n. l.. (Michálek. 1969: 3, 19)

Z neolitu známe několik prokazatelně doložených sídlišť, ale po něm následuje eneolit (pozdní doba kamenná), o němž máme informací velmi málo. Většina eneolitických kultur je zastoupena pouze ojedinělými nálezy kamenných nástrojů. První kulturou je kultura nálevkovitých pohárků, z níž máme v našem okolí nález pouze na Bernarticku (soubor keramických zlomků). Výraznější stopy osídlení jižních Čech touto kulturou postrádáme. (Chvojka, Krajíc. 2007: 18)

Jedinou eneolitickou kulturou, jež částečně jihočeskou oblast osídlila, byla kultura chamská. Osídlení bylo zjištěno hlavně v severní části jižních Čech, především na Strakonicku a Písecku. V Jeteticích u Milevska byl učiněn keramický nález střepů.⁶ (Chvojka, Krajíc. 2007: 18)

Michálek ve svém *Katalogu pravěké sbírky* uvádí z období eneolitu ještě tato naleziště: Bernartice (2 kamenné sekerky, kamenný klínek trapezoidního tvaru); Dobrá Voda u Kovářova (kamenná sekerka s odlomeným týlem); Kotýřina u Kostelce nad Vltavou (kamenná sekerka mírně trapezoidního tvaru); Milešov (tři kamenné sekerky)⁷;

⁴ Milešov je obec vzdálená 20 km od Milevska

⁵ Nález z roku 1914 na Bernarticku v polní trati „Na posvátném“ (jižně od obce). Předán byl Milevskému muzeu z muzea v Písku v roce 1959. Jedná se o kamenný sekeromlat s rovným týlem, mírně vyklenutými stěnami a symetrickým ostřím. V horní třetině těla obdélníkového průřezu se nachází otvor. (Michálek. 1969: 3)

⁶ Bratři Lacinové našli v listopadu 1963 na příkrém svahu skalnatého terénu (dvacet metrů od chaty svých rodičů) pod kameny v hloubce 50–75 cm shluk střepů. (Michálek. 1969: 3)

⁷ Sekerky našel roku 1930 Oldřich Čech při orání na poli „Na Mlazinách“ (také též Na Mlačinách) a předal je Antonínovi Květovi z Milevska, který je následně daroval Milevskému muzeu. (Michálek. 1969: 20)

Pechova Lhota (zlomek týlní části kamenné sekyrky); Žďákov (kamenná sekerka obdélníkového tvaru) (Michálek. 1969: 2, 3, 19, 20, 25)

2.2 Doba bronzová (starší: 2 200–1 600 př. n. l.; střední: 1 600–1 250 př. n. l.; mladší: 1 250–1000 př. n. l.; pozdní doba bronzová: 1 000–800 př. n. l.)

„Díky poměrně klidnému vývoji, masovému nástupu bronzu, rozvoji specializovaných řemesel i zintenzivnění dálkového obchodu zažívá Evropa nebyvalý rozkvět, který můžeme vidět i v jižních Čechách.“ (Chvojka et al. 2011: 3)

V počátcích nejstarší doby bronzové bylo stále osídlení jižních Čech velmi sporadické. Kolem roku 2000 př. n. l. přišla velká kolonizační vlna nejspíše ze středních Čech a lidé se začali usazovat v klimaticky a přírodně vyhovujících částech jihočeského kraje. Byly jimi hlavně Českobudějovická pánev (podél řeky Vltavy od Českokrumlovka až po okolí Zvíkova), dále povodí dolního toku Lužnice na Táborsku a Bechyňsku, povodí dolního toku Blanice na Vodňansku a Protivínsku a střední a dolní Pootaví na Písecku a Strakonicku. Jihočeské území se tak v této době stalo i významným transportním územím, neboť jižní Čechy spojovaly podunajské a alpské regiony s centrálními částmi severních Čech. Základní surovinou pro výrobu bronzu byla měď, která se sice u nás na některých místech vyskytovala, ale hlavní těžební zónou byly rakouské Alpy. Přes jihočeské území tedy cestovaly karavany kupců, které dovážely suroviny, a z nich vyrobené předměty do středočeské a severočeské oblasti. Kupci si občas zásoby surovin, odlité polotovary⁸ či hotové výrobky na našem území schovávali. Díky tomu máme doloženy podél dálkové stezky hromadné nálezy, tzv. depoty. V okolí Milevska byl v roce 2008 učiněn nález měděných žeber a zlatého šperku na louce u obce Bernartice. Při záchranném archeologickém výzkumu bylo zachráněno celkem 56 kusů měděných žeber, z nichž pouze jedno bylo dochováno v úplné podobě a zbytek ve zlomcích. Zlatý šperk ve tvaru kruhu byl vyroben z dvojnásobného vinutého drátku, který je na jedné straně ukončen volně a na druhé straně má smyčku, vytvořenou protilehlým ohnutím. Na kruhu byl ještě zavěšen malý

⁸ Nejčastější forma prodávaných komodit dopravovaných polotovary. V jednotlivých regionech pak byly odlitky zpracovány do finálních produktů. (Chvojka et al. 2011: 3)

kroužek o průměru 8 mm zhotovený z téhož materiálu. (Chvojka et al. 2011: 3, 6; Růžička. 1996: 5)

Ve střední a mladší době bronzové se v jižních Čechách usídlil tzv. lid mohylové kultury, jehož název je odvozen od zvláštního způsobu pohřbívání: na hroby mrtvých byly navršeny mohyly. Díky lesnímu porostu byly četné mohyly, složené z kamenů a hlíny, zanechány i v okolí Milevska a našly se v nich popelnice a milodary. Počátky zkoumání spadají už do první poloviny 19. století. U nás v jižních Čechách byl však první nález mohyly, objevené při záměrném výzkumu, učiněn až v roce 1866 na levém břehu Malše u Plava na Českobudějovicku (objevitelem byl jakýsi pan Kotka). Větší množství mohyl objevil i Jan Karel Hraše, kterého považujeme za průkopníka výzkumu jihočeských mohyl. Zaměřil se především na mohyly nad říčkou Smutná, do které se vlévá i Milevský potok. Mohyly (datované do střední doby bronzové) měly kruhovou nebo čtverhrannou hrobovou komoru, vybudovanou z kamene vybraného z řečiště Smutné. Mezi největší pohřebiště tohoto druhu patří mohyla v lese Chlum u Sepekova nedaleko Milevska. (Růžička. 1996: 6; Fröhlich. 1990: 34; 37)

„V části zvané Osičiny napočítali archeologové v minulém století 76 mohyl. Jejich výzkum, či lépe řečeno kopání v nich, zahájili kolem roku 1845 úředníci milevského premonstrátského panství. Po nich pokračoval ve výkopech v rocích 1863 a 1878 Jan Karel Hraše a v letech 1898–1899 Josef Ladislav Píč.“ (Fröhlich. 1990: 37) Většina mohyl byla částečně prozkoumána a jejich původ určen do střední doby bronzové. Pohřbívalo se však i v mladší době bronzové a ve starší době železné, kdy se tradičně pohřby (většinou žárové) přikládaly do již stojících starších mohyl. Z původního počtu 76 mohyl ze střední a mladší doby bronzové a z doby halštatské se jich dodnes dochovalo 60. (Chvojka, Křišťuf, Rytíř. 2007: 35; Fröhlich. 1990: 37)

Při prvních výkopech v Chlumu bylo prý nalezeno několik zlatých předmětů, z nichž za zmínku stojí zlatý prsten, který podle dochované zkazky nosila manželka milevského důchodního a z prstu ho nikdy nesundávala. (Fröhlich. 1990: 38)

Při výzkumu z konce 19. století máme nález zlatého náramku, prstýnku (oba z dvojitého zlatého drátu) a plíšku. Další cennosti bohužel ukradli dělníci, kteří na výkopu pracovali. J. L. Píč a jeho laborant V. Landa nemohli uhlídat všech 24 zaměstnanců, a tak se stalo, že spirálově stočený prstýnek o pěti závitech byl objeven u milevského zlatníka, kam ho prodal právě jeden ze zaměstnaných dělníků. Lidská ziskuchtivost tedy měla na svědomí znehodnocení nejednoho cenného archeologického nálezů. (Fröhlich. 1990: 38)

Chvojka, Křišťuf a Rytíř roku 2007 zpracovali seznam mohylových pohřebišť na Písecku. V nejbližším okolí Milevska je známo nejméně 6 mohyl ze střední doby bronzové v lese u poutního kostelíka sv. Rozálie v Bernarticích, z nichž tři prozkoumal roku 1899 J. L. Píč. V blízkosti Milevska se dochovalo 5 mohyl v lesíku V kopcích, nacházejícím se v Jestřebicích u Bernartic, a 9 mohyl v lesíku Kopaniny v Jetěticích. Ještě blíže, a to 3 kilometry od Milevska, leží vesnice Líšnice, kde bylo zaznamenáno 25 mohyl v lese Klín (rozsáhlé pohřebiště zasahuje až do katastru Zálší). Vedle Líšnice je již výše zmíněný Sepekov,⁹ kde bylo kromě uvedených 76 mohyl nalezeno ještě 8–9 mohyl ze střední doby bronzové v poloze Na vrších a 5 mohyl západně od samoty U Farků v trati Na záchodě. (Chvojka, Křišťuf, Rytíř. 2007: 31, 32, 33, 35)

V mladší době bronzové se změnil pohřební ritus – mizí kostrové hroby a postupně doznívá budování mohylových naspů nad hroby. Dominantou se stávají ploché žárové (většinou popelnicové) hroby v zahloubených jamkách pod úrovní terénu. Podle způsobu pohřbívání mluvíme o době popelnicových polí. V počátečních fázích tohoto období se však souběžně s tímto druhem pohřbu vyskytují ještě i mohylové hroby. V pozmeněné podobě (ubývají kamenné konstrukce a i v nich jsou žárové hroby kladeny do zahloubených jamek) se vyskytují i v jižních Čechách. Na okrese Písek je spolehlivě prokázáno 15 mohylových a 16 plochých pohřebišť. Pouze jedna lokalita se však nachází v okolí Milevska, a to u Sepekova, což je oproti střední době bronzové značný úbytek (pouze 2 mohyly). (Chvojka, Křišťuf, Rytíř. 2007: 126–127)

Dalším nálezem z mladší doby bronzové, tentokrát přímo z Milevska, je 213 milimetrů dlouhá bronzová jehlice s dvojkónickou hlavicí, která byla objevena při stavbě rodinného domu gymnazijního profesora Josefa Novotného v ulici B. Smetany. (Fröhlich. 1997: 82–83)¹⁰

2.3 Doba železná (starší doba železná: 800–400 př. n. l.; mladší doba železná: 400–20 př. n. l.)

V závěru doby bronzové se změnily klimatické podmínky, které ovlivnily další vývoj. Ustupují četné zemědělské osady a prosazuje se chov koní a dobytka. Narůstá

⁹ Podrobnosti viz. Chvojka, Křišťuf, Rytíř: s. 75–76

¹⁰ Kompletní seznam nálezů z doby bronzové viz. Michálkův katalog (ze starší doby bronzové pod číslem: 11C, 19; ze střední doby bronzové pod číslem: 1C, 6, 9, 10, 16A, 16B, ; z mladší doby bronzové pod číslem: 14, 16C, 20)

moc vojenských družin, které jsou schopny ubránit majetek komunity. Nastupuje nový kov – železo. První železo přišlo do Evropy z Orientu a poté se ve střední Evropě (i u nás) objevila tzv. kultura halštatská (do 4. st. př. n. l.) s počátky železa. Nejvyspělejšími se stávají oblasti, kde se nachází zdroje soli, železa a stále i mědi. Sídliště tvořily kůlové stavby, mírně zahloubené polozemnice a systémy zahloubených objektů nejrůznějších funkcí. Převažuje žárové pohřbívání, v plochých hrobech i pod mohylou, později jsou členové bojových družin a bohatí jedinci pohřbíváni pod mohylovými hroby kostrovými. Z pozdní doby halštatské se dochovaly šperky, které byly nepochybně součástí hrobu (plochého) či mohyly. Ve dvacátých letech 20. století byl na poli mezi východním výběžkem Šibenného vrchu a pozdějšími garážemi ČSAD vyoran bronzový náramek a zlomek nákrčníku. Oba nálezy byly zdobené bohatou geometrickou výzdobou. (Růžička. 1996: 6–7; Fröhlich. 1997: 83; Michálek. 1969: 20; ZČM. 1996: 8)

V roce 1976 soustředil archeolog Pavel Břicháček svou pozornost na Šibenný vrch a na levém břehu potoka, jehož tok směřuje k náměstí, objevil zlomky nádob, spadající také do pozdní doby halštatské.¹¹ (Fröhlich. 1997: 83)

Přímo v Milevsku už jiné nálezy z této doby nemáme, ale o objevech z okolních vesnic se můžeme dočíst v Michálkově *Katalogu pravěké sbírky* (pod čísly 7, 12, 15A, 15B, 22A, 22B).

V mladší době železné se v českých zemích po odchodu lidu mohylového usídlili Keltové, kteří tu zůstali 400 let. Mluvíme tedy o kultuře laténské (galské). Urychloval se společenský vývoj a kulturní rozkvět byl podmíněn hlavně intenzivním využíváním surovin, plně rozvinutým zemědělstvím (vynález radlice), vyspělou řemeslnou výrobou a obchodem. Narůstá počet osad, ale již se můžeme setkat i se systematicky budovanými opevněnými hradišti. (ZČM. 1996: 10)

České území bylo sice osídleno keltským kmenem Bójů, ale není jisté, zda se usadili i přímo v okolí Milevska. Předměty laténské kultury jsou v naší krajině nalezeny,¹² ale Bójové sem zřejmě nepřišli, a pokud ano, tak jen v řídkém osídlení. (Růžička. 1996: 8)

„Již v průběhu 4. a v 3. stol. před n. l. dostával vývoj dramatické rysy. Změny klimatu, místy nadměrná koncentrace obyvatelstva i politické rozpory jsou příčinou pádu dosavadních společenských struktur. Zanikají knížecí hrady, mizí bohaté mohylové

¹¹ Kromě těchto nálezů objevil i zlomky nádob z 13. století, takže máme další svědectví o tom, že sídliště vznikala právě v těchto místech, kde je dodnes nejrůdnější půda milevského okolí. (Fröhlich. 1997: 83)

¹² V Srlně byl roku 1952 při opravě tamního mostu nalezen v násypu nad klenbou jednoho mostního oblouku zlomek snad lahvovité nádoby se zesíleným okrajem, vyšším prohnutým hrdlem a baňatým tělem. Zdobený byl svíslým hřebenováním a do muzea ho daroval Jindřich Kokrment. (Michálek. 1969: 22)

hroby vládců v jejich okolí. Obyvatelstvo se dává do pohybu, nastává doba velkých keltských tažení, především na východ a na jih.“ (ZČM. 1996: 10) Díky tomu se Keltové seznámili s antickým životním stylem, výrobními technikami, technologiemi, dopravou a obchodem. Nové zkušenosti pak uplatnili hlavně v období oppid (opevněná střediska městského charakteru), tedy ve 2.–1. století př. n. l. Oppida byla výrobními, obchodními, vojenskými i kultovními centry. V této době je také poprvé pro vnitřní a vnější směnu ražena mince. (ZČM. 1996: 10)

2.4 Stěhování národů, Slované (4.–6. století n.l.)

Ve 4. století zesílil pohyb germánských kmenů i jiných etnik žijících v Evropě do takové míry, že jej nazýváme stěhováním národů.¹³ Po dobu tří století došlo k úplné přeměně etnické mapy celého kontinentu, ačkoliv české země zůstaly poněkud stranou od tohoto chaotického procesu, který zachvátil okolní území. *„Našeho okresu se stěhování národů tak často nedotklo jako úrodných a teplých polabských nížin. Do našich krajin s drsnějším podnebím přitáhl snad Domažlickým průsmykem, dále průsmykem Kdyňským a průsmykem u Pivoňky pod Lysou horou lid mohylový, po něm snad Keltové (v řídkém osídlení), pak Germáni (v řídkém osídlení), ale od II. stol. po Kr. byl náš okres skoro liduprázdný. Teprve po VI. stol. přišli Slované, ale s počátku též v řídkém osídlení.*“ (Růžička. 1996: 15)

Dochází tedy k postupnému osídlování dříve opuštěných území. Osídlení se soustřeďuje do středního Pootaví a Českobudějovické pánve (skupina sídlišť tzv. zlechovského typu).¹⁴ (Chvojka, Krajíc. 2007: 85)

Po odchodu zbytku germánského obyvatelstva někdy koncem 5. století se v nejmladších fázích stěhování národů s doklady osídlení už nesetkáváme. Počátky slovanského osídlení jihočeského regionu pro nás zůstávají do jisté míry neznámé. Máme pouze jediný doklad raně středověkého osídlení, a tím je nádoba z Písku – Vrcovic. Jižní Čechy měly méně výhodné přírodní podmínky, a proto se jich zřejmě slovanská kolonizace v nejstarší fázi nedotkla. Dalším důvodem mohl být i fakt, že jižní a západní Čechy v pravěku patřily k periferním územím vyspělé kultury bavorského

¹³ Za počátek stěhování se bere rok 375, kdy do střední Evropy vtrhli Hunové, předkové Maďarů (Růžička. 1996: 15)

¹⁴ Dříve se zdálo, že germánské osídlení jižních Čech končí nejpozději do 5. století, ale některé ojedinělé nálezy posledních let ukazují na možnost posunout tuto hranici až do první poloviny 6. století. (Chvojka, Krajíc. 2007: 85)

Podunají (na rozdíl od severní poloviny české kotliny). (Břicháček. Příspěvek k poznání nejstaršího slovanského osídlení jižních Čech. In: *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*. 2007: 111)

Nálezy z pozdější doby slovanské máme z Voltýřova u Klučenic, ze Zběšic u Bernartic a z Chrástu u Zahořan.¹⁵

2.5 Počátek doby křesťanské (Kultura románská) (874 – 1 150)

Roku 863 přicházejí na území Velké Moravy Konstantin a Metoděj, které vyslal byzantský císař Michal III. na žádost velkomoravského knížete Rostislava. Tito misionáři kázali slovo boží ve slovanské řeči, šířili náboženské texty a zasloužili se o vytvoření staroslověnského jazyka a písma hlaholice. Díky soluňským bratrům, jak se Konstantinovi a Metodějovi často říká, se náboženská víra šířila mezi lid.

Událostí, kterou oficiálně začíná doba křesťanská, se stalo pokřtění knížete Bořivoje na Velehradě (křest přijal od arcibiskupa Metoděje). Datování křtu je však problematičtější. Pohybuje se mezi roky 874–885, nejčastěji se však uvádí letopočet 883. (Růžička. 1996: 22)

Na těchto událostech se Milevsko nijak nepodílelo. Kdy se křesťanství na Milevsku šířilo, nevíme, ale s největší pravděpodobností sem proniklo od Prahy po roce 973, kdy bylo založeno pražské arcibiskupství. Růžička uvádí, že k roku 1131 si jeden z pokračovatelů Kosmových do své kroniky zapsal: „—castrum in partibus Milevsko“.¹⁶ (1996: 23) Mohlo by to znamenat, že tu byly dvě osady: tvrz Milevsk a víska Milevsko. U tvrze byl možná už dřevěný kostel, který by polohou odpovídal nynějšímu kostelu sv. Jiljí. Svědčily by o tom i hroby, které všude kolem děkanského kostela byly a ještě jsou. Pokud tu tvrz, u které zmiňovaný kostel stával, skutečně existovala, byla dřevěná. Je vyloučeno, že by už ve 12. století v Milevsku stával kamenný hrad, neboť před 13. stoletím nebyly známé kamenné hrady jako soukromá šlechtická sídla. Každopádně z této doby pocházejí významné románské stavby, o kterých bude zmínka později. (Růžička. 1996: 23)

Trvalé osídlení zde začalo tedy teprve utvrzením křesťanství, z toho důvodu původ Milevska datujeme spíše k počátku 10. století. Některá význačná místa však mohla být

¹⁵ Více k nim viz. Michálekův katalog, s. 3, 23 a 24

¹⁶ Překlad: části hradu v Milevsku

osídlena už dříve, protože jak Růžička zmiňuje, archeolog Bedřich Dubský našel na místě později založeného kláštera stopy trvalého osídlení od 9. do 12. století – mohlo se jednat o původní Milevsk. Nynější jméno dal Milevsku však až velmož Jiří z Milevska, o kterém bude řeč v následující kapitole.

3 POČÁTKY MĚSTA

3.1 Jiří z Milevska

Tato kapitola bude pojednávat o nejstarší známé osobnosti Milevska, která je opředena záhadami a tajemstvím. Nejvíce informací o Jiřím můžeme najít v Jarlochově kronice, ale kdyby Jiří nezaložil klášter, snad bychom ani nevěděli, že existoval, protože všechny zprávy jsou vázány právě na vznik kláštera. Z 12. století je znám jeho podpis hned z několika listin. Opat Jarloch ho jmenoval „*noster comes Georgius*“,¹⁷ což dokazuje, že byl vznešeného rodu.

První zmínka o Jiřím je v Jarlochově kronice z roku 1184 a Jarloch zde zaznamenává poškození kostela při tažení vojska salcburského arcibiskupa. Zároveň tak potvrzuje existenci Jiříkova tribunového kostela sv. Jiljí.

Další velmi cenné informace se dozvídáme opět z Jarlochovy kroniky. Jiří se roku 1185 účastnil bitvy u Loděnice, kde byl smrtelně raněn jeho číšník Jura. Ten své dědiny věnoval kostelu sv. Jiljí a za peníze z jejich prodeje byla koupena od Vítka staršího ves Staňkov. Ze skutečnosti, že měl Jiří svého číšníka, je zřejmé, že jeho dvůr byl organizován stejně jako dvůr panovníka.

Ve svém záznamu Jarloch také zapsal, že v bitvě u Loděnice¹⁸ málem přišel o život i sám Jiří, ale dva z jeho bojovníků, Mstoň a Ploužin, mu opatřili nového koně poté, co byl pod Jiřím jeho kůň zabit. Z toho vyplývá, že měl nejen ozbrojenou družinu, která byla znakem nejvýznamnějších lidí, ale také autoritu.

Hrozba smrti, které musel Jiří v bitvě u Loděnice čelit, zřejmě vedla k rozhodnutí založit klášter. Tento záměr mohla ovlivnit i skutečnost, že Jiří pravděpodobně neměl potomky (žádné nemáme doložené)¹⁹ a jeho jmění by tedy po Jiříkově smrti získal panovník. Kláštery byly zakládány mimo jiné i jako rodová záležitost, většinou ale převažovaly prestižní důvody. Každopádně založit klášter si mohla dovolit jen významná osoba. Jiří byl teprve sedmý šlechtic v pořadí, který založil klášter. Protože

¹⁷ Překlad: Jiří, hrabě z našich

¹⁸ Jiří se účastnil i dalších bojů – mezi Přemyslem Otakarem I. a moravským knížetem Konrádem a mezi císařem Bedřichem a uherským králem Ottou. Jiří táhl se svým knížetem do Německa na pomoc císaři Bedřichovi, což svědčí o tom, že lenní poměr země české k německé říši zasahoval až do Milevska (Růžička. 1996: 26)

¹⁹ Z Jiřího rodiny máme doloženu pouze informaci o smrti jeho matky Zdislavy. Jméno Jiřího matky, a zároveň zakladatelky kostela na Červené, se objevilo v úmrtním záznamu z roku 1190 v klášteře ve Schläglu (česky Drkolná v Rakousku) (Bervida et al. 1984: 19)

bylo ještě před sněmem v Sadské, kde bylo roku 1189 šlechtou prosazeno tzv. „zpučné panství“,²⁰ musel žádat panovníka o souhlas se založením kláštera, což je důkaz Jiříkova významného postavení.

Ve feudální společnosti měl význam rozsah majetkové držby.²¹ Svůj majetek měl Jiří roztroušený po celé zemi. Roku 1184 směnil s pražským biskupem Jindřichem Břetislavem své čtyři vesnice dále od Milevska²² za tři vesnice v jeho blízkosti. Těmito blízkými vesnicemi byly Hrejkovice, Dobrotěšice a Mimoňovice, což dokládá, že Jiří soustřeďoval panství okolo Milevska. Dobrotěšice a Mimoňovice patrně zanikly nebo změnily svůj název, protože v pozdějším majetku kláštera se vyskytují jen názvy podobné, u nichž není prokázáno, že by se zmiňovanými vesnicemi měly něco společného. Protože se nedochovala zakládací listina milevského kláštera, nemáme přesnou představu o velikosti jeho panství, a tudíž ani o přesné velikosti jeho významu. Prokazatelně mu patřily Milevsko, Červená a již výše uváděné Hrejkovice, Dobrotěšice a Mimoňovice. Předpokládá se, že klášter vlastnil okolo dvaceti osad (Hrazany a Osek jako opevněné osady a dále Jetětice až Branice, Líšnice, Zhoř, Květov, Zbelítov, Níkovice, Dmýštica, Dobrošov, Přeborov, Něžovice, Jenšovice, Křižanov, Stehlovice). Součástí majetku pak bylo i proboštství toužimské s městečkem Útvinou a panským sídlem Toužimí.²³ Je otázkou, jak Jiří k svému značnému majetku přišel. Nejspíš se jednalo o majetek zděděný či získaný dřívějšími generacemi.

I poté, co majetek (či jeho část) předal klášteru, můžeme najít doklady svědčící o Jiříkově významu. Na dvou listinách z roku 1197, souvisejících se založením kláštera

²⁰ „V roce 1189 vyhlásil kníže Konrád II. Ota v Sadské Statuta, která byla prvním psaným zákoníkem (text dochován z Moravy). Upevňovala princip svobodného vlastnictví pozemků a soudnictví (při soudech museli být přisedící z vyšší nebo místní šlechty). Vlastní soudní procesy si však dlouho udržovaly iracionální magické formy, k nimž patřily zejména tzv. boží soudy.“ (Kolektiv autorů. 1992: 59)

²¹ V době, kdy feudalismus v našich zemích dosahoval vrcholu, je jedním ze základních faktů našich národních dějin proces vnější a vnitřní kolonizace a současně s tím i probíhající proces vzniku a vývoje světských i církevních velkostatků. Charakteristické jsou pro tuto dobu i velké hospodářské převraty, mezi jejichž vnějšími projevy patří i značné změny v seskupení pozemkové držby i v mocenských poměrech mezi jednotlivými feudálními rody. (Kotek In: *Sborník vysoké školy pedagogické v Olomouci*. 1955: 111)

²² Byly to vesnice: Stranná (Ztrana), Bratřejov (Bratreo), Budov (Zbudco), Chrástná (Chrazna) (Kotek In: *Sborník vysoké školy pedagogické v Olomouci*. 1955: 112)

²³ Srov. Kotek, str. 118. Kotek řeší kolonizaci a majetek Jiřího a dochází k závěrům, že teritorium Jiřího z Milevska zabíralo:

1. oblast v severních Čechách přibližně mezi Roudnicí, Žatcem, Chomutovem a Ústím (byla hospodářsky nejbohatší)
2. velkou oblast v západních Čechách - od severních svahů Tepelské vysočiny až na jihozápad k Přimdě
3. nezjistitelné území na Netolicku
4. menší panství na Neveklovsku
5. na jihozápad od Milevska panství na obou březích Vltavy

v Teplé, je Jiří podepsán jako „de Milewic“. Jiří byl na této události přítomen jako svědek a přídomek „de“ je šlechtickým predikátem. A o Jiřího významu svědčí i zápis z téhož roku, kdy Milevsko při cestě z Říma do Prahy navštívil kardinál Petr a Jiří se spolu s ním a opatem Jarlochem vydal do Prahy.

Poslední zpráva o zakladateli Milevska v Jarlochově kronice je datována do roku 1198. Toho roku české vojsko táhlo do Německa na pomoc Filipovi Švábskému. U Würzburku došlo z neznámých příčin ke vzpouře obecného vojska, ale Jiří tam na rozdíl od ostatních neztratil žádného ze svých lidí. Je to doklad, že milevský velmož byl stále při síle, měl ozbrojenou družinu a potřebnou autoritu.

Rokem 1198 zápis v kronice končí uprostřed věty. Je pravděpodobné, že chybí záznamy až do roku 1220. Nevíme, kde a kdy Jiří zemřel, ani kde byl pochován. Doba úmrtí by se mohla pohybovat kolem roku 1206. Domníváme se tak na základě listiny Přemysla Otakara I. z roku 1207 o směně vesnic z majetku Jiřího. Co se týče místa pohřbení, Růžička ve své knize uvádí, že mohl být pochován v klášterním (nyní děkanském) kostele sv. Jiljí, který sám založil. Pokud měl Jiří nějaký hrob, byl patrně zničen za doby husitské. Objevení hrobu značně ztěžuje fakt, že v době Jiříkovy smrti ještě nebyvalo zvykem zhotovování náhrobních kamenů.

(Růžička. 1996: 25–26; Bervida et al. 1984: 18–22; Kotek. 1952: 111–114; Kolektiv autorů. 1992: 84)

3.2 Vznik názvu města, znak, pečeť

Je prokazatelné, že ve 12. století existovalo Milevsko jako sídlo šlechtice Jiřího. Součástí sídla byl i tribunový kostel,²⁴ který svědčí o mimořádném významu místa i majitele. Toto postavení neztrácelo Milevsko ani na konci 14. století, což dokládá i nákladná přestavba kostela sv. Jiljí. Užívám ve své práci stále název „Milevsko“, a nyní je zapotřebí vysvětlit vznik tohoto názvu. Nejstarší doklad je z roku 1197, kdy byl na dvou listinách uveden Georgius de Milewic. Na základě českých názvů vyskytujících se v okolí²⁵ se můžeme domnívat, že i sídlo velmože Jiřího mělo mít český název, který

²⁴ Sídlo bylo v prostoru dnešního hřbitova - z kostela se do současnosti zachovala severní zeď se schodištěm v síle zdiva a dále se dochovala románská věž (Bervida et al.. 1984: 23)

²⁵ Výjimkou jsou Bernartice (1984: 25)

mohl znít jako Milevice²⁶ a postupně se ustálit na konečné pojmenování „Milevsko“,²⁷ které podle všeho pochází od opata Jarlocha. (Bervida et al. 1984: 23–26)

Odpradávná byl také používán lidový název Milísko a z toho pravděpodobně pramenila v 15. a 16. století, kdy se hledal český tvar názvu Milevsko, představa, že v lidové mluvě došlo v průběhu let k vypuštění ř a že původně šlo o název Milířsko od činnosti pálení dřevěného uhlí v milířích. Tato představa není však ve starší době ničím podložena, stejně jako pokus přepisu názvu do němčiny – Mühlhausen, jenž vycházel z toho, že na hrázi rybníka pod klášterem stál starý mlýn.²⁸ (1984: 26)

Jak Milevsko nabývalo na významu a rostlo úřadování, bylo třeba listiny pečetit. Přestože Milevsku nebyl udělen erb, z kterého většinou pečeti vycházely, máme do roku 1848 dochováno celkem 5 typů pečeti. Na třech je vyobrazeno poprsí knížete (ve dvou případech s latinským textem) a na dvou je poprsí knížete se znakovým štítkem, na němž je vyryt kapr.²⁹ Posledně jmenovaný typ pečeti je dodnes používán jako milevský znak.³⁰ Heraldika ho označuje za zajímavý. Kapr není vysvětlován nijak, nebo se vysvětluje jako znak Hodějovských z Hodějova, jimž v letech 1581–1621 Milevsko patřilo. Poprsí knížete většinou také nebývá vysvětlováno, a pokud ano, tak s pochybnostmi. Může zobrazovat buď samotného zakladatele města, Jiřího z Milevska, anebo se může jednat hypoteticky o postavu Maxmiliána II., za něhož mohl být znak městu udělen. Protože by to však bylo v rozporu s faktem, že Milevsku znak nikdy udělen nebyl, navíc by Maxmilián musel mít na hlavě přinejmenším královskou korunu, nikoliv knížecí, můžeme tuto možnost zavrhnout. I verze, že by se mohlo jednat o

²⁶ Tvar vznikl z osobního českého jména Milej – Milejovici – osada lidí Milejových → po zkrácení Milevice (Bervida et al. 1984: 26)

²⁷ Srov. Růžička – nynější jméno města se odvozuje z podpisu Jiřího, který měl podobu „de Milevzche“ nebo „in Mileuzc“ (v latině se čte „Milevsk“) či „de Milewzko“ (Růžička. 1996: 26)

²⁸ Růžička tento název zásadně odmítá, protože názvy Milevsk a Milevsko známe, jak bylo výše zmíněno, už z r. 1131., a to se obilí drtilo doma ručně. (1996: 24)

²⁹ „V českých zemích je oblíbenou erbovní figurou. Na znacích se kreslí obvykle v kosmé, poněkud prohnuté poloze, protože tímto způsobem nejlépe vyplňuje plochu štítu. Kapr v erbu Hodějovských z Hodějova je podle pověsti upomínkou na statečný čin předka Bernarda, který v roce 1158 našel brod přes řeku Addu, a tak přispěl k vítězství císařského vojska u Milána [...] Původním znamením rodu byl od 14. století stříbrný kapr, který prý až při povýšení do panského stavu roku 1604 dostal zlatou barvu.“ (Mysliveček. 1993: 47) Kromě Hodějovských měl kapra ve znaku ještě Tunkl z Brníčka. Znamé jsou pak ještě erby s třemi kapry. Používalo je několik rodů usedlých v Čechách a na Moravě (Bechyně z Lažan, Častl z Tumnice, Kurcpach z Trachenburka, Zejdlíc ze Šenfeldu a Kapr z Kaprštejna) a podle pověsti si takový erb vysloužili tři bratři rybáři, kteří zachránili v rozvodněné řece králi život. (1993: 47)

³⁰ „Na červeném štítě je poprsí vousatého muže s knížecím kloboukem na hlavě, červeným se zlatou obroučkou a obloukem. Oděn je v honosný zlato-červený splývající plášť s hnědým kožešinovým límcem. Na prsou má na zlatém řetěze zavěšený modrý štítek ve zlaté kartuši, v němž je zlatý kosmo položený kapr hlavou vzhůru.“ (Rameš, V. Muži, kterého má Milevsko ve znaku, náhle narostly vousy. *Milevské noviny*, BD) Tato definice také viz. Augustin. 1997: 117 – obrázek viz. přílohy

podobiznu Jiřího, má své trhlíny, jelikož Jiří sice byl šlechtic, ale nebyl kníže.³¹ (1984: 26)

Podle všeho má tedy znak představovat milevskou vrchnost, ale nemůžeme si být její identitou jisti. Švamberkové, kteří drželi statky kláštera a okolí před Hodějovskými, používali labuť, takže ti na znaku být nemohou. Zbývá tedy možnost zaměřit se na milevský klášter. Dochovalo se několik pečetí milevského konventu. Na listině opata Františka z Vepic z 20. března 1388 se v dolní části pečeti nachází na levé straně osobní znak opata, který užíval hlavu psa, a na pravé (čestné) straně je umístěn nejasný otisk erbu, který připomíná výše zmíněné poprsí knížete. Bohužel si ani tady nemůžeme být úplně jisti, zda se jedná skutečně o totéž poprsí, nicméně nám tato pečeť potvrzuje, že milevský klášter měl svůj erb.³² S jistotou lze tvrdit pouze to, že od roku 1480 bylo vyobrazení poprsí knížete používáno jako klášterní erb a někdy do roku 1575 se dostalo do pečetidla města jako znak vrchnosti.³³ (1984: 27)

Dolista to vysvětluje trochu jinak. Klíč k pochopení dnešního znaku vidí v mramorové desce o rozměrech 58 x 55 x 21 cm, která byla nalezena roku 1926 ve štítě lihovaru v milevském klášteře. V blíže neurčitelné době tam byla zazděna při stavebních úpravách. Václav Mencl ji datoval do doby kolem 1340 a podle něj jde o zbytek náhrobní desky dodatečně přitesané do dnešního tvaru. Podle stop po kovových zápustkách můžeme usuzovat, že byla umístěna nad některou z klášterních bran v době středověku. Jedná se tedy o nejstarší doklad použití klášterního znaku. Dolista to vysvětluje na analogii s klášterem v Teplé, jehož zakladatel Hroznata měl na své pečeti z roku 1197 tři jelení parohy, které zajisté užíval i jako svého znaku na štítě, a klášter jím založený následně tyto parohy přijal do svého znaku i jako pečetní obraz. Později se pak stejné parohy dostávají i na pečeť klášterního městečka Teplá.

V případě milevského znaku ukazuje portrét na některého z knížecích Přemyslovců. Z tohoto faktu by pak ale logicky muselo vyplývat, že ho Jiří z Milevska užíval nejpozději před rokem 1198, kdy se Přemysl Otakar I. stal králem, protože po roce 1198 už by nemělo smysl takto vyobrazovat panovníka s královskou hodností. Existuje však další fakt, který nám může blíže určit užívání znaku, a tím je skutečnost, že teprve od roku 1192 máme první doklad užívání přemyslovské orlice na štítě. Jiří z Milevska

³¹ Růžička vidí Jiřího podobiznu pouze na pečetích, kde je bezvousý kníže a bez kapra na poprsním štítu. Nejstarší taková pečeť se nachází na listině z r. 1603. Pokud je však na pečeti podobizna vousatého knížete s kaprem na štítu, považuje ji Růžička za portrét Přecha z Hodějova (Růžička. 1996: 26)

³² Na pravé (čestné) místo kláštery totiž umísťovaly svůj erb (Bervida et al. 1984: 27)

³³ Nejspíše však okolo roku 1560 v souvislosti se soudními zápisy (1984: 27)

mohl tedy knížecího znaku užít v rozmezí let 1192–1198. Dolista však zcela vylučuje, že by se mělo jednat o vlastní portrét Jiřího z Milevska. Nevíme, jak ve své románské podobě vypadal znak Jiřího, a neznáme ani podobu klášterního znaku, neboť nalezená kamenná deska nese již znaky gotického výtvarného umění.

Vrátíme se k příkladu tepelského kláštera. U Milevska to bylo se znakem zcela obdobné a probíhalo to i ve stejné řadě: nejdříve znak zakladatele kláštera, pak znak samotného kláštera, pečetní obraz opatských pečetí a konečně pečetní obraz městečka (později města) Milevska. Použití pečetí v právních záležitostech musíme předpokládat nejméně od 14. století, protože od roku 1390 máme doloženého prvního milevského rychtáře.³⁴

Portrét přemyslovského knížete prošel dlouhým vývojem od nedoloženého románského vzhledu, přes zachovanou gotickou podobu, dále přes renesanční ztvárnění ze 17. století a někdy po roce 1603 se dostal do městské pečetí i znakový štítek s hodějovským kaprem.

Pečetní obraz Přemyslovce jako renesančního šlechtice byl za pečetní znak použit nejdříve v 19. století. Heraldické barvy, které obvykle mívají svůj smysl, zde byly libovolně určovány malíři znaků (nejsou tedy jednotné), protože městský znak jako takový nebyl Milevsku nikdy žádným panovníkem udělen.

Svojí vlajku má Milevsko od 2. ledna 1994 (rozhodnutí č. 13).³⁵ List praporu tvoří pět vodorovných pruhů, na nichž se střídá červená a žlutá barva. Odshora jdou po sobě v tomto složení: červený, žlutý, červený, žlutý a červený. Poměr šířky vlajky k délce listu praporu je 2:3. (Registr komunálních symbolů. [cit. 1. 4. 2011]. dostupné z: <www.psp.cz/cgi-bin/win/rekos/default.aspx?Id=e9c10335-ed87-42e5-98580f2952010e98>)

³⁴ Výkonný úředník pro věci soudní (Dolista, BD, uloženo v Milevském muzeu)

³⁵ Žádosti o schválení obecních symbolů vyřizuje Parlament České republiky (Registr komunálních symbolů) a žádost musí obsahovat:

1. průvodní dopis na hlavičkovém papíru - opatřen razítkem obce a podpisem pověřeného zastupitele
2. kopii usnesení zastupitelstva, kterým schválilo předložené návrhy
3. barevné vyobrazení návrhu ve formátu A 4 s uvedením autora
4. návrh slovního popisu předloženého návrhu
5. odůvodnění použitých figur v návrhu

(Parlament České republiky, Registr komunálních symbolů. [cit. 1. 4. 2011] dostupné z: <www.psp.cz/cgi-bin/win/rekos/Info/info.aspx>)

4 ROMÁNSKÉ STAVEBNÍ PAMÁTKY

Velmi významné místo ve vývoji středověké architektury zaujímají románské milevské stavby – tribunový kostel sv. Jiljí, klášterní bazilika a budovy k ní přilehlého konventu. Jsou umístěny v kotlině při Milevském potoku, který pramení v Cunkovském pohoří a kousek od Milevska se vlévá do říčky Smutné. (Kuthan. 1976: 32)

4.1 Kostel sv. Jiljí

Jedná se o vrcholnou stavbu jihočeského románského umění. Zmínky o něm najdeme v Jarlochově letopisu a v listinách z osmdesátých a devadesátých let 12. století a z prvního desetiletí století následujícího.³⁶ Původ tohoto hřbitovního kostela sahá do dob ještě před založením kláštera. Z Jarlochovy kroniky je zřejmé, že kostel sv. Jiljí stál už v roce 1184. O pár let později vyhořel milevský klášter, ale nelze tvrdit, že by požár kostel zasáhl.

Kostel sv. Jiljí byl položen v nepatrné vzdálenosti na sever od premonstrátského kláštera a jednalo se o jednolodní podélnou panskou stavbou, kterou založil už zmiňovaný Jiří z Milevska. Výrazem jeho velmožského postavení byla západní tribuna, nad níž se zdvihala monumentální věž, zaujímající celou šíři lodi. Nebylo však jasné, zda jeho západní věž v šíři lodi s ní byla soudobá či se jedná o pozdější dílo (bude objasněno níže).

Koncem 14. století byla jižní zeď lodi zbourána spolu s původním závěrem, takže jeho podobu neznáme. Na tomto místě vznikl pak mnohem větší gotický chrám. Románská část byla do této rozměrné novostavby zčásti pojata, ale i přes tuto skutečnost vytváří spolu s věžemi a trojlodím nedaleké baziliky jedinečnou konfiguraci. Nejstarší románské části chrámu jsou zajímavé svou hmotnou sevřeností, což by mohlo napovídat tomu, že kostel v době svého vzniku sloužil nejen jako svatyně, ale i jako tvrdá pevnost.

Přestavba byla provedena do roku 1407 za opata Františka z Vepic (1383–1404) Mistrem Staňkem a jeho synovcem Janem.³⁷ Zajímavá je stavba kostela sv. Víta

³⁶ Více o těchto zmínkách viz. Kuthan. 1976: 36–39

³⁷ Klenba presbytáře je jejich dílem – zvýší lodi je zaklenut síťovou žebrovou klenbou s prostupujícími se šestidílnými hvězdami, jež jsou nejstarším příkladem tohoto druhu u nás. Na klenbě jsou namalované

v českém Krumlově. Zde ve stavební smlouvě (uzavřel ji Jan Staněk s farářem Hostislavem z Bílska) stojí, že klenba kněžiště bude zhotovena podle vzoru milevského kostela sv. Jiljí.

Další úprava proběhla roku 1573, kdy byl kostel renesančně vymalován. Roku 1883 byl dílčím způsobem upraven ve stylu baroka a regotizován. Tehdy také byly pořízeny pískovcové kopie původních žulových a bohatě tvarovaných kružeb. V osmdesátých letech 20. století došlo k poškození interiéru úpravou na smuteční síň. Roku 2008 proběhla oprava krovu presbytáře a při této příležitosti provedl svůj výzkum A. Hejna. (Poche a kolektiv. 1978: 388; Sommer Jan. text uložen 24. 8. 2007, [cit. 8. 3. 2011]. dostupné z: <www.hrady.cz>)

Mezi dochované románské části, které pocházejí ze stejné doby jako bazilika, patří neobvyklá věž obdélníkového půdorysu a severní stěna lodi s vestavěným schodištěm a tribunou. Během archeologického průzkumu, provedeného roku 1978 A. Hejnou, byly zjištěny fragmenty jižní a západní zdi původní lodi. Podle patrné svíslé spáry v zachované severní zdi A. Hejna usoudil, že západní věž byla k lodi připojena dodatečně, a objasnil tak již výše nastíněnou nejasnost.³⁸

Dále odhalil i zbytky obdélníkového presbytáře, který se pojil na východě zvnějšku i uvnitř ústupkem, a v ose tohoto závěru zbytky oltářní menzy. I přes pozdější připojení věže k lodi nelišila se od ní věž stavební technikou—tedy i zde byly užity žulové kvádríky. Severní zeď je podstatně silnější než západní část, protože v ní probíhalo schodiště, které spojovalo přízemek lodi s tribunou na západě.³⁹

Jak Merhautová uvádí, dalším, kdo po Hejnovi ve výzkumu pokračoval, byl J. Frey (1978–1979). Pokračoval vně objeveného obdélníkového presbytáře. Přišel na to, že ještě před provedením gotické přestavby ustoupil obdélníkový závěr v pořadí druhému novému a daleko prostornějšímu presbytáři. Byl širší než loď, k níž se pojil, což vedlo k otázce proč byl vzhledem k lodi tak neobyčejně rozlehlý. Merhautová na to „odpovídá“ nejprve prostřednictvím Karla Dolisty, který tento zvláštní jev přičítá příchodu premonstrátů v roce 1187. Ti kostela sv. Jiljí užívali jako oratoria.⁴⁰ Stanovy

znaky Hodějovských z Hodějova s nápisy o úpravě kostela datované do roku 1573. Z 16. století pochází kazetový strop. (Poche. 1978: 389)

³⁸ srov. Kuthan – svíslá spára dělí stavbu na dvě části, což prozrazuje, že budování chrámu proběhlo ve dvou etapách, popř. že došlo ke změně původního plánu či přestavbě. Prvotním záměrem byla stavba svatyně s jednoduchou dispozicí o obdélníkové lodi dlouhé více než 14 metrů (Kuthan. 1976: 40)

³⁹ Merhautová uvádí, že Hejna se o západní tribuně nezmínil (Merhautová. 1993: 137); Kuthan ji zmiňuje, ale vyjadřuje se o ní buďto jako o pouze zamýšlené, nebo zbudované (Kuthan. 1976: 40)

⁴⁰ Oratorium = modlitebna (Slovník cizích slov. [cit. 7. 3. 2011]. dostupné z: <slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/oratorium>)

jim totiž nařizují, aby před příchodem opata s konventem už stálo provizorium i s oratoriem. S rostoucím počtem klášterní komunity však podle Dolisty byla nutná přestavba, a tak došlo i k připojení nového presbytáře, v němž měl být roku 1201 posvěcen oltář sv. Jiljí. Kuthan však považuje toto posvěcení za nepravděpodobné.

Merhautová sice posvěcení nevyvrací, ale podává svou verzi rozšíření presbytáře. Domnívá se, že premonstrátů nepřišlo během devadesátých let 12. století tolik, aby se kvůli tomu musel presbytář rozšířit. Navíc už roku 1191 byla klášterní bazilika rozestavěná a ve východní části už ji mohli používat místo svatojilského oratoria. Proto se Merhautová přiklání k názoru, že po požáru kláštera, který se ovšem vyhnul svatojilskému kostelu, postrádali premonstráti sakrální prostor vůbec, a to zřejmě vedlo Jiřího z Milevska k tomu, že dovolil u svého kostela sv. Jiljí postavit prostornější východní závěr, aby měl řád premonstrátů dočasné útočiště.⁴¹ Kostel sv. Jiljí se tak stal první kamennou klášterní stavbou, díky čemuž byl kostel později označován jako klášter sv. Jiljí.

Podrobný architektonický popis stavby najdeme v Kuthanově díle. V krátké době po dokončení původního tribunového kostela⁴² byla loď prodloužena na západ a nad částí přístavby došlo k zbudování mohutné hranolové věže. Mezi věží a spárou je v novém dílu severní zdi malý, půlkruhovým obloukem zaklenutý portálek do lodi. Podvojně okénko nad ním bylo později zazděno.

Západní věž má složité vnitřní členění – v přízemí a patře byla na východě otevřena do lodi třemi arkádami.⁴³ První patro věže sloužilo jako tribuna, druhé a třetí poschodí členily uvnitř dvě příčky ve tři navzájem nepropojené prostory. Interiér je zcelen až v horním poschodí. Jakou podobu měla tribuna po připojení západní části kostela k původní stavbě, nevíme.

Huť, která románské části kostela sv. Jiljí budovala, vše provedla velmi pečlivě. Zdivo bylo lícováno kvádry, vytesanými většinou z žulového kamene, jak už jsem zmínila výše. Žulový kámen byl odlišně barevně tónovaný a vytvářel jemnou mozaiku. *„Užití precizně a hladce tesaných kvádrů není v jižních Čechách příliš časté, protože zde byl dostupný jen těžce opracovaný materiál. Na kostele sv. Jiljí dosáhla tato*

⁴¹ Jiří byl premonstrátům nakloněn a stal se dokonce i jejich členem (bydlel s nimi ve společném dormitáři, jedl s nimi, účastnil se modliteb a dodržoval řeholní pravidla) – není však jisté, v kterém roce to bylo (Dolista. 1990: 11)

⁴² Mohla v tom hrát roli změna prvotního programu či větší nároky stavebníka. Možným podnětem rozšíření původní stavby mohlo být taky vyplnění kostela sv. Jiljí v roce 1184, kdy přes Milevsko táhlo ničící vojsko salcburského arcibiskupa Vojtěcha. (Kuthan. 1976: 42, 48)

⁴³ U dvou sloupů této arkády můžeme vidět podobnost se sloupovím v trojlodí klášterní baziliky → překvapivá kombinace geometricky nesourodých útvarů (1976: 42)

neobyčejně náročná a výtvarně působivá stavební technika ve zdejším kraji svého vrcholu. Nikdy dříve ani později se tu nesetkáme s tak krásným utvářením nepromodelovaného bloku zdiva.“ (Kuthan. 1976: 45)

Mohutná západní věž byla ve dvou horních patrech prolomena na všech čtyřech stranách řadami sdružených okének, která byla vykrojena z velkých ploch kvádrového zdiva. Posunutí vlastních okének k vnější straně zdiva je znakem slohové pokročilosti. Vznikly tak za nimi vnitřní špalety překlenuté rovným překladem. Záklenky okének byly přesně vykroužené a byly vytesány buď v jediném velkém kvádru, nebo byly sestavené z několika klenáků, osázených do půlkruhu, a „jejich tíha spočívá na sedlech, nesených subtilními sloupky“ (1976: 45). Tyto sloupky mají klasickou trojdílnou stavbu: patku, dřík a hlavici.

Na západní věži je ještě bohatstvím architektonického členění zajímavá jižní stěna, ve které se dochoval již zmíněný portálek, kudy se dovnitř vstupovalo. V této zbourané jižní zdi byl zřejmě i hlavní vchod do lodi, neboť drobný portálek na severu je až v mladší, tj. západní, části stavby.

Architektura nejstarších částí kostela sv. Jiljí není tedy vůbec tak jednoduchá, jak to bylo pro jihočeské stavebnictví typické. Naopak se s tak vytříbeným členěním již na žádné románské stavbě nesetkáme. Tím se kostel odlišuje i od blízké a prosté klášterní baziliky. Vidíme zde symbolický kontrast mezi kostelem založeným pro potřebu bohatého velmože a bazilikou budovanou řádem, řídicím se přísnými pravidly.

Četné rysy kostela připomínají stavby západu⁴⁴ i blízkou orientaci na řezenskou architektoniku.⁴⁵ Tak vynikající architektura, která byla užita na kostele sv. Jiljí, byla natolik výjimečná, že nezůstala bez ohlasu. V několika menších venkovských kostelech v jižních Čechách se můžeme setkat se zřetelnými ohlasy na tuto stavbu. Nelze vyloučit ani fakt, že na těchto stavbách i pracovali stejní dělníci jako u sv. Jiljí v Milevsku. (Dvořáček. 2005: 23); (Kuthan. 1976: 36; 39–48); (Merhautová. 1993: 135–139)

Pro zájemce, kteří by chtěli tuto vzácnou milevskou stavbu obdivovat, je kostel dostupný – prohlédnout si ho mohou v rámci prohlídkové trasy kláštera. Do dnešní doby sice úpravy na svatojilském kostele stále ještě nejsou zcela dokončeny a v rámci revitalizace nebyly zatím provedeny ani změny na interiéru, ale i tak má kostel co nabídnout.

⁴⁴ užitím kvádrového pečlivě tesaného a různobarevného zdiva (Kuthan. 1976: 47)

⁴⁵ podobné detaily např. na řezenském chrámu sv. Jakuba (1976: 47)

4.2 Bazilika Navštívení Panny Marie

Před rokem 1200, krátce před požárem dosud nedostavěného klášterního areálu, byla za účasti stavební hutě strahovských klášterů zahájena stavba baziliky Navštívení Panny Marie. Klášterní kostel, původně zasvěcený k počtě Nanebevzetí Panny Marie, byl založen jako trojlodní bazilika podle kompozičních principů pro románskou architekturu typických.

Platí zde vztah 1:2, uplatněný nejen ve výškovém řešení stavby, ale hlavně v šířce stavby. Šíře hlavní lodi je oproti šířce obou bočních lodí dvojnásobná. Stejně tak je hlavní loď dvojnásobkem výšky bočních zdí postranních lodí a výška všech lodí dohromady je dvojnásobná proti jejich šířce. Od bočních lodí je hlavní loď oddělena plnou nečleněnou zdí. Střední loď se na každé straně otvírá do postranních lodí sedmi půlkruhovými rozepjatými oblouky, jejichž tíhu nese šest párů podpor.

Sečteme-li tedy podpory, vyjde nám číslo 12. Tento počet zřejmě není zcela náhodný, ale je v něm určitá symbolika, odkazující k apoštolům, na nichž „spočívala budova církve“ a chrám je tedy metaforicky chápán jako nebeský Jeruzalém na zemi. Podpory mají, až na výjimku západního páru,⁴⁶ podobu válcových sloupů. Sloupové kolonády připomínají baziliky starokřesťanského Říma. Protože ale tato tradice, často v románské architektuře užívaná, zůstala v našem prostředí bez ohlasu, domníváme se, že bezprostředním vzorem byl nejspíše chrám skotských benediktinů v Řezně.⁴⁷ Bohužel tyto sloupové kolonády později utrpěly následným zvýšením podlahy.

Velmi prostý je severní portál s ostěním sestaveným z velkých, pečlivě přitesaných kvádrů, profilovaným pravouhlými ústupky, jež vypadají jako vyříznuté v blokovém rivalitu,⁴⁸ představeném před severní zeď levé boční zdi. Tento milevský typ prostého portálu se rychle rozšířil po jihu Čech, zvláště na několik vesnických staveb.

⁴⁶ Nesou tíhu zdiva obou západních věží → masivnější hranolové pilíře (Kuthan. 1976: 49)

⁴⁷ S klášterním chrámem sv. Jakuba řehole skotských benediktinů má tyto shodné rysy:

- ⇒ sevířenost půdorysu a dispozice chrámu rozčleněného na presbytář, vyhrazený pro duchovního sloužícího obřady, chorus minor určený řeholníkům a západní část, kde se hl.loď otvírá do bočních sloupovou arkaturou, která byla do té doby v českém prostředí neobvyklá
- ⇒ vstupní portál, umístěný do severní stěny trojlodí
- ⇒ hlavní loď nebyla sklenuta

(1976: 55)

⁴⁸ Též *risalit*, z italského *risalto* – *výstupek*) je označení pro středovou nebo boční část stavby vystupující po celé výšce z líce průčelí až o hloubku jedné okenní osy (Rizalit. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2011-03-09]. dostupné z [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rizalit>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Rizalit))

Pokud se zmiňuji o rysech, které mají stavby na jihu Čech společné, je třeba také připomenout, že některé shodné rysy má klášterní bazilika i s kostelem sv. Jiljí. Jedná se zejména o stavební techniku – užití kvádrů kladených v pravidelných řadách – a dále o polygonální sloupky, jimiž jsou osazena jak sdružená okna kostela sv. Jiljí, tak okna obou věží klášterního chrámu. Nelze tedy vyloučit, že na obou stavbách pracovali stejní lidé. Řadou rysů se bazilika shoduje i s architekturou českých premonstrátských klášterů, a to zejména s tím nejstarším z nich, klášterem na pražském Strahově.

Bazilika byla od dob svého postavení mnohokrát upravována. Ve třetí čtvrtině 13. století proběhla za účasti bývalé zvíkovské huti raně gotická přestavba presbytáře s příčnou lodí.⁴⁹ V letech 1623–1648, nejvíce však za opata Questenberka, dochází k přestavbě barokní a zbarokněno bylo roku 1722 i průčelí.⁵⁰

Do pseudorománské podoby pak byla upravena v letech 1897–1898 architektem A. Potůčkem. Barokní střechy byly sneseny – obě horní patra a zčásti i čtvrté poschodí obou věží s románskými okenními galeriemi – a zbudovány znovu. Románské sloupky a záklenky oken byly nahrazeny novodobými kopiemi vytesanými z pískovce, ale nebyly respektovány původní tvary. Průčelí nakonec pokryla omítka, v níž jsou vyznačené slepé arkády, lizény⁵¹ a obloučkové vlysy.

Puristická přestavba se tedy pokusila vrátit bazilice původní podobu, avšak členění průčelí a sdružená okna věží jsou pseudorománská. Autentické romantické detaily portálu a oken najdeme hlavně na severní straně.⁵²

V posledních letech prodělala majestátní románská bazilika postupné opravy, jejichž hlavním cílem byla náprava škod, vzniklých v důsledky zanedbání údržby po roce 1945. Na rok 1995 a 1996 připadlo vyztužení staticky narušené východní části. Vyztuženy byly nejen základy, ale byly doplněny i výztuhy nad klenbami presbyteria a hlavní lodi. Celá stavba dostalo novou břidlicovou střechu a byly obnoveny i exteriérové omítky.

⁴⁹ Na místě původního závěru vznikl raně gotický transept o třech klenebních polích, z nichž střední se na východě otevírá do polygonálního presbytáře. Transept je stejně široký jako románské trojlodí, a proto vnější zeď se severní boční lodí přechází v boční zeď transeptu bez jakéhokoliv odsazení. Potvrzuje to i fakt, že síla zdi i hrubě opracované kvádry, z nichž jsou postaveny, jsou totožné. Ukazuje to tedy k tomu, že severní a patrně i jižní zeď příčné lodi jsou ještě románské. (Kuthan. 1976: 50–51)

⁵⁰ Snad za účasti Kiliána Ignáce Diezenhofera (Poche. 1978: 386). Průčelí bylo pročleněno dvěma nad sebou postavenými okny se segmentovými záklenky a ukončeno štítem zdvihajícím se mezi oběma věžemi, které dostaly cibulové bání. (Kuthan. 1976: 52)

⁵¹ Ploché svislé architektonický dekorativní členící fasádu (Lizena. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2011-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Liz%C3%A9ny>>)

⁵² Obdélníková, půlkruhem završená okna s hlubokou špaletou; kruhová okna a půlkruhový románský portál z kamenných kvádrů se třemi hlubokými pravouhlými ústupky. (Poche. 1978: 387)

Nejdůležitější změna byla provedena u dvouvěžového vstupního průčelí.⁵³ Díky opravě se zbavilo zchátralé novorománské omítkové dekorace, kterou nahradila omítka nová, důstojnější, sledující nerovnosti povrchu kvádrového románského zdiva. (Sommer. 1997: 295).

O stavebních proměnách západního průčelí máme informace díky několika nákresům a vedutám - věcným, topograficky přesným malířským nebo grafickým záznamům. Nejstarší z nich spadá do roku 1601 a za jeho ztvárněním stojí Jan Willenberg.⁵⁴ Z kresby jsou patrné galerie sdružených oken, členících tři horní patra obou věží, a v ose západního průčelí později zřízené, velké okno, jehož gotické ostění bylo zjištěno při opravách na konci 19. století.

V roce 2004 se započalo s další rekonstrukcí, trvající 2 roky. Tentokrát se stala předmětem rekonstrukce oprava vnitřku. Díky příspěvku nadace Duhová energie mohla být opravena elektroinstalace a spolu s novými rozvody i vnitřním osvětlením se bazilika dočkala i nočního venkovního osvětlení. (Vehovský In *Milevský zpravodaj*. 28. 3. 2006)

V tomto období došlo k archeologickému výzkumu⁵⁵ se záměrem navrácení románské a gotické podoby baziliky. Z finančních důvodů sice nedošlo k snížení podlahy, ale i tak bylo provedeno dosti oprav. V choru, presbytáři, sakristii a opatské kapli se vyměnily cementové dlažby za keramické. V presbytáři a opatské kapli byly

⁵³ Odstranění pseudorománských prvků a obnovení centrálního gotického okna (Vehovský In *Milevský zpravodaj*. *Rekonstrukce klášterní románské baziliky navštívení Panny Marie*. 28.3.2006)

⁵⁴ „Ryjec na zač. století XVII., o němž víme jen to, že pocházel ze Slezska a že vykonal četné rytiny pro *Harantovu Cestu...do země Svaté a pro Paprockého Zrcadlo markrabství Moravského. Jeho Pohledy na města, hrady a památné stavby král. Českého z poč. XVII. Stol.* vydali dr. A. Podlaha a dr. Is. Zahradník (Praha, 1990)“ (Ottův slovník naučný/ Díl dvacátý sedmý. 2002: 242) Rozšiřující informace o Willenbergovi (jeho jméno bývá někdy uváděno i jako Willenberger či Willenperger) najdeme ve dvou novinových článcích Vladimíra Šindeláře. Jeho život začal 23. června 1571, kdy se v Trzebnici u Vratislavi ve Slezsku narodil svým rodičům. Vyrůstal v Přerově nad Bečvou a své výtvarné nadání a smysl pro detail, které později uplatňoval v kresbě vedut, projevoval už od dětství. Od roku 1595 začal pracovat pro tiskárnu premonstrátského kláštera Louka nad Znojmem, kde působil až do roku 1600. Z Louky se přestěhoval do Prahy, kde pobýval ve čtvrti sv. Linhartu na Starém Městě. O osm let později se oženil s Annou Tvrdočelovou, ale z manželství se příliš dlouho netěšil, neboť roku 1613 podlehl ve věku 42 let morové nákaze. Zanechal po sobě kresby, které mají dodnes pro historiky místopisnou a historickou hodnotu. V jihočeském kraji nakreslil kromě Milevska i Bechyni, Tábor, Strakonice, Prachatice či České Budějovice. (Šindelář. *Jan Willenberger (1571–1613)*, Markus Müller (?–1738). In: *Milevské noviny*. BD; Šindelář. Na jižní Čechy nezapomněl. In: *Listy Písecka*. BD)

Originály vedut jsou uloženy v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze (LAPNP).
⁵⁵ Objev velkého slovanského pohřebiště – bazilika stojí přímo na něm. V bazilice odkryty zbytky několika objektů dřevěných a především základy tří sakrálních kamenných staveb. Z archeologických pramenů (keramika, mince, kovové předměty) doloženy v místě aktivity od 1. poloviny 8. století až do roku 1187, tj. do doby před založením kláštera. (Břicháček, Poláková In *Milevský zpravodaj*. *Archeologická překvapení*. 21. 2. 2006)

mimo výměny dlažby ještě zrestaurovány vitráže. (Vehovský In *Milevský zpravodaj*. 28.3. 2006)

U severní zdi byl kvůli problémům s vlhkostí zřízen větrací kanál. Dále došlo k začištění a vymalování celého prostoru a do rajske zahrady byl zpřístupněn bývalý vchod. Svůj původní ráz dostaly i románské sloupy a oblouky. Zcela nově se instaloval kamenný ambon⁵⁶ a oltář v presbytáři. (Vehovský In *Milevský zpravodaj*. 28. 3. 2006)

Dalším cílem úprav bylo obnovení renesančních chórových lavic a skříní v sakristii, umístění kalvárie v životní velikosti (kříž a sochy Panny Marie a Jana Evangelisty) na trám vítězného oblouku, zrenovování bočních oltářů a nově měl být v opatské kapli instalován Oltář Panny Marie Bolestné.

Z výše uvedeného vyplývá, že klášterní bazilika prošla vskutku už mnoha opravami a další ji ještě s největší pravděpodobností čekají. Interiér baziliky je však stále působivým dokladem románské architektury a i přes všechny přestavby si klášterní chrám v jádře uchoval podobu z doby, kdy na jeho stavbu dohlížel Jarloch, první milevský opat.

(Dvořáček. 2005: 23; Poche a kolektiv. 1978: 386–387; Kuthan. 1976: 49–55; Sommer. 1997: 295)

⁵⁶ Vyvýšené místo nebo též řečnická tribuna / kazatelna

5 PREMONSTRÁTSKÝ KLÁŠTER V MILEVSKU

V této kapitole byly jedním z mých pramenů Weyrauchovy *Dějiny kláštera, města a panství Milevska sepsané léta 1841*. Jak je psáno v úvodu, rukopis připravil ve 40. letech 20. století k vydání ing. Jaroslav Růžička, ale dílo vyšlo až o mnoho let později zásluhou pracovníků Milevského muzea, které daly roku 1994 k vydání podnět. Jelikož do rukopisu nebylo zasahováno, obsahuje fakta, o nichž už máme dnes bližší informace či byla vyhodnocena jako mylná. Přesto jsou Weyrauchovy Dějiny dokladem vývoje historické vědy a mají i tak svou cenu. Proto jsem je také ve své práci použila. Hned následující citace z této knihy pochází a je zcela určitě výstižným úvodem do dějin nejstaršího kláštera v jižních Čechách.

„Různorodé byly osudy, jež tento klášter v průběhu časů musel prodělati, a nenajde se tak snadno klášter, který by v tak častém střídání štěstí s neštěstím tolikrát poklesl a vždy se zase znovu vzbopil, jako právě Milevsko. Dny hrůzy a zpusťování, které je potkaly, jsou příčinou, proč se první dobou jeho vzniku jen obtížně musíme proplétati, abychom se dostali alespoň k jakési jistotě v jeho dějinách. Vždyť domácí listiny jeho padly téměř všechny za oběť zničení. A to je také příčinou, že různí zpravodajové si v údajích o době jeho založení úplně odporují.“ (Weyrauch. 1997: 7)

5.1 Vznik kláštera

Dokud nebyl nalezen odcizený letopis Jarlochův, lišila se datace vzniku kláštera.⁵⁷ Teprve z tohoto rukopisu se dovídáme, že prvním majitelem milevského zboží byl velmož Jiří, který v Milevsku zřídil premonstrátské opatství, a že roku 1187 toto opatství obdrželo svého prvního představeného. Z této informace tedy vyplývá, že klášter musel být založen krátce předtím. (Weyrauch. 1997: 7; Kuthan. 1976: 32) Uvádí se nedlouho po roce 1184. (Dolista. 1990: 17)⁵⁸

Založení kláštera mělo ohromný význam, neboť jedinými zdroji vzdělanosti a kultury v této době byly právě kláštery. (Růžička. 1996: 27) Dvanácté století bylo

⁵⁷ Balbín uváděl rok 1200; Dobner 1184; Schaller 1180 (Weyrauch. 1997: 7). V *Encyklopedii českých klášterů se uvádí, že výstavba baziliky byla zahájena zřejmě současně s příchodem konventu a na stavbu přispěla roku 1190 i Zdislava, matka Jiřího.* (Vlček, Sommer, Foltýn. 2002: 365)

⁵⁸ Růžička preferoval rok 1187 (Růžička. 1996: 27)

obdobím, kdy čeští magnáti po příkladu svých panovníků ze zbožnosti závodili v zakládání klášterů. Podle záznamu v Jarlochově kronice se roku 1184 chtěl Vratislav, syn českého knížete Soběslava II., v nepřítomnosti knížete Bedřicha zmocnit Čech. Na pomoc mu táhl Adalbert, arcibiskup ze Salcburku, jehož vojsko proniklo až do Milevska a plněním způsobilo zdejšímu kostelu škodu.(Weyrauch. 1976: 7)

Klášter byl tedy prestižní záležitostí. Navíc kolem sebe soustřeďoval cizí vzdělané lidi, kteří zakládali klášterní školy a učili číst a psát (v jazyku latinském) domácí lid. Mimo tuto vzdělávací činnost se však i stavěly kamenné domy, zakládaly se rybníky, orala pole a všeobecně se zlepšila kvalita a úroveň života. Milevsko vzkvétalo. (Růžička. 1996: 27)

Vraťme se však ještě do doby založení. Už výše jsem v kapitole o kostele sv. Jiljí uvedla, že podle premonstrátských řádových stanov musel nový klášter splňovat určité podmínky. Měl mít k dispozici dormitorium (společnou ložnici), cellu hospitum (místnost pro hosty), cellu portarii (vrátnici), což předpokládalo ohrazený prostor, a oratorium, tedy místnost k vykonávání modliteb. Dočasný azyl našli premonstráti v kostele sv. Jiljí, který jim rád propůjčil milevský velmož Jiří. (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 2)

První desetiletí existence kláštera bylo ve znamení kamenné výstavby, ale roku 1191 klášter vyhořel a navíc někdy po roce 1200 umírá Jiří, jeho zakladatel a donátor. Tuto obtížnou situaci ovšem bravurně vyřešil opat Jarloch a patronem církevního ústavu se stává český panovník. Opravy požárem poničeného kláštera probíhaly rychle (2008:2) Románská podoba kláštera i jeho kostel zasvěcený Panně Marii byly dostaveny a předány k užívání ke konci Jarlochova života, tzn. kolem let 1227–1228, a milevští premonstráti mohli přesídlit z dočasného provizoria do novostavby. (Dolista. 1990: 12)

5.2 Opat Jarloch (Gerlachus) a jeho letopis

Dvanácté století je dobou, kdy u nás vznikaly pozoruhodné románské stavby a kdy rostl význam milevského kláštera. Do této doby spadají však i dva lidské osudy, které měly vliv i na dění v milevské premonstrátské kanonie. Řeč bude o Jarlochovi a Gotšalkovi. Jarloch byl prvním milevským opatem a Gotšalk, želivský opat, jeho učitelem. Gotšalk sice zemřel už roku 1184, ale pravděpodobně se i on podílel na přípravách založení milevského opatství. (Kuthan. 1976: 34)

Jarloch se o svém učiteli často zmiňuje ve svém latinsky psaném letopise. Gotšalk pocházel z Německa a byl velmi vzdělaný a studovaný člověk. Do premonstrátského řádu byl přijat zásluhou probošta Eberwina. Byl přítomen zakládání strahovského kláštera, osazování kláštera v Želivi, kde se stal opatem. Jeho usilovným přičiněním o rozšíření řádu vznikly kláštery v Perneggu a v Gerasu v Dolních Rakousích, v českých zemích to byly Louňovice a Kounice, a zřejmě se zúčastnil i příprav na fundaci milevského opatství. (1976: 34)

Roku 1184 Gotšalk umírá a pokračovatelem jeho snah se stává Jarloch, který byl o tři roky později zvolen prvním opatem milevského kláštera. (1976: 34)

Narodil se v roce 1165 v německém Porýní. Jako sedmiletého chlapce se ho ujal Gotšalk. Dal ho na dva roky na vychování do kláštera Oberzell u Würzburku, odkud ho pak vzal do Želiva, kde se chlapec stal jeho nejbližším pomocníkem a žákem. Za tu dobu Gotšalka mnohokrát doprovázel na jeho cestách. Roku 1182 se s ním vydal do Prahy na volbu Jindřicha Břetislava biskupem, byl přítomen i svěcení strahovského kláštera a zúčastnil se Gotšalkovy poslední cesty na Moravu a do Rakous. Roku 1184 však, jak už bylo řečeno, tento želivský opat umírá. Jarloch byl u jeho úmrtního lože v Louňovicích, obdržel jeho požehnání a po smrti jeho mrtvolu převezl do Želiva. Pohřbu se zúčastnil pražský biskup Jindřich, jenž v želivském kostele udělil Jarlochovi diakonát. Jarloch byl tedy vysvěcen na jáhna a díky tomu, že biskup k němu choval zvláštní přízeň, stal se o dva roky později, ve svých jednadvaceti letech, dokonce knězem, aniž by dosáhl věku presbyterátu. A vlivem hraběte z Milevska byl pak roku 1187 vyslán ze Želiva do Milevska jako první opat kláštera. (Weyrauch. 1997: 9; Kuthan. 1976: 34–35; Růžička. 1996: 29)

V dalších letech se s jeho jménem můžeme setkat na různých listinách milevského kláštera či v písemnostech, kde je Jarloch uváděn jako svědek. Lidé si ho vážili a dokonce si získal i důvěru krále, o čemž máme důkazy díky privilegiím, která Přemysl Otakar I. udělil roku 1221 pražskému kostelu, a Jarloch tam figuroval právě jako svědek, dokonce uvedený na druhém místě hned za strahovským opatem Bertholdem. (Kuthan. 1976: 35; Weyrauch. 1997: 9)

Tato zmínka v králově listině je poslední, kterou o prvním milevském opatovi máme. Byl tedy zajisté osobou váženou, ale o datu jeho úmrtí panují nejasnosti. Záznamy se neshodují. Hájek ve své kronice uvádí rok 1228, Balbín 1227. Jak je všeobecně známo, Hájek ve své Kronice české sice zaujal poutavým slohem, ale údaje, která udává někdy až se zarážející přesností, si často domýšlel. Přesto se k jeho údaj

přiklonil Dobrovský. Jistotu ovšem mít nemůžeme, a proto se jeho smrt datuje v rozmezí 1227–1228. (Weyrauch. 1997: 9)

Opatovy tělesné pozůstatky byly pohřbeny v milevské klášterní hrobce. Roku 1420 ohrožovali klášter husité, ale pánům ze Švamberka se naštěstí povedlo tělo přenést na Zvíkov a pochovat v zámecké kapli.⁵⁹ Jarloch byl totiž uctíván jako svatý a bylo třeba uchránit jeho tělo před zneuctěním. Na Zvíkově se však jeho ostatky ztratily úplně. Růžička se domníval, že hrob je pořád na Zvíkově, ale jeho ostatky byly katolíky z opatrnosti skryty před protestantskými Čechy z rodu Hodějovských. (Weyrauch. 1997: 9, 12; Růžička. 1996: 29–30)

Jarlochův „v pravdě svatý život“ mu získal u jeho následovníků jméno i blahoslovení. „*Gerlak, opat milevského kláštera v Čechách, premonstrátského řádu, proslulý svatostí života, prorockým duchem a divy za života i po smrti, uvádí se s přívlastkem Blahoslovený u Chrysostoma van der Sterre v Natales Sanctorum ordinis Praemonstratensis.*“ (Weyrauch. 1997: 10) Zázraky, které jsou připisovány Jarlochovi po smrti, popisuje Weyrauch. Všichni nemocní, kteří s důvěrou v Jarlochovu mocnou přímluvu u Boha prosili o uzdravení, byli vyslyšeni a opatův hrob opouštěli již zdraví. (Weyrauch. 1997: 10)

O zázracích za jeho života se sice Weyrauch nezmiňuje, ale je nutné připomenout Jarlochovo doložené životní dílo, tj. Jarlochův letopis, který vznikl přímo v Milevsku v letech 1215–1222 a je pramenem českých dějin z let 1167–1198. Popisuje smutnou dobu rozbrojů mezi Přemyslenci. (Kuthan. 1976: 35–36; Růžička. 1996: 30)

Toto významné dílo české středověké analistiky nám uchovává nejen záznamy různých důležitých událostí, ale i autorovy názory a životní cíle. Byl nepochybně typickým představitelem církevní hierarchie, jenž cílevědomě usiloval o emancipaci církve. (Kuthan. 1976: 35)

Letopis je významným svědkem kulturní aktivity milevského kláštera, i když se o něm Jarloch nezmiňuje až tak často, jak by se možná předpokládalo. Také je zvláštní, že nezaznamenává ani jediné jméno spolubratří. Růžička z toho usuzuje, že měl mladý opat kvůli svému věku potíže, a že teprve po smrti byl oceněn a uctíván. Na obtíže si dokonce občas i sám postěžoval. Přes všechna protiventství, kterým musel mnohdy čelit,

⁵⁹ Úctu Švamberků k Jarlochovi dokazoval obraz na zdi zvíkovské zámecké kaple. Dva nebesští geniové na něm drží pozemské ostatky opata, pod nimi klečí dva Švamberkové a vzývají svatého Jarlocha, aby se za ně přimluvil u Boha. Na tomto díle se však bohužel podepsal čas (Weyrauch. 1997: 12)

byl Jarloch prvním slavným mužem milevského kláštera, jehož kronika byla v běhu dějin mnohokrát citována. (Růžička. 1996: 29)

5.3 Další osudy milevského kláštera

Budování kláštera pokračovalo i za Jarlochových následníků, avšak v druhé polovině 13. století už románský sloh střídá nový směr: raná gotika. Raněgoticky byl přestavěn východní závěr baziliky. V jižní konventní budově byl značně rozšířen refektář, který byl navíc opatřen novými okny a vznikají také stavby zcela nové: opatská kaple s tribunou a některé objekty od baziliky na severovýchod. (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 4)

Druhá polovina 13. století je ve znamení převratných změn, protože klášter se stává významným střediskem vzdělanosti a umělecké řemeslné tvorby. Dokladem toho jsou reliéfně zdobené dlaždice s často unikátní výzdobou (o nich bude podrobněji mluveno v kapitole týkající se nového archeologického výzkumu), keramické stavební detaily a v neposlední řadě skriptorium, kde se psaly, opisovaly a zdobily knihy. (2008: 4)

Klášter prodělával nejen kulturní růst, ale zároveň přibýval i pozemkový majetek, což si vyžádalo změnu sídelní struktury. Rozrůstající se panství potřebovalo tržní středisko, a tak v posledním dvacetiletí 13. století klášter přesunuje původní osadu od kostela sv. Jiljí o dva kilometry na jih, tzn. do prostoru jádra dnešního města.⁶⁰ (2008: 4)

Díky privilegii Jana Lucemburského z roku 1327, jež udělil městu Písek, se dozvídáme, že se o Milevsku mluví jako o „oppidu“, což nasvědčuje tomu, že rozvíjející se městečko mělo už některá městská práva.

Ve 14. století došlo v areálu kláštera k dalším úpravám a vznikaly nové objekty. Naopak byly ale zbořeny některé románské stavby. Postaven byl palácový objekt pozdější Latinské školy a další palácová stavba severovýchodně od baziliky. Bazilika se dočkala zaklenutí a kapitulní síň radikálního rozšíření. Rozšířen musel být kvůli vzrůstajícímu počtu obyvatel kostel sv. Jiljí.

Doba prosperity však končí husitskou revolucí. Dne 23. dubna 1420 byl milevský klášter poničen a vydrancován husity. Je těžké rekonstruovat další kroky konventu. Pravděpodobně se však nejednalo o zmatený útěk, ale o naplánovanou akci bez obětí na

⁶⁰ Dá se předpokládat, že v důsledku toho zaniklo i několik menších osad, jejichž obyvatelé přesídlili do nově vznikajícího centra (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 4)

životech. Potvrzuje to i fakt, že je dochována část archivu (musel být tedy alespoň částečně odvezen) a že se premonstráti ve svém dopise⁶¹ nezmiňují o případném zabití některých řeholníků. K plánovanému odchodu je nejspíš přiměla zpráva o smutném osudu dominikánského kláštera v Sezimově Ústí. (Adámek. 1999: 91–92)

Část řeholníků, možná i celá komunita, se zřejmě uchýlila na Zvíkov. Tento postup ale nemohl být trvalým řešením - komunita hledala útočiště u některého kláštera svého řádu. První cesta vedla do mateřské Želivi, ale tou dobu už tam kněží nemohli být v bezpečí, a tak pokračovali do kláštera Louka u Znojma. Milevské premonstráty tam máme doložené k 17. září 1423. K tomuto datu je zapsána událost volby nového opata namísto zemřelého opata Svatomíra.⁶² (1999: 92)

Na volbu byli pozváni i ostatní bratři, ale přesný počet zúčastněných bratrů bohužel neznáme. Klášter měl v předhusitské době osm inkorporovaných far (Bernartice,⁶³ Červená nad Vltavou,⁶⁴ Kamýk nad Vltavou,⁶⁵ Kaplice,⁶⁶ Milevsko,⁶⁷ Střídka,⁶⁸ Toužim⁶⁹ a Útvina⁷⁰). „Zcela jistě se zachránil fr. Přeč z fary v Červené, neboť je doložen v Louce roku 1423 a prokazatelně i fr. Mikuláš, duchovní správce kovářské

⁶¹ Dopis cituje J. Adámek ve svém příspěvku *K osudům komunity milevského kláštera za husitských válek* (In Tábořský archiv 9/1999)

⁶² „Panování jeho stalo se ale velesmutným a osudným pro klášter Milevský. Když r. 1419. hrozivé výstupy přívrženců Žižkových počaly, nelenoval opat, nýbrž hleděl všemožně připravit se na možné přepadení svého kláštera. [...] I pannenský klášter Louňovický, jemuž opat Milevský otcem-opatem byl, zanikl téhož r. 1420., anižby více se spatoval. Opat Svatomír, bolesti sklíčen, nepřechkal dlouho smutnou katastrofu kláštera svého, zemřev r. 1423., načež od bratří, nemohoucích se k volbě nového opata v klášteře svém shromáždit, zvolen kompromisem Petr.“ (Čermák. 1877: 315–316)

⁶³ Klášter uplatňoval patronátní právo nejpозději od poloviny 14. století až do husitských válek (Adámek. *Patronáty milevského kláštera ve středověku* In Bibliotheca Strahovensis. 2001: 64)

⁶⁴ Jednou z nejstarších far, které milevští premonstráti získali. Kostel sv. Bartoloměje založila matka Jiřího z Milevska, Zdislava. Z roku 1951 máme doloženého zdejšího faráře, jenž byl příslušníkem milevské komunity. Faru obsazoval klášter až do období husitských válek (2001: 66)

⁶⁵ Počátek klášterního působení můžeme přesně stanovit na 29. září 1285, neboť toho dne král Václav II. za svého pobytu v milevském klášteře potvrdil opatovi Jindřichovi, jako satisfakci za příkoří a škody, které klášter utrpěl při obléhání Zvíkova, patronátní právo. Faru klášter držel i za husitských válek. (2001: 67–68)

⁶⁶ Prvopočátku patronátu jsou nejasné. Kaplice je od Milevska poměrně dost vzdálená, takže se nedá počítat s donací Jiřího z Milevska. Dá se uvažovat o možnosti, že kaple s dvorcem mohla tvořit opěrný bod na cestě z Milevska do Schläglu, kde se nachází hornorakouské proboštví. O obsazování fary máme bližší informace až po polovině 14. století, ale s jistotou ji můžeme označit za proboštví, protože kromě faráře zde působili ještě tři další premonstrátsí kněží jako vikáři. Patronát si v Kaplici premonstráti z Milevska udrželi až do roku 1552, kdy jej prodali Vilémovi z Rožmberka. (2001: 68)

⁶⁷ Zde není nejmenší pochyb, že milevskou faru drželi premonstráti od počátků. Jisté však není, která ze dvou svatyní v klášterním areálu jako farní kostel sloužila. Adámkovi se zdá pravděpodobnější, že to byl spíše kostel sv. Jiljí a později došlo k přenesení fary ke kostelu Panny Marie (je možné, že k tomu došlo na sklonku 14. století v souvislosti s gotickou přestavbou svatojiljského kostela).

⁶⁸ Farní kostel sv. Mikuláše zřejmě patřil milevskému klášteru už od počátku. Vliv ztratil asi v roce 1429, kdy celá západočeská enkláva padla do rukou Jakoubka z Vřesovic (2001: 73)

⁶⁹ Centrem západočes.držav milevského kláštera už od dob Jiřího z Milevska. Obsazena Jakoubkem z Vřesovic (2001: 73)

⁷⁰ Patřila milevským premonstrátům zřejmě také od samého počátku. Drželi ji fakticky do roku 1429, kdy se jí zmocnil Jakoubek z Vřesovic, ale i poté tam podle práva nadále presentovali faráře (2001: 74)

fary. Totéž se týkalo i kamýckého Petra, pozdějšího opata. Zachránil se i kaplický Jan Kamenička.“ (1999: 93) S největší pravděpodobností tedy milevští řeholníci stihli opustit své fary včas a bez újmy na zdraví.

Řeholníci, kteří se do louckého kláštera dostavili, zvolili za nového opata Petra, kterého však rovněž nečekaly dobré časy. Loucký klášter byl 12. listopadu 1425 přepaden husity a ti kanovníci, kteří nestihli uprchnout, byli upáleni. Nelze vyloučit, že mezi upálenými byl i některý z milevských řeholníků. S hlavní částí konventu⁷¹ se setkáváme až v srpnu roku 1427 v toužimském proboštví opět při volbě nového opata, kterým se stal fr. Chval. Ten se však svého úřadu brzy vzdal a na jeho místo nastoupil 31. ledna 1429 opat Petr. Z volby byl pořízen zápis, který podává informaci o počtu zúčastněných. Přítomno bylo devět bratrů. Když k tomuto číslu připočteme zvíkovskou komunitu, fr. Ondřeje Hanibala a další tři řeholníky, o nichž máme zmínky, dospějeme k závěru, že více jak sedm let po zániku milevského kláštera měla komunita 16 členů. (1999: 94)

Ani toužimské proboštví však nepředstavovalo bezpečí, neboť padlo roku 1429 do rukou husitského hejtmana Jakoubka z Vřesovic. Kam odtud řeholníci odešli, nevíme. Je možné, že dalším útočištěm jim byl tepelský klášter, který zůstal husitského řádění ušetřen. Na přelomu srpna a září 1434 pak umírá opat Petr a jeho smrtí „*se symbolicky uzavřela dramatická etapa klášterních dějin*“. (1999: 95)

I přes všechny nepříjemnosti se komunita nerozpadla, ale naopak usilovala o uskutečňování řeholního života v co největší možné míře. „*Nebyt nešťastných zástav rozsáhlého nemovitého klášterního majetku, pravděpodobně by nic nebránilo tomu, aby početně stále ještě dostatečně silná komunita obnovila klášter v plném slova smyslu. Namísto toho však přišlo období dalšího úpadku, jemuž mohli opati jen bezmocně přihlížet.*“ (1999: 96)

V letech 1437–1473 drželi milevský majetek Rožmberkové, které pak vystřídal rod Švamberků. Premonstráti obývali areál kláštera až do roku 1543, kdy došlo k potupné dohodě mezi opatem Janem III. a Janem V. starším ze Švamberka. Opat si ponechal jen faru a ostatní budovy a příjmy z roční renty postoupil Švamberkům. Po vypršení platnosti této smlouvy vrcholily spory mezi posledním milevským opatem a Švamberky. (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 14; Buben. 2003: 108).

⁷¹ Jiná část konventu žila v té době na Zvíkově. Jednalo se o bratra Mikuláše, Hrocha a Jana (Adámek. 1999: 93)

„Právně i fakticky kanonie zanikla roku 1575, kdy Maxmilián II. prodal za 47 993 kop grošů Milevsko do dědičného vlastnictví Kryštofa ze Švamberka,⁷² který je pak dne 24. 2. 1581 prodal za 22 123 kop grošů českých Bernardu st. Hodějovskému z Hodějova. Vypuzení kanovníci žili znovu v diaspoře a poslední titulární opat Matyáš⁷³ zemřel roku 1596 v Táboře a byl pohřben v Soběslavi, kde působil jako děkan.“ (2003: 108)

Jmenovitě z Hodějovských zažilo Milevsko Bernarda staršího, Jana mladšího, Přecha a Bernarda mladšího. Za Přecha II. Hodějovského panovaly mezi ním a městem napjaté vztahy, neboť „chtěje zvrátiti práva ondy Milevským udělená, obrátil se stranu toho k císaři Rudolfovi II.“ (Čermák. 1877: 319) Císař nevyhověl, naopak roku 1603 vydal rozkaz, aby milevskému lidu práva zůstala, a dokonce jim byla udělená práva nová. O to samé se pokoušel i Přečův syn Bernard VI. mladší. Jeho snahy byly však také marné. Kromě jiného je známý i tím, že se aktivně zúčastnil stavovského povstání proti císaři Ferdinandovi. (2008: 15; 1877: 320)

Dle zákona z roku 1621 (po porážce na Bílé hoře) byl některým povstalcům, mezi nimi i Bernardovi, který utekl s českým králem Bedřichem Falckým, zabaven majetek.⁷⁴ Rozhodnutím vyšetřovací komise přišel Bernard mladší o dvě třetiny majetku včetně milevského panství. Díky intervenci strahovského opata u císaře byla restituce provedena v předstihu a v souladu se zájmy premonstrátského řádu (2008: 15; Čermák. *Premonstráti* 1877: 320)

Milevsko v letech 1621–1622 často sloužilo k ubytování císařských armád⁷⁵ a výsledkem toho byla totální devastace, vydrancování a vypálení části panství. V takto zuboženém stavu nebylo Milevsko ani v období husitských válek. (2008: 15)

„*Tou dobou panoval na Strahově opat Questenberk, jehož snaha, aby totiž řádu svému opět navrátil kláštery, během nepříznivých poměrů časových odňaté, mimo jiné i vzhledem Milevska činnou se objevila. Vymohl totiž u císaře Ferdinanda II., podporován jsa arcibiskupem Pražským Janem Lohelem, aby Milevsko opět řádu navraceno bylo, což se skutečně stalo a sice patentem císařským ze dne 5. listopadu r. 1622. k rukoum opata Questenberka vydaným, vzdor tomu, že i Jesuité všemožně se*

⁷² Téhož roku a roku 1759 udělil Kryštof ze Švamberka Milevsku výsadu, že každý obyvatel města Milevska smí v městském pivovaru vařit bílé pivo. Musel však z každé várky odvést vrchnosti 6 českých grošů. (Weyrauch. 1997: 17)

⁷³ „Z roku 1580. zachovala se památka na toho opata, vydané totiž od Šimona Lomnického ‚Nové písně na sv. evangelia nedělní‘, jež věnoval tomuto opatu slovy: ‚Velebnému knězi Matyášovi, opatu Milevskému, prelátu Soběslavskému atd.‘“ (Čermák. *Premonstráti* 1877: 318)

⁷⁴ Více o zabavování majetku v Bílkových *Konfiskacích v Čechách*

⁷⁵ Viz. *Paměti Jiřího Matylda Radčenského* (knihovna Milevského muzea)

zasazovali nabyti Milevska pro sebe, v čemž je velmi podporoval tehdejší místodržitel království Českého kníže Karel z Lichtensteinů.“ (Čermák. Premonstráti 1877: 320)

Díky tomuto patentu bylo tedy milevské klášterní panství navraceno premonstrátskému řádu. Opat Kašpar Questenberg (1571–1640, opatem od roku 1612) našel Milevsko ve velmi zchátralém stavu, za což mohou zástupy povstalců a především řádění císařského vojska pod vedením generála Lažanského, které od jara roku 1622 obléhalo hrad Zvíkov a jeho okolí až k Milevsku.⁷⁶ (2008: 17; 1877: 321)

Zřejmě z těchto důvodů se tlak strahovské vrchnosti na milevské poddané pohyboval spíše v rovině správně-ekonomické. Projevilo se to i tím, že roku 1623 zrušil Kašpar Questenberg tamějším měšťanům starší privilegia, jež jim byla udělena Švamberky.⁷⁷ (2008: 18; 1877: 321)

Questenberg se mimo jiné také snažil opět zavést katolické náboženství a ustanovil dosavadního doksanského probošta Kryšpína Fucka titulárním opatem a správcem Milevska. Když jeho zásluhy shrneme, musíme konstatovat, že Questenberg byl velikou osobností v dějinách kláštera, neboť měl podíl na jeho obnovení jako řeholního domu a angažoval se v realizaci ambiciózního projektu navrácení sekularizovaných klášterů řádu. Po Questenbergově smrti byl roku 1643 Kryšpín zvolen opatem strahovským a kněze svého kláštera, Mikuláše Plutzera, ustanovil za hospodářského administrátora na Milevsku. (2008: 17; 1877: 322)

Premonstráti se později ujali duchovní správy. Symbolem upevnění náboženské víry se stalo 2. července 1648 posvěcení kostela Kryšpínem Fuckem ke cti Navštívení Panny Marie (předtím Nanebevzetí Panny Marie). Vysvěcení zřejmě předpokládalo i jisté stavební úpravy. (2008: 19; Buben. 2003: 108)

Klášter se také snažil získat znovu samostatnost. Roku 1641 byly emancipační snahy odmítnuty kvůli špatné hospodářské situaci strahovského kláštera. I roku 1659 se chtělo Milevsko stát samostatným opatstvím. Při provinciální kapitule ve Schläglu bylo rozhodnuto o obnovení samostatnosti milevského kláštera. V roce 1680 vyslovil Hyacint Hohmann, nový strahovský opat, žádost, aby byl milevský klášter trvale připojen ke Strahovu. Kapitula souhlasila s podmínkou: v Milevsku musí být zřízeno převorství s alespoň 10 řeholníky (všichni musejí pocházet ze Strahova), převora mohl jmenovat a odvolávat podle svého uvážení strahovský opat, a výnosy a zásoby panství,

⁷⁶ Více viz. Šindelář, V. *Dobytí zvíkova císařskou armádou roku 1622* (Milevsko, 1992)

⁷⁷ „[...] poněvadž sdílením se na povstání proti císaři Ferdinandovi jich ztratili, všecku moc a platnost pro budoucnost odejmu[...]“ (Čermák. 1877: 21)

přesahující spotřebu milevské komunity, měly náležet Strahovu. Dlouhotrvající rozepří vyřešil v roce 1683 císař Leopold I., který listinou z 26. března přiřknul Milevsko strahovskému klášteru. Dne 27. září 1683 byl prvním milevským převorem jmenován strahovský premonstrát Alexius Kriesler. (2008: 23–24; 1877: 323; Buben. 2003: 108)

Zřízení převorství přineslo nový rozvoj po stavební stránce.⁷⁸ Rozsáhlejší činnost, zvláště mnoho hospodářských staveb, je spojena s Vítem Seiplem, jenž opatský úřad zastával v letech 1690–1711. Opat Seipel zřídil v areálu kláštera pivovar,⁷⁹ respektive ho tam přes velké protesty poddaných přemístil z města. Roku 1695 začíná také stavba nového převorství s konventem.⁸⁰ Seipla pak roku 1711 střídá roku strahovský opat Marian Hermann, který je znám také ve spojení s mariánským poutním místem v Sepekově. I za něj probíhaly úpravy klášterního kostela a roku 1712 nechal zřídít dva nové oltáře. (Buben. 2003: 108; 1877: 323; 2008: 27)

Dne 6. února 1782 byl dekretem Josefa II. ukončen dlouhodobý spor (trval více než sto padesát let) měšťanů s klášterem o pivovárěčné právo a o obchod se solí. (2003: 109). V této době však začaly vyšší vrstvy společnosti považovat kláštery za přežitek doby. Císař počítal s kláštery jen jako se zdroji příjmů nebo pro účely vojenského využití. Nastalo hromadné rušení a redukce řeholních domů a brzy přišla řada i na klášter v Milevsku. (2008: 30)

Roku 1785 byl milevský klášter vyzdvižen (zrušen) od císaře Josefa II. Dne 12. září 1785 měl být podle nejvyššího rozhodnutí milevský konvent zrušen. Memorandem z 29. prosince 1785 na to reagoval strahovský opat Václav Mayer, ale pokus obrátit se na panovníka nevyšel, a 17. ledna 1786 byl konvent skutečně zrušen, chrám uzavřen a klášterní panství převedeno na náboženský fond. O necelý měsíc později byl sice nejvyšším dvorním dekretem milevský velkostatek přiznán Strahovu, ale zrušení konventu bylo potvrzeno. To znamenalo konec převorství, i když statky byly ponechány v rukou premonstrátského řádu. (2003: 109; 1877: 323–324)

Se zrušením převorství nastaly změny ve farní správě, takže se téhož roku chrám Navštívení Panny Marie stal farním kostelem (1805 děkanským) a kostel sv. Jiljí se z farního stal pouze hřbitovním a roku 1840 byl pro svou sešlost dokonce uzavřen. Jeho hlavní oltář byl přenesen do farního či děkanského chrámu. (2008: 31; 1877: 324)

⁷⁸ 1675 – opravena střecha; 1677 – nový oltář; 1683 – nové chórové lavice (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 27)

⁷⁹ Více J. Pešta: *Když se v Milevsku vařilo pivo* (Milevsko, 2008)

⁸⁰ Smlouva se Silvestrem Carlonim o provedení stavby byla uzavřena už 1692 (2008: 27)

Roku 1805 sloužily prostory kláštera jako ubytovna pro setninu francouzského mysliveckého pluku se štábem a pro štáb bavorského praporu. (2003: 110)

Roku 1870 byl klášter vyňat z katastru města a vřazen zpět byl až v roce 1924. Byl zřízen tzv. Zámecký okrsek. (2008: 32)

Během první světové války, v rozmezí let 1915–1916, byl v úřednických částech kláštera zřízen vojenský lazaret pro 34 vojáků. (2003: 110)

„Mezníky náboženského a společenského života v Milevsku během první republiky vyznačovalo několik výročí spojených s klášterem, nejvýznamnější z nich byly jubilejní slavnosti v roce 1934 na památku 750 let od založení. V roce 1937 byl na prvním nádvoří slavnostně otevřen spolkový dům katolické tělovýchovné jednoty Orel s víceúčelovým sálem, pojmenovaný po tehdejším strahovském opatovi Metodu Janu Zavoralovi (1863–1942, opatem od 1906), který se podstatným způsobem zasloužil o jeho vybudování. Kulturní aktivity spojené se Zavoralovým domem v následujících letech obohacovaly život celého města.“ (2008: 36)

Za druhé světové války k poškození kláštera nedošlo i přesto, že sloužil k ubytování vojska, a mohl tak být ohrožen bombardováním spojenců. Je třeba vyzdvihnout statečnost premonstrátů, zvláště nového strahovského opata Bohuslava Stanislava Jarolímka, jenž byl zároveň i význačným rodákem milevského regionu a roku 1946 mu bylo uděleno čestné občanství města Milevska. (2008: 37)

Poválečný optimismus však vystřídal proticírkevní a protináboženský boj vedený komunisty. Začalo to v červenci 1947 revizí pozemkové reformy (o té podrobněji v jiné kapitole této práce) a pokračovalo to rokem 1950, kdy se opat Jarolímek stal obětí vykonstruovaného politického procesu. Téhož roku během tzv. Akce K se staly československé mužské řeholní instituce předmětem likvidace. Řeholníci museli snášet několik let věznění v centralizačních a internačních kláštorech a po propuštění jim pod pohrůžkou trestů byl znemožněn řeholní život. Na farách byli většinou faráři dočasně ponecháni, a tak děkan Žák mohl zůstat v Milevsku, i když musel přihlížet chátrání budov. (2008: 37–38)

Roku 1958 byly klášterní areál s kostelem Navštívení Panny Marie a kostel sv. Jiljí zapsány na seznam chráněných nemovitých památek. (2008: 38)

O jedenáct let později, psal se tedy rok 1969, se řád načas do Milevska vrátil. Administrátor strahovské kanonie, Gabriel Vlastimil Kofroň, zde v tomto „období tání“ tajně přijímal nové členy a povedlo se mu tak odvrátit snahu režimu o vyměření řeholníků. Strahovský konvent se začíná znovu rozvíjet. V roce 1987 se rozhodli

dokonce k tajné volbě svého opata. Stal se jím Michael J. Pojezdný. Ve své kapli ho benedikoval pražský arcibiskup František kardinál Tomášek. O rok později hlavní kapitula ve Steinfeldu uznala autenticitu řeholního života i přesto, že se nejednalo o klasický klášterní život. (2008: 41)

Po pádu komunistického režimu se v roce 1990 konečně premonstrátský řád (strahovské opatství) dočkal částečného navrácení majetku a od devadesátých let též prochází klášter postupnou rekonstrukcí. Ihned se začal opravovat hlavní chrám a postupně i zchátralé klášterní budovy. (*Stal se národní památkou* In: 14 dní. 26. 5. 2008: 2; 2003: 110)

Postupně se obnovuje i život církve ve svobodných poměrech a do Milevska se navrací řádový život. Rok 2001 je rokem povýšení Milevska na Řeholní dům premonstrátů v Milevsku v čele se superiorem. Milevská komunita čítá sedm spolubratří a spravuje 15 far. Jejich cílem je především duchovní správa ve farnostech a oživení dobrých zkušeností a tradic kláštera. (2008: 41)

Klášterní komplex se tedy postupně obnovoval. Za největší změnu exteriéru považujeme obnovení gotického okna v západním průčelí baziliky. Interiér byl rekonstruován tak, aby vynikl původní románský sloh (nový oltář, restaurování mobiliáře). Opravou prošla i budova bývalého děkanství, tedy dnešní sídlo konventu, a bývalá prelatura. Zcela novou tvář obdržela latinská škola (víceúčelový sál; klášterní knihovna s barokním fondem). Na prvním nádvoří byla umístěna kamenná kašna, která je však majetkem města. Od roku 2007 pokračovala další obnova prvního nádvoří, které má sloužit jako klidová zóna areálu kláštera. (*Stal se národní památkou* In: 14 dní. 26. 5. 2008: 2; 2008: 42)

V dubnu 2008 se klášter premonstrátů v Milevsku stal národní kulturní památkou.⁸¹ Jedním z důvodů bylo nepochybně zachování prvků románské architektury. (*Stal se národní památkou* In: 14 dní. 26. 5. 2008: 2)

V současné době se chystá obnova druhého nádvoří, která nese pracovní název „*Revitalizace Milevského kláštera, obnova druhého nádvoří*“. Cílem je vznik vzdělávacího centra památkové péče (formou interaktivních seminářů přiblížit studentům středních škol, univerzit i terciárního vzdělání architektonické slohy, problematiku památkové péče a principy restaurování památek). Kromě tohoto má projekt i další cíle: vybudování stravovacího zařízení s klášterním pivovarem, ubytovací

⁸¹ Spolu s ním to byl na jihu Čech ještě zámek Orlík a vodní mlýn v Hoslovicích (*Stal se národní památkou* In: 14 dní. 26.5. 2008: 2)

kapacity a prostory pro školení i praktickou část restaurátorského řemesla. (Šárka Hanzlíková: *Obnova druhého nádvoří Milevského kláštera* In: Milevský zpravodaj. listopad 2009: 3)

Románský konvent bude upraven v rámci prohlídkové trasy jako ukázka konceptu středověkého kláštera. Dále pak v bývalém refektáři vznikne sál pro kulturní a vzdělávací programy kláštera (naopak duchovním aktivitám je vyhrazeno první nádvoří). (Šárka Hanzlíková: *Obnova druhého nádvoří Milevského kláštera* In: Milevský zpravodaj. listopad 2009: 3)

Z budovy bývalé prelatury se stanou prostory pro řádové aktivity, což znamená, že Milevské muzeum, které tam nyní sídlí, se bude muset přemístit do barokní budovy tzv. Lesního ředitelství, nacházející se na druhém nádvoří. (Šárka Hanzlíková: *Obnova druhého nádvoří Milevského kláštera* In: Milevský zpravodaj. listopad 2009: 4)

5.4 Provedení a charakter stavby (Cenné stavby areálu)

Poche charakterizuje klášter jako seskupení budov rozložených nepravidelně kolem dvou nádvoří po jižní, východní i západní straně kostela navštívení Panny Marie. (Poche a kolektiv. 1978: 387)

„Architektura jednotlivých křídel konventu i křížové chodby měla velmi strohý, vpravdě asketický ráz. Velké nečleněné plochy zdíva byly zbudovány z kamenných kvádrů, dosahujících místy značné velikosti. Dochovaná ostění portálů i oken jsou jen jednoduchá, sestavená z pečlivě otesaných kvádrů. Nikde se nesetkáme s nějakým zdobným detailem, vládne zde nejvyšší úspornost výrazových prostředků. Přísná strohost a jednoduchost dodávala celé stavbě ráz monumentality, setřený však pozdějšími zásahy.“ (Kuthan. 1976: 57)

Půdorys je komponován v pravých úhlech.⁸² Všechny části jsou členěny přehledně a racionálně. (1976: 58)

V klášterním areálu najdeme tyto cenné stavby: kostel sv. Jiljí, klášterní baziliku Navštívení Panny Marie, rajskou zahradu se zaniklou křížovou chodbou, raně gotickou opatskou kapli, barokní budovu, gotický palác, gotickou věžovitou obytnou stavbu,

⁸² Podle zásad uplatňovaných na stavbách benediktinského řádu už v karolinském období a dovedených do dokonalosti v architektuře cisterciáků. V přízemí východního čelního křídla měla směrem od severu k jihu místo sakristie, kapitulní síň, hovorna, průjezd s vrátnicí a v patře dormitář. V jižním traktu byl refektář s kuchyní a v západním traktu zásobárna. Tomu odpovídá i rozložení prostor konventu milevského kláštera. (Kuthan. 1976: 57)

renesanční budovy hospodářského zázemí. (*Stal se národní památkou* In: 14 dní. 26. 5. 2008: 2)

Jako první vznikl **kostel sv. Jiljí**. Roku 1184 už stál nebo byl přinejmenším rozestavěn. Tato pozoruhodná stavba z žulových kvádrů, situována 300 metrů severně od pozdějšího konventu, byla původně vlastnickou stavbou Jiřího z Milevska, který ji věnoval prvnímu premonstrátskému konventu. (Vlček, Sommer, Foltýn. 2002: 365)

S příchodem konventu byla nejspíše zahájena stavba **baziliky**. Do roku 1191, kdy konvent vyhořel, však budování nepokročilo. Výstavba byla ukončena až ve čtyřicátých letech 13. století. Nejstarší částí dnešní baziliky je vedle trojlodí i dvojvěžové průčelí. (Vlček, Sommer, Foltýn. 2002: 365–366)

K bazilice přiléhá na jižní straně konvent, který spolu s kostelem obklopuje kvadratický **rajský dvůr**. (Kuthan. 1976: 55) Románské jádro konventu zůstalo v podstatě dochováno i přes pozdější zásahy. (1976: 56)

Barokní úpravy se podepsaly na poškození západního křídla, které bylo téměř celé přebudováno na prelaturu. Východní a jižní trakt byly přizpůsobeny potřebám pivovaru a sýpek, ale jejich struktura nebyla touto adaptací naštěstí příliš zasažena. Ztratila se křížová chodba, takže dnes její podobu můžeme pouze předpokládat. Byla zbořena v polovině 16. století za Švamberků. Kuthan se snaží její podobu rekonstruovat podle fragmentů klenby.⁸³ (1976: 56; Dolista. 1990: 18)

Nejdůležitější prostory byly ve východním (vstupním) křídle konventu. Hned vedle baziliky pak najdeme **sakristii** s nepříliš velkou valeně sklenutou lodí, která se otvírá do specifického typu kulové klenby (konchy) klenuté apsidy. Je pravděpodobné, že sakristie byla postavena mnohem dříve než stavení, které s ní na jižní straně sousedí. Zřejmě byla nejdříve samostatnou kaplí a bazilika byla zbudována až déle. Dokazovala by to i existence samostatné střechy sakristie a vlastního štítu k ní na jihu přiléhajícího východního traktu. (1976: 57)

Se sakristií na jihu sousedila úzká prostora, ke které přiléhala goticky přestavěná kvadratická **kapitulní síň** (později svou gotickou klenbu ztratila a kněžiště bylo odbouráno). Následovala menší komora a vedle ní prostor s jedním velkým portálem do východní zdi – tudy se do konventu vstupovalo – a s druhým portálem, jenž umožňoval přístup do křížové chodby. Využití této místnosti je tedy jasné, jednalo se o vstupní halu a vrátnici. (1976: 57; Dolista. 1990: 18)

⁸³ Více o podobě chodby viz. Kuthan (1976: 56)

Dochován zůstal ve zdivu i jižní trakt konventu (v pozdně románské a gotické podobě), v jehož přízemí se nejspíše nacházel refektář⁸⁴ a kuchyně. Z románského západního křídla (užíváno jako zásobárna) zbylo po barokních úpravách jen kvádrové zdivo, jež je patrné ve sklepech. (1976: 57; 2002: 367)

Na severním okraji kanonie můžeme dodnes spatřit blok budov, na jehož východním konci se zachovala **hranolová věž**. Tato věž z 3. čtvrtiny 13. století⁸⁵ má zachovaný přízemní prostor, zaklenutý klínovými vyžlabenými žebry. Na věž navazuje středověký pozoruhodný **palác**, který zřejmě naznačuje linii středověkého opevnění, které oddělovala konvent od kostela sv. Jiljí. (2002: 367)

O románské etapě výstavby máme jen sporé zprávy, avšak o osudu stavby na konci 13. a 14. století nemáme zprávy žádné. „*Pouze podle slohových známek tak můžeme datovat dokončení konventního kostela do 60. či 70. let 13. století. Tehdy došlo k definitivnímu uzavření basiliky na východní straně raně gotickým závěrem, přičemž byla stavba rázně zkrácena do úrovně východní fasády románského křídla konventních budov.*“⁸⁶ (2002: 367)

V té době bylo patrně upraveno i západní průčelí chrámu,⁸⁷ s čímž nepochybně souvisela i výstavba **opatské kaple** (a zřejmě i celého opatství)⁸⁸ po severní straně průčelí věže. Předstupuje svou hmotou před průčelí basiliky. Na kapli navazuje někdejší prelatura a proti ní stojí tzv. **latinská škola** (tzn. nižší gymnázium),⁸⁹ jejíž stavba probíhala v dvou hlavních gotických fázích. Původní určení ale není zcela jasné – budova latinské školy má totiž sice barokní fasádu, ale byly v ní odhaleny pozoruhodné gotické detaily, takže Dolista její stavbu situuje do roku 1300. Za jakým účelem byla zbudována, nevíme, ale roku 1678 byla barokně přestavěna na klášterní školu. Roku 1910 byla upravena střecha, podkroví a západní vchod. Zajímavá je v této budově freska z roku 1717, jež připomínala porážku Turků od Rakušanů u Bělehradu. V dnešní podobě bohužel už neznázorňuje nic. (2002: 367, 370; Dolista. 1990: 19)

⁸⁴ Vstupovalo se do něj portálem s obloučkovým vlysem, jenž zůstal zachován v severní stěně obrácené do rajského dvora (Vlček, Sommer, Foltýn. 2002: 367)

⁸⁵ Existují však i přesvědčení, že by stavba mohla být mladší (2002: 367)

⁸⁶ Raně gotické řešení závěru se v interiéru nedochovalo v nedotčené podobě, ale porušily ho pozdější zásahy (Vlček, Sommer, Foltýn. 2002: 367–368)

⁸⁷ Střed prolomilo zahrocené okno a ukončen byl trojúhelným štítem. (2002: 367)

⁸⁸ Ze starého opatství z druhé poloviny 13. století zbyla jen kaple kdysi zasvěcená sv. Markétě (dnes Srdci Páně) a dvě klenuté místnosti. (Dolista. 1990: 18)

⁸⁹ Weyrauch se o latinské škole zmiňuje v souvislosti s rokem 1780. Od této doby byla totiž místo zrušené latinské školy k dispozici škola městská, na níž zpočátku učily soukromé osoby a až od roku 1806 byl vrchností ustanoven řádný učitel (Weyrauch. 1997: 78)

Po roce 1688 byla na místě přízemí starého gotického opatství zřízena budova dnešního děkanství, kde v době převorství sídlila část konventu. Na východním nádvoří klášterního objektu je **renesanční dům s branou**. Kolem něj jsou barokní budovy správy klášterního statku. (Dolista. 1990: 19)

V roce 1722 vzniklo nové barokní průčelí – byl upraven nový vchod s přístupovými schody, okno nad tímto vchodem a střední štít. V letech 1761–1767 došlo k další přestavbě, z níž pochází **barokní budova** v hospodářském dvoře. (2002: 369)

5.5 Klášterní majetek

Premonstrátský řád měl pevnou organizační strukturu, což umožňovalo širokou výměnu hospodářských zkušeností, vzájemnou koordinaci i prohlubování kulturních styků v mezinárodním měřítku. Rostl zároveň i politický vliv premonstrátů, projevující se především v konfliktech mezi papeži a mocí císařskou. Tvořili jednu z nejúčinnějších opor mocenských ambic papežské kurie. (Kuthan. 1976: 32)

Dokladem obratnosti úspěšné hospodářské politiky je i růst pozemkové držby milevského opatství. Jak už bylo řečeno dříve, roku 1184 směnil Jiří z Milevska s pražským biskupem několik vesnic, které se staly majetkem premonstrátské kanonie.⁹⁰ Do poloviny 13. století pak získal klášter ještě řadu vesnic. Můžeme sledovat velkou majetkovou expanzi (1976:36, 39) O tom máme nejvíce zpráv v Jarlochově kronice. Roku 1207 směnil Jarloch se Slavkem Černocho, Třískolupy a Kralupy za Tynčany. O osm let později král Přemysl Otakar I. klášteru přepustil vsi Pozřetín, Kdešice (Zběšice) u Bernartic a Bílinu. Za další tři roky se znovu rozrostl klášterní majetek, tentokrát Přemysl Otakar přepustil milevskému klášteru ves Bojenice za 110 hřiven stříbra. Držba opatství však nerostla jen koupěmi od krále, ale i od světských velmožů. Tak roku 1220 koupil klášter ves Kojetín od Vítka z Prčic. (1976: 38)

Růst pokračoval roku 1230, kdy byly od ostrovského kláštera zakoupeny pozemky ležící u vesnice Tynčany. V roce 1234 vyměnil opat Jan s pražským biskupem statek Hrušnice za Horosedly a následujícího roku klášter zakoupil od českého krále Václava I. ves Mlékojedy. (1976: 39)

⁹⁰ Směna nemohla sloužit k fundaci kostela sv. Jiljí, neboť se získané vesnice staly majetkem premonstrátské kanonie, a proto to můžeme brát jako další potvrzení toho, že opatství bylo v Milevsku založeno již po roce 1184 (Kuthan. 1997: 39)

Dolista uvádí, že během 13. a 14. století vzrostl pozemkový majetek kláštera na cca. 60 vsí a 10 far. (Dolista. 1990: 17) Založením města byl dovršen proces kolonizace milevského panství, dotvářela se velká sídelní enkláva kolem Milevska, a to především mezi Milevskem a Vltavou. (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 4)

Milevský klášter měl podíl i na rozšiřování řádu. Z Milevska byl osazen cisterciácký hornorakouský klášter Schlägl (Drkolná) a premonstráti zřídili i proboštví v západočeské Toužimi.⁹¹ (1976: 36)

„Do 14. století vstupuje milevská premonstrátská kanonie jako jeden z nejlépe ekonomicky prosperujících církevních ústavů v zemi. Tomu odpovídá i významné místo milevského opata mezi církevními preláty. Již opat Mikuláš I. byl v roce 1359 papežem Inocencem IV. vyznamenán právem pontifikálií.“ (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 5) Znovu tuto výsadu udržel pro sebe i své následovníky opat František z Vepic od papeže Urbana VI. v roce 1388. Opat František na přímluvu krále Václava IV. obdržel díky této výsadě pro sebe i své nástupce právo užívat infuli⁹² a pontifikálie (prsten, střevíce, rukavice, berlu). Do 15. století vstupovalo údajně opatství už s 300 řeholníky. (Buben. 2003: 107)

Dobu rozkvětu a prosperity však zastavily husitské války.⁹³ Klášter byl sice poškozen, ale pro milevské řeholníky byla mnohem větší pohromou skutečnost, že císař Zikmund Lucemburský rozdal podstatnou část klášterního majetku svým věrným⁹⁴. Církevní ústav o majetek připravila především katolická šlechta. Výjimkou bylo toužimské proboštví, které roku 1437 dostal, tentokrát už formálně, husitský hejtman Jakoubek z Vřesovic. Největší část klášterních držav zcizili Rožmberkové, Oldřich II. se dokonce neváhal uchýlit k podvodu a padělal listiny, aby se majetku zmocnil. (2003: 107; Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 13)

⁹¹ Milevské opatství si zřídilo proboštví v Toužimi (Theusing), tj. 12 km severovýchodně od Teplé. Jeho založení však není jisté – řádové podání uvádí 12. století, ale z listin ho máme doložené až z roku 1354. (Buben. 2003: 107)

⁹² Orientální nebo liturgická pokrývka hlavy, mitra (Slovník cizích slov. [cit. 14. 3. 2011]. Dostupné z [www: <http://www.slovník-cizich-slov.net/infule/>](http://www.slovník-cizich-slov.net/infule/))

⁹³ „Tak klesl v prach a popel velkolepý klášter, který prý choval na tři sta Premonstrátů, a byl s to pod králem Václavem Lenivým do král. pokladnic přispěti 240 kop, zatím co Strahov dal jen 110, Teplá 200 a Želiv 50 kop. A s ním se v prach a popel proměnily skoro všechny dějepisné památky z doby jeho nejkrásnějšího rozkvětu.“ (Weyrauch. 1997: 12)

⁹⁴ Roku 1421 byly statky milevské kanonie zastaveny Matějovi Brusovi z Kovářova. V letech 1437–1473 drželi kláštersvtí Rožmberkové – Oldřich (1437– 1451), Jindřich (1451–1457), Jan (1457 –1459), Jošt (1459–1467), Jan (1467–1472) a Jindřich (1472–1473) (Buben. 2003: 108)

I když byl klášter postupně obnovován, měl už pouze zlomek (cca. šestinu) dřívějšího vlastnictví. Na opravu zdevastovaných budov nebyly finanční prostředky. Ještě 180 let po husitském útoku zůstával klášter v ruinách.

Krátce před stavovským povstáním zakoupil Bernard VI. mladší z Hodějova za účelem rozmnožení panství ves Jestřebice a Hodušín, kde založil nový dvůr. (Čermák. 1877: 320)

V tomto období Milevsku patřilo „*stavení klášterní čili zámek, město a 17 vsí, pivovár, čtyři mlýny, jedna pila, tři dvory, dva ovčiny, jedenáct rybníků a lese v ceně 4500 kop. gr.; cena pak, za kterou celé panství odhadnuto bylo, obnášela 64171 kop 25 gr. 5 den.*“ (1877: 321) Příčinou událostí následujících po porážce na Bílé hoře, o kterých bylo více zmíněno výše, se cena celého statku snížila na 40 000 kop m. gr. (1877: 321) Po konfiskaci majetku Bernardu ml. Hodějovskému z Hodějova požádal strahovský opat Kašpar Questenberg císaře Ferdinanda II. o restituci. Panovník žádosti vyhověl dekretem ze dne 5. listopadu 1622, vrátil strahovskému opatství klášter v Milevsku, město, 17 vesnic s 205 usedlými rodinami, jeden pivovár, čtyři mlýny, jednu pilu, tři dvory, dva ovčince (pro 1500 ovcí), 11 rybníků a přilehlé lesy. Tento dar pak ještě 23. ledna 1623 potvrdil restitučním ediktem (vydán v Řezně). (Buben. 2003: 108)

Téhož roku si opat Kryšpín Fuck musel půjčit 3000 zlatých a roku 1625 vydal nařízení, na základě kterého byli Milevští zavázáni z každé várky v obecním pivovaře odvádět vrchnosti 11 zlatých 40 krejcarů, z každého vědra vína nebo moštu 10 krejcarů a daň císaři činila 1 zlatý. Poplatky vybírali rychtáři, a to velmi přísným způsobem. (1877: 322)

V polovině 17. století byl klášter centrem panství, ke kterému patřily kromě Milevska vesnice: Sepekov, Božetice, Jestřebice, Hodušín, Líšnice, Popovec, Radihošť, Dmýštica, Týnice, Blehov, Přestěnice, Mlčkov, Osletín, Březí, Zdislav, Níkovice, Zbelítov, Přeborov, Něžovice, Okrouhlá, Zálší, samota Skoronín a dvůr Jenšovice. (2008: 23)

Koncem 17. století pak opat Hyacinth Hohmann rozšířil milevský statek o Olší, které koupil od hraběte Františka Katanského, dále od Oldřicha z Klebelsberku přikoupil Vlksice. Výměnou získal Malou Chýšku, kterou ale později prodal opat Vít Seipel. (1877: 323)

V roce 1727 byla za opata Mariana Hermanna provedena výměna pozemků. Pozemky u Sepekova vyměnila milevská fara za jiné vrchnostenské pozemky blíže

Milevsku. O rok později výměna pokračovala, za pozemky milevských poddaných byly dány v náhradu panské pozemky u Jenšovic. (Weyrauch. 1997: 51)

Za opata Františka Michaela Dallera (opatem 1763–1777) došlo ke sporům o pivovar a navíc kvůli povětrnosti nebyla úroda. Lidé žili v nedostatku a museli se dokonce živit otrubami. Rok poté, tj. 1771, následkem špatného počasí a hladu propukly nemoci, které si vyžádaly oběti na životech. V dalších dvou letech Milevsko čekalo další pohromy způsobené počasím a morem. Poddaní žili v bídě, vrchnost utrpěla ztráty. V důsledku této situace poskytla Marie Terezie v roce 1773 obyvatelům panství Milevska zálohu 1030 zlatých. Také opat František pomáhal ze všech sil. (1997: 57–58)

Dne 2. května 1777 opat František umírá a jeho následovníkem se stává Bohuslav Jan Herwig (opatem 1777–1779), který musel milevské panství převzít v žalostném stavu. Opět musel řešit problémy s měšťanským pivovarem, respektive s měšťany, kteří nerespektovali smlouvu o várečném právu a vařili kromě bílého i pivo ječné. Milevskou obec stály spory spoustu peněz. Zchudla tak, že chtěla úplně vykácet lesy a prodat ryby v rybnících. Opat Bohuslav však zanedlouho umírá a v úřadu ho střídá Václav Josef Mayer. (1997: 58–59)

Za něj byly konečně vyřešeny vleklé spory s měšťany. Vrchnosti byl ponechán poloviční užitek z obchodu se solí a obci bylo nařízeno vařit pivo podle smlouvy s opatem Vítem Seiplelem z r. 1696 (1997: 60)

Roku 1785 byl klášter zrušen, premonstrátsí bratří museli odevzdat soupis veškerého jmění, všechny svršky konventu i katalog klášterní knihovny. *„Tehdejšímu převorovi Emanuelu Vendelínovi bylo oznámeno, že se mu sice správa majetku na nějaký čas ponechává, ale kdyby se snad to nejmenší ztratilo, bude učiněn zodpovědným.“* (1997: 60) Opat Václav si u královského krajského úřadu vyprosil delší lhůtu na sestavení soupisu o inventáři Milevska. Největší obavy měl ovšem opat z toho, aby milevské panství nebylo po zrušení odebráno Strahovu a přiděleno náboženskému fondu. Prosil tedy znovu u Jeho Veličenstva a domohl se toho, že kněžstvo ze zrušeného milevského konventu bylo přeloženo na Strahov a milevský statek byl i nadále strahovskému klášteru ponechán. (1997: 61)

Výměra milevského velkostatku v roce 1901 činila 3694 hektarů se dvorem, ovčínem, cihelnou a pivovarem.⁹⁵ Po vzniku Československa bylo nutno provést pozemkové změny. Za tzv. pozemkové reformy se dřívější majetek velkostatku ztenčil,

⁹⁵ Pivovar musel být roku 1907 zavřen (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 35)

jelikož cílem reformy bylo částečné zestátnění největších velkostatků (většinou v majetku aristokracie a církve) na území nově vzniklé republiky. Zestátněná půda se pak měla dělit mezi rolníky. Milevský velkostatek byl roku 1924 zmenšen o více jak čtvrtinu. Nastává čas na úsporná opatření. Strahov se dostává do finanční tísně a řeší ji odprodejem movitého i nemovitého majetku. Kolem roku 1936 byly prodány i nemovitosti ve vlastnictví milevského kláštera. (2003: 110; 2008: 35)

Situace se zhoršila zákonem z července 1947 o revizi pozemkové reformy. Milevský velkostatek byl zabrán státem. K předání došlo 5. dubna 1948. První nádvoří, děkanství, Zavoralův dům a latinská škola zestátněny nebyly. (2008: 37)

Roku 1948 se k moci dostala komunistická strana, která od roku 1950 likvidovala mužské i ženské řeholní instituce. Komunisté zbylý milevský majetek převedli na různé instituce, v prostorách bývalého konventu bylo zřízeno okresní muzeum, do něhož byl uložen městský archiv a do areálu kláštera se nastěhovali i další uživatelé. (2008: 37–38; 2003: 110)

V devadesátých letech 20. století se poměry vracely do normálu a po dlouhé časové pomlce, kdy roku 1968 museli premonstráti odejít, byl umožněn jejich návrat. Dočkali se i částečného navrácení majetku, ale majetek byl zničen, víceméně jim vrátili ruiny. Premonstráti na nic nečekali a ihned začali s nápravou. (Procházková Šárka. *Premonstráti letos zpřístupní historickou knihovnu*. In: Milevské noviny 2/2006, s. 5)

5.6 Premonstráti

Svatý Augustin (354–430), největší církevní otec západu, byl autorem řehole,⁹⁶ kterou ve 12. století převzal pro svou nově vytvořenou komunitu v Prémontré sv. Norbert. Kolem roku 1080 se Norbert narodil v Xanten v Porýní. V mládí tento nadaný xantenský kanovník poznal stinné stránky církevního života spoutaného mocí světských panovníků, což bylo impulsem k tomu, že se zcela postavil za opravné snahy papeže Řehoře VII. Jako apoštolský kazatel prošel Francií, Belgií, západní Německo, ale i přes úspěchy poznává, že k trvalé obrodě církevního života je potřeba pronikavé reformy duchovenstva pracujícího mezi lidem. (Dolista. 1990: 2, 5)

⁹⁶ Pravidla Augustinovy řehole: zachovat jednomyslnost; mít jednu duši a jedno srdce v Bohu; všechno mít společné; modlitby ve stanovených hodinách a dobách; nenápadný oděv → nelíbit se šatem, ale chováním; vše dělat pro komunitu (to vede k největšímu prospěchu); šetřit příkrými slovy, ale pokud už byla vyslovena, nestydět se týmiž ústy prosit o odpuštění (Dolista. 1990: 3)

Všechny dřívější pokusy ztroskotaly na nestálosti a slabosti lidské povahy, ale Norbert byl odhodlán vytrvat. V Prémontré, laonské diecézi v severovýchodní Francii, založil v roce 1120 první klášter nového – premonstrátského – řádu. „V něm spojil život modlitby s činností apoštolskou, život řeholní s praktickou duchovní správou.“ (Dolista. 1990: 5–6)

Klášteřů postupně přibývalo a začaly vznikat i kláštery ženské. Mezitím však na papežském prestolu nastala změna a Norbert se chtěl nové hlavě církve poklonit a zároveň se snažil získat i přímé schválení svého řádu. Vydal se proto koncem roku 1125 do Říma, kam v únoru 1126 skutečně dorazil. V tu dobu už tu jeho činnost sklízela chválu, takže papež Honorius II. rád Norbertovo dílo schválil. Odtud se vydal Norbert zpět do Prémontré, kde jeho prvním činem po návratu bylo převzetí steinfeldského kláštera v eifelském území v Německu. (Czermin. 1934: 12)

Norbert tedy pochopil velmi dobře duchovní potřeby svojí doby, což dokládá i rozrůstající se množství premonstrátských klášterů. I když byl sv. Norbert již mrtev, jeho odkaz tu byl dále. Roku 1150, tj. 16 let po jeho smrti, bylo na generální řádové kapitule v Prémontré evidováno 100 klášterů a během následujícího století narostl jejich počet na 500.⁹⁷ (Dolista. 1990: 6)

Ve 12. a 13. století si premonstrátské ideály našly cestu i do našich zemí.⁹⁸ V českých zemích do té doby vznikaly výhradně kláštery benediktinské. O prosazování této reformní řehole se zasloužil především olomoucký biskup Jindřich Zdík (1126–1150)⁹⁹ a pražský biskup Daniel I. (1148–1167). Nejstarší premonstrátský klášter se

⁹⁷ Ideály řádu rychle pronikly Evropou – dostaly se do Lotyšska, Estonska, Skandinávie, Británie, Španělska, Portugalska. Z Evropy se rozšířily dokonce i do Palestiny a na Kypr (Dolista. 1990: 6)

⁹⁸ 8 sídel mužských (1143 – Strahov; 1145 – Litomyšl; 1149 – Želiv; 1150 – Hradisko u Olomouce; 1187 – Milevsko; 1190 – Louka; 1193 – Teplá; 1209 – Zábřdovice) a 5 ženských (po 1143 – Doksany; 1149 – Louňovice; 1183 – Dolní Kounice; 1202 – Chotěšov; kolem 1211 – Nová Říše) (Dolista. 1990: 6)

⁹⁹ „Začátek 12. století nachází českou církev v nedůstojném postavení. Křesťanství není dosud v zemi upevněno přes všechny snahy biskupů a knížat. Pod křesťanským pláštěm žije staré pohanství. Kostely kromě biskupských, kapitulních a klášterních jsou vlastně kaplemi, které slouží jen náboženským potřebám svých majitelů. Skutečnými farními kostely jsou vlastně jen staré kostely hradské. Kněží se svým životem neliší příliš od laiků. V takových poměrech se stal roku 1126 olomouckým biskupem Jindřich Zdík, podle Jarlocha „muž přemilý Bohu, sloup a svítlna Čech a Moravy, jemuž zbožnost a počestnost podobného nebude mít Morava“. (Řehák. 1969: 36) Zdík, syn Kosmy, se s velkým zápalem snažil pozvednout dosud nízkou úroveň českého církevního života, a proto chtěl povolát cisterciáky a hlavně premonstráty. Roku 1139 se za celoročního pobytu v Jeruzalémě seznámil s premonstrátským řádem, a tak si ho oblíbil, že sám přijal bílý oděv a řeholi sv. Norberta a po svém návratu požádal generální kapitolu o vyslání kolonie řeholníků do Čech (zřejmě přímo ze Steinfeldu). Na Strahov přicházeli první řeholníci (probošt Ervín, Gotšalk,..), kteří připravili vše pro definitivní převzetí, a tak roku 1143 mohl přijít nový konvent pod vedením prvního strahovského opata Gezona. Papežské potvrzení pro klášter získal právě Zdík. (1969: 36–37; Petru. 1898: 25)

nachází na Strahově,¹⁰⁰ kam byli ve čtyřicátých letech 12. století českým králem Vladislavem II. a biskupem Jindřichem Zdíkem povoláni řeholníci z porýnského Steinfeldu. Premonstráti vytláčovali ze svých pozic benediktiny a roku 1149 obsadili do té doby benediktinský Želiv. (Czermin. 1934: 12; Kuthan. 1976: 32)

Do Milevska pak přišel nový konvent bratří právě ze Želivi. „*LÉTA VTĚLENÍ PÁNĚ 1187 já Jarloch přijal jsem toto místo do správy i jméno opata, v němž až dodnes pracuji v mnohých protivenstvích a téměř se žádným zdarem očekávaje boží milosrdenství.*“ (1990: 7) Tímto sdělením podává opat Jarloch ve své kronice informaci o svém nastoupení do funkce prvního opata milevského kláštera. Kromě péče o bratry premonstráty se Jarloch věnoval shromažďování dějinných zpráv, kterých využil ve svém letopisu. (1990: 7)

Řeholní kanovníci se však později mohli zapojit i jinak do života za klášterní zdí. Působili například jako faráři na inkorporovaných farách, nebo mohli pracovat ve školách, které byly ve správě řádu. Na dnešním náměstí Republiky v Praze například existovalo v letech 1635–1785 Norbertinium, tedy domácí řádové studium, do kterého měly přístup i osoby stojící mimo řád. V průběhu let spravovali premonstráti dokonce i některá gymnázia a zvláště významná byla jejich činnost na pražské Karlově univerzitě, kde někteří dokonce zastávali úřady rektorů. (text *Premonstráti v Čechách a na Moravě* sestavený podle Jana Pařeza, uložený v knihovně Milevského muzea)

Mimo tohoto vynikali i v různých oborech vědy, o čemž svědčí dodnes dochované soubory knih. Mezi významné, s Milevskem spojené, učence patřil kronikář a první milevský opat Jarloch, dále Kryšpín Fuck, který splavnil horní tok Vltavy, Jeroným (Hieronymus) Hirnheim a historik a knihovník Cyril Straka.¹⁰¹ (text *Premonstráti v Čechách a na Moravě* sestavený podle Jana Pařeza, uložený v knihovně Milevského muzea)

¹⁰⁰ Strahov neboli „místo, kde se strahovalo“ je odvozeno od stráží, hlídek, které tam konaly službu; latinsky je pak užíváno názvu Mons Sion podle nápadné podoby s horou Sion v Jeruzalémě, což bylo místo ustanovení nejsv. Svátosti a zároveň místo smrti Panny Marie (Řehák. 1969: 38)

¹⁰¹ Milevský rodák, jenž se narodil 19. listopadu 1868 v Milevsku. I když tíhnul k historii, vstoupil na přání rodičů roku 1888 do strahovského kláštera, kde o pět let později složil slavné sliby a byl vysvěcen na kněze. Poté nastoupil jako kaplan na faru v Radonicích nad Ohří blízko Loun. Roku 1906 změnil pole působnosti a stal se knihovníkem Strahovské knihovny. Zbytek svého života pak věnoval katalogizaci rozsáhlého a cenného fondu knihovny a zpracování dějin kláštera. Od roku 1920 byl Straka navíc převorem. Zemřel 17. září 1927, ale z jeho práce těží historici i badatelé dodnes (např. *Albrecht z Valdštejna a jeho doba, Svatojanské proudy a splavnění Vltavy*). V několika studiích se dokonce zabýval i historií milevského kláštera i samotného Milevska. Na jeho rodném domě v ulici 5. května v Milevsku je umístěna pamětní deska. (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 33; Kálal, Bílek. 2000: 147)

U příležitosti zpřístupnění premonstrátské historické knihovny v roce 2006 vydaly Milevské noviny rozhovor se současným představeným kláštera, Norbertem Vehovským, kde se kromě opatova denního programu můžeme dočíst i další zajímavosti o premonstrátském řádu. Hned v úvodu se opat vyjadřuje k novodobým dějinám kláštera. Od devadesátých let se premonstráti vrací na svoje původní historické místo a život v klášteře se začíná rozvíjet. Těžiště bylo zpočátku v duchovní správě a dokonce tu první rok probíhal noviciát.¹⁰² Novicové pak odešli za studiem jinam a zůstali tu dva až tři kněží, kteří se starali o nejbližší okolí Milevska. (Procházková Šárka. *Premonstráti letos zpřístupní historickou knihovnu* In: Milevské noviny 2/2006, s. 5)

V roce 2001 získala zdejší komunita statut řeholního domu, což je jakýsi mezistupeň mezi farností a klášterem, a spočívá v získávání vlastní subjektivity, přičemž ale nadále zůstává řeholní dům závislým na strahovském klášteře. Téhož roku byl i Norbert Vehovský zvolen za superiora. V současné době čítá komunita sedm kněží a jednoho spolubratra (otec Kosma), jenž je na základě slibu brán za právoplatného člena komunity. Duchovní správu nesoustřeďují jenom na Milevsku, ale i na Nadějkov, Jistebnici, Opařany, Bernartice, Lašovice Klučenice, Kovářov, Chyšky, Květov. (Procházková Šárka. *Premonstráti letos zpřístupní historickou knihovnu* In: Milevské noviny 2/2006, s. 5)

Druhým těžištěm po duchovní správě je společný život, který dává premonstrátům pocit zázemí. Milevský superior popisuje, jak vypadá takový „obyčejný“ premonstrátský den. Ráno se všichni scházejí k společné modlitbě, poté se nasnídají a následně se jejich cesty rozdělují. Kroky některých mří do škol, jiných na bohoslužby, popřípadě si v kanceláři vyřizují administrativní záležitosti. Společně se scházejí znovu až před polednem ke společné modlitbě a odtud se rozjíždějí po jednotlivých farnostech, aby se večer zase všichni společně sešli u modlitby (případně dělají to, co potřebují).¹⁰³ A v neposlední řadě k společnému životu samozřejmě patří obstarání topiva, jídla,

¹⁰² Noviciát je probační (zkušební) údobí kandidátů a kandidátek v řádech a kongregacích, kteří v této době setrvávají v domě určeném pro noviciát pod vedením novicmistra či novicmistrové a spolu s nimi zkoumají, zda jsou schopni stát se členy řádu trvale. Církevní právo vyžaduje plný nepřetržitý rok noviciátu. Kandidáti a kandidátky před svým vstupem do noviciátu konají exercicie. (Sahan Karel, 27. 5. 2010, *Převzato z Jan Merell, Malý bohovědný slovník, Česká katolická charita, Praha 1963. Upraveno a doplněno redakcí Revue Theofil. <http://revue.theofil.cz/krestanske-pojmy-detail.php?clanek=972> [19. 3. 2011])*

¹⁰³ Přesný rozpis dne: 5:30 – budíček; 6:00 – ranní modlitba; 7:00–7:30 – snídaně; 8:00 – škola; 13:00 – oběd, před kterým probíhá společná modlitba, kterou někteří kvůli škole nestíhají; po obědě až do 17:00 – studia; 17:00–17:45 – večerní modlení; 18:00 – mše; od 19:00 mají premonstráti konečně volný den (informace od otce Atanáše)

v zimě odhrnování sněhu, v létě sekání trávy v zahradě ... zkrátka stejné starosti jako mají ostatní lidé. Hlavní náplní ale pro ně zůstává snaha udržet to, co tady bylo po staletí, tedy monumentalitu a reprezentativnost kláštera, s čímž souvisí rekonstrukce klášterního objektu. (Procházková Šárka. *Premonstráti letos zpřístupní historickou knihovnu* In: Milevské noviny 2/2006, s. 5)

5.7 Klášterní knihovna

Už od svého počátku, datovaného do let 1184–1187, byl klášter mimořádným kulturním centrem. O tom vypovídá nejen výše popsaná architektura, ale i archeologické výzkumy probíhající v minulých letech. V tomto prostředí vznikly příznivé podmínky pro rozvoj literární činnosti. Nejvýznamnějším bylo bez pochyb dílo třetího z pokračovatelů Kosmových, po něm pojmenovaný Jarlochův letopis. Navazuje na kroniku Vincencia, notáře Svatovítské kapituly. Díky Jarlochovi se dozvídáme spoustu informací ze starších českých dějin. (Poláková, Břicháček. 2006)

Netvoří však samostatnou část, ale je součástí velkého kodexu, kam se mimo Jarlochova letopisu řadí ještě Bedova Anglická církevní historie a Ansbertův spis o tažení císaře Fridricha Barbarossy do Svaté země, do něhož jsou připsány osvětlující poznámky a stručné zprávy o českých událostech, pocházející pravděpodobně přímo od Jarlocha. (Poláková, Břicháček. 2006; Kuthan. 1976: 36)

S Jarlochem sepisovalo kroniku ještě přinejmenším devět písařů, což je spolu s Jarlochovými poznámkami o knihách zde uložených dalším dokladem existence milevského skriptoria. V Milevsku se opisovaly knihy a byla zde i velká knihovna. Z této doby máme doloženo několik rukopisů, z nichž je třeba zmínit především kodex ze 13. století, který je dnes uložen ve Vídeňské národní knihovně. Obsahuje jeden z nejstarších dochovaných rukopisů Kosmovy kroniky a mimo jiné je v něm zmíněn i velmož Jiří, zakladatel Milevska a milevského kláštera. (Poláková, Břicháček. 2006)

Rozhodně zajímavý je i sborník ze 14. a 15. století, který má dnes své místo v rakouském Schläglu (Drkolná). Obsahuje záznamy ze života svatých, Arnoštova statuta i dekret kostnického koncilu směřovaný proti Husovi a Viklefovi. (Poláková, Břicháček. 2006)

Ještě než byl klášter zasažen husitskými válkami, dochoval se z let 1376–1377 kodex, který je nyní uložen v Národní knihovně v Praze. Byl klášteru věnován

milevským kanovníkem Václavem a zahrnuje texty Tomáše Akvinského. Zajímavou knihou je sbírka kázání sestavená milevským bratrem Anselmem. (Poláková, Břicháček. 2006)

Z této doby se klášterní knihovny nepatrně dotýká i Kaplický misál. O dataci není přesný záznam, ale jeho vznik bývá řazen na přelom osmdesátých a devadesátých let 14. století. Cermanová se k tomuto datu přiklání zvláště po provedení ikonografické analýzy malířské výzdoby. Misál je psaný na pergamenová folia latinsky gotickou minuskulou černé barvy. Na jeho tvorbě se podílelo více písařů a je opatřen ještě pozdějšími dodatky a přípisy. Textová část je na každé straně rozdělena do dvou sloupců o 33 řádcích. Původem kodexu jsme si jisti, je český. Pochybnosti máme ale o vlastnictví. Pravděpodobně původně náležel kostelu sv. Petra a Pavla v Kaplici, o kterém máme rovněž několik nejasností. Jak už bylo zmíněno výše, kostel byl pod správou milevského kláštera, ale prvopočátky vztahu premonstrátů k tomuto místo nejsou vyjasněny. (Cermanová. Kaplický misál. In: *Jihočeský sborník historický*. 76/2007: 135–138)

Pro misál je existence vazby na premonstráty z Milevska důležitá. Na dvou iluminovaných fóliích je v okrajové borduře zobrazen klečící řeholník v bílém řádovém rouchu premonstrátů a dá se uvažovat o tom, že by zde mohl být zobrazen ve funkci donátora rukopisu. „*Je otázkou, kde rukopis vznikl. Existence klášterní dílny v Milevsku není příliš pravděpodobná. Kláštery mimo Prahu zpravidla neměly vlastní iluminátorské dílny. Rukopisy bývaly iluminovány v centru.*“ (Cermanová. Kaplický misál. In: *Jihočeský sborník historický*. 76/2007: 139) Kaplický misál byl zřejmě vytvořen v arcibiskupsko-klášterní iluminátorské dílně. Žádné závěry totiž nepřineslo ani srovnání Kaplického misálu s milevskými zlomky, které jsou v Milevském muzeu z období 13. a 14. století uloženy. (76/2007: 139)

Vznikem misálu si nemůžeme být tedy zcela jisti, ale o existenci milevské klášterní knihovny pochybovat nelze. Bohužel za husitských válek byla ale část knihovny poškozena. Ve své Husitské kronice¹⁰⁴ se o tom zmiňuje Vavřinec z Březové, Husův vrstevník, jenž dal roku 1419 svoje schopnosti ve prospěch husitského hnutí.

Od konce 17. století pěstovali premonstráti tzv. domácí studium. Hlavními předměty jejich zájmu byla filozofie a morální teologie. Poznatky z těchto věd využívali také při výuce místní mládeže. Pěstování těchto disciplín vyžadovalo kvalitní knihovnu, takže se

¹⁰⁴ Latinsky psaný historický spis, zachycující události let 1414–1421, nedokončený

začalo se systematickým budování sbírky knih. (Břicháček, Kuchařová, Vehovský. 2008: 26)

Ve zvláštním katalogu v polovině 18. století bylo možno se dopočítat 1600 svazků. „Podle tradice měly být knihy koncem 18. století převezeny na Strahov, skutečný osud celé sbírky však není úplně jasný; nelze vyloučit, že část knih zde zůstala a byla odvezena v období komunistického režimu. Současná expozice byla tvořena tak, aby se obsahově blížila profilu původní knihovny, ale předchozí osudy knížek s Milevskem nesouvisí. Součástí původní knihovny byl také rukopis zhotovený premonstrátem Janem Václavem Šíchou; některé motivy z jeho výzdoby jsou použity na foliích v oknech knihovny.“ (2008: 26)

Mnoho knih bylo v Milevsku napsáno a uloženo, ale dnes už se stěží identifikují. Při archeologickém výzkumu navíc vyšly najevo nové skutečnosti o počátku knižní kultury u nás. Zřejmě sahají ještě do dob před založením kláštera, protože pod dlažbou klášterní baziliky byly objeveny zbytky starobylé sakrální architektury, které předpokládají užívání bohoslužebných knih. (Poláková, Břicháček. 2006)

Zlomky biblického textu *Ezechiel*, který byl přepsán v první čtvrtině 9. století, byly užity ve vazbě Jarlochovy kroniky i ve vazbě kodexu ve Schläglu. Své záznamy z 12. a počátku 13. století si Jarloch zapisoval na pergamen. Kronika byla původně majetkem milevského kláštera, ale později se stala součástí pražské kapitulní knihovny a zde z ní byly také kolem 18. století pořízeny tři opisy. Počátkem 19. století byla odcizena a zanedlouho objevena u lazebníka z Postoloprta, který ji bohužel těžce poškodil vyřezáním množství folií. Postoloprtský kaplan Josef Dietrich ji roku 1824 objevil a o jejím nález informoval Josefa Dobrovského, který kodex koupil a daroval Strahovskému klášteru. (Poláková, Břicháček. 2006; Weyrauch. 1997: 7)

V letech 2004–2006 archeologický výzkum odhalil vzácné dlaždice, jejichž dekory jsou často inspirovány knižní malbou. (Poláková, Břicháček. 2006)

V polovině května 2006 byla slavnostně otevřena nově zrekonstruovaná historická knihovna milevského kláštera. Nachází se v Latinské škole a je součástí prohlídkové trasy kláštera. Zároveň poslouží i ke studijním účelům pro různé badatele. (Vehovský In Milevský zpravodaj. 28.3. 2006)

5.8 Nový archeologický výzkum kláštera

Dříve než přejdu k poslednímu archeologickému výzkumu, který byl v areálu milevského kláštera prováděn, zmíním se ještě o výzkumu probíhajícím v letech 1991–1992 u příležitosti oprav a úprav barokní budovy dnešního děkanství a části I. nádvoří kláštera. Výzkum odkryl složitou archeologickou situaci. V poslední místnosti východního křídla děkanství (západně od opatské kaple) byly objeveny zbytky dvou zřícených gotických kachlových kamen, v kterých se kromě prostých komorových kachlů nacházely i kachle se zdobenou čelní vyhřívací stěnou (někdy prolamované). Z motivů jsou zastoupena převážně biblická témata jako např. zobrazení Adama a Evy, Narození Páně, Klanění tří králů. Další motivy na kachlích byly heraldické nebo geometrické. (Břicháček. *Příspěvek k dějinám milevského kláštera – svědectví archeologie* In Bibliotheca Strahovensis, 1/1995: 146)

Ve vedlejší místnosti byly ve svrchních náspech objeveny románské a gotické stavební detaily. Jednalo se o sadu zdobených románských a nezdobených raně gotických mozaikových dlaždic. Pokud jde o románské dlaždice, odpovídá jim geometricky tvar čtverce a poleva na nich je černofialová a medově žlutohnědá. Dá se předpokládat, že skladba podlahy měla duchovní podtext, zřejmě měla představovat souboj dobra se zlem. Hlubší smysl můžeme spatřovat ve ztvárnění sfingy, gryfa, lva, ale neznáme jejich přesné postavení v podlaze. Na dlaždicích můžeme také vidět vliv největšího výrobního centra: Ostrova u Davle, ale nejde o identické vzory, nýbrž o jedinečný výtvarný projev s typickými rysy 1. čtvrtiny 13. století. (1/1995: 146)

□ Románské dlaždice s gryfem (vlevo) a sfingou. Gryf představoval většinou dobro a sfinga byla symbolem zlých sil. Postavení obou v podlaze proti sobě bylo odrazem boje dobra a zla, v období raného středověku i bojem církve s pohanstvím. Trojlístek na obou dlaždicích má význam, jaký dáváme dnes čtyřlístku. Ukončení ocasu gryfa tímto motivem z něj utváří figuru zcela pozitivní, u sfingy umístění symbolu v ústech potlačuje, či lépe zeslabuje její negativní moc.

Nalezené dlaždice jsou podobné mozaikové dlažbě z cisterciáckého kláštera v Hradišti nad Jizerou. Je však třeba objasnit vzájemné kulturní ovlivňování premonstrátského a cisterciáckého řádu na území Čech ve 12. a 13. století. O velmi blízkém vztahu, který by mezi sebou řády mohly mít, může vypovídat přestup významného želivského opata Gotšalka k cisterciáckému řádu, kam vstoupil těsně před svou smrtí.

To však není jediná otázka čekající na odpověď. Jako další je třeba najít odpověď, kde mohly být dlaždice v Milevsku uloženy. Jako nejpravděpodobnější se jeví klášterní bazilika a opatská kaple. O dalších místech, ba o celém areálu se neuvažuje, protože výroba dlaždic byla jistě finančně náročná, takže se nepředpokládá jejich masové užití, ale pouze výzdoba „reprezentačních“ prostor. (1/1995: 147)

Ošlapané kusy a větší zlomky byly používány i později a objevují se i tzv. sekundární dlažby. V Milevsku najdeme příklad takové dlažby v patře nad sakristií, kde je zachovaná středověká podlaha, v níž jsou druhotně užity ošlapané čtvercově hladké a zdobené dlaždice. Zachovala se na ploše několika desítek čtverečních metrů a uloženy v ní jsou i dlaždice s dosud neznámou výzdobou. (1/1995: 147)

V letech 2004–2006 došlo k rekonstrukci klášterní baziliky a při té příležitosti byl proveden archeologický výzkum, při kterém se našel ojedinělý soubor raně gotických dlaždic s různými motivy, například vyobrazení slona či velblouda. Vypadá to, že tyto dlaždice jsou v českém prostředí nejstarší.

Také se potvrdilo, že v Milevsku probíhala výroba dlaždic i tzv. zvíkovsko-písecké skupiny. Kromě známých typů byly objeveny i typy neznámé (na výrobních zmetcích).

(Břicháček, Poláková. *Archeologická překvapení* In: Milevský zpravodaj. 21. 2. 2006)

Jak už bylo zmíněno výše, byl nalezen zcela unikátní soubor dlaždic z druhé poloviny 13. století, který svým výtvarným ztvárněním představuje vrchol soudobé evropské produkce. Výjimečné jsou především zobrazením zvířecích figur. Kromě již zmíněných vyobrazení slona a velblouda to byli ještě například lvi či jelen. O nic méně zajímavý není však ani pohled do říše démonů, z nichž na dlaždicích můžeme spatřit draky a zvířecí figury s lidskými hlavami, a nepostrádáme ani obecnější motivy zastoupené zobrazením panovníka jedoucího na koni atd. Jedná se tak o úžasnou sondu do myšlení a představ středověkého člověka, což částečně znovu podtrhuje skutečnost, že dlaždice patří v českém prostředí mezi nejstarší. (Břicháček, Poláková. *Archeologická překvapení* In: Milevský zpravodaj. 21. 2. 2006)

Podrobnější popis výzkumů minulých let:

5.8.1 Nálezy spadající do doby před založením kláštera

Hlavně odkryvy na obou nádvořích, v trojlodí baziliky a severozápadně od děkanské zahrady přinesly objevy, které mění dosavadní pohled na počátky Milevska.

V bazilice byly nalezeny střepy, z nichž některé můžeme zařadit již do 8. století a zbytek do 9.–10. století. Bohužel však nic nevyovídají o charakteru osídlení. Z té doby se dochovaly pouze stopy dřevěných staveb. (Břicháček. 2007: 15)

V bazilice bylo nalezeno i postříbřené nákončí bočního řemínku opasku se stylizovanou úponkou spolu s lidskými kostmi, což svědčí o tom, že se zde pohřbívalo. Nákončí bylo vyrobeno v dílnách v Karpatské kotlině v první polovině 8. století. K odkrytí další řady pohřbů došlo v hloubce pouze 30 centimetrů pod kamennou podlahou, z čehož vyplývá, že hroby jsou o hodně starší než stavba baziliky. Kromě hrobu mladé dívky byly ostatní hroby bez archeologického nálezu. V dívčině hrobě byly nalezeny dva kroužky, záušnice a denár Vratislava II., jenž byl knížetem v letech 1061–1086. Určitý počet starších hrobů se nalézal i na severní polovině I. nádvoří, pod děkanstvím a některé z nich skrývaly i drobné šperky (záušnice z bronzu, železa a cínu; bronzové drátěné a páskové prsteny). Hroby se šperky objevili archeologové i na ploše severně od opatské kaple a v rajské zahradě. K nejzajímavějším patří hroby na východ od baziliky obložené po obvodu kameny. Patří zřejmě k těm nejstarším v celém klášterním areálu. Z množství hrobů můžeme usuzovat, že pohřebiště náleželo více osadám. (2007: 15)

Další objevy výzkumu dokazují existenci starší architektury: dřevěné i kamenné. Pod podlahami byly skryty jámy po dřevěných kúlových konstrukcích, ale dochovaly se jen části půdorysu. „Podle střepů z kulturních vrstev však víme, že stavba prvních dřevěných objektů začala o několik století dříve, než byl založen klášter.“ (2007: 16) Dále se v prostoru východně od baziliky a na II. nádvoří našly stopy palisádového ohrazení předklášterního areálu. (2007: 16)

Existenci starší kamenné architektury dokazuje objev základů kamenné stavby, jež byla na východě ukončena apsidou a na západě věží nebo předsíní. Dochoval se i základ oltární menzy, ale bohužel nemáme bližší informace o celkové podobě této stavby. (2007: 16–17)

Pod samotnou bazilikou byly odhaleny základy starší sakrální stavby. Lze tedy předpokládat, že již v průběhu 11. století se v místech pozdějšího chóru baziliky nacházel kostel. (*Stal se národní památkou* In: 14 dní. 26. 5. 2008: 2; 2007: 17)

Další pozůstatky kamenné stavby, starší než milevský klášter, našli vědci v jihozápadním koutu pozdější rajske zahrady a ambitu. Poslední kamennou stavbou, jejíž počátky spadají před založení kláštera, byl kostel sv. Jiljí. (2007: 18–19)

Právě kolem svatojilského kostela a v celém areálu pozdějšího kláštera stála v průběhu 8.–12. století původní osada. V katastru jsou pak z let těsně před založením kláštera doloženy nejméně dvě další vesnice. První ležela podél potoka tekoucího od dnešního Suchanova rybníka, druhá u drobného vodního toku pod Šibenným vrchem. Ve stejné vzdálenosti jako tyto dvě osady se pak ještě nacházela vesnice Staňkov, kterou máme doloženou i v písemných pramenech. (2007: 19)

„Závěrem můžeme tedy shrnout, že Milevsko mělo již před založením kanonie premonstrátů staletou sídelní a sakrální tradici, postrádáme však sebemenší zmínku o lokalitě v písemných pramenech.“ (2007: 19)

5.8.2 Nálezy spadající do doby po založení kláštera a vzniku města

V době Jarlochově byla zahájena výroba stavební keramiky, která pak dosáhla vrcholu v druhé polovině 13. století (dlaždice, tašky, prejzy). Ve třetí čtvrtině 13. století je dokončena stavba klášterního areálu a podstatná část pracovníků se svými mistry odešla jinam. Milevská cihelna dále pokračovala ve výrobě, avšak pozměnila se její specializace. Jejich tvorba, dříve spjata s klášterním prostředím, se podřídila vkusu doby. (Břicháček. 2007: 22, 24)

Cihelna začíná vyrábět dlaždice zvíkovské skupiny. Na dlaždicích se objevují oslavné nápisy na krále a všechny rytířské ctnosti. (2007: 24)

Výrobní areál měl své místo na malé ostrožně nad potokem. Byl překryt destrukcí a před tím, než tu byla roku 1972 postavena silnice, jejíž trasa vedla přímo centrem tohoto středověkého výrobního areálu, tu byly ještě na povrchu terénu roztroušeny nedopracované raně gotické kamenné stavební detaily. (2002: 36)

„Nejvýznamnější ze zkoumaných objektů byl tvořen několika pecemi a vymezen obvodovými zídkami z pečlivě řádkovaných kvádrů. Podle výplní se zde pracovalo téměř

po celé 13. století.“ (2007: 36) Za cihelnu byla označován severní část objektu. Zde zbyla rozpadlá vsádka nedopálených prejzů a zlomky dlaždic. Na kamenných stěnách pece zůstaly místy zachovány barevné povlaky polevy, se kterou se setkáváme na dlaždicích a střešní krytině. Zlomky keramických tašek a polévaných dlaždic byly nalezeny i ve dvou pecích na jižní straně, které byly postavené až v mladší fázi cihlářské dílny. (2007: 36)

Dílna produkovala ve 13. století značné množství stavební keramiky. I na ploše děkanské zahrady byly k nalezení zbytky výrobních objektů a odpadových jam po činnosti řemesel pracujících s ohněm. V sousedství osady s potřebnými pracovními silami se tedy rozkládalo velké řemeslné centrum celého klášterního panství. (2007: 37)

Dlaždice byly objeveny prakticky ve všech zkoumaných prostorech. Někde se dokonce podařilo odkrýt původní středověkou dlažbu,¹⁰⁵ ale jednalo se většinou spíše o mladší podlahy z průběhu 14. a 15. století., v nichž byly jen ojediněle s druhotně užity otřelé kusy zdobených dlaždic. (2007: 37)

Výraznou ukázkou širokého spektra výzdoby tvarů románské a raně gotické dlažby přinesl až objev sekundárně uložené podlahy nad valenou klenbou románské sakristie. S největší pravděpodobností jde o dlaždice uložené původně v chóru baziliky, jež byly během gotické přestavby vyjmuty a umístěny v patře nad klenbou sakristie.¹⁰⁶

Zajímavé bylo uložení i dalších velkých souborů zdobených dlaždic. Důležité poznatky máme z roku 1992, kdy bylo upravováno barokní děkanství. V poslední východní místnosti v přízemí, která navazuje na opatskou kapli, se ukázalo, že mezi klášterní bazilikou a románským opatstvím byl původně volný prostor, do něhož byla vkomponována raně gotická opatská kaple. (2007: 38)

Typově nejbohatší soubor zdobených dlaždic pochází z jižní lodi baziliky. Soubor čítal 140 kusů, a i když šlo většinou o výrobní zmetky, byly ve 13. století položeny tak, aby vytvořily zpevněnou úroveň pod podlahou. V sekundární poloze se tedy zdobené dlaždice vyskytují v bazilice a opatské kapli. (2007: 38)

¹⁰⁵ Chór klášterní baziliky, ambit, budova – kaple na I. nádvoří, tzv. Latinská škola (Břicháček. 2007: 37)

¹⁰⁶ Zacházet s předmětem z posvátného vysvěceného prostoru s úctou je v souladu se středověkou praxí. (2007: 38)

Se středověkými artefakty se však můžeme setkat téměř kdekoliv, neboť při barokní přestavbě a výstavbě rybníka docházelo k velkým přesunům zeminy a stavebního odpadu. (2007: 38)

6 VÝZNAM ROMÁNSKÝCH PAMÁTEK A DALŠÍ ZAJÍMAVOSTI MĚSTA

„Milevské románské památky mají ve vývoji středověké architektury na českém jihu mimořádný význam. Zejména stavba klášterní baziliky v Milevsku představuje jedno z východisek jihočeské umělecké tradice. Jsou zde obsaženy četné typické prvky a rysy jihočeského stavebnictví – blokové utváření hmoty, inertnost zdiva, téměř naprostý nedostatek členění a plastické výzdoby, malá okna jakoby vyříznutá z plochy zdiva a konečně i typ jednoduchého portálu.“ (Kuthan. 1976: 58)

Nemáme sice žádný písemný doklad o tom, že by byli do Milevska povoláni zkušení stavitelé a vyškolení kameníci, nicméně to musíme z náročnosti staveb předpokládat. A nejspíše se nejednalo pouze o domácí, ale z větší části i o zahraniční stavitele a kameníky. (1976: 59)

Význam románských památek tkví tedy především v tom, že na tyto monumentální stavby navázala regionální výtvarná tvorba, k jejímuž rozvoji přispěli i tito kameníci. (1997: 58) Z Milevska se šířily impulsy do okolního kraje. Některé drobné kostely se svou slohovou podobou přimykají ke kostelu sv. Jiljí, zatímco jiné se váží ke klášterní bazilice. Uplatňovalo se zejména kvádrové zdivo, stejné typy portálů, sloupky v okenních galeriích a dekor. (1976: 59)

Kromě románských památek může Milevsko nabídnout i **další zajímavosti**. Nemusíme ani chodit daleko od majestátního kláštera. Nedaleko od bývalého hotelu Modrá hvězda se Masarykova ulice stáčí doprava a záhy se dělí. Její levý směr vede k Petrovicům, Kamýku, Chyškám a k Praze, směrem přímým pak jde ke klášteru. Mezi oběma těmito silnicemi se prostírá **městský park Bažantnice**. Park byl založen po zrušení velkého rybníka, který dříve obklopoval klášter. V roce 1840 povodeň protrhla hráze a rybník už nebyl nikdy obnoven. Až o čtyřicet let později se strahovský opat Zikmund Starý rozhodl spojit divoce zarostlé dno vysušeného rybníka s částí starého lesa nazývaného „Bažantnice“.¹⁰⁷ Tak se vytvořil pěkný park. Dle opatova přání byla část dna zrušeného rybníku jednak osázena různými druhy stromů (střechy, lípy, habry,

¹⁰⁷ Existenci tohoto lesa, který se podél rybníka táhl až k Sádčákům dokládá rukopis P. Evermonda Jiřího Košeráckého, uložený ve strahovské knihovně, v němž se píše, že v roce 1676 žil v bažantnici Jan Hájek, bažantník a myslivec, se svojí čtyřčlennou rodinou. Také na rytině Marka Müllera z roku 1721, kde je vyobrazena Panna Marie Sepekovská, a na jejímž spodku je ztvárněn milevský klášter, je vidět les „Bažantnice“ i s místem, kam byla později vysázena stromová školka. (dle strojopisného materiálu Josefa Kytky, uloženého v Milevském muzeu)

javory, jasany, hlohy, břízy, smrky, jedle, borovice, kaštiny, aj.) a jednak byla ponechána jako louka, aby byly uchovány průhledy na klášter a stromy měly dostatek vzduchu a světla. (dle originální strojopisné kompletní verze díla Josefa Kytky, uložené v Milevském muzeu, neevidované)

Staré smrky a duby nejspíše vykáceli v době, kdy byl založen park v podobě, kterou milevští obyvatelé znali ještě před stavbou silnice. Park byl založen zahradníkem Josefem Vlasákem (1830–1905) a jeho správu převzal po Vlasákově smrti zahradník Josef Kytka. Než odešel roku 1939 do důchodu, stihl toho pro Bažantnici mnoho udělat, například zřídil schůdné cesty. (Kytka. 2003: 36)

Dnes je park o něco menší, protože jeho část byla zničena stavbou silnice a mimoúrovňové křižovatky ve druhé polovině 20. století. Je veřejně přístupný a pyšní se kromě starých stromů i žulovými objekty, kterými se může chlubit už téměř dvě desítky let. V období od roku 1992 do roku 1996 se v Milevsku každoročně sešlo v rámci žulového sympozia¹⁰⁸ několik sochařů z různých zemí světa. Veškeré práce probíhaly v kamenické provozovně družstva Jihokámen v Příleповě u Milevska. Umělci používali především kámen nevhodný ke zpracování v kamenických dílnách, který je jinak odvážen jako odpad. (brožurka Milevského muzea *Žulová sympozia/The Granite Symposium in Milevsko 1992–1996*; Kálal. 2002)

Všechna díla byla vytvořena ze žuly z lomů v okolí Milevska a ze Štěpánovic u Českých Budějovic. Svoje stálé místo mají dnes kromě milevské Bažantnice i v českobudějovické Stromovce.¹⁰⁹ V milevském městském parku můžeme vidět například dílo japonského sochaře Keiji Yamaye „Touha po stromech“. Objekt vznikl roku 1992 na nultém ročníku žulového sochařského sympozia. (brožurka Milevského muzea *Žulová sympozia/The Granite Symposium in Milevsko 1992–1996*; Horký, Hadáček, Kellnerová, Korecký. 1993: 10)

Za dalšími zajímavostmi je třeba zamířit do středu města. První je **barokní stará radnice čp. 1** ze 17. století.¹¹⁰ Nachází se při ústí Riegrovy ulice do náměstí a sousedí

¹⁰⁸ Žulová sympozia organizovalo Milevské muzeum a Spolek pro rozvoj kultury v Milevsku za podpory Ministerstva kultury ČR, města Milevska a sponzorů (Milevské muzeum: *Žulová sympozia/The Granite Symposium in Milevsko 1992–1996*)

¹⁰⁹ Socha japonského umělce Hirita Sakamota s názvem *Semeno* byla jako jediná umístěna v zahradě Domu kultury Milevsko. Ve Stromovce je pak ke shlédnutí *Stůl* Jiřího Seiferta a bezejmenná socha rakouského Petera Paszkiewicze. (Milevské muzeum: *Žulová sympozia/The Granite Symposium in Milevsko 1992–1996*)

¹¹⁰ Od bývalé radnice na jihozápad spatříme na protilehlé straně novou budovu radnice, kde dnes sídlí městský úřad. Nová jednopatrová budova vznikla v letech 1900–1901 na místě osmi masných krámů (v 18. století byla v jednom z domů první milevská škola, v roce 1749 byl školní dům zničen požárem a později zde byly vystaveny masné krámy, které roku 1831 prodala klášterní vrchnost milevským

s bývalým renesančním pivovarem.¹¹¹ Vzhledově se jedná o jednopatrovou budovu s jedenácti okenními osami s nástavbou ve hřebeni střechy, která je kryta bání s lucernou zakončenou šindelem krytou cibulí. Přízemní prostory jsou klenuty valeně bez žeber a v interiéru nástavby nad střechou je dřevěná pavlač. Bývala zde věznice a mučírna. V bývalé jednací síni v prvním patře se konala líčení a byly v ní vynášeny rozsudky, o nichž se můžeme dočíst ve *Smolné knize města Milevska*. Od té doby byl dům několikrát upravován. V roce 1851 tu byl usídlen okresní soud a později berní úřad a okresní hejtmánství. Dnes tu sídlí městská knihovna a Galerie M. (Hladký. 2007: 9; Kálal. 2005; Kytka. 2003: 31)

Poblíž bývalé radnice má své místo **stará fara čp. 3**. Najdeme ji na dolním konci náměstí a je ukázkou světského barokního stavitelství na jihu Čech. Její vznik spadá do roku 1715, kdy byla postavena jako farní dům, k němuž byla ještě v roce 1729 městem přidělena veliká zahrada, ležící pod Hůrkami. Od 26. dubna 1795 do roku 1797 zde bydlel zasloužilý milevský učitel Václav Kypta. Poté do domu přesídlili milevští děkanové.¹¹² Nicméně do roku 1937 byla fara stále ve vlastnictví milevského kláštera, i když už ji nepoužívali jako obytné prostory. Pronajímali ji a roku 1937 prodali Františku Hadáčkovi, majiteli krejčovského závodu.

Charakteristický je pro starou faru obdélníkový půdorys, volutový štít ukončený segmentovým tympanonem obráceným do náměstí a dřevěná pavlač, jíž je opatřeno boční průčelí.

(Horký, Hadáček, Kellnerová, Korecký. 1993: 8; Hladký. 2007: 9; Kytka. 2003: 30–31)

Za kostelem sv. Bartoloměje, o kterém bude řeč níže, stojí **výklenková kaplička sv. Jana Nepomuckého**. Tato barokní sakrální stavba z první čtvrtiny 18. století¹¹³ je uvnitř sklenuta nízkým hřebínkem. Do tří stran je otevřena oblouky, dnes zasklenými, původně uzavřenými dřevěnou mříží. Dříve uvnitř kapličky stávala polychromovaná

řezníkům a od nich je pak koupilo město). Sgrafity radnici vyzdobil v roce 1937 Oldřich Pejša, milevský malíř. V té době přibyl nad vchod radnice i balkon. (Kálal. 2002; Kytka. 2003: 29)

¹¹¹ Byl zde zřízen za doby Jindřicha ze Švamberka (1490–1523), jenž městu dovolil roku 1513 zřídit vlastní pivovar a vařit v něm bílé pivo. Roku 1640 lehl pivovar popelem, ale brzy na to byl znovu vystavěn. Roku 1934 prodalo město pivovar třeboňskému pivovaru Karla Schwanzenberka za 280 000 Kč. (Kytka. 2003: 31)

¹¹² V rozmezí let 1805–1852 tady bydleli: Chrysostom Jan Munzar (1805–1807), Hugo Ignác Beneš (1807–1811), Lev Ondřej Kreisl (1812–1820), Řehoř František Ziegenbauer (1820–1838), Bedřich Josef Štětka (1838–15. 1. 1851). Jeho následovník, P. Lohelius Josef Žďárský se usídlil opět v klášteře (Kytka. 2003: 30–31)

¹¹³ Existovala už v roce 1721, kdy je zachycena na rytině Marca Müllera, znázorňující pohled na město z Hůrek. (Kytka. 2003: 28–29)

dřevěná socha Jana Nepomuckého,¹¹⁴ pocházející ze stejné doby jako stavba, později však byla umístěna v depozitáři Milevském muzea. (Hladký. 2007: 10; Kálal. 2005; Kálal. 2002)

Další významnou památkou je opět kaplička, tentokrát **kaplička Nejsvětější trojice**, ležící na výšině jménem Hůrka. Na tomto místě se v dávných dobách popravovalo upálením¹¹⁵ a kaplička zřejmě stojí na místě, kde stával sloup s hranicí. Vysvěcení se dočkala roku 1847. (Kálal. 2002)

Z Hůrek se však znovu vrátíme do prostoru kolem náměstí Eduarda Beneše, u něhož má své místo už více jak 145 let novorománský **kostel sv. Bartoloměje**. Za vlády Jindřicha ze Švamberka (1490–1523) stával v místech dnešního chrámu pozdně gotický jednolodní kostel se zaklenutým presbytářem.¹¹⁶ V době, kdy Milevsko vyhořelo, si Jindřich ze Švamberka, pán na Zvíkově a zástavní pán milevský, vymohl na králi Vladislavovi II. pro milevské obyvatele různá privilegia, aby se lidé z pohromy, napáchané požárem, rychleji vzpamatovali. Při opětovném budování města došlo i k postavení kostelíka ke cti sv. Bartoloměje, světce ve švamberském rodě hojně uctívaném. (Břicháček, Poláková. 2007; Kytka. 2003: 25)

S rostoucím počtem věřících však přestal kostel v 19. století vyhovovat a navíc byl už i značně zchátralý. Z těchto důvodů byl na architektonický návrh Maxmiliána Šimonovského z Tábora, který městské zastupitelstvo schválilo 5. května 1861, postaven nový chrám. Starý kostel byl 25. ledna 1863 odsvěcen, přikročilo se k jeho demolici a 7. září téhož roku byl za velké slávy a přítomnosti strahovského opata

¹¹⁴ Světcova přes metr vysoká socha je nejasného původu. (Kytka. 2003: 28)

¹¹⁵ Toto milevské popraviště bylo původně vidět už z dálky, protože návrší nebylo zalesněné, ale dnes je upraveno jako park. Nedaleko stojí socha milevského malíře a rodáka, Karla Stehlíka, jež roku 1987 vytvořil sochař Mrázek. (Kálal. 2002)

¹¹⁶ Původní vzhled je zachycen na modelu, jenž je uložen ve sbírkách Milevského muzea (Břicháček, Poláková. 2007) Střecha kostela byla strmá a vysoká, loď kryl malovaný a kasetový strop a presbytář měl hvězdovou klenbu. Nad prkenným kasetovým stropem se nacházel podkrovní prostor, opatřený kolem dokola úzkými okénky v podobě střílen. Kostelík míval tři věžičky – nad přístřeškem, kryjícím vchod od náměstí; na okraji hřebene střechy směrem k náměstí a poslední na opačném konci. Hodiny bývaly na věžičce k náměstí a na druhé byly umístěny zvony. (Kytka. 2003: 25) „*Die Glocken: 1. 61cm im Durchmesser, sowie auch in der Höhe. Die Henkel, von denen einer abgeschlagen ist, sind mit weiblichen Masken geschmückt. Am Halse eine Reihe von Minuskelbuchstaben, ohne Sinn neben einander gestellt. Zwischen den Buchstaben als Theilungszeichen Kreuzchen und vierblättrige stachlige Rosetten. Unter der Inschrift der Gekreuzigten auf einem knorrigen Kreuze. Entstehungszeit: das XV. Jahrh. Die Glocke wurde, um sie aufhängen zu können, am Halce durchbohrt. 2. Die Sterbeglocke, 29 cm Durchmesser. Am Halse ein Rococoornament, am unteren Rande die buchstaben I. G. K. 1764; auf dem Mantel das Reliefbild des hl. Johannes des Täufers und der hl. Katharina.*“ (Podlaha; Šittler. 1901: 136) Na vrcholku věže nad hodinami byl železný kohout. Později ke kostelu přibýly ještě mohutné opěrné pilíře, neboť byl stavěn na jílovitém podloží a měl mělké základy. (Kytka. 2003: 25)

Jeronýma Zeidlera položen základní kámen chrámu nového. (Břicháček, Poláková. 2007)

Kostel byl vysvěcen jako votivní, tedy děkovný, jako památka a poděkování Bohu za to, že ochránil Františka Josefa I. před úkladným vrahem, který se ho snažil roku 1853 probodnout dýkou.¹¹⁷ Z tohoto důvodu přispěla na stavbu nejvyšší částkou (1000 zlatých) císařovna Alžběta. Další zásluhu na stavbě měl kníže Karel Schwarzenberg, jenž věnoval dřevo na trámy a tašky na střechu. Kromě těchto dvou movitějších darů získal kostel ještě celou řadu dalších příspěvků. Sto zlatých daroval budějovický biskup Jan Valerián Jirsík, 50 zlatých Karel kníže Paar z Bechyně a drobnější dary věnovali i mnozí jiní. Různě vysokými částkami se přispívalo i na vybavení interiéru a milevští obyvatelé i lidé z okolí přiložili ruku k dílu: někteří pracovali bez nároku na plat, jiní poskytli stavební materiál či zapůjčili povozy. (Břicháček, Poláková. 2007; Kytka. 2003: 50)

Po dokončení výstavby došlo 26. srpna 1866 opět k slavnostnímu vysvěcení, jež provedl Jan Valerián Jirsík, který také uložil ostatky sv. Bartoloměje do hlavního oltáře. *„Chrám byl postaven jako podélné trojlodí (s delší osou sever-jih) s pětibokým presbytářem a věží před severním průčelím. V podvěží je čtvercová předsíň a na západní straně presbytáře sakristie. Podoba oken, portálů i fasády je neorománská. Původně pouze vybělený kostel byl v roce 1902 vymalovaný Janem Čonskou, Oldřichem Pejšou a dalšími milevskými malíři.“* (Břicháček, Poláková. 2007)

¹¹⁷ 18. února si dvaadvacetiletý císař v jednu hodinu po poledni vyšel jako obyčejně na procházku. K tomu, co se dělo potom, lze dohledat krátkou legendu: „*Provázen pobočníkem procházel se císař na hradbách, které tehdy obklopovaly vnitřní Vídeň. Poblíž korutanské brány se zastavili, a císař přistoupil k obrubě valu, aby se podíval do městského příkopu. V tom z řady několika procházejících se, vrhl se na císaře mladý muž s pokřikem ‚Éljen Kossuth!‘ a nožem v ruce. Císař, nic netušící, na výkřik obrátil trochu hlavu. Smrtící zbraň zasáhla místo holé šije límec císařovy plukovnícké uniformy a byla přeskou nákrčníku zadržena tak dalece, že ostří nože způsobilo tržnou ránu na krku jen na půl palce. Útočník se rozpráhl k druhé ráně, ale tu zachytil císařský křídelní pobočník hrabě Maxmilián O’Donell a vídeňský měšťan Josef Ettenreich, který přiběhl císaři na pomoc. Když hrabě O’Donell udeřil plochou šavle útočníka, kterého Ettenreich povalil na zem, prosil císař: ‚Nebijte jej, nebijte jej!‘ a snažil se kapesníkem zastavit krev, která mu proudila ze šije. Císař se vrátil s pobočníkem pěšky do hradu a upokojoval lid deroucí se k němu: ‚Buďte klidní! - Nic to není! - Sdílím jen osud svých hodných vojáků v Miláně!‘. Z policejního vyšetřování vyplynulo, že se útočníkem, který se snažil mocnáře zabít, byl krejčovský tovaryš János Libényi, který působil v letech 1848/49 v revoluční uherské armádě. Vojenský soud ve Vídni odsoudil Libényiho k trestu smrti. Císař rozsudek smrti podepsal, protože byl přesvědčen, že člověk, který sáhne na život svého vladaře, si nic jiného než smrt nezaslouží. O tři dny později 26. února skončil Libényiho život na popravišti. Oba císařovy zachránci byli po zásluze odměněni. Majitel špeditérské firmy Josef Ettenreich byl vyznamenán povýšením do šlechtického stavu a rytířským křížem Řádu Františka Josefa. Hraběte O’Donella císař vyznamenal rytířským křížem Leopoldova řádu a armáda mu nad to věnovala skvostný čestný štít.“* (Arcivévoda František Ferdinand Rakouský - d’Este. [cit. 28. 3. 2011]. dostupné z www.franzferdinand.cz/cz/Frantisek-Josef-I./III./>)

Pozornost si s ohledem na zhotovitele zasluhuje oltářní výzdoba. Hlavní a dva vedlejší oltáře jsou totiž dílem milevského truhláře Františka Burdy. Na hlavním oltáři můžeme vidět obrazy sv. Bartoloměje, sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého, pocházející od pražského malíře Rudolfa Müllera. V roce 1937 sem pak byl ještě umístěn na dřevě malovaný obraz Panny Marie Ustavičné pomoci, který je kopií slavného římského originálu. Kopii posvětil a příslušnou pečetí opatřil papež Pius IX. (Břicháček, Poláková. 2007; Kytka. 2003: 26)

Vlevo od hlavního oltáře se nachází Boží hrob z roku 1894,¹¹⁸ který byl ale roku 1940 výrazně upraven v krásném jednoduchém slohu, přičemž zde byla také umístěna soška pražského Jezulátka ve skleněné vitrínce. (Břicháček, Poláková. 2007; Kytka. 2003: 27)

Oba vedlejší boční oltáře jsou novogotické, zasvěcené sv. Barboře a Neposkvrněnému početí Panny Marie. Obrazy maloval František Skála z Písku, ale roku 1900 se dočkaly oltáře nových obrazů, rovněž představujících Pannu Barboru a Početí Panny Marie, jež kostelu věnoval kanovník Roth z Vídně. Za částku 2200 zlatých postavil Václav Mölzer z Kutné Hory varhany.¹¹⁹ (Břicháček, Poláková. 2007; Kytka. 2003: 26)

Z úprav posledních let se kostel může pochlubit zajímavými doplňky kostelního inventáře. K těm patří kovaná mříž, vytvořená Romanem Selmbacherem z Prahy, a železný oltář a ambon z dílny německého umělce Egidia Weinerta. (Břicháček, Poláková. 2007)

Tím nejcennějším, co v kostele můžeme vidět, jsou však umělecké památky pocházející ze starého kostela. Jedná se zejména o obrazy nejvýznamnějších světců (sv. Řehoř, sv. Jeroným, sv. Ambrož, sv. Augustin), datovaných do první poloviny 17. století. Ač byly původně součástí oltářů, dnes mají své místo na mezilodních sloupech. Další obrazy čekají na restaurování. Z přelomu 17. a 18. století pochází vzácné plastiky

¹¹⁸ Pořízen Janem Procházkou z Příbrami za 415 zlatých z výnosů městské honitby a dobrovolných darů (Kytka. 2003: 26)

¹¹⁹ Václav Michael Mölzer (1830–1899) byl v druhé polovině 19. století známý jako varhanář v Kutné Hoře (od r. 1859), Milevsku (od r. 1866) a Táboře (cca od r. 1870). Vyráběl, opravoval či přestavoval varhany po celých jižních Čechách i jinde (od r. 1860 do r. 1899 je jeho jméno zaznamenáno u cca 40 varhan - varhany vyrobil např. r. 1868 pro kostel sv. Jana Nepomuckého v Hrejkovicích, r. 1874 pro kostel sv. Jiljí v Miroticích, r.1877 pro kostel sv. Mikuláše v Ševětíně; varhany přestavil např. r. 1896 v kostele Narození Panny Marie ve Vodňanech). Dílnu po tomto váženém varhanáři převzal zeť Vincenc Skopek.

(Varhany a varhanáři v ČR. [cit. 1. 4. 2011]. dostupné z [www](http://www.varhany.net):

<<http://www.varhany.net/cardheader.php?id=3749&lok=2179&podrobnosti=0>>;

<<http://www.varhany.net/zivotopis.php?idv=135425>>.)

Panny Marie Sepekovské a sv. Vavřince, které jsou dnes uloženy v depozitáři kostela. Ve stejné době byl namalován i portrét sv. Norberta v rozvilinovém rámu. (Břicháček, Poláková. 2007)

„Řada dalších památek z původního kostela: zvon z roku 1555, železný barokní kříž, kohout z věže (1659), obraz Nejsvětější Trojice kombinovaný z kovových pásků, dva obrázky světců – sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského – malované na plechu – památka na pouť do Říma za 18. století a další, je uložena v Milevském muzeu.“ (Břicháček, Poláková. 2007)

Zajímavostí a zároveň málo známou skutečností je fakt, že při stavbě kostela sehrálo velmi významnou roli pivo, respektive tzv. „pivní krejcar“, zvláštní daň na vytočené pivo. Při sestavování stavebního rozpočtu se zjistilo, že finance z obecní pokladny a příspěvky od dárců pokryjí pouze 60 % předpokládaných nákladů. Chybělo 6534 zlatých 56 krejcarů a hledal se způsob, jak tyto peníze získat, aniž by došlo ke konfliktu se zákonem. (Pešta. Kostel uprostřed města – příběh pivního krejcaru. In: *Milevské noviny*, BD)

S řešením v Milevsku dosud neuplatněným přišel místní ranhojič Josef Reišil, který navrhl, aby se vybíral jeden krejcar na každém mázu v městě vyšenkovaného piva. Sice se objevilo pár námitek a především strach z úpadku obecního pivovaru, nicméně 13 ze 17 členů zastupitelstva, včetně starosty Františka Cukra, návrh podpořilo. Ovšem to samo o sobě ještě nic neznamenal, protože v té době nestačilo pouze rozhodnutí výboru, ale bylo třeba souhlasu většiny občanů. Po zdoluhavých procedurách došlo 9. a 10. listopadu 1862 k hlasování všech občanů, respektive k hlasování občanů s volebním právem, tedy dospělých domovských příslušníků mužského pohlaví. Občané se vyjádřili pro návrh, z čehož je zřejmé, že byli pro svůj nový kostel ochotni podstoupit i osobní oběti. (Pešta. Kostel uprostřed města – příběh pivního krejcaru. In: *Milevské noviny*, BD)

Vybírání přirážky po dobu čtyř let schválil 8. června 1863 císař František Josef I. Městské obci to písemně nařídilo okresní hejtmanství 23. června 1863.¹²⁰ Při uvedení přirážky do praxe se město muselo ze začátku spoléhat na dobrovolná přiznání od jednotlivých šenkýřů. K 7. červenci 1863 se vyšenkovalo z domácích i přespolních hostinců a výčepů piva za 865 zlatých, avšak za první půlrok platnosti přirážky se povedlo shromáždit pouze 343 zlatých a 75 krejcarů. Bylo to méně, než se očekávalo,

¹²⁰ „Milevsku tak vlastně přísluší pomyslné prvenství mezi českými městy, neboť dosud se mělo za to, že pivní krejcar zavedl jako první 1. října 1864 Tábor.“ (Pešta. 2008: 85)

ale v dalších letech už výnosy z pivního krejcaru začaly naplňovat původní představy obecních představitelů. (Pešta. Kostel uprostřed města – příběh pivního krejcaru. In: *Milevské noviny*, BD)

Změnil se ovšem způsob vybírání pivního krejcaru – krátce po položení základního kamene město zavedlo pravidelné kontroly hostinských sklepů, povinnost hlásit převzetí každého sudu od pivovaru a začalo také spolupracovat s finančním komisařstvím, které městu podávalo zprávy o dodávkách piva do jednotlivých milevských hospod (často se při tom ukázalo, že hostinští v červenci 1863 neuváděli pravdu o množství vyšenkovaného piva). (Pešta. Kostel uprostřed města – příběh pivního krejcaru II. In: *Milevské noviny*, BD)

Plánovaný rozpočet byl překročen o 9857 zlatých a 56 krejcarů a město mělo co dělat, aby všechno poplatilo, a proto přikročilo opět k nápojové příirážce. Tentokrát mělo jít o rozšíření na výčep a prodej vína a kořalky. Dne 11. února 1868 byla zavedena příirážka na jednom každém v městě spotřebovaném mázu piva 1 krejcar a od 2 zlatých na jednom vyšenkovaném vědru vína a kořalky. Opět se proti tomu objevily protesty, ale velký zastánce pivního krejcaru (nikdy se mu neříkalo vinný či kořalečný), okresní starosta a kníže Karel Schwarzenberg, za prosazení příirážky bojoval a 11. července 1868 ji schválil i panovník (platila čtyři roky). Takto získané peníze pak posloužily hlavně k zaplacení nejvýznamnějších součástí kostelního inventáře. Nejprve se jednalo o oltář od Karla Burdy v ceně 1540 zlatých, a dále o obraz sv. Bartoloměje, sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého od Rudolfa Müllera a varhany od Václava Mölzera. (Pešta. Kostel uprostřed města – příběh pivního krejcaru II. In: *Milevské noviny*, BD)

Ještě než opustíme kostel sv. Bartoloměje a přesuneme se v historii o pár desítek let dále, je na místě uvést zmínku o Bartolomějském posvícení. Svatý Bartoloměj¹²¹ je ochránce města Milevska a k jeho dni patří také tradiční posvícení, spojené s kulturními aktivitami a slavnostní liturgií k uctění tohoto světce.

¹²¹ Pocházel z židovského města Kány, které najdeme západně od Genezaretského jezera a na sever od Nazareta. Podle svého otce měl jméno Bar-Tolmai (Tolmajův syn), ale evangelista Jan ho nazývá Natanaelem. Patřil do skupiny lidí, očekávající Mesiáše. K Ježíši Kristovi ho přivedl přítel Filip, a když ho Ježíš spatřil, přivítal ho slovy: „Hle, Izraelita, v němž není lsti“. Od té doby patřil mezi apoštoly a stal se svědkem Ježíšových velkých skutků. Po jeho zmrtvýchvstání se vydal na misijní cestu od Malé Asie až po Indii, kam údajně donesl i první aramejsky psané Matoušovo evangelium. Jeho život měl tragický konec, jak se můžeme dovědět ze všech nejstarších životopisů o Bartolomějovi. Kvůli své víře v Krista, byl v Arménii krutě umučen – zaživa mu z těla stáhli kůži. Jeho ostatky byly v 5. století z Arménie přeneseny do Mezopotámie, koncem 6. století na Liparské ostrovy u Sicílie a v 9. století do Beneventu. K jeho cti nechal císař Ota III. v Římě vybudovat kostel, kam byly Bartolomějovy ostatky slavnostně uloženy. Znázorňován bývá s velkým nožem, nástrojem umučení. (Berka. Svatobartolomějské posvícení. In: *Milevské noviny*, BD)

Nedaleko od Kostela sv. Bartoloměje nás zaujme budova z počátku 20. století. Východní straně náměstí totiž dominuje **secesní budova spořitelny**, jež byla postavena roku 1909 podle návrhu Františka Ješe, táborského stavitele.¹²² (Kytka. 2003: 30)

Poslední pamětihodností, kterou jsem zařadila do výběru, je **pomník padlých**, věnovaný obětem 1. světové války. Odhalen byl roku 1923 a autorství si připsal akademický sochař Rudolf Kabeš z Jindřichova Hradce. Na pomníku je 78 jmen padlých milevských občanů.¹²³ Málo známou zajímavostí je, že jeden z nich - Antonín Pekoč - se v polovině června 1939 vrátil z Ruska živ a zdrav.¹²⁴ U pomníku je ještě pamětní deska připomínající oběti nacismu. (Kálal. 2002; Kytka. 2003: 28) Milevsko tím pádem patří mezi obce, které si vztyčením památníků připomínají válečné oběti. Dodnes je živá tradice kladení květin ve výroční dni.

¹²² „První návrh na její založení byl podán v městské radě milevské v roce 1872, ale teprve za starostování MuDr. Josefa Rejšila 26. ledna 1885 byl návrh obnoven a po delších průtazích proveden. V činnost byla spořitelna uvedena 1. července 1888 za starostování Václava Beneše.“ (Kytka. 2003: 30) Nelze vyloučit, že František Ješ, zednický mistr a později stavitel z Tábora, začínal jako zednický mistr právě v Milevsku. „Alespoň tak je titulován zednický mistr, který v r. 1895 stavěl tzv. Hoffrovy domy v Novém Městě (Tábor); celkem jich zde postavil osm. Po roce 1901 stavěl v Táboře vlastní vilu v Zahradnické ul. na Starém Městě, dále vilu prof. J. Vycpálka v Ústecké ul., další vilu u Bechyňské brány a současně dokončoval pivovarské sklepy. V r. 1909 budoval záložnu v Milevsku (Písek).“ (Vlček; Naňková; Zahradník et al. 2004: 283)

¹²³ Příjmení Zelenka uvedeno 5x, Vaněček 3x, Stehlík 2x, Čunát, Dlouhý, Horký, Kafka, Kofroň, Kotalík, Kothera, Pejša, Suchan, Šindelář, Weiner a další. (Kytka. 2003: 28)

¹²⁴ Byl totiž z Ruska spolu s manželkou vypovězen (Kytka. 2003: 28)

7 MILEVSKO NAPŘÍČ STALETÍMI

7.1 Od 13. po 19. století

Tato kapitola úzce souvisí s již výše popsányi osudy milevského kláštera. Po dokončení stavby byla zahájena kolonizace oblasti, aby se řídko osídlená krajina doplnila o další vesnice a mohla tak být vytvořena sídelní struktura. Pro nové panství však muselo být vytvořeno tržní středisko, a tak se v polovině 13. století původní osady přesunují do míst dnešního jádra města. (Břicháček, Poláková. 2007: 5)

V souvislosti s obchodem se solí se Milevsko od roku 1327 objevuje v písemných pramenech. Poddanské městečko Milevsko náleželo klášteru, takže většina výstavných objektů patřila vrchnosti a ostatní domy byly pouze dřevěné nebo měly pod dřevěnými konstrukcemi kamenné podezdívky. (Břicháček, Poláková. 2007: 5)

Do roku 1420 máme jen málo zpráv, kam až městečko sahalo, ale pravděpodobně se postupně rozšiřovalo směrem na sever a zaujalo tak celou plochu dnešního náměstí E. Beneše. Kolem malého náměstíčka byly soustředěny domy. (Břicháček, Poláková. 2007: 5)

O osudech milevského městečka za husitských válek se nedozvíme z žádných písemných pramenů, ale archeologickým výzkumem bylo zjištěno, že bylo vypáleno stejně jako klášter. Po této katastrofě následovala další v podobě udělování klášterního majetku císařem Zikmundem okolním feudálům za poskytnuté služby. Kvůli tomu se klášter dostal do tak tíživé finanční situace, že od dob poškození husity zůstal v ruinách až do počátku 17. století. (Břicháček, Poláková. 2007: 5)

Roku 1437 získali klášter i s městečkem Rožmberkové, kteří jej ovšem drželi pouze do roku 1473, kdy milevské panství spolu s dalšími statky koupil Bohuslav ze Švamberka. Po dobu jejich správy městečko vzkvétalo. Po roce 1513, kdy město zasáhl velký požár, získal Jindřich ze Švamberka od krále Vladislava II. Jagellonského pro Milevsko právo odúmrťi, volného nakládání s majetkem a stěhování z panství. V této době mění městečko radikálně svůj vzhled. Výrazným způsobem se rozšířilo centrum a v jižní části nového náměstí byl postaven kostelík sv. Bartoloměje. (Břicháček, Poláková. 2007: 5)

Ač za Švamberků městečko vzkvétalo, hůře se vedlo klášteru, který v průběhu 16. století postupně zanikal. Švamberkové byli tvrdá vrchnost, a tak opat Jan v roce 1553

nakonec postoupil milevský církevní ústav pánům ze Švamberka. Definitivně klášter zanikl v roce 1575 dědičným prodejem jeho zbylého majetku (z rozhodnutí císaře Maxmiliána II.) Kryštofovi II. ze Švamberka, který dosud klášterní panství držel jako panství zástavní, případně jako část pronajatou od kláštera. Milevsko se naproti tomu dále rozvíjelo a ještě ten samý rok dostalo od Kryštofa právo vařit pivo a kupovat do městské solnice sůl a prodávat ji dále. O čtyři roky později udělila vrchnost další privilegia, a to právo k užívání radnice, a upravila platy z lesů, rybníků a obecních vah. Všechna udělená privilegia pak byla roku 1581 rozhodnutím císaře Rudolfa II. zapsána do trhových zemských desek. (Břicháček, Poláková. 2007: 5, Dolista. 1965: 10)

Rokem 1581 se rozkvět zastavil. Část milevského panství s městečkem byla za 22 123 grošů českých prodána Bernardovi staršímu z Hodějova.¹²⁵ Ten svoji pozornost zaměřil především na klášter,¹²⁶ kde upravil některé objekty na obytné a celý areál dal znovu opevnit. Hodějovští nechovali k Milevsku příliš velké sympatie. Vedli s městem soudní spory. Přečch Hodějovský se například snažil omezit milevské výsady, jež byly vydány předchozími držiteli. První spor rozhodl roku 1603 soud ve prospěch Milevska, ale o sedm let později se vše řešilo znovu, protože i Přečchův nástupce Bernard mladší z Hodějova chtěl připravit město o jeho výsady. V této záležitosti byla dokonce zřízena zvláštní komise, ale mezitím vypuklo stavovské povstání proti králi Matyášovi (později proti Ferdinandovi II.), do kterého se zapojil i Bernard z Hodějova jako komisař stavů a zbrojmistr vojska. Po porážce stavů v bitvě na Bílé hoře mu byl zkonfiskován majetek. (Břicháček, Poláková. 2007: 5; Dolista. 1965: 10–11)

U rodu Hodějovských se zastavíme déle a učiníme zde menší odbočku. Hodějovští měli význam v literární činnosti. V krajině mezi Kostelcem nad Vltavou a Kovářovem leží Chotějřina (lidově Kotejřina), která byla začátkem 16. století majetkem Jana Hodějovského z Hodějova, literáta a mecenáše umění.¹²⁷ Zde a také i na Řepici se scházeli latinsky píšící humanisté, které Jan z Hodějova podporoval (dokonce řadu

¹²⁵ Ten měl také údajně předělat kostel sv. Jiljí v ovčín. Z těchto časů pochází dvě pověsti. První praví, že tam blesk zabil 500 ovcí nebo že těch 500 ovcí roztrhal vlk. Podle druhé pověsti se měl Bernardovi ve snu zjevit průvod premonstrátů, z nichž mu každý vytrhl vlas a Bernard Hodějovský se prý ráno probudil holohlavý. Poprvé byly obě pověsti zaznamenány opatem Frankem roku 1668. Je zcela pravděpodobné, že vznikly jako výraz pohoršení nad znesvěcením kostela. (Růžička. 1996: 36)

¹²⁶ Klášter byl v té době už jen světským sídlem šlechty a Hodějovští upravili kostel sv. Jiljí na kalvínskou modlitebnu, klenbu ještě tehdy existující dvojloďní nahradili renesanční kasetovým stropem a klenbu kněžiště nechali pomalovat znaky a nápisy vztahujícími se k jejich rodu. (Dolista 1965: 10)

¹²⁷ Pocházel z nezámožného rytířského rodu z tvrze Hodějov nedaleko od Volyně. Studia absolvoval v Míšni a pravděpodobně i v saském Freiburgu. A v letech 1517 až 1519 navštěvoval wittenberskou univerzitu. Zastával důležité funkce: úředník Pražské kapituly a v letech 1537 až 1555 byl místosudím Království českého. Zemřel na tvrzi Řepice na Strakonicku, kam se uchýlil po svém odchodu z Prahy. (Bílek, Kálal. 2000: 142)

básní na své náklady vydal a zasloužil se tak o zachování mnoha humanistických básnických děl 16. století). Setkávali se tu básníci Matouš Kolín (Collinus), Jan Racek (Roderich), Jan Šentygar (Dumentus) a mnozí další. Jejich tvorba byla dokonce otištěna ve sborníku *Farragines poematum* (Směs básní), což je reprezentativní výbor naší latinské poezie, vydaný v letech 1561–1562 u Jana Kantora v Praze. Literárně činný byl dokonce i zchudlý synovec pana Jana staršího z Hodějova, Bohuslav Hodějovský z Hodějova, kterému byla ve zmíněném sborníku vydána elegie *O kraji Vltavském*. (Bílek, Kálal. 2000: 142; Fořtová et al. 1984: 26)

Od zásluhy Hodějovských v oblasti literární se vracíme zpět do doby, kdy je panství Hodějovským zabaveno za třicetileté války a z rozhodnutí císaře Ferdinanda II. se vrací premonstrátům. Roku 1623 do města přijíždí opat Qeustenberg, aby zrušil městu všechna privilegia. Město je v zoufalé situaci, zvyšují se povinnosti a dávky, takže i přes některé drobné ústupky šlechty zůstává život v Milevsku tvrdý. A neméně citelný byl i dopad třicetileté války, o čemž svědčí i skutečnost, že ze 137 domů jich bylo 86 pustých. (Břicháček, Poláková. 2007: 6; Kuča. 1998: 907)

O bídě, která milevské obyvatele postihla v pobělohorské době, se zmiňuje opat Frank v jednom svém zápise: „*Nápadným zjevem je bída obyvatelstva, hraničící s hladomorem. Přemnozí již od delší doby nepožili chleba, vaříce si jen nápoje ze šťavnatých listů bylin, jako například z jitrocele, lopuchu (řepíku) a jiných rostlin [...] Obchod v městě úplně zanikl, obilí, jako oves a pšenici bylo nutno odjinud kupovati a převážeti...*“ (Fořtová et al. 1984: 27)

Po dlouhých sporech uvnitř premonstrátského řádu zůstává milevské panství roku 1683 natrvalo Strahovu. V obnoveném milevském převorství, závislém na strahovském klášteře, žilo 12 až 15 řeholníků. (Břicháček, Poláková. 2007. 6; Dolista. 1965: 12)

Neustále však trvaly rozpory mezi městem a vrchností. Stejného rozsahu privilegií, jaká mělo města za Švamberků, dosáhlo až roku 1696. Na přelomu 17. a 18. století se už město ze všech útrap pomalu vzpamatovává. V roce 1702 zde již bydlí 1 185 obyvatel nad 10 let stáří. (Břicháček, Poláková. *Milevsko*. 2007. 6; Dolista. 1965: 12)

Dalšími spory vrchnosti a města je však naplněna i celá první polovina 18. století. Za vším stál především patent o robotních povinnostech z roku 1738. Poddaní se bouřili, ale ještě téhož roku s nimi byly projednány nové robotní podmínky, kterým se podrobily. (Břicháček, Poláková. 2007. 6; Dolista. 1965: 12)

Pohromou pro město se staly roky 1771–1772, kdy Milevsko zachvátil mor, jemuž podlehl více jak tisíc osob. Dokonce došlo k tomu, že už nebylo pro mrtvé na hřbitově

místo, a proto byl zřízen za klášterem u osletínské cesty morový hřbitov. Lepší časy nastaly v roce 1784, kdy vrchnost částečně ustoupila od svých náročných požadavků a město se každoročním platem 60 zlatých vykupuje z roboty. (Břicháček, Poláková. 2007. 6; Dolista. 1965: 13)

O rok později bylo Josefem II. zrušeno milevské premonstrátské převorství, ale pozemkový majetek byl Strahovu rozhodnutím z roku 1786 ponechán (zůstalo tu 5 řeholníků, kteří se o velkostatek starali). Další reformy Josefa II. se projevily i ve správě města, které dostalo roku 1790 magistrát. Od této doby jsou už i v souvislejší řadě úřední knihy a spisový materiál městského archivu. (Břicháček, Poláková. 2007. 6; Dolista. 1965: 16)

7.1.1 Období 19. a 20. století

Na počátku 19. století bylo Milevsko malým venkovským městem, kde převažovali drobní zemědělci a z řemeslníků se tu uplatňovali hlavně hrnčíři, tkalci a špičkaři. Pro první třetinu století byl charakteristický rychlý stavební rozvoj, při němž se zdvojnásobil počet domů. S tím však souvisely i různé problémy, protože rozsáhlé pozemkové vlastnictví Strahova, orientované na zemědělskou výrobu a lesnictví, umožňovalo rozvoj pouze navazující řemeslné výroby, nikoliv průmyslu. Roku 1837 byl sice zřízen cukrovar, ale brzy byl zrušen. Na půdách v okolí se nedala pěstovat cukrová řepa a nerostné bohatství bylo minimální. (Chalabalová. 2010: 23; Kuča. 1998: 908; Břicháček, Poláková. 2007: 6)

O rok později dostalo Milevsko svůj poštovní úřad v dnešní Riegrově ulici (od r. 1875 telegraf). Milevsko se v roce 1841 skládalo z vlastního města a tzv. zámeckého okrsku, což byla skupina domů na vrchnostenské, nikoliv poddanské půdě (roku 1878 se připojil k týnické obci). Čtyři roky nato se začaly poprvé označovat ulice jmény (dodnes se zachovaly původní názvy jen u ulic Růžová a Souhrádky). O další rok později byla z obětavosti dárců založena městská knihovna (darovali své knihy). Roku 1848 došlo k zrušení nevolnictví a definitivně se tak vyřešily spory mezi městem a Strahovem o robotní a platební povinnosti. Dolista. 1965: 15; Břicháček, Poláková. 2007: 6)

V roce 1850 se Milevsko stalo sídlem okresního soudu a podkrajského úřadu pro milevský, bechyňský a sedlecký obvod. Podkrajský úřad byl však za 5 let zrušen a

nahrazen v letech 1865 a 1868 okresními úřady. Začátkem šedesátých let se politická situace trochu uvolnila, což umožnilo v roce 1862 založení Občanské záložny, organizování maškarního průvodu a o rok později vznik zpěváckého spolku Vlastislav (bude o něm zmínka u Jiřího Mařánka). Letopočet 1870 je rokem, kdy vznikly organizace čtenářskoochootnická jednota a hasičský sbor, jež částečně oživily tiché městečko. V sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století na Milevsko jen zvolna pronikal hospodářský pokrok. Počet obyvatel navíc čítal roku 1869 již 405 domů a 3 102 obyvatel, takže se Milevsko stává jedním z nejchudších českých regionů, protože tak velký počet lidí se zde nemohl uživit. Druhá polovina 19. století tedy byla poznamenána nedostatkem práce a následným velkým vystěhovalectvím z Milevska a okolí převážně do zahraničí. V několika vlnách odtud lidé odcházejí do Ameriky, Kanady a rakouských zemí. Roku 1880 na podporu zemědělství vznikl Okresní hospodářský spolek, jenž se za dva roky přejmenoval na Okresní hospodářskou záložnu. V osmdesátých letech byly zakládány čtenářské a divadelní spolky, konaly se společenské plesy a výlety. V této době se také začala i přes odpor radních¹²⁸ stavět milevská železnice Jihlava - Tábor- Písek Ražice, která spojila Milevsko s významnými městy v okolí. Roku 1889 po ní projel první vlak. (Fořtová et al. 1984: 29–30, 32; Břicháček, Poláková. 2007: 6; Chalabalová. 2010: 23; Dolista. 1965: 15–16)

Na konci 19. století žilo ne příliš bohaté město společenským životem. Svou činnost v té době rozvíjí kulturní, sportovní a hospodářské spolky. (Horký, Hadáček, Kellnerová, Korecký. 1993: 8) Zároveň se i tradiční místní řemesla rozšiřují o výrobu kuřáckých potřeb (z dřeva, mořské pěny, slonové kosti a jantaru)¹²⁹ a ozdobných předmětů. Po roce 1900 se Milevsko konečně na krátký čas dočkalo prosperity. Vznikaly nové budovy. Nejen na hlavním náměstí, ale i na Husově náměstí vyrostly honosné secesní stavby finančních ústavů a nová radnice. (Břicháček, Poláková. 2007: 6; Chalabalová. 2010: 23; Kuča. 1998: 908)

Lepší časy nastaly až po první světové válce, ve které padlo přes sedmdesát milevských občanů. Dne 28. října 1918 přišel do Milevska telegram o uznání Československa a následujícího dne přichází další z Národního výboru v Praze. Tehdejší místní výbor seznámil lidi s novými politickými událostmi, večer proběhly

¹²⁸ Měli strach, že po železnici budou do Milevska jezdit tuláci (Fořtová et. al. 1984: 30)

¹²⁹ Roku 1897 se uvažovalo o založení tabákové továrny, aby se podpořil průmysl, ale záměr se nikdy neuskutečnil. (Dolista. 1965: 16)

oslavy a během dne byly také z hejtmanství odstraněny rakousko-uherské znaky. (Břicháček, Poláková. 2007: 6; Dolista. 1965: 17–18)

Impulsem pro pozitivnější vývoj se stalo však roku 1921 hlavně zavedení elektřiny do města. Ve dvacátých letech vznikla také nová čtvrť družstevních domků mezi dnešním Tyršovým náměstím, ulicí Gen. Svobody, Št. Dvořáka a Nádražní. U vlakového nádraží byla založena kruhová cihelna a parní pila.¹³⁰ (Břicháček, Poláková. 2007: 6; Dolista. 1965: 18)

V letech 1924–1925 byla k velké radosti milevských sokolů postavena Sokolovna (sportovní a společenské centrum) a slavnostně předána k plnění svého účelu. (Břicháček, Poláková. 2007: 6; Dolista. 1965: 18)

Třicátá léta jsou ve znamení hospodářské krize, která způsobila vyřazení mnoha lidí z pracovního procesu. Naštěstí to nemělo dlouhého trvání a práce se lidem naskytla díky výstavbě městských nájemních domů a nových škol. Roku 1937 se dokonce město konečně dočkalo muzea, jehož sbírky byly umístěny v přízemí levé části radnice. (Dolista. 1965: 19)

Rok 1938 se zapsal národní katastrofou v podobě odstoupení pohraničního území sousedním státům. Okrajově se to dotklo i našeho města, kam dorazili někteří uprchlíci a také pracovníci státních úřadů v pohraničí, kteří si zde snažili najít práci. Dověšením této tragédie pak byla německá okupace. Nacistické armády k nám přijely už dopoledne 15. března 1939. (Dolista. 1965: 19)

Paradoxně vedla tato dramatická situace k semknutí národa a rozvoji kulturní činnosti. Národní vědomí se povzbuzovalo koncerty, výstavami i divadelními představeními. K obohacení znalostí o milevské minulosti a větší uvědomělosti vyšly roku 1939 v nově vzniklé Milevské vlastivědné knihnici dvě publikace Josefa Kytky a jedna inženýra Jaroslava Růžičky, z nichž byly čerpány informace pro tuto diplomovou práci. (Dolista. 1965: 20)

V květnu 1940 se otevřela 1. třída (v říjnu i 2. třída) německé školy, jejímiž žáčky byly děti výhradně českého původu. V tomto roce bylo možno napočítat 3 298 lidí v 654 domech. Poslední dům byl postaven v roce 1941 a od té doby až do konce války stavební činnost na Milevsku úplně ustala. Část dělnictva byla poslána na práci do Německa či do českých průmyslových závodů. (Dolista. 1965: 20)

¹³⁰ Roku 1931 zaměstnávala cihelna Pražské akciové společnosti pro průmysl 60 až 80 dělníků a na pile ta samá společnost zaměstnala 50 až 60 dělníků. (Dolista. 1965: 19)

Roku 1941 zahájila činnost milevská hudební škola, ale naopak byl rozpuštěn Sokol (1942 i Orel), jehož někteří pracovníci byli později dokonce uvězněni. Nacistické pronásledování sice nabíralo na intenzitě, ale je pozoruhodné, že neutichl kulturní život. (Dolista. 1965: 20)

V listopadu 1942 odchází z Milevska první transport Židů, jimž bude věnována následující kapitola. Téhož roku zaniklo Milevsko jako okres a v budově bývalého okresního úřadu a v části škol se usadilo německé žactvo z bombardovaných území a zůstalo zde až do konce války 9. května 1945. O dva dny déle sem už přicházeli sovětsí vojáci, které milevští občané s nadšením vítali jako osvoboditele. (Dolista. 1965: 20)

Dne 15. května téhož roku vyšlo zvláštní vydání časopisu *Milevský kraj*, v němž Josef Kytka popsal poslední válečné dny na Milevsku. K tomuto roku se pak ještě vztahovalo obnovení politického okresu se sídlem v Milevsku i obnovení politických stran, volba místního národního výboru veřejným hlasováním na náměstí, obnovení kulturního a společenského života a znovuzahájení vyučování ve školách. (Bervida et al. 1984: 41–42)

Od roku 1946, kdy ve volbách do Ústavodárného národního shromáždění vyhrála Komunistická strana, měla KSČ stále větší vliv, o čemž svědčil i prvomájový průvod. Roku 1947 se projevil nedostatek pitné vody a sucho postihlo i zemědělskou výrobu. Další rok proběhl v Milevsku vzhledem k únorovým událostem poměrně klidně, KSČ získala podporu většiny občanů. (Bervida et al. 1984: 42)

Koncem čtyřicátých let se v Milevsku prosazuje firma Koh-i-noor Č. Budějovice a buduje se také továrna Janka (dnešní ZVVZ) spolu s byty pro zaměstnance, čímž byl vytvořen základ pro budoucí sídliště. Továrna znamenala nová pracovní místa i průmyslový rozvoj města. (Bervida et al. 1984: 42)

Ne všichni však byli s vývojem událostí spokojeni. Nepřátelé socialismu vhazují 14. května 1950 do místnosti sekretariátu KSČ výbušninu. Při atentátu zahynul štábní strážmistr SNB Josef Skopový, protože útok byl naplánován na 11 hodin večer a on budovu hlídal. Za akcí stála protikomunistická odbojová organizace Černý lev 777, jejíž jádro tvořili členové lidovecké katolické mládeže Jiří Řezáč a Igor Sirotek, ke kterým se zanedlouho připojil i Bohumil Šíma. Už dříve měli na svědomí různé delikvence (např. přerušení dodávky elektrické energie v Nechvalicích a znemožnění tak založení JZD). Po Šímovi se ke skupině přidal ještě Josef Novák, Jiří Dolista a později i puškař Ladislav Šimek z Milevska, jehož povolání se skupině velmi hodilo. V létě 1949 se jim podařilo sehnat zbraně a výbušniny, a první použili hned 3. července v sekretariátu KSČ

v Sedlčanech. Exploze zaznamenala velký ohlas a od té doby se o Černého Iva začala zajímat Bezpečnost. Na příštích pět let se stal vůbec nejhledanější skupinou. Po úspěchu milevského atentátu, jakého ještě žádná jiná odbojová skupina nedosáhla, se Černý lev začal poohlížet po spojení s odboráři v zahraničí. To však vedlo k jeho odhalení a následnému zatčení na jaře 1954. Řezáč, Sirotek a Šíma byli popraveni 10. února 1955¹³¹ a další jejich čtyři pomocníci byli odsouzeni k vězení.

(Bervida et al.1984: 42; Národní myšlenka. [cit. 19. 3. 2011]. dostupné z [www: <http://www.narmyslenka.cz/view.php?navezclanku=cerny-lev-777&cislocclanku=2000100011>](http://www.narmyslenka.cz/view.php?navezclanku=cerny-lev-777&cislocclanku=2000100011).)

V roce atentátu se začalo s úpravou náměstí a 28. září byla stavba dokončena. Na náměstí byla nainstalována socha Břetislava Bendy „Vítězství“. V dalším roce přibýly nové prodejny a roku 1953 zahájila vyučování jedenáctiletá střední škola, díky čemuž bylo v Milevsku poprvé možné získat středoškolské vzdělání s maturitou (první maturitní zkoušky 21. května 1956). (Bervida et al. 1984: 42–43)

Roku 1960 byl územní reorganizací zrušen milevský okres, Milevsko od té doby spadalo pod okres Písek. O pět let později už bylo možné v Milevsku napočítat 6 469 občanů a téhož roku se zde konala okresní spartakiáda se 2 842 cvičenci. V roce 1967 obnovilo město na Tyršově náměstí park s pomníkem padlých rudoarmějců a na místě bývalého okresního výboru vznikla nová poliklinika. (Bervida et al. 1984: 43)

Dalšími nově vzniklými budovami byla základní škola v Komenského ulici, zimní stadion, nová pošta na sídlišti a různé nové obchody. Dne 18. listopadu 1977 byla dokončena úprava bývalého okresního soudu, v jehož prostorách má od té doby městská knihovna. Milevsko prosperuje a rozvíjí se, takže roku 1979 vzniklo pro zlepšení dopravy autobusové nádraží a připravovala se i plynofikace města, která se dokončila roku 1982.

Do života města svým způsobem zasáhla i výstavba Orlické přehrady a Jaderné elektrárny Temelín, protože to znamenalo pracovní příležitosti pro milevské občany a výrobní náplň pro místní podniky. Po roce 1990 se transformovalo výrobní odvětví, vznikly nové společnosti a soukromé firmy a hlavně došlo k navrácení části půdy původním vlastníkům. Zemědělské podniky se změnilly na družstva vlastníků. K výrazným změnám došlo i vytvořením Sociálních služeb města Milevska, které

¹³¹ Rozsudky smrti vynesl Lidový soud v Milevsku (Chalabalová. 2010: 25)

v současnosti představují největší zařízení tohoto druhu v Jihočeském kraji.¹³² (Chalabalová. 2010: 26)

7.2 Dějiny menšin

V Milevsku se za druhé světové války vyskytovala pouze menšina Židů. Milevští pamětníci si sice vybavují sem tam nějakého Němce, ale jiná skupina obyvatel, která by se dala nazvat menšinou, tu kromě Židů nebyla.

Počátek historie Židů na českém území spadá do 10. století, kdy se na pražských trzích objevují židovští kupci. Dokládá to zpráva jednoho z nich, Ibrahima ibn Jakuba, jíž sepsal v roce 965. Jejich postavení, zpočátku zcela svobodné, se po IV. lateránském koncilu v roce 1215 zhoršuje. Židé museli bydlet odděleně od křesťanů a nosit zvláštní označení. Nesměli se naopak živit zemědělstvím ani většinou řemesel, takže obchod a půjčování peněz na úrok¹³³ bylo prakticky jejich jedinou možnou obživou. (Večeřová. 2009: 5)

V 15. a na začátku 16. století byli Židé vypovězeni z královských měst, ale už druhá polovina 16. a počátek 17. století jsou dobou židovského rozkvětu.¹³⁴ V dobách třicetileté války odváděli kvůli strachu z vypovězení vysoké daně a podíleli se tak na zásobování císařských armád. V průběhu války také migrovali a usazovali se v nových městech a obcích (dokonce i Židé prchající z okolních zemí). (Večeřová. 2009: 5)

Translokační reskript z roku 1726 znamenal pro 50 000 Židů z Čech a Moravy přestěhování se do zvláštních ulic a čtvrtí (ghetta), kde byli stranou od křesťanských kostelů, hřbitovů a míst, kudy procházely průvody křesťanů. (Večeřová. 2009: 5)

K omezení pro Židy došlo i po tzv. familiantském zákonu, který úředně snižoval počet židovských rodin tím, že určoval počet familiantů (otců), u nichž přecházelo právo založit rodinu pouze na nejstaršího syna a pro ostatní syny to znamenalo odchod do ciziny, nejčastěji do Uher, případně život v neuznaných svazcích a jejich děti byly považovány za nemanželské. (Večeřová. 2009: 5–6)

¹³² Starají se o sedm domů s pečovatelskou službou, dva domy s chráněnými byty a osmnáct samostatných obcí, kde je klientům poskytována za úhradu sociální služba ve vlastních domácnostech. (Chalabalová. 2010: 26–27)

¹³³ Křesťané to považovali za lichvu (Večeřová. 2009: 5)

¹³⁴ V Praze velkého významu v té době dosáhl rabín Jehuda Liwa ben Becalel (rabi Löw), bankéř Mordechaj Maisel, matematik a astronom David Gans (Večeřová. 2009: 5)

Uvolnění přinesly až josefínské reformy, kdy byla například Židům zrušena dlouholetá povinnost nosit označení a kromě teologické fakulty jim byla umožněna studia na domácích školách a univerzitách. Dokonce byla zřízena židovská škola, kde se vyučoval německý jazyk. V rámci germanizace se ale museli vzdát svých rodových příjmení a přijmout německá. Ghetta, židovská daň a familiantský zákon zůstaly v platnosti i nadále. (Večeřová. 2009: 6)

Rok 1848 je rokem revolucí, které probíhaly všude po Evropě. Pro Židy znamenal další zlepšení postavení a roku 1867 dokonce rovnoprávnost, díky které mohli volit a konečně se stěhovat z ghatt do dříve zakázaných měst, jakými byla Vídeň či Brno. Za první republiky se už Židé uplatňovali i v politickém životě. Jako příklad jmenujme zakladatele Lidových novin, Adolfa Stránského. (Večeřová. 2009: 6)

Všem zlepšením, kterých za minulá století židovská obec dosáhla, učinila přítrž druhá světová válka a hrůzy s ní spojené. Židovská genocida připravila o život neskutečné množství Židů a nevyhnula se ani Milevsku (viz. níže).

Židovská menšina byla pronásledována nacisty hned po 15. březnu 1939. Židé byli neúprosnou legislativou (vycházela z norimberských rasových zákonů) vyřazeni ze života české společnosti. Separace, odnětí občanských práv, znovu označení jejich osoby, zabavení majetku – to vše museli Židé snášet. To nejhorší však přišlo v podobě koncentračních a vyhlazovacích táborů. (Podlešák. Deportace jihočeských Židů do Terezína. In: *Naše dny se naplnily*. 2002: 124)

Z pohraničního území, jež Němci okupovali již po mnichovských událostech z roku 1938, byli Židé vypovězeni nejdříve. Odcházeli odtud do vnitrozemí Čech i Moravy, kde pak čekal na všechny Židy stejný osud. První deportace se uskutečnily roku 1939. Mnohem větší hrůzy však nastaly po 20. lednu 1942, kdy vedoucí skupina nacistů v čele s Reinhardem Heydrichem naplánovala na tajné konferenci v Berlíně – Wannsee tzv. konečné řešení židovské otázky, tedy genocidu evropských židovských obyvatel. Před konečnou likvidací byli Židé umísťováni do průchozích koncentračních táborů. U nás tuto roli plnil Terezín, kam směřoval hlavní proud deportací roku 1942. Současně však z Terezína od ledna odjížděly transporty židovských vězňů na Východ do vyhlazovacích táborů v Pobaltí, Bělorusku a Polsku (Treblinka, Osvětim). Vyvražďování probíhalo prostřednictvím kolektivních poprav, plynových automobilů či komor. Židé z jižních Čech byli roku 1942 nejprve soustředováni do větších shromaždišť (České Budějovice, Tábor, Klatovy) a odtud byli deportováni do Terezína. V letech 1941–1945 zemřelo při genocidě více než 78 000 českých a moravských Židů.

(Podlešák. Deportace jihočeských Židů do Terezína. In: *Naše dny se naplnily*. 2002: 124–125)

„V důsledku tragických událostí v letech 1938–1945, kdy byla nacisty vyvražděna většina českých Židů, a pozdějšího komunistického útlaku, který bránil svobodnému rozvoji židovské kultury, představuje nynější židovská pospolitost českých zemí pouhý stín předválečného stavu. V některých regionech našeho státu – v jižních a východních Čechách – již židovský život zanikl, neexistují zde židovské obce a židovská historie tu tvoří uzavřenou kapitolu dějin.“ (Podlešák. Kam všechna pokolení odešla. In: *Naše dny se naplnily*. 2002: 4)

V dnešní době existuje v České republice už pouze 10 židovských obcí, a to v Praze, Brně, Liberci, Děčíně, Ústí nad Labem, Teplicích, Karlových Varech, Plzni, Olomouci a Ostravě. (Večeřová. 2009: 6)

7.2.1 Dějiny milevských Židů

V této kapitole je věnována pozornost především dějinám Židů, neboť je to jediná kulturně a jazykově odlišná skupina, která má v Milevsku pozoruhodnou historii. Bohužel k tomuto tématu nevyšla žádná monografická práce ani studie jako výsledek dlouhodobého badatelského výzkumu, který by si nepochybně židovská menšina zasloužila.

První zprávy o pobytu Židů jsou z doby po roce 1640 (do té doby se zde nesměli usazovat) a do konce 17. století se jejich počet rozrostl na více než 50 osob v osmi rodinách, bydlících ve čtyřech domech, jež jim dala postupně vystavět klášterní vrchnost. Uzavřené ghetto v Milevsku nikdy nevzniklo, nicméně od 17. století tvořily židovské domy severovýchodně od hlavního náměstí pevný a ucelený sídelní okrsek. Za opata Hermana došlo z popudu českého místodržitelství k snížení počtu Židů z 66 na 57 osob. Ač toto číslo nemělo být už nikdy překročeno, přesto došlo v polovině 19. století k podstatnému přistěhování židovských rodin z okolních vesnic. (Dolista. 1965: 12; Fiedler. Židovská komunita v Milevsku. In: *Židé na Milevsku*. 2005: 9)

V roce 1849 je evidováno na 90 židovských obyvatel a roku 1895 má město už 172 Židů. Počet se roku 1910 snížil na 133 a dále klesal až na 81 židovských osob (1930). *„Před druhou světovou válkou bylo Milevsko střediskem severozápadní části píseckého okresu a v důsledku izolace od jižní části, kterou způsobila řeka Vltava, žilo po celé*

generace neměnným způsobem života, jenž si v nejsevernějších částech tohoto kraje zachoval téměř polofeudální charakter. Většina venkovského obyvatelstva si při příležitostných cestách do města zajišťovala nezbytné potřeby, které jim vlastní hospodářství nebylo schopné poskytnout, malé a odlehlé obce obchody ještě neměly. Milevsko bylo pro tuto oblast střediskem obchodu, ve kterém měli rozhodující úlohu Židé, kteří navíc vlastnili i většinu řemeslnických dílen.“ (Chalabalová. 2010: 23) Za druhé světové války činili 3 % z tehdejších 2 900 obyvatel Židé – jednalo se tedy o 104 osoby. Jak dokládají pamětníci, společné soužití bylo zcela bez problémů, většinu služeb navíc zajišťovali právě Židé.¹³⁵ Brzy se však zaběhlý rytmus narušil. Dne 12. listopadu 1942 bylo při prvním transportu do Terezína deportováno 72 Židů přímo z města a 38 z okolí (Bernartice, Kovářov, Zahrádka). Z tohoto transportu se nevrátil živý nikdo. Postupně v koncentračních táborech skončilo všech 104 milevských židovských obyvatel a 78 z okolí. Tato čísla rozšiřují však i čeští nežidovští spoluobčané, kteří nezapomněli na dobré předválečné soužití se židovskými sousedy a snažili se Židům pomoci v jejich krutém údělu. Například rodina Šimečkova na svoji ochotu doplatila, protože byla za svoji pomoc odsouzena, odvečena do Terezína a odtud do Osvětimi, kde našla smrt v plynové komoře. Tento nelidský masakr, který na nebohé a nevinné Židy nacisté připravili, přežilo podle údajů 14 Židů milevských a 3 z okolí. Po návratu z koncentračních táborů, místa utrpení a strádání, nenašli už své domovy ve stejném stavu, v jakém je opustili. Ani provozování obchodů nedokázali obnovit. Postupně se všichni odstěhovali a dnes už v Milevsku nenajdeme žádného židovského obyvatele. Pan Reiniš sice v rozhovoru zmiňoval dva možné žijící Židy, ale není to nikterak podloženo. (Břicháček, Poláková. 2007: 6; Židé na Milevsku. 2005: 7; Chalabalová. 2010: 24–25)

Upomínku na Židy má Milevsko v podobě synagogy a židovského hřbitova. První dům vlastnil na Milevsku v roce 1654 židovský draslař. Jednalo se o tzv. Práškovský dům čp. 387 na nynějším Husově náměstí a právě k tomuto domu byla později přistavena **stará synagoga**. Roku 1812 byla přestavena, ale i přesto rozměry jejího půdorysu byly pouze 12 x 7 m. Její podoba už dnes není nikomu známa. V 19. století došlo k překrytí synagogy přestavbou vedlejšího domu, který byl zvětšen a zvýšen,

¹³⁵ 4 obchody s textilem (Reiniš, Poláček, Orlík, Penížek), 1 sklenářství (Lederer), 2 řezníci (Werner, Kohn), 3 lékaři (Roubíček, Sachs, Wiesner), 1 obchod s kuřáckými potřebami (Brasch), 1 olejářství (Reichner), 1 koloniální zboží (Weil), 1 železářství (Bloch), 1 špeditérství (Vrkoč), 1 výkup obilí (Ferda), 1 krupařství (Königová), 2 rabíni (Schnabel, Katz), 3 zemědělci (Elsner, Nývt, Šmíd), 1 obchod s koženým zbožím (Ašerman) (Chalabalová. 2010: 24)

takže stará synagoga s ním zcela splynula. Později došlo i k zvýšení sousedního terénu, jež se asi původně svažoval k potůčku, který zde dříve protékal. To mělo za následek „zahloubení“ valeně zaklenutého synagogálního sálu do poloviny jeho výšky, takže tvoří část domovního sklepu. „*Vrchol klenby sálu je po celé délce vyztužen podpěrným pásem zaklenutým na dva středové cihlové pilíře a na východní přístěnný polopilíř (čímž se prostor změnil na nepravé dvojlodní). Toto dodatečné vyztužení klenby zřejmě souvisí s nadstavením obytného domu (který je dnes dvoupatrový) nad přízemní synagogu. Podlaha sálu, dnes velmi nízkého, byla přitom pravděpodobně zvýšena násypem.*“ (Kuča. 1998: 906) Dochovala se horní část bývalého původního hlavního vstupu do synagogy. Jedná se o prostý žulový hrotitý portál „pozdně gotického“ tvaru a vidět ho můžeme v průjezdu (bývalé boční uličce) vedoucím do uličky Pod Farou. Další žulový portál, tentokrát pravoúhlý, v severozápadní stěně původně propojoval synagogu s předním domem a představuje jediný vstup do bývalého sálu. Okenní otvory zachovány nezůstaly. (Fiedler. Židovská komunita v Milevsku. In: *Židé na Milevsku*. 2005: 9; Kuča. 1998: 906; Večeřová. 2009: 75)

V letech 1914–1919 nechala zbudovat milevská židovská obec **novou synagogu** v Sokolovské (dříve Tábořské, Kalinově) ulici čp. 209, která slouží od roku 1950 jako Husův sbor Církve československé (v roce 1956 ji církve koupila). Vyznačuje se ojedinělými architektonickými prvky, v nichž se kombinuje novoklasicismus (empír) s kubismem. Byla postavena podle projektu pražského architekta Střilka na místě obytného domu, exteriér navrhoval O. Tyl. V průčelí se čtyřmi dóřskými sloupy a dvouramenným vnějším schodištěm na ženskou galerii můžeme pozorovat inspiraci antikou, tympanon je členěn kubisticky. Novoempírový je aron ha-kodeš.¹³⁶

Potřebám bohoslužby sloužila do nacistické okupace, poté byla využita jen jako skladiště. Většina milevských židovských občanů nepřežila genocidu, takže nemohla být obnovena zdejší židovská obec. Nyní ji tedy využívá, jak už bylo zmíněno, Církve československá husitská. Jelikož byla budova po válce zchátralá a vyžadovala přestavbu, vyškrtlo ji Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Českých Budějovicích ze seznamu nemovitých kulturních památek, což znamená, že není chráněna podle zákona č. 22/58 Sb. (Švehla. Synagogy v Milevsku. In: *Naše dny se naplnily*. 2002: 185; Kuča. 1998: 906; Večeřová. 2009: 75)

¹³⁶ Svatostánek, schránka na Tóru umístěná u východní stěny synagogy (Večeřová. 2009: 282)

Ve vzdálenosti 1 700 metrů východně od nové synagogy se nachází **židovský hřbitov**.¹³⁷ Byl založen v roce 1714 na pozemku patřícím klášteru. V 19. století byl rozšířen – na ploše 1 942 m² se v pravidelných řadách dochovalo přibližně 200 náhrobků (od doby založení do roku 1938). Hřbitov je velmi cennou památkou s náhrobky barokního a klasicistního typu, což si uvědomuje i město a každý rok se snaží náhrobky opravovat. Obřadní síň s kubistickými prvky byla postavena roku 1928 v elektrickém stylu. V interiéru je dodnes dochován dřevěný sedmiboký pult. Na fasádě je umístěna pamětní deska manželů Krausových. (Kuča. 1998: 906; Večeřová. 2009: 75)

Z židovských památek v okolí mohou zájemci navštívit lokality Jistebnice, Písek, Bechyně nebo Stádlec.¹³⁸

¹³⁷ „Na kraji lesa Bělohrad, v trati zvané Židovna, v blízkosti hájovny, nedaleko žlutě i zeleně značené turistické stezky, na katastru obce Sepekov. Příklad od kláštera po Klášterní ulici a dále směrem na Sepekov, 40 m před napojením na Táborskou ulici (silnice č. 19) se odbočuje vlevo na Lipovou cestu a pokračuje se po nezpevněné komunikaci až k hájovně. Hřbitov leží vlevo od ní. Hřbitov je volně přístupný.“ (Večeřová. 2009: 74)

¹³⁸ Viz. jednotlivá hesla ve Večeřové

8 MILEVSKO DNES

Na začátku si zmapujeme, jaké možnosti Milevsko svým obyvatelům nabízí, a v dalších dvou podkapitolách se zaměříme hlavně na vztah Milevska k památkám (včetně jejich využití), neboť právě ty jsou nejvíc viditelnou vizitkou města, a také na folklorní tradici, kterou se město už 149 let snaží uchovat. Tou je milevský masopustní průvod.

„Město Milevsko je středem osídlení se spádovou oblastí na severovýchodu okresu Písek. Oblast je také centrem průmyslové a zemědělské výroby v severní části jihočeského regionu a má úzké vazby na rekreační oblast kolem Orlické přehrady.“ (Horký, Hadáček, Kellnerová, Korecký. 1993: 11)

Kromě průmyslu, zemědělství a rekreace nabízí město svým obyvatelům i další vyžití a způsoby trávení volného času (ať už na pasivní či aktivní úrovni). Ve světě je známý dětský pěvecký sbor Domu kultury v Milevsku, který vznikl v roce 1972 a od roku 1979 působí při Základní umělecké škole Milevsko a Domu kultury Milevsko. Kromě spolupráce s píseckým komorním orchestrem, vystupování v televizi i rozhlasu se může pochlubit hlavně vítězstvím na evropském festivalu v belgickém Neerpeltu. Milevští obyvatelé ho znají také z každoročních vánočních koncertů v kostele sv. Bartoloměje.¹³⁹ (Horký, Hadáček, Kellnerová, Korecký. 1993: 10; Základní umělecká škola Milevsko. [cit. 25. 3. 2011]. dostupné z [www: <http://www.zus-milevsko.cz/hudebni-obor/>](http://www.zus-milevsko.cz/hudebni-obor/))

Zkrátka nepřijdou ani sportovní nadšenci, jelikož o sportovní vyžití není v našem městě nouze. Organizovaný sport se v Milevsku provozuje od konce 19. století, kdy první organizovaný kroužek založili roku 1884 bruslaři. V dnešní době jsou sportovci sdruženi do dvou organizací: TJ ZVVZ a TJ Sokol. V sokolovně se pravidelně scházejí příznivci sportovní gymnastiky, sokolské tělovýchovné všestrannosti, míčových her, jógy a mimo dalších můžou prostor sokolovny využít i rodiče a zacvičit si tu se svými dětmi. TJ ZVVZ má pro své oddíly kopané, cyklistiky, ledního hokeje, házené, košíkové, tenisu, odbíjené, stolního tenisu, turistiky, kulturistiky, rekreačního sportu a moderní gymnastiky k dispozici moderní sportovní areál s krytou ledovou plochou, halu

¹³⁹ Pořádá i výměnné koncerty se sbory z ČR i ze zahraničí: Dánsko (1999), Francie (1994, 1998), Portugalsko (1995, 2000), Švýcarsko (1996) a Velká Británie (1997). Také se úspěšně zúčastňuje mezinárodních festivalů a soutěží. (<http://www.zus-milevsko.cz/hudebni-obor/>), [25.3. 2011])

pro míčové hry, házenkářské hřiště, fotbalové hřiště i umělý trávník a tenisový areál. (Horký, Hadáček, Kellnerová, Korecký. 1993: 12)

8.1 Vztah Milevska k památkám (kulturní dědictví a péče o něj)

„Na každém kroku, který učiníme v kterémkoli koutě našich milevských končin, najdeme stopy práce a života bezpočetných generací, které dávno před námi kráčely milevským kusem české země [...] Mějme v úctě slavnou minulost našeho kraje, ctěme pomníky starých dob, poznávejme svůj domov a věrnost mu zachovejme!“ (Kytka. 2003: 8)

Tato krásná slova Josefa Kytka jsou velkou pravdou. Abychom zjistili, jak se naše město snaží zachovat kulturní dědictví, využijeme informace získané z osobní konzultace s panem Tomášem Novotným, který pracuje na milevském úřadě v odboru regionálního rozvoje a má na starost státní památkovou péči.

Ze zákona je dáno, že obce s rozšířenou působností (ORP) se musejí starat o památky a musí mít na to zřízeno speciální místo na úřadě. Do roku 2002 to všechno bylo řízeno z okresu (Písek), takže Milevsko nebylo „středobodem“ zájmu. Od roku 2003, kdy byly okresy zrušeny¹⁴⁰ a zavedeny tzv. trojkové obce (ORP), si je Milevsko více vědomo svého kulturního bohatství, protože rozhodovat o něm může samo.

Město má přímo rozpočet na církevní památky. Další položky jsou pak určeny na památky sakrální a nepamátkové objekty (kapličky, křížky,...).¹⁴¹ Zájem města na obnovování a rekonstruování památek je zřejmý a navíc i logický, neboť právě toto vše je hlavní složkou turistického ruchu v Milevsku a láká k nám návštěvníky z jiných regionů.

Rozpočet v minulých letech býval cca 100 000 Kč, letos je to jen 70 000 Kč. Částka rozpočtu není nikterak veliká, navíc pod Milevsko patří ještě pět místních částí - Dmýštica, Rukáveč, Klisín, Něžovice, Velká – a je těžké uspokojit všechny požadavky. Město se ale maximálně snaží a shání peníze prostřednictvím grantů a dotací. Žádost o finanční příspěvky (v podobě grantu) na necírkevní památky lze podat na Ministerstvo kultury či Krajský úřad v Českých Budějovicích. Na vybrané věci většího rozsahu lze požádat o dotaci Evropskou unií (EU) nebo Norské fondy. Velké investice si vyžadují i

¹⁴⁰ Jako územní jednotky však existují stále

¹⁴¹ V loňském roce byl opraven kříž u areálu bývalého podniku Madeta.

opravy a úpravy milevského kláštera, takže i to se řeší výpomocí od EU. Z evropských fondů rozděljuje Ministerstvo pro místní rozvoj i různé granty pro obce do 5000 obyvatel. Díky tomu byl například opraven i kostel ve Veselíčku.

Za poslední tři roky funguje také důležitý program Ministerstva kultury „Podpora obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností“. Na začátku roku dostane obec kvótu peněz a může si ji rozdělit, jak sama chce.¹⁴² Tyto částky jsou určeny na nemovité kulturní památky. Jejich prostřednictvím byly restaurovány náhroby milevského židovského hřbitova, oltáře v Kostelci a Květově. Aby se dostalo na všechny, rozdělují se peníze po etapách. Letos budou využity na nástěnné a nástropní malby v kostele sv. Bartoloměje.

O nadplánových akcích, přesahujících rámec rozpočtu (oprava památek ve větším rozsahu), rozhoduje zastupitelstvo. To se týkalo například i opravy zvonu na klášteře. Protože si ale město dobře uvědomuje význam kláštera pro město, snaží se vždy nějakým způsobem potřebné finanční prostředky opatřit.

Do areálu kláštera patří kostel sv. Jiljí, který v minulých letech prodělal rekonstrukce a i nadále se v nich bude pokračovat (nová fasáda). Každý rok se žádá o dotaci na Ministerstvu kultury. Klášter jako národní kulturní památka spadá do „Programu záchrany architektonického dědictví“, takže Tomáš Novotný rozhoduje pouze o mobiliáři a ochranném pásmu kláštera, ale opravy a úpravy má na starosti kraj jako správní orgán.

S kulturním dědictvím a jeho využitím souvisí kulturní dění. To je v Milevsku v současné době soustředěno hlavně kolem Domu kultury, Milevského muzea a Městské knihovny.¹⁴³ Město vypisuje každoročně grantový program „Kultura“, z kterého podporuje kulturní akce (např. koncerty v latinské škole,¹⁴⁴ festival v Přešticích, Milevské léto a Milevské letní kino aj.). Ročně bývá podpořeno 20–25 projektů, zaměřených hlavně na obecně prospěšné či kulturní akce.

Velkou tradici mají v Milevsku maškary a město má na ně oproti minulým létům dokonce i samostatný rozpočet. Dříve se peníze rozdělovaly mezi maškary, oslavy

¹⁴² Maximální podíl státu je 90 % a vlastník dá jen 10 %

¹⁴³ V roce 2010 se naplnila „Koncepce kultury“, v jejímž rámci přešlo milevské kino pod správu Domu kultury Milevsko (spadá pod něj i Galerie M). Hlavním důvodem byla úsporná opatření a utlumení činnosti Jihočeského kraje. Domu kultury naopak ubyla starost o jeho knihovnu, která přešla pod Městskou knihovnu v Milevsku, jež je zcela samostatná. Důvodem opět byla úsporná opatření a snaha o centrální vedení.

¹⁴⁴ „Latinská škola na prvním nádvoří poskytla prostor pro pořádání komorních koncertů a přednášek. Sídli tu i klášterní knihovna, která obsahuje barokní fond shodný s knihovním fondem do zrušení kláštera Josefem II.“(Stal se národní památkou In: 14 dní. 26. 5. 2008: 2)

vzniku republiky a Bartolomějské posvícení. Poslední dva roky odbor regionálního rozvoje maškary objednává a vyplácí, ale Bartolomějské posvícení má v rozpočtu Dům kultury Milevsko.¹⁴⁵ Jak už bylo řečeno, rozpočet se vylepšuje žádostmi o kulturní granty na Jihočeský kraj. Na milevské maškary dostalo město od kraje 20 000 Kč a hodně finančních darů získalo od sponzorů. Maškary rád maloval milevský malíř Karel Stehlík, jehož socha na Hůrkách je v současné době předmětem drobných úprav, konkrétně se jedná o zlacení již zašlého písma. Maškarnímu průvodu bude věnována následující kapitola.

O kulturním dědictví vychází mimo jiné i články v místním tisku, který uvádím v závěru své práce na straně 138.

8.2 Folklorní tradice

V těžkých chvílích, s kterými se museli lidé v minulých stoletích vyrovnávat, hledali milevští obyvatelé úlevu v písních, pohádkách (o „světýlkách“ a „lesních mužích“, o vlách a hloupém Honzovi a spoustu dalších) a lidových hrách. (Fořtová et al. 1984: 27) Lidových her a zvyků existuje na Milevsku nepřeborné množství, ale podrobněji o většině z nich bude řeč u Štěpána Dvořáka, tedy v další kapitole, týkající se osobností, protože nynější řádky budou vyhrazeny dlouholeté tradici milevských maškar.

V letošním roce se konal již 149. ročník milevských maškar a masopustního průvodu se zúčastnilo 629 masek, čímž se Milevsko zapsalo do České knihy rekordů. Dne 5. března 2011 to vyhlásil na milevském náměstí E. Beneše komisař agentury Dobrý den z Pelhřimova. Při překonávání rekordu Milevsko spojilo své síly s okolními vesnicemi (Sepekov, Přeborov, Hrejkovice, Branice, Milešov, Křenovice, Líšnice a další) a milevskými organizacemi (klub turistů, občanské sdružení Diacel) a společně tak pokořily Dolní Kounice, které držely dosavadní prvenství se 196 maskami. K tak hojně účasti velkým dílem přispěly skupinky, které v maskách zpívaly a zvaly lidi z okolních vesnic k účasti na průvodu. Aktualizovaná kniha rekordů by měla vyjít v příštím roce 2012. Tento rok navíc bude pro masopustní průvod jubilejní, stopadesáté, takže organizátoři maškar plánují překvapení a také chtějí pozvat hudební kapelu z partnerského města ve Švýcarsku. (Šmíd. Milevsko je v knize rekordů. In: *Písecký*

¹⁴⁵ Hlavně z důvodu, aby dům kultury věděl, co všechno si může dovolit, koho může pozvat, apod.

deník. 7. 3. 2011: 1; Milevské noviny. *Milevské maškary trhly rekord s 629 účastníky*. 9. 3. 2011)

Historií maškar se zabýval milevský kulturní pracovník a redaktor Josef Kytka. Maškary se vyvinuly ze středověkých lidových her,¹⁴⁶ které provozoval prostý lid a vyjadřoval tak svůj protest proti pánům a jejich úředním nařízením. Jednalo se tedy o výsměch byrokratismu starého Rakouska. Způsob zdůrazňování nespokojenosti byl často humorný. (Kytka. 1960: 1)

Masopustní průvod se konal každý rok o masopustním úterý (dnes je mu vyhrazena sobota) a byl vždy velkou událostí – už od rána město oživalo a připravovalo se na odpoledne, kdy přes celé Milevsko procházel mohutný průvod, jenž byl ukončen závěrečnou produkcí na náměstí. Konec masopustu se slavil Bakusem, který v pondělí a

masopustní úterý chodil městem po hostincích¹⁴⁷ a na popeleční středu býval pochován v někdejší potoce,¹⁴⁸ který tehdy ještě tekł přes náměstí (později po úpravě náměstí to bylo v rybníce Kuklíku či u Sádek). „*Bakusův průvod tvořily komické figury jeho ženy s dítětem, hrobaři, kostelník, kněz, smuteční zpěváci, ministranti a kdesi vzadu bláznivý ,s křížkem po funuse‘. Bakus byl vezen na káře a oblečen byl do oděvu, vycpaného hrachovinou.*“ (Kytka. 1960. 1–2)

K Bakusovi se připojovaly další komické postavy a roku 1862 můžeme již mluvit o skutečně pestrém průvodu. Pochovávání Bakuse do hrobu ve sněhu u potoka však mívalo často za následky nachlazení, a v jednom případě dokonce smrt jeho představitele, a tak úřady v roce 1864 Bakuse zakázaly. Z bývalého Bakusova doprovodu se stal samostatný maškarní průvod, který míval každý rok svůj určitý ráz, jež se obvykle přímo vztahoval k problémům doby.¹⁴⁹ (1960: 2)

¹⁴⁶ Na Milevsku se provozovaly: Barborky, Lucie, Perechty, Mikuláši, Tři Králové, Liška, Řehoři, Líto, Hra o sv. Dorotě a Bakus. Hru o sv. Dorotě dokonce použil E. F. Burian ke své „Lidové suitě“ (Kytka: 1960: 1)

¹⁴⁷ Průvod byl sedmičlenný a v jeho čele byl Bakus, který v ruce držel silnou hůl, tloukl jí o zem a říkal: „Aj, lidičky, jak se máte, jestli pak mě ještě znáte, však jsem tady dávno nebyl, jak jsem tady ty šišky jedl, tenkrát byly jiné časy, jitrnice, i klobásy, dneska jste tu ňuká smutný, snad nemáte šišky chutný, pivo vám nešmakuje, protože moc koštuje...“ (Fořtová et al. 1984: 27)

¹⁴⁸ Dnes průvod uzavírá Bakus v kočáře, kterého čeká potupná koupel v kašně na náměstí.

¹⁴⁹ 1875: Stavba železniční trati z Tábora do Písku (velmi slavné maškary); 1882–1888: Žižkův tah z boje; Fidlovačka; Boj ženský či Šárka; Vytlačení Indiánů ze severní Ameriky; Cikánská svatba; 1889: Návrat Američanů do vlasti, Koňské dostihy a Karneval; 1890: Reduta a mlýn na staré panny; 1891: Spravedlnost; 1892: Posvícenské stínání kohouta a shazování kozla z věže; 1893: Manévr; 1894: Obležení Šibeného vrchu od Švédů; 1895: Žižkův tah do boje; 1896: Světový zvěřinec; 1897: Africká karavana; 1898: Cikánský průvod; 1899: Selská svatba; 1901: Výlet vlakem do Ameriky; 1902: Skupina cizích národů; 1907: Masopustní průvod prince Karnevala; 1910: První gramofon; 1911: Maškarní varieté, sjezd umělců, cirkus, dostihy; 1912: 50 let milevských maškar, selská svatba, biograf, automobil,

Po pár letech se Bakus do průvodu opět vrátil, ale pochováání a s tím spojené ceremonie už předváděny nebyly. Pravidelnost maškar byla za dobu jejich existence několikrát přerušena. Poprvé se neuskutečnily z důvodu první světové války a ani po skončení války nechtěly úřady pořádání maškar povolit. Všechny snahy o znovuzavedení tradice byly odmítnuty tehdejším okresním hejtmanem Žákem. Někteří obyvatelé se je snažili částečně nahradit. Například v roce 1924 se B. Dušek oblékl jako hejtman Žák. Podobné hejtmanovy karikatury představovali i Svatek st., Jeřábek st. a Pokorný st., kteří jezdili po milevských hostincích coby zdravotní komise a kontrolovali záchody, což bylo oblíbenou Žákovou činností při prohlídkách hostinců. (1960: 3–4)

Teprve potom, co Žáka nahradil hejtman Hladík, byly maškary znovu obnoveny. Zásahu na tom mají hlavně čtyři milevští občané (Jan Jeřábek, Cukr, Kofroň, Princ), kteří na dobrovolných příspěvcích vybrali 575 korun, jež byly použity jako základní fond pro uspořádání maškarního průvodu. (1960: 4)

Další přerušení maškar přinesla německá okupace. Na průvod se mohli obyvatelé Milevska podívat znovu až roku 1946, kdy se sešli bývalí pořadatelé maškar, vybrali mezi sebou dobrovolné příspěvky a díky částce 2 450 Kč uspořádali po delší přestávce další maškarní průvod. Průvody se pak ještě nekonaly ani roku 1954 a 1956. (1960: 5)

Počátkem osmdesátých let začala tradice slábnout. Podle výpovědi pamětníka Josefa Novotného to mělo ale své počátky už o pár let dříve po invazi ruských vojsk. Lidé měli nechuť chodit na akce pod záštitou komunistické strany. Později pak maškarám začal konkurovat i větší zájem o sport, rozšíření domácností vlastních televizi a rádio a v dalších letech otevření hranic, čehož lidé samozřejmě využívali a ve velké míře cestovali.

Maškarní průvod se nadále uskutečňoval hlavně díky obětvům. Dokonce došlo k přesunutí dnu konání z masopustního úterý na sobotu, aby se mohlo zúčastnit více

čáp; 1913: Tažení Švédů na město; 1914: Prodaný ženich, přírodní divadlo na náměstí; 1933: Zakletá princezna; 1934: Obluda z Loch Ness a Sjezd národů (průvod filmován pražským filmovým týdnem); 1935: Cirkus Sarrasani a Mlýn na staré báby (opět filmováno); 1936: Boj s piráty a Loď Smrtihlav; 1937: Výprava na severní točnu; 1938: Středověké rytířské turnaje; 1939: Staré lidové zvyky na Milevsku; 1946: Na prahu atomového věku; 1947: První jarní pouť; 1948: Bejvávalo, bejvávalo aneb z pohádky do pohádky; 1949: Sport a hry všech národů a dob; 1950: 100 let v Milevsku; 1951: Páté přes deváté; 1952: Proč bychom se netěšili; 1953: Masopustní cirkus Panika; 1955: V říši pohádek; 1957: Konec masopustu v Milevsku; 1958: S milevskou raketou na měsíc; 1959: Kolem světa za hodinu; 1969: Shledání milevských maškar; 1972: 110 let milevských maškar; 1974: Staří mladí přijďte v letu do Milevska na kometu; 1977: Bejvávalo, je a bude; 1984: Procházka osmisty léty milevskými; 1990: Maškary jaké nemohly být; 1994: Milevské maškary od pravěku k demokracii; 1998: I my na-to jdeme; 2003: S maškarami do Evropy; 2004: Někdy je to na draka; 2005: Super-maškar-stár (Kytka. 1960: 2–5; Město Milevsko. [cit. 11. 4. 2011]. dostupné z [www: <http://www.milevsko-mesto.cz/milevske-maskary/d-77475/p1=51133>](http://www.milevsko-mesto.cz/milevske-maskary/d-77475/p1=51133); materiály Milevského muzea)

lidí. Některý rok přišlo lidí méně, některý více. I přes všechny snahy se však v roce 2009 v Milevských novinách objevil článek s názvem *Tradice milevských maškar umírá*. Maškarní sdružení se potýkalo s finančními problémy i upadajícím zájmem o účast v průvodu. Navíc ani radnice jim nevyšla vstříc, když žádali, aby město nechalo vyčistit sklad zaprášených a špinavých masek. Po negativních reakcích se pořádání maškar ujal Karel Procházka (nynější předseda maškarního sdružení) a ředitel milevského kulturního domu Vít Kratochvíl. Společnými silami sehnali sponzory, opravili masky a zasloužili se o masivní nárůst zájmu o masopustní průvod. Už zase se těší velké pozornosti diváků, kteří netrpělivě čekají, až průvod vyjde.

Dříve průvody vycházely z malého náměstí z hostince U Bílého koníčka, ale poté, co byl hostinec přestavěn na okresní národní výbor, stala se východiskem maškar Hospodářská záložna na náměstí. Avšak i záložna přestala později vyhovovat díky stále narůstajícímu počtu maškarních skupin a vozů, a tak se maškary začaly scházet u sokolovny, kde byl průvod zahájen a pokračoval přes celé město až ke klášteru, odkud se vracel zpět na náměstí, na němž probíhala závěrečná produkce. (1960: 5) Dnes už se místem setkání stal prostor před milevským kulturním domem.

V dnešní době se také průvodu může zúčastnit kdokoli, kdo bude mít zájem podílet se na udržení milevské tradice, ale dříve bylo účinkování vyhrazeno pouze milevským občanům. Účast se brala jako zvláštní vyznamenání a o každém účastníkovi dokonce hlasovalo maškarní komité, které se vytvořilo z místních občanů. (1960: 2)

Co se víceméně nezměnilo, je ohlašování maškar skrze plakáty, objevující se po Milevsku a širším okolí, a snažící se vtipným, humorným a originálním způsobem pozvat lidi. Kromě plakátů se pak ještě zvaní provádí týden před průvodem, kdy se několik masek prochází nebo projíždí městem a lákají diváky. (1960: 6)

Od roku 2009 bylo znovu obnoveno populární kreslení na výlohy. V dnešní době se kreslení však omezilo pouze na vtipné veršičky,¹⁵⁰ ale o několik desítek let nazpět mohli obyvatelé Milevska spatřit slavného milevského malíře Karla Stehlíka, jak na výlohy kreslí vtipné obrázky, jež doprovázely humorné průpovídky, vztahující se k danému zařízení. Tak na to vzpomíná i pedagožka Lenka Klingenbergová, která jako malá Stehlíka při této činnosti pozorovala a stále si to ráda připomíná (vzpomínky samotného Stehlíka viz. přílohy)

¹⁵⁰ Příklad verše na pohřební službě z let dávno minulých: „*Jménem všech zesnulých v Pánu // děkujeme za plnění plánu*“

Po ukončení průvodu a všech doprovodných akcí je už také pravidlem uspořádání maškarní merendy, na kterou lidé dříve mohli dorazit ke Koníčkovu, později do sokolovny a dnes si na ni mohou zajít do Domu kultury Milevsko. (1960: 7)

Maškary jsou nejvýznamnějším milevským zvykem, o čemž svědčí i častá inspirace různých umělců. Náměty maškarní průvod poskytl již výše uváděnému Karlu Stehlíkovi a také Aloisi Moravcovi,¹⁵¹ pražskému malíři, jehož rodištěm jsou Chyšky u Milevska. (1960: 8)

V okolí Milevska má na folkloristice velkou zásluhu folklórní soubor Kovářovan, který vznikl roku 1984 a od roku 1997 pracuje jako občanské sdružení. Snaží se o zachování lidových tradic Kovářovska, především o udržení lidových písní, tanců a zvyků z oblasti Kozácka (Táborsko-Milevsko). Náměty čerpá ze sbírek Čeňka Holase a Čeňka Zírta, kovářovských rodáků, o kterých bude více napsáno v následující kapitole. (Kálal. 2003)

Vesničané používali v minulosti kroj jako sváteční oděv. V kraji byl oblíbený kroj kozácký. Ženy nosily bílý čepec s vázankou, která po stranách trčela jako kozí rohy (odtud název), sukňe i košilka byly rovněž bílé, zástěra pestrá, šněrovačka s lehkou výšivkou a boty kozačky. Muži si oblékali těsné spodky, kazajku, kalhoty koženky, vestu a vysoké boty, na hlavu vydrovku nebo široký klobouk. Výšivky byly jednoduché. Takový kroj dodnes používají při svých vystoupeních pěvecké a taneční soubory Kovářovan a Kovářovánek, jež vedou manželé Pavla a Milan Škochovi.

Kovářovan je soubor pro dospělé, ale lidové zvyky se snaží Škochovi pěstovat i u těch nejmenších, a proto kromě Kovářovanu existuje ještě dětský soubor Kovářovánek. Mimo těchto dvou jmenovaných je součástí občanského sdružení ještě Malý Kovářovan (též určený dětem) a divadelní společnost Podkova. (Kálal. 2003)

¹⁵¹ Rodištěm malíře **Aloise Moravce** (1899 – 1987) je obec Chyšky, rodina se pak přestěhovala do Kozlova u Střelských Hoštic. Do obou míst se často vracel a hledal zde inspiraci pro svá díla. Studoval na Uměleckoprůmyslové škole v Praze a Akademii výtvarných umění v Praze u profesora Maxe Švabinského. Vytvářel olejomalby, grafiky, kresby uhlím a rudkou, linoryty, dřevoryty, které jsou ve sbírkách Národní galerie v Praze, Alšovy jihočeské galerie v Hluboké nad Vltavou, v Muzeu Šumavy v Kašperských Horách. Oblíbil si jihočeskou krajinu Šumavy, Chyšecka, Putimska, Písecka, jejíž krásu zachytil na mnoha plátnech, například Nad Hoštickým mlýnem, Náves s kostelem, Večer u kozlovského křížku, Cesta v polích, Strom u rybníka. Rád pozoroval venkovany při práci na poli, louce a v lese, rybáře při výlovu rybníka, muzikanty, aby je pak mohl zobrazit na svých obrazech Dudáci, Dobývání pařezů, Na pastvě krav, Pradleny, Žnečky, Žena s nůsí, Vesničanky, Pro vodu. K jeho přátelům patřili spisovatelé Karel Klostermann a Ladislav Stehlík. V Klostermannově románu Mlhy na Blatech a ve Stehlíkově knize Země zamyšlená můžeme obdivovat Moravcovy ilustrace. (<http://muzeum.sumavy.sweb.cz/moravec.html>), [8. 4. 2011]; informace od Lenky Klingenbergové)

Jedinečným projektem v jižních Čechách je Jihočeský folklorní festival Kovářov, který Kovářovan od roku 1996 tradičně pořádá na přelomu května a června. Festivalu se účastní nejen folklorní soubory z celých Čech, ale dokonce i ze zahraničí. (Kálal. 2003)

9 MILEVSKO PROSLAVILI ... ANEB OSOBNOSTI ZNÁMÉ I TY MÉNĚ ZNÁMÉ

9.1 Osobnosti z literatury

Pro tuto kapitolu jsem si vybrala hlavně osobnosti, jejichž literární díla byla ovlivněna milevským prostředím a zařadila se zároveň do kontextu celonárodního písemnictví. To znamená, že bude řeč nejen o autorech, kteří se v Milevsku narodili, prožili zde určitou část života a jejich rodiště se jim stalo literární inspirací, ale i o autorech, kteří pocházeli z jiného města a na Milevsku našli náměty pro svá díla.

O milevském opatu Jarlochovi, jenž navázal na Kosmovu Kroniku českou (*Chronica boemorum*) svým letopisem, už byla v této práci řeč několikrát, a proto jsem svoji pozornost zaměřila na jiné osobnosti.

9.1.1 Růžena Svobodová (1868–1920)

Ač se tato naše známá spisovatelka narodila 10. července 1868 v Mikulově na Moravě, své dětství a mládí strávila v Milevsku. Odtud totiž pocházela její maminka Emilie Vodňanská a Svobodová tady měla dva strýčky (jeden byl kupec, druhý hostinský), sestřenice, bratrance a babičku, která bydlela v malém domku¹⁵² vedle hotelu „Modrá hvězda“.

Růženin otec Jan Čáp¹⁵³ byl správcem premonstrátských statků v Praze (bydleli ve Všehrdově ulici). V té době jezdívala malá Růženka Čápová na neděle a každé prázdniny do Milevska. Tady prožívala období dospívání, prvních lásek a našla zde i náměty pro svá literární díla. V knize *Hrdinné a bezpomocné dětství* vzpomíná na str. 59 (vydání z r. 1920) na svou babičku Evu: „*Měla hebounkou, dobře živnou, jako*

¹⁵² Dnes už domek nestojí, byl zbourán.

¹⁵³ V Milevsku jako správce velkostatku působil v letech 1855–1866, poté byl jmenován ředitelem v Mikulovicích na Moravě. O deset let déle ho povolali na Strahov, kde zastával funkci centrálního ředitele panství a kde také roku 1880 zemřel. Za dobu svého působení v Milevsku byl velmi aktivní – roku 1863 spoluzakládal zpěvácký spolek Vlastislav a spoluzakladatelem se stal i u Hospodářského spolku a spolku stenografického. Uspořádal v Milevsku vůbec první hospodářskou výstavbu a první orání o ceny. K dalším jeho zásluhám patří založení morušového školky v Bažantnici (pěstování bource morušového) a účast na všech osvětových a probuzeneckých pracích. V literární činnosti byla velmi úspěšná jeho nejstarší dcera Růžena. Další jeho děti se uchytily v jiných oblastech (Lubomír u drah, Gabriel v hospodářství a jeho nejmladší dcera Jana se pod pseudonymem Fictum snažila také proniknout do světa literatury). (Kytka. 2003: 58)

zmačkané hedvábí scvrklou a jemnou tvář, s modrými přetřhanými žilkami, a krásné hnědé, živé oči. Byla to velmi pěkná stařenka, která se oblékala důsledně do šatů, šitých a tkaných podle módy z let čtyřicátých, jež jí dcery podle starého vzoru dávaly šítí...“

Po studiích na Vyšší dívčí škole a strahovské klášterní škole Sacré Coeur, kde se zdokonalovala ve francouzštině, se živila jako domácí učitelka. Vzpomínkovou knížku jí věnovala její žačka Růžena Schwarzová,¹⁵⁴ kde o ní napsala: „*Dělila se s mládím o svou moudrost. Učila je knihami i živým slovem. Všecky knihy, které milovala, prošly jejich rukama. Uměla učit sebe a uměla učit jiné. Pomáhala, posilovala, objevovala, vedla. Obětovala se žákům do krajnosti.*“ (Schwarzová. 1940: 21)

V osmdesátých letech 19. století zažila svou první velkou lásku. Zamilovala se do milevského soudního úředníka Ledvinky a toto milostné vzplanutí (a mimo jiné i milevský kolorit) popisuje v románu *Jíva*,¹⁵⁵ kde můžeme Svobodovou, tehdy ještě Čáповou, vidět v postavě naivní dívky Rafaely Staňkové, která žije u tety v malém jihočeském městečku (= Milevsko). Rafaela se zamiluje do právníka Kováře, jenž je bohužel i donjuanem a světákem, a tak dívku čeká zklamání, po němž však nachází oporu v prostém chlapci, Tomáši Vlkovi, který zastává funkci lesního adjunkta.

Milevské prostředí bylo námětem i pro povídky *Přišel den* a *Pohřby* a pro jedinou Svobodové veselohru *V říši tulipánků*.

Taktéž povídky *Černí myslivci*, psané v duchu impresionismu, našly inspiraci v milevské krajině.

Léta strávená v Milevsku tedy pro ni byly inspirací. Ve své době patřila mezi oblíbené a čtené spisovatelky, protože dokázala postavit pravdu „vnější“ nad „vnitřní“ pravdu duše.

Obecně k její tvorbě můžeme říct, že její prózy zachycují psychologické zranění ženských hrdinek, jejichž příběhy nabírají tvar osudového podobenství a stávají se modelem životních postojů (*Přetížený klas*, *Milenky*, povídkové knihy *Pěšinkami srdce*,

¹⁵⁴ Růžena Schwarzová (1892–1973), rodačka z Českých Budějovic, byla mezi jihočeskými literáty známou postavou. Její verše jsou postavené na osobních dojmech, křehké lyrice motivované láskou a oslavě krajiny. Napsala sbírky *Radosné ráno*, *Srdce*. Jelikož byla vyškolená v kroužku kolem Růženy Svobodové, navazuje ve své próze na tradici spisovatelek zabývajících se postavením ženy ve společnosti. Hlásá právo ženy na lásku zbavenou vlivů společenské konvence. Některé její romány mají dokonce autobiografické rysy a jsou zasazeny do jihočeského prostředí – romány *Mládí s křídly*, *Hora osudu* a některé povídky ze souboru *Vítězové*. Ve svém posledním a zároveň největším románu *Dům za řekou* využívá paralelu mezi životem hl.hrdinky Ervíny a řeky, která už se nevylije z břehů, až ledy poplují z hor. (Cífková. 1984: 122)

¹⁵⁵ Vyšel v roce 1917, ale byl přepracováním románu *Ztroskotání* z roku 1896

Posvátné jaro). Kromě ženských postav se v jejím díle objevují i děti a hlavně jejich mentální a citový vývoj a dětské vidění světa (*Hrdinné a bezpomocné dětství, Ráj*).

K jejímu dílu se v článku otištěném v *Milevském kraji* 1. února 1942 vyjádřil Josef Kytka. Jeho slova vyzněla pochvalně, obdivoval myšlenkovou hloubku a dějovou bohatost jejích děl. Knihy byly dokonce do čtyřicátých let úplně rozebrány a nebyly dostupné. Svobodová si své knihy vydávala do své smrti sama. Poté je jako *Sebrané spisy* shromáždila u sebe Unie, která je vydávala až do roku 1939, kdy vydávání převzalo Vilímkovo nakladatelství – redakci převzala Marie Pujmanová, která byla pořadatelkou určena závětí R. Svobodové po F. X. Šaldovi, jemuž byla Svobodová celoživotní přítelkyní, a Boženě Benešové. Toto nakladatelství začalo znovu v roce 1942 vydávat literární tvorbu Růženy Svobodové, *Milenky* a *Černí myslivci* vyšli v ilustrovaném vydání.

Kytka z jejích prací vyzdvihuje hlavně šestidílnou *Zahradu brémskou*, na níž Svobodová pracovala léta a neustále se k ní vracela a přepracovávala ji. Cituje nejzajímavější její myšlenky – jako příklad si můžeme uvést: „...*život je šílenstvím chvíle a kdo nepochopil, že se jí měl odevzdat, kdo se nevrhne do jejího dravého, hořkého a nebezpečného objetí, ten vůbec všechno prohrál...*“

Literárně tvořit začala po svatbě se spisovatelem F. X. Svobodou 6. září 1890. Svoboda vystihl její neobyčejné postřehové a výrazové schopnosti a velikost jejího lidského citu a přiměl ji k literární práci.¹⁵⁶ Společně se Svobodou dokonce několikrát navštívili Milevsko,¹⁵⁷ které se, jak už bylo mnohokrát zmíněno, stalo častým námětem jejích děl. První léta manželství strávili Svobodovi ve starobylém Thunovském paláci na Malé Straně.¹⁵⁸ Svůj všeobecný názor na manželství sdělila svému bratrovi Gabrielu Čápkovi v dopise, který mu poslala k jeho sňatku s nejstarší dcerou Jaroslava Vrchlického, Miladou, v roce 1903 a který roku 1942 otiskl jeden milevský deník. Podle ní, když muž vstupuje do stavu manželského, myslí si, že touto dobou mu začíná

¹⁵⁶ Schwarzová ve svých vzpomínkách píše, že se Svobodová ke každému dílu připravovala dlouhým a pilným studiem odborných knih, chodila také na univerzitu na přednášky F. X. Šaldy a dále si do svého notýsku zapisovala všechno, co se jí na lidech zdálo pozoruhodné. (Schwarzová. 1940: 15)

¹⁵⁷ Vzpomínky na první návštěvy uveřejnil *Milevský kraj* 15. června 1941. „*V pozdním jaru r. 1891 přijeli do Milevska na zotavenou dva mladí, šťastní lidé, český básník a úředník Městské spořitelny pražské, František Xaver Svoboda se svou manželkou Růženu Svobodovou, pozdější znamenitou naší spisovatelkou. Svatba jejich se konala 6. září 1890 v Praze v kostele Panny Marie Vítězné v Karmelitické ulici na Malé Straně. O tomto dni si Pražané dlouho vyprávěli, protože toho dne dostoupila největší výše povodeň, zplísobená řekou Vltavou, při níž byl stržen kamenný Karlův most.*“ (Milevský kraj. Vzpomínka na první návštěvu F. X. Svobody v Milevsku před 50 lety. In: *Milevský kraj: Zpravodaj; Nepolitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského*; 15. VI. 1941; č. 11–12. 1941, s. 1)

¹⁵⁸ V této době je navštěvovali mimo jiných i Sova, Klášterský, Mrštík, Kaminský, Růžena Jesenská, F. V. Krejčí, malíři Marod a Oliva. (ibidem)

klid, kdežto žena si myslí, že jí začíná život. Na tomto zásadním omylu pak spočívá mnoho bolesti. Přesto je však štěstím, když muž dokáže znovu prožívat a opakovat svou mladost spolu se ženou, a opakovaně se z ní těšit v dětech.

Dále v dopise píše, že když si muž ženu získá, bere to jako obchod: suma je zaplacená a majetek je odteď jeho. Neuvědomuje si, že ženská duše není kredenc, ale květina, a její láska hyne stejně jako květina, která nemá dostatek laskavosti a ošetřování. To bývá také častou příčinou nevěř. Muž ženě zlomí vůli, nenechá rozvinout její rozum ani rozhodnout ji samotnou o tom, co je dobré a co zlé, přestane se starat o jejich společný vzrůst a rozvoj. Svobodová doslova píše, že ji nechá pohozenou jako starý klobouk a pak se velmi diví, když mu ji přebere jiný muž. Manželství by tedy podle ní mělo zůstat věčnou láskou, stálým se ucházením jednoho o druhého a neustálým zlepšováním sebe pro druhého. Uvádí pro ilustraci dva protikladné typy mužů: do sebe zahleděného Vaška z *Prodané nevěsty* a Johna Stuarta Milla. Vašek je sobec, který si myslí, že svým krásným vzhledem všechny navždy okouzlit, a naproti tomu Mill by mohl být vzorem všem mužům. Nejvyšším způsobem totiž pochopil ženu, která mu byla skutečným přítelem a milenkou, kterou si získával denně. Byla také spojena s jeho prací, s jeho myšlenkou a snem, takže ještě jako stařec o ní psal jako o milence a Bohu.

„Nic není v manželství možnějšího a strašnějšího než sevšednění a nuda. Nic není v manželství krásnějšího než stálé získávání na dobru, stálé uzrávání a vyspívání. Nadutý člověk nemůže vyspívat. Jenom člověk pokorný, maličký před ohromným tajemstvím, může dospět.“

Schwarzová o ní píše, že toužila povýšit manželství a učila ženy volit muže z velké svobody duše a toužit po spolehlivém a hlubokém citu, který by naplnil život a ne jen obarvil chvíli. Pravá láska je jen ta, která je založena na odpovědnosti, úctě a oddanosti. Za mládí Svobodové to bylo všechno jinak, dívky se musely spokojit s tím, kdo přišel, a nezáleželo na tom, zda chtěly či ne. Rozhodovalo hlavně to, jestli dívku dokáže uživit. Svobodová naopak věřila ve velkou lásku, považovala ji za to nejkrásnější na světě. (Schwarzová. 1940: 25–26) I to byl nejspíše důvod, proč se její sblížení se Šaldou proměnilo roku 1893 v milostný vztah (výbor z jejich korespondence pořídil roku 1969 J. Loužil a nese název *Tíživá samota*).

Během první světové války působila v dobročinném spolku České srdce (odbor pro děti). Na podzim roku 1917 tam trávila celé dny, protože nemohla nečinně přihlížet, jak polovina národa hyne hladem. České srdce jí bylo jak radostí, tak jí však působilo

muka. Toužila totiž zachránit všechny děti, ale to samozřejmě nebylo v její moci. Sama nikdy bohužel matkou nebyla, ale neuvěřitelně dětem rozuměla. Viděla v nich anděly, které buď dospělí rozvíjí nebo naopak ubíjí. Bezbranná dětská bolest ji ubíjela. (Schwarzová. 1940: 90–94)

Svobodová o této organizaci napsala: „*České srdce, toť můj splněný sen. Z nejlepších sil národa vykvetla instituce, stvořená z lásky, z nejhlubších citů národních, která se stává jeho vykoupením mravním a musí zůstatí českou prozřetelností.*“ (Schwarzová. 1940: 97) K jejím padesátinám po ní pražská městská rada pojmenovala dětský útulek na Větrníku a Svobodová to považovala za ten nejkrásnější dar. V roce 1918 založila časopis *Lípa*, který sama redigovala. Usilovala v něm o spravedlnost a úctu k člověku. Po válce se stala členkou hlavního stanu Červeného kříže a ředitelkou jeho tiskového odboru. (Schwarzová. 1940: 97, 103)

Ke konci života si nadevše zamilovala sedláky a venkov. Zhoršovala se její churavost, přibývaly srdeční záchvaty a i sama Svobodová tušila, že nebude dlouho žít, což ji sice chvílemi trápilo, ale hrdinně říkávala: „*Když umřu, tak umřu! Nač se toho předem bát?*“ (Schwarzová. 1940: 106–107) Život této význačné spisovatelky se ukončil 1. ledna 1920. Pohřbena je na vyšehradském Slavíně.

(materiály Milevského muzea, Svobodová. Růžena Svobodová o manželství. In: *Milevský kraj: Zpravodaj; Nepolitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského*; 1. IV. 1942; č. 7. 1942; Kytka. Dílo Růženy Svobodové. In: *Milevský kraj: Zpravodaj; Nepolitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského*; 1. II. 1942; č. 3. 1942, s. 3–4; Kytka. Růženy Svobodové román o Milevsku. In: *Milevský kraj: Zpravodaj; Nepolitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského*; 1. X. 1941; č. 19. 1941, s. 3; Fořtová et al. 1984: 32; Růžena Svobodová. [cit. 15. 4. 2011]. dostupné z [www: <http://www.spisovatele.cz/ruzena-svobodova>](http://www.spisovatele.cz/ruzena-svobodova).)

9.1.2 Jiří Mařánek (1891–1959)

Jiří Mařánek je bezesporu jednou z největších osobností Milevska. Díky jeho literární tvorbě se o něm dodnes učí děti ve škole a jeho odkaz tady skrze jeho díla zůstává nadále. V Milevském muzeu je uloženo nepřeberné množství materiálů o jeho životě i díle a spoustu zajímavých informací se můžeme dozvědět i z rozsáhlé korespondence s tajemníkem Okresního školního výboru Karlem Průchou, který měl

velký zájem na tom, aby se vztahy mezi Jiřím Mařánkem a jeho rodným městem nezpřetrhaly.

Mařánek se narodil 12. ledna 1891 v Milevsku v prvním patře obchodního domu Josefa Vodňanského naproti hotelu Modrá hvězda (viz. přílohy).¹⁵⁹ Jeho otcem byl milevský okresní hejtmán Antonín Mařánek, který si vzal za ženu dceru milevského občana Antonína Maška, jenž byl nájemcem hostince U Bílého koníčka a později i strahovského dvora ve Vlksicích.

V Milevsku strávil nejkrásnější léta svého dětství: od narození až po vstup na obecnou školu, kde se o jeho kulturní základy staral pan učitel Müller.

Od svých 9 let žil Jiří v Praze, ale citovou vazbu k svému rodnému městu si zachoval a dával ji v dospělém věku najevo prostřednictvím různých článků v milevských novinách a námětů svých knih, jež si často vybíral právě z jihočeského prostředí. Přímo Milevsku dokonce věnoval úspěšný román *Barbar Vok* a milevského kraje se dotkly i další dvě prózy: *Ohnivý déšť* (román z dob vlády Karla IV.) a *Živé návraty* (novela). V neposlední řadě nesmíme zapomenout zmínit, že do svého rodného města jezdil často na návštěvy¹⁶⁰ a roku 1950 tu s ním dokonce proběhl literární večer, o kterém však bude řeč později.

Ve 14 letech se nechal Mařánek zlákat mystickým tajemstvím klášterní fortny a o dva roky později vstoupil jako novic do přísného kapucínského řádu. Jako klerik pak studoval na gymnáziu v Roudnici, ale v polovině oktávy opouští klášter a maturuje už zcela „světsky“. Po maturitě začal studovat na Karlově univerzitě lékařství. V té době totiž už jeho život naplnil zájem o hudbu a divadlo. U kapelníka Národního divadla Zamrzly se učil hudební teorii i skladbě a záhy mu v Chadimově nakladatelství vychází jeho první skladba (tři písně s průvodem klavíru) věnovaná čelné sólistce Národního divadla. Brzy na to mu vychází další skladba, tentokrát v nakladatelství Barvitiově.

Toho času také přestupuje z lékařské fakulty na právnickou a odtud zanedlouho na filozofickou fakultu, kde se zpočátku věnuje historii a později pak výlučně dějinám umění (konkrétně hudební vědě).

¹⁵⁹ Hotelu se dokonce někdy říkalo „U Vodňanských“

¹⁶⁰ K Milevsku měl vztah i proto, že se tu narodili 3 jeho sourozenci a žili tu i v okolí další jak bližší, tak vzdálenější příbuzní (statkář Vorel V Jenšovicích, Buzkovi, Šebkovi a další). V době, kdy otec pracoval v Praze, trávil prázdniny a svátky u strýce Františka Maška ve Vlksicích a často zajížděli i do Milevska. Poté, co se strýc stal poslancem NS podnikl turistický zájezd vlakem do Heřmaniček a odtud šel pěšky do Milevska. Cestou udělal vždy zastávku u koláře Chvály, jehož dcera byla dlouholetou služebnicí rodiny

Po přerušení studií v roce 1916 se stal úředníkem Zemského úřadu, kde setrval až do onemocnění a pensionování v roce 1941.

Jeho první literární projevy spadají už do dob jeho pobytu v klášteře, vydávané ještě pod jeho řeholním jménem. V pozdějších letech se jeho články (fejtony, povídky, referáty, kritiky) objevily v denních listech a revuích. Přispíval do desítek časopisů, referáty psal dokonce do *Lípy*, kterou redigovala Růžena Svobodová¹⁶¹ a do *Kmene*, jež v té době redigoval F. X. Šalda.

První Mařánkovo samostatné vstoupení na literární scénu umožnil K. H. Hillar, jenž uvedl aktovku *Hydra* na scénu Vinohradského divadla. Dalším jeho počinem bylo roku 1924 u příležitosti oslav Smetanova výročí vydání knížky esejů *Smetanovská meditace*.

Po převratu založil s E. F. Burianem, C. Blatným, J. Hyblerem a V. Nezvaalem skupinu „Tam-tam“ a později s Burianem přešel do avantgardní skupiny „Devětsil“. Tou dobou vychází i jeho literární prvotina, groteskní romaneto *Utrpení pětihranného Boba*, s ilustracemi Josefa Čapka. V rychlém sledu pak toto dílo následuje řada jeho podobně laděných knih. V edici Olympu vyšlo romaneto *Výstřel na slepo*, v edici Brána grotesky *Břichomluvec a Amazonka*, v Aventinu romaneto *Kouzelný deštník*, u Aloise Srdce satirická *Ještěrka v červeném bludišti* (1928 zfilmováno), v Melantrichu román *Pohřeb Rogera mladšího* a u Ottů groteskní román *Objev Diogena Franka*.

Ještě před prvním literárním debutem se Mařánkova sestra provdala za Otakara Ostrčila, ředitele Národního divadla, což vedlo k Ostrčilově a Mařánkově spolupráci na opeře *Honzovo království*. Zajímavostí bylo, že jejich spolupráce probíhala většinou v Ostrčilově letním sídle v Soběslavi. Mařánek byl autorem libreta, jež napsal podle Tolstého pohádky, a tato úspěšná opera se pak hrála na nejpřednějších divadelních scénách. Po Ostrčilově tragickém skonu vydal Mařánek básnický nekrolog *Poslední interview*, v němž se vrací k jejich spolupráci a svoje vzpomínky prokládá citáty z Ostrčilových dopisů.

K podobné spolupráci došlo i se skladatelem J. E. Zelinkou. Mařánek na Zelinkovo přání napsal podle Zolovy novely libreto k scénickému melodramu *Srdce na prázdninách*. Poslední takovou spoluprací pak bylo ještě veršované libreto *Enšpígl* pro hudebního skladatele Otakara Jeremiáše.

¹⁶¹ Zmiňuje se o ní v dopise Karlu Průchovi z 22. srpna 1944: „Co špíny se u nás jen vylilo na Arbese - a dnes je objeven. A jaké blasfémie se napsaly o Vrchlickém, nebo o Svobodové aj. Na to vše je nutno se dívat hlubším časovým zaměřením a jít si pevně svou cestou.“

Z hudebního světa se Mařánek navrátil ke své dávné lásce – historii. Jako beletrista věnoval svůj literární zájem Rožmberkům a Vítkovcům, známým jihočeským rodům. Roku 1938 vychází román o posledním Rožmberkovi, Petru Vokovi, s názvem *Barbar Vok*. Sklidil veliký úspěch, dosáhl dokonce druhého vydání (později i dalších vydání) a získal roku 1939 cenu České akademie věd a umění. Do jevištní podoby ho převedl Vladimír Havel a dočkal se i zfilmování v hlavních rolích s nejpřednějšími pražskými herci.

Barbar Vok je prvním dílem tzv. trilogie Pětileté růže. Za tento román, jež Mařánek adresoval svému rodnému kraji, mu město Milevsko věnovalo bustu Petra Voka, výtvar profesora B. Dobiáše z Bechyně. Jako druhý díl byla vydána *Romance o Závišovi* (1940) a trilogii zakončuje *Petr Kajčník* (1942), kterého Mařánek věnoval otcově památce. V době nacistické okupace přispívaly jeho romány k posílení národní hrdosti a víry v lepší časy. Současně jsou příkladem romantizujícího přístupu k historické látce. Podobně tomu bylo i u románů *Ohnivý déšť*, *Nezranitelný úsměv* i v povídkovém souboru *Živé návraty*.

První dva díly trilogie byly žhavě diskutovány na literárním večeru, který se uskutečnil v Milevsku 27. dubna 1940. V té době ještě třetí díl nebyl napsán, ale v rozhovoru pro Milevský kraj – Zpravodaj v květnu 1941 mistr Mařánek prozradil, že hlavní postavou třetího dílu bude Petr, zvaný Mnich, Rožmberk z rozhraní 13. a 14. století, kolem něhož se navíjí legendární pásmo, který správný beletrista vždy ocení, a jeho život se po smělejších výchylkách cyklicky uzavírá. Hlavním motivem se stal do nitra promítnutý rozpor mezi světem a samotou. Do popředí vystoupil i erotický vztah Petra ke třem ženám.

O literárním večeru, který se stal jednou z nejvydařenějších kulturních akcí a zároveň důstojnou poctou spisovateli, se můžeme dočíst z korespondence s Karlem Průchou a z různých novinových výstřižků, jež jsou všechny k dispozici v Milevském muzeu. Večer se uskutečnil v hotelu Straka a sklidil veliký úspěch. Na večeru vystupoval zpěvácký spolek Vlastislav, byl učiněn proslov, lidé se seznámili se životem a dílem Jiřího Mařánka a členové ochotnického divadla zahráli ukázky z *Barbara Voka* a z *Romance o Závišovi*. Akce se účastnil skladatel J. E. Zelinka, klavírní virtuos Karel Šolc, členové představenstva Družstevní práce, pod jejímž jménem byla vydána většina Mařánkových děl, a redaktor a dramatikář Barbara Voka, Vladimír Havel.

Pro Mařánka se stal večer nezapomenutelným zážitkem, vzpomíná na něj v dopise Karlu Průchovi, vzácnému příteli, z 20. července 1942 těmito slovy: „*Nikdy*

nezapomenu na onen krásný dubnový večer v Milevsku, jenž nesl pečeť tak významné Vaší spolupráce, nezapomenu na vzácnou pozornost Milevska o své padesátce, kterou jste mi s p. Dr. Žákem tlumočil zase Vy.“

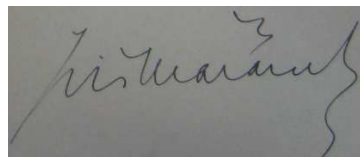
Necelý rok po literárním večeru oslavil Mařánek své padesáté narozeniny, ke kterým mu složil báseň Jaroslav Seifert, nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1984. Originál dopisu s básní je uložen v Milevském muzeu, v přílohách práce je umístěna fotokopie. Město věnovalo spisovateli pozdravnou pamětní adresu, kterou za Průchovy redakce vytvořil Karel Stehlík a která byla uvedena právě Seifertovou básní.

Mařánkova tvůrčí činnost vyvrcholila spoluprací s kinematografií. V letech 1945–1948 pracoval ve filmovém odboru ministerstva informací (šéf filmové dramaturgie) a jako externista pak dále spolupracoval s filmem až do roku 1955. Nejcenějším výsledkem byl námět k filmu o Bedřichu Smetanovi *Z mého života*. O rok později byl mistr Mařánek jmenován zasloužilým umělcem.

Část svého života přebýval i v Českém Krumlově¹⁶² v domě na Parkánu čp. 112, zemřel však v Praze (bydlel v Loretské ulici, Průcha mu vždy adresoval dopisy do ulice Na Petynce čp. 177).

Z jeho parte se dozvídáme, že na cestu, ze které už není návratu, se vydal po těžké chorobě 4. května 1959 ve věku 68 let. Pohřeb se konal 8. května v 11:30 v pražském krematoriu ve Strašnicích, odkud byl převezen na vyšehradský hřbitov.

V roce 1960 napsala Josefu Kytkovi Mařánkova sestra, Marie Beiblová – Mařánková, že by ráda darovala bratrovu bustu (60 cm vysoká, vytvořil ji sochař Blažek) kulturnímu odboru Místního národního výboru. Po bratrově smrti se museli přestěhovat do menšího bytu, a tak se se švagrovou Annou Mařánkovou domluvily, že musí bustě Jiřího zajistit čestné a důstojné místo a chladnou účast na životě, který tolik miloval. Dnes je busta k vidění na Vyšehradském hřbitově.

(Milevský kraj - Zpravodaj: Nepolitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského. *K padesátinám Jiřího Mařánka*. 1. III. 1941; č. 1–2. 1941: 3; Milevský kraj - Zpravodaj: Nepolitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje

¹⁶² Rád na něj vzpomínal. Trávil tam především letní měsíce a načerpával zde síly pro další literární činnost. Z jeho domku často zaznívaly zvuky Smetanových oper a dokonce zde vznikla *Píseň hrdinného života*. Sepisoval zde i svoje paměti, jejichž vydání se už nedočkal.

milevsko-bechyňského. *Rozhovor s mistrem Jiřím Mařánkem*. 1. V. 1941; č. 8. 1941 materiály Milevského muzea – korespondence, parte)

9.1.3 Zajímavosti

Zjistit souvislosti a zajímavosti k významným osobnostem není jednoduché. Jedním z možných způsobů je metoda rozhovoru s pamětníky. Náročná je však fáze ověřování, což někdy ani není možné provést. S použitím metody orální historie se mi kromě faktů podařilo získat i osobní svědectví pamětníků.

Od paní Anny Navrátilové, která se sice v Milevsku nenarodila, ale má na svůj úctyhodný věk (85 let) výjimečné znalosti, jsem se dozvěděla, že v Milevsku jeden čas bydlela také maminka známého českého spisovatele Petra Bezruče, Marie Vašková, a údajně tu byla hvězdou společnosti. V knize *Maminky velkých Čechů* je o této etapě jejího života učiněn záznam. Když roku 1847 zemřela Mariina babička Eleonora Dobrovská, která se o ni po smrti matky starala, její život se změnil. Stěhovala se s otcem, Františkem Brožkem, na různá místa. Střídali venkov s Prahou, poté Kutnou Horou a Milevskem podle toho, kam byl zrovna Mariin otec jako listovní přesazován. Marie vyrostla do krásy, její zjev každého okouzloval. Mariina sestra Vilemína to popsala slovy: „Všecko se kolem ní tlačilo. A nezapomenutelný tatínek, velmi oblíbený všude, byl milevskou mládeží stále uprošován, aby pořádal plesy“...a otec neodmítl a činil obě své dcery šťastné. Bohužel ale otec děvčat v Milevsku 1. února 1862 neočekávaně zemřel a nad Marií převzal poručnictví manžel její sestry Vilemíny, schwanzenberský správce Louis de Giorgi. (Žárovský. 1948: 109–110)

I další informace byly získány na základě vzpomínek a svědectví. Na další zajímavost mě navedli Mgr. Jiří Ira, bývalý ředitel milevské základní školy, a jeho dcera Lenka Klingenbergová, také se pohybující v oblasti školství, kteří mi sdělili, že k přátelům **Aloise Jiráka** (1851 – 1930) patřili dva malíři z Písecka - mirotický rodák Mikoláš Aleš a Emanuel Krescenc Liška, který vyrůstal v Milevsku. Když ho zde v roce 1876 Jirásek navštívil, seznámil se s jeho strýcem Čermákem (důchodní milevského kláštera),¹⁶³ podle něhož vytvořil postavu aktéra Roubínka v historické novele *Filozofská historie*. Roubínek je jako konzervativní poněmčelý měšťák proti tomu, aby

¹⁶³ Čermák byl podivín – dával např. kabátům jména podle kupců, u nichž je koupil („Marek“, „Aron“) či měl ve svém pokoji obraz Herodes, jež byl namalovaný ze samých dětských tělíček. K tomu, že byl Čermák předlohou pro Roubínka, se Jirásek přiznal ve svých *Pamětech*. (Fořtová et al. 1984: 31)

vlastenečtí studenti, jež se v revolučním roce 1848 v Praze zúčastnili bojů na barikádách, uspořádali v Litomyšli Majáles.

Emanuel Krescenc Liška (1852 – 1903) prožil dětství a mládí v Milevsku. Jeho otec zde pracoval jako správce statku, záhy přišel o oba rodiče, a tak se o něj staral milevský strýc Čermák. Po absolvování Akademie výtvarných umění v Praze¹⁶⁴ a Mnichově byl na studijním pobytu v Itálii. Stal se profesorem na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, patřil k členům Umělecké besedy a zakládajícím členům Jednoty umělců výtvarných. Podílel se na výzdobě Národního divadla: získal druhou cenu za návrhy výzdoby pasáže, s malířem Jakubem Schikanederem vytvořil vlys Tři doby země české pro královskou ložnici, jenž byl zničen při požáru. Dostal zakázku od pražského magistrátu, aby zhotovil kopie měsíců Josefa Mánesa pro staroměstský orloj. Zajímavá je historie jeho velkého plátna Hagar a Ismael, jež bylo vystaveno na mezinárodní umělecké výstavě v Mnichově a pak v Praze. Zakoupil ho nakladatel František Šimáček, dnes se nachází v městské obrazárně v Plzni, jeho reprodukce vyšla v prvním čísle časopisu Světozor. Ilustroval světovou poezii, maloval historické a žánrové náměty, například Manfred a Astarka, Starý mládenec, Vdovec, Alchymista, Italská víla, Žabí koncert, Vodník, Král Lear, Císaři Maximiliánovi zjevují se jeho oběti. Nejpočetnější skupinu tvoří církevní obrazy: Kain, Svítání po Velkém pátku, Hříšnice. Plátna Michelangelův sen, Kristus a Madonna vystavoval na jubilejní zemské výstavě v Praze v roce 1891. Pro kapli svatého Rafaela v Klárově ústavu slepců udělal nástěnné obrazy Ukřižování Páně, Kristus v Getsemaně, Kristus na hoře Olivetské.

(informace od Mgr. Jiřího Iry a Mgr. Lenky Klingenbergové)

V minulosti bylo literátů s vazbou na Milevsku poměrně dost, v dnešní době má však naše město pouze jednoho jediného registrovaného spisovatele, kterým je Vladimír Šindelář, ředitel Milevského muzea. Ač nemá v našem městě žádného konkurenta, s kterým by mohl svá díla porovnat, dosahují jeho práce vysoké kvality, o čemž svědčí i obdržení ceny E. E. Kische za významné literární dílo faktu. Touto cenou byl vyznamenán roku 2005 za knihu *Po bitevních polích jižních Čech*. Následující řádky budou věnovány jeho životopisu.

¹⁶⁴ Při malířských studiích se mu kromě Jirásků a Aleše stal přítelem milevský rodák, medik Josef Rejšil, který se později stal oblíbeným lékařem a starostou na Milevsku. (Fořtová et al. 1984: 31) Zmíněn byl už i u kostela sv. Bartoloměje.

Vladimír Šindelář (nar. 1959), ředitel Milevského muzea, spisovatel, šermíř a písecký rodák, žije a pracuje v Milevsku. Vyučil se typografem na polygrafickém učilišti. Po návratu z vojny v roce 1980 krátce působil v tiskárně v Milevsku. O tři roky později nastoupil znovu k armádě a stal se náčelníkem ofsetového oddělení vojenské tiskárny v Táboře.

Při zaměstnání v oddělení propagace v píseckém Jitexu, kam nastoupil roku 1987 po splnění vojenských závazků, vystudoval Střední knihovnickou školu v Brně. V letech 1997–2000 se živil vydáváním vlastivědných a historických publikací. Do Milevského muzea nastoupil v září 2000 nejprve jako správce fondu militárií, později (červenec 2004) zde byl jmenován ředitelem.

V mládí se začal zajímat o historické zbraně a šerm. Začal šermovat v oddíle sportovního šermu v Písku, v Týně nad Vltavou založil skupinu historického šermu Kavalír, byl členem písecké šermířské skupiny Rival, nyní vystupuje se svým souborem Collegium 1570. Jako člen brněnského klubu vojenské historie se účastnil rekonstrukcí napoleonských bitev, které se konaly u Slavkova, Waterloo, Marenga a Lipska. Přednáší o katech a popravách, hrdelním právu, staré justici, historii válečnictví, dějinách odívání, stolování a vaření. Jeho články o zbraních byly otištěny v *Zítřku*, *Jihočeské pravdě*, *ABC vědy a techniky mládeže*, *Střelecké revui*, *Střeleckém magazínu*, *Signálu*, *Otavínu*, *Listech Písecka*, *Táborském deníku*, *Magazínu 21. století* a *Policistovi*. Historické kriminální povídky vyšly v měsíčníku *Jedním dechem* a historické revui *Přísně tajné*. Je členem Obce spisovatelů. Zmiňovanou mezinárodní cenu E. E. Kische převzal za knihu *Po bitevních polích jižních Čech*, ve které vypráví o husitských válkách, třicetileté válce a válkách o rakouské dědictví. Cenu Miroslava Ivanova získal za *Velkou knihu o soubojích a duelantech*, v níž se čtenáři seznámí nejen s pravidly soubojů z různých dob a zemí a opatřeními, jež jim měla zabránit, ale i se slavnými osobnostmi vyzvanými na souboj. Osudy Jana Křtitele Pipergera, popravního mistra Království českého, a jeho rodiny se zabývá v dílech *Paměti pražského kata* a *Syn pražského kata*. V *Cestě na popraviště* popisuje popraviště a různé tresty. Několik knih věnoval zločinům, které se udály v jižních Čechách: *Zkažená krev*, *Hrdelní příběhy z Prácheňska*, *Hrdelní příběhy táborské*, *Příběhy zpod šibenice*, *Jihočeský pitaval* (na jeho podkladě byl roku 1995 připraven na českobudějovickém rozhlase seriál dramatinované četby) a *Jihočeský zločin v časech staré monarchie*. Vlastním nákladem vydal několik publikací, například *Staročeské umění kuchařské*, *Myslivecké pověry, čáry a kouzla za starých časů v Čechách*, *Dějiny kláštera, města a panství Milevska*,

sepsané léta 1841, Historické sondy do dějin Mirovicka, Dobytí Zvíkova císařskou armádou roku 1622, Dějiny obce Orlík nad Vltavou a další.

Roku 1996 třeba také připravil pro český rozhlas seriál o historických památkách jižních Čech a roku 2000 se jako odborný poradce podílel na přípravách amerického filmu o králi Artušovi *Mlhy nad Avalonem*.

Pro děti, důchodce, běžné posluchače i Univerzitu třetího věku požádá ročně několik přednášek na různá historická témata.

Jeho dílo a přínos v různých oblastech kulturní historie bude jistě předmětem pozornosti odborníků.

(materiály Milevského muzea a Mgr. Lenky Klingenbergové)

9.2 Místopisci (osobnosti z vlastivědy)

9.2.1 Ing. Jaroslav Růžička (1874–1957)

Osobnost Jaroslava Růžičky jsem si vybrala, protože se věnoval dějinám Milevska a shromažďoval o něm různé informace.

Milevští pamětníci na Růžičku vzpomínají spíše jako na podivína. Prý dokonce honil malé děti, jak sami na vlastní kůži někteří pamětníci zažili. Jeden dokonce mimo diktafon vypověděl, že mu vždycky připomínal Trautenberka ze známého večerníčku.

Jaroslav Růžička, lesník, správce lesního ředitelství v Milevsku a konzervátor památkového úřadu, pocházel z Ledče nad Sázavou (narodil se zde 15. března 1874), ovšem v Milevsku prožil značnou část svého života (Jeřábkova ulice). V této kapitole je zahrnut díky svému dílu *Vývoj Milevska a okolí od pravěku až do r. 1939* a překladu (z němčiny do češtiny) Weyrauchových dějin milevského panství.

Studia strávil v Praze na reálném a vyšším gymnáziu. Růžičkův otec byl právník, a tak předpokládal, že syn půjde v jeho stopách. Nic by tomu nebránilo, neboť Jaroslav byl vždy výborný student, ale přece jen tu jedna překážka byla: láska k přírodě a hlavně k lesu. Na matčinu přimluvu tedy otec nakonec svolil, aby se Růžička věnoval lesnictví a přihlásil se na vyšší lesnický ústav v Bělé pod Bezdězem. Po vystudování se dále zdokonaloval a roku 1899 složil s vynikajícím prospěchem vyšší státní zkoušku pro lesní hospodáře. Současně od roku 1896 pracoval jako adjunkt lesního úřadu na panství v Loučeni.

Dalo by se říci, že celý svůj život bádá a studoval. Hnala ho k tomu především touha objasnit každou záhadu v lese. Roku 1906 přijal v Milevsku místo jako lesmistr všech lesů Královské kanonie Strahovské, kde působil až do konce života.

Jako vrchní lesní (jmenován roku 1919) a dominiální rada stál v letech 1908–1939 v čele lesního ředitelství, a mimo jiné byl i konzervátorem památkového úřadu. Kromě toho všeho se věnoval vědě a je zřejmě neplodnějším autorem v oblasti lesnictví. Sepsal ze všech možných oborů lesnické vědy neuvěřitelné množství studií. Většina je českých, ale psal i německy. V Milevském muzeu je uloženo veliké množství jeho děl – byl schopný napsat publikaci o lupině, veverkách, prostě téměř o všem, co rostlo či žilo v lese. V depozitáři muzea můžeme mezi jeho pozůstalostí naléznout osobní loveckou, z kůže zhotovenou, brašnu, kterou nosil na svých pochůzkách po lese. Dále Kalendář s teploměrem, poznámkovou destičkou a tužkou či v krabičce uloženou psací a rýsovací soupravu.

Podle dostupných informací můžeme usuzovat, že byl dosti temperamentní a nebál se dokonce vystoupit ani proti vysokoškolským profesorům, když si myslel, že se ve svých úsudcích spletli a jedná se tedy o vědecký omyl. Sám ve svých odborných pracích často zmiňoval Milevsko, takže by se dalo říci, že ho proslavil ve světě vědy. Za své zásluhy pro vědu obdržel titul „inženýr“ (1926) a byl jmenován členem zemědělské akademie.

Jako odborník na slovo vzatý byl i veřejně činný jako člen spolkové rady Ústřední jednoty čs. lesnictva a jako člen jejího krajského odboru v Táboře, v němž působil jako sociální, školský a organizační referent. Jako předseda a delegát se uplatňoval ještě ve Volném sdružení lesních správ pro střední Čechy a v neposlední řadě i předsedal Spolku státně zkoušených lesních hospodářů.

Od roku 1939 navíc rozšířil svůj zájem i na stromy ovocné a zahrádku a zakládá v Milevsku Spolek zahrádkářů pro Milevsko a okolí (jako příklad jeho zájmu si můžeme uvést jeho kratičkou publikaci s názvem *Jaké ovocné stromy a keře pěstovati na Milevsku?*). Kvůli špatným klimatickým podmínkám město řešilo problém zmrznutí některých ovocných odrůd. S řešením přišel Růžička, který je nahradil odolnějšími.

Jelikož pracoval jako konzervátor památkového úřadu, je logické, že měl k místním památkám vztah. Staly se dokonce jeho velkým koníčkem. Zajímal se také i o hlubší historii a archeologii a jeho zásluhou bylo prozkoumáno pohřebiště z doby halštatské v lese od Přeborova na sever. V milevském klášteře prozkoumal severní stranu příčné lodi.

Pečlivě se snažil o zachování historických památek a řadu pojednání z oblasti archeologie, přírodovědy a vlastivědy publikoval v místním tisku (*Milevský kraj, Listy milevského kraje, Zájmy milevského kraje, Časopis společnosti přátel starožitností*, aj.). Předával tak svoje poselství dál mezi ostatní milevské občany. Bohužel však neexistuje jeho bibliografie ani seznam prací a publikovaných článků.

Zemřel 7. března 1957 v pozhnaném věku 83 let v Milevsku, kde je také pohřben. V dnešní době žije ještě jeho vnuk Ivan Cuhra (dnes cca. sedmdesátiletý pán), který zná spoustu cizích jazyků. Podle výpovědi jednoho pamětníka při tlumočení na závodu míru emigroval s Dány a jeho adresa je nyní: Mollenvangen 3, Horne, 9850 Hirtshals, Dánsko.

(materiály muzea; výpovědi pamětníků; Frič. 1958: 235–237)

9.2.2 Josef Kytka (1894–1968)

Osobnost Josefa Kytky nemůže chybět ve výběru postav do galerie osobností, neboť má velkou zásluhu na zprostředkování těch nejdůležitějších informací z milevského regionu místním obyvatelům.

Stejně jako Růžička, tak ani Josef Kytka nebyl milevský rodák – pocházel z Hradištka u Štěchovic, kde se 19. března 1894 narodil. Do Milevska byl přeložen Kytkův otec, zahradník na panství premonstrátů, a od té doby (byly mu tři roky) se mu toto město stalo domovem, ke kterému si vypěstoval hluboký vztah. A naopak i on se zapsal do paměti města a jeho okolí. Někteří milevští pamětníci na něj sice vzpomínají jako na podivína (což má taky společné s Růžičkou), protože bydlel sám na druhém nádvoří kláštera v dnes otlučeném domě proti dílně manželů Pichových, okýnko úplně nahoře (někdy mu z okna prý dokonce trčela roura od kamen,...), ale význam pro Milevsko má veliký. Díky své knize *Milevsko a jeho kraj* přiblížil lidem náš kraj a zasloužil se o jeho bližší poznání.

V mládí studoval Kytka gymnázium ve Slaném a Českých Budějovicích (maturoval 1913) a později lékařskou fakultu, kde však studia nedokončil. Milevské muzeum má v jeho pozůstalosti index z dob studií a poslední zápis byl učiněn roku 1921. Důvodem k ukončení školy byly zřejmě nedostačující finance, jelikož jeho rodina byla chudá.

V Milevsku pak působil jako tajemník okresního výboru Československého červeného kříže. Dalšími jeho funkcemi byly: správce Milevského muzea, kronikář

města, státní konzervátor v oblasti památkové péče a především redigoval od roku 1931 časopis *Milevský kraj*. Zajímavostí je, že se zdejší obchodníkem Josefem Vodňanským vytvořil hereckou dvojici, která vystupovala na mikulášských a silvestrovských zábavách a vytvářela kulturní programy pro společenské besedy.

Pohyboval se i v turistice. Po zániknutí *Milevského kraje* pracoval ve státní cestovní kanceláři Turista, která měla sídlo v dnešní Riegrově ulici čp. 312, kde mají dnes hodinářství Mrzenovi. Na částečný úvazek tam dokonce jako sekretářka pracovala i manželka národního umělce Karla Stehlíka, Emilie Stehlíková. Pan Novotný vzpomíná, jak tam prodávali i mapy (řadu si jich tam i pan Novotný koupil) a turistické knihy, objednávali lístky do divadla pro lidi, pořádali zájezdy pro městská družstva.

Kytkův zájem o cestování se projevil i tím, že často doprovázel pana Novotného na školních výletech. Byl prý však až moc aktivní, všechno chtěl vidět, všechno chtěl navštívit, což prý děti příliš nebavilo, protože je neustálé chození brzy vyčerpalo. Jeho znalosti dějin a pamětihodností však byly obdivuhodné.

Tiskárna Karla Bursíka v Milevsku vydala obě jeho publikace: *Smolnou knihu města Milevska* (1939) o hrdelním soudnictví v 16. až 18. století a *Milevsko a jeho kraj*, která vznikla na objednávku Klubu českých turistů a v které se zabývá historií jednotlivých obcí, zmiňuje významné osobnosti, popisuje památky a turistické trasy této oblasti. Kniha se dočkala veliké obliby a několika dotisků. I v této práci jsou z ní čerpány některé informace.

Roku 1942 se k sedmdesátým narozeninám prezidenta Emila Háchy chystala publikace, na které se Josef Kytko podílel s Janem Čarkem, Ladislavem Stehlíkem, malířem Aloisem Moravcem, grafikem Jiřím Trnkou a dalšími. Ačkoliv svou kapitolou s názvem *Háchové na Milevsku*, kde popsal sled háčovských generací na statcích ve Velké a Hrazánkách a rekonstruoval tak dějiny jednoho selského rodu, nijak tehdejšího státního prezidenta neoslavoval, přesto byl za tento text postaven po válce před tábořský soud. Jeho údajná spolupráce s protektorátními úřady však prokázána nebyla a Kytko byl prohlášen za nevinného.

Méně příjemnou událost Kytkova života proložíme úsměvnou vzpomínkou pana Josefa Novotného, která se týká kamaráda Josefa Kytky, Bohuslava Štědrého. Hráli spolu na basu, a když se potkali, zdravili se plivnutím před sebe a přátelským pošťuchováním.

Všeobecně známo je o panu Kytkovi, že se nikdy neoženil. Málokdo však ví, že byl v pozdějším věku (přibližně v šedesáti letech) zamilován. Na tuto etapu jeho života má

milou vzpomínku pan Josef Novotný. Kytkovou vyvolenou byla učitelka češtiny a ruštiny, Jiřina Petrášová. Ta měla však známost s jistým panem Čechem z Bechyně, jehož otec byl lékař. Čech byl svérázná osobnost (psal různé popěvky a básně, chodil do přírody, kde i někdy přespával) a to nejspíš Petrášové učarovalo a vzala si ho za muže, i přesto, že se jí to Kytka snažil rozmluvit.

A tak se Kytka dále věnoval historii, publikační činnosti, turistice a ještě v šedesátých letech se věnoval přednáškové činnosti.

Po vyjmenování všech jeho činností musíme uznat, že byl tedy vskutku renesanční osobou a jeho záběr byl až neuvěřitelný.

Bohužel na všechny lidi dolehne časem stáří, a tak se nemůžeme divit, že i Kytkovi přestávalo sloužit zdraví a byl postupně odkázán na pomoc druhých. Byl však, jak bylo řečeno, starým mládencem, a tak z tohoto světa odešel 31. prosince 1968 zcela opuštěný. Jeho tělo bylo nalezeno až o několik dní později. Jeho hrob se nachází na milevském hřbitově.

(materiály Milevského muzea a Mgr. Lenky Klingenbergové; výpověď Mgr. Josefa Novotného; Šindelář. Pražský rodák Josef Kytka se stal milevským historikem. In: *Listy Písecka*. 3/04)

9.3 Osobnosti světa umění

9.3.1 Josefina a Rozálie (Růžena) Blažkovy (1878–1922)

Materiály k této podkapitole jsem čerpala především z videozáznamu pořadu *Záhady a mystéria*, v němž o sestřích mluví jejich příbuzní, popř. osoby, které sestry znaly (pan Herout ze Skrýchova, paní Vlasatá z Kvěchova, paní Jelínková z Milevska a její bratr František Bočan, paní Haškovcová z Bechyně), a poté z různých novinových článků (hlavně z Reynold's New Exhibition. *Biography and Description of Rosa-Josepha, the Bohemian Twins*. Liverpool, BD)

Josefina a Růžena představují jedny z nejpozoruhodnějších a nejzajímavějších příkladů dvojčat, které kdy svět viděl. Sestry Blažkovy se narodily jako siamská dvojčata 20. ledna 1878 ve Skrýchově čp. 31 (u Opařan). Byly navzájem srostlé zadkem - v lékařské terminologii se tento druh anomálie označuje jako pygopagus. O porodu existují dvě rozličné lékařské zprávy. Jedna tvrdí, že se první narodila Rozálie, druhá se

přiklání k Josefě. Každopádně jisté je, že nejprve šla hlavička jedné ze sester, pak tělíčka a následně hlavička druhé sestry. Zvláštností bylo, že dvojčata měla dvě hlavy, čtyři ruce a čtyři nohy, jež dohromady ovládaly jedno tělo. To znamená, že jedna mohla jíst a zásobovat výživou druhou. Jejich tělo je zcela spojovalo, takže se dá říci, že ve skutečnosti představovaly jednu a opravdu bylo později obtížné poznat, zda mluvily jako jedna nebo dvě osoby.

Jejich narození vzbudilo všeobecný údiv a překvapení po celém venkově, všichni vesničané koukali na příchod tohoto divného zjevu dětí jako na zlé znamení, jež bude mít neblahý dopad na celou obec a sousedi se nadlouho domu rodičů z pověrčivosti vyhýbali.

Rodiče¹⁶⁵ se na ně nejdřív také dívali jako na „mrzáky“, ale baron Nádherný údajně prohlásil: „Matko, vy buďte šťastná!“ Matka se pak o ně starala dobře.

Sester se ujal baron Konstantin Nádherný z Jistebnice, který jim dal vzdělání, a tak se naučily obstojně hrát na housle i jiné hudební nástroje. Dozvěděly se o nich agentury a od té doby vystupovaly ve varieté jako zlatý hřeb večera. Měly dokonce svého impresária Ika Rosea, který jim půjčoval peníze a zajišťoval umělecký program. Vystupovaly v jednotlivých městech českých zemí, ale i třeba v pražském karlínském divadle.¹⁶⁶ Obecenstvo bylo nadšené, ale největšího úspěchu se dočkaly v Americe.¹⁶⁷ Paní Jelínková, bývalá zdravotní sestřička na milevské poliklinice, dokonce doma měla jejich šaty a deštník, s kterým koncertovaly. Šaty jsou dnes v expozici Milevského muzea.

Obě vypadaly dobře a měly laskavou povahu.¹⁶⁸ Dvě hlavy se sice občas pohádaly, ale jinak byla mezi nimi kompletní citová soudržnost, takže myšlenky a nápady jedné byly schopné kopírovat myšlenky a nápady druhé. Mluvily francouzsky, anglicky, německy a zvládaly i bavorský dialekt. Byly schopny pohotově udržovat dvě naprosto nezávislé konverzace v různých jazycích současně. Nikdy však nespaly ve stejnou dobu, ale jedna hlava stále bděla během odpočinku druhé a mezitím si četla nebo konverzovala. Po uplynutí asi dvou hodin se vyměnily. Hlídací hlava upadla okamžitě do hlubokého spánku, jakmile převzala hlídku druhá. Jejich zvláštní a unikátní

¹⁶⁵ Blažkovi už před narozením dvojčat měli dceru Annu a po Josefě a Rozálii se jim narodil ještě syn František

¹⁶⁶ Během svého života vystupovaly ve Vídni, Berlíně, Monte Carlu, Kodani, Stockholmu, Petrohradu, Americe a dalších městech

¹⁶⁷ Vystupovaly vedle nejvyššího muže světa Van Alberta of Holland, javanského trpaslíka Paniho a k varieté patřil i bezruký Freddie a nejtěžší žena světa.

¹⁶⁸ Růžena se pořád smála, ale Josefa byla někdy svárlivá a zlostná. Trochu se lišily i barvou vlasů – Růžena byla tmavovlasá a Josefa měla vlasy obarvené na červeno.

tvár v nejmenším nepřekážel při jejich činnostech. Byly schopné vyběhnout a seběhnout schody s podivuhodnou hbitostí. Objevovaly se na veřejnosti šťastné a spokojené se svým osudem, který jim byl přiknut a během jejich pobytu v této zemi se shromažďovaly tisícové davы, aby tento div viděly.

Přilákaly k sobě dokonce i novináře Egona Erwina Kische, který sledoval jejich život a psal o nich na stránkách tisku.

Nebyly vdané. Paní Haškovcová z Bechyně, neteř sester Blažkových, to vysvětluje tak, že nebylo povoleno mnohoženství, a proto se nemohly oženit. Syna však jedna z nich měla. František se narodil roku 1910. Toho roku o nich nebyly žádné zprávy, a tak po nich v dubnu E. E. Kisch začal pátrat, až je objevil na pražské klinice chirurga Otakara Kukuly, kde se jedna ze sester stala matkou.¹⁶⁹ O tom, kdo tou matkou byl, existují pochybnosti, ale všeobecně se uvažuje o Rozálii (vyšší ze sester, měřila 138 cm), neboť dítě mívala u sebe ona a dokonce si v pořadu Záhady a mystéria pozvali pana Pitra, který to různými spirituálními praktikami potvrdil.

A velkou záhadou je i otec Františka. Mluví se o čtyřech různých variantách – buď to mohl být impresárió Ike Rose, neznámý muž z nalezené fotky, František Dvořák či úplně jiná osoba. Pan Pitra pomocí záhrobní komunikace určil, že otcem by měl být Ike Rose. Tomuto způsobu se nedá příliš důvěřovat. Pan Rybák z Milevska se naopak domnívá, že otcem byl truhlář a dělník v berlínském Panoptiku, Paul Hobusch.

Po dlouhé době v Čechách, dostaly sestry angažmá v USA, kam odjely i s Františkem a kde Josefa vážně onemocněla.¹⁷⁰ Rozálie ale nepřistoupila na oddělení - když prý byly zvyklé celý život chodit spolu, tak spolu i odejdou. A tak zemřela první setra 31. března 1922 a druhá čtyři dny po ní, tedy 4. dubna. Dožily se věku 44 let. V USA byly zpopelněny, popel byl převezen do Československa a pohřbeny byly sestry do rodinné hrobky v Sepekově u Milevska. Do Sepekova, respektive do mlýna Kvěchov, se totiž už dříve rodiče přestěhovali za dcerou Annou a Josefa s Růženou si v Sepekově na zastávce postavily hostinec,¹⁷¹ kde za války pracovaly, a později ho pronajímaly. Osudy sester inspirovaly nejen již uvedeného E. E. Kische, jenž o nich napsal knihu *Srostlé sestry*, ale také Danielu Fischerovou, která podle nich připravila scénář pro film *Spolu*, který ovšem dosud nebyl realizován.

¹⁶⁹ Kisch se dokonce převlékl za falešného doktora a pronikl k nim na pokoj

¹⁷⁰ Do té doby se těšily perfektnímu zdraví, nikdy neměly nějakou závažnou nemoc, zvláštní fakt, když uvážíme jak podivuhodně je příroda přizpůsobila jejich abnormálním podmínkám

¹⁷¹ Roku 1890 byl objekt rekonstruován a byty nad hostincem byly přestaveny na hotelové pokoje. Roku 1995 zakoupila hotel rodina Peckova ze Sepekova.

Syn František za života pobýval v USA, Bechyni¹⁷² a také v Praze, kde studoval gymnázium. Poté se oženil se švadlenou Marií Kovaříkovou a po tchánově smrti se s manželkou přestěhovali do Zářečí, kde i zemřel. Byl velmi vzdělaný, maloval, uměl jazyky a v Zářečí mu podle výpovědi obyvatel neřekli jinak než „šedivá eminence“. Jeho oblíbeným výrokem bylo: „Člověk musí mít přátele jako strom listy.“ Dožil se věku 67 let a jeho manželka umřela deset let po něm roku 1987.

9.3.2 Břetislav Benda (1897–1983)

Vesnice Líšnice je rodištěm významného sochaře, prof. Ing. Břetislava Bendy, DrSc. Narodil se tam 28. března 1897. Monografii mu věnoval už Jiří Kotalík a dokonce svůj život do knihy *Bronz a kámen (Hrst vzpomínek)* sepsal i sám Benda. Je to však osobnost pro milevský region tak významná, že ho alespoň stručně v této práci uvedeme.

Navštěvoval jednotřídku v Líšnici, školu v Milevsku,¹⁷³ sochařskou a kamenickou školu v Hořicích¹⁷⁴ (profesor Quido Kocián) a Akademii výtvarných umění v Praze, kde se učil u Josefa Václava Myslbeka a Jana Štursy.

Na pražskou akademii složil zkoušky už roku 1915, ale místo studentského života ho čekal nástup na frontu. O dva roky později mu byly na italském bojišti prostřeleny obě ruce, takže už se zpět na bojiště nevrátil. Ze svého zranění se léčil ve strahovském lazaretě v Praze, který vydržoval opat Zavoral, což bylo pro Bendu velkým štěstím, jelikož ještě jako mladý kaplan v Sepekově vyučoval Zavoral náboženství v Líšnici a znal se tak s Bendovým otcem, jenž byl řídícím učitelem líšnické školy. Zavoralovou zásluhou mohl během léčebného pobytu navštěvovat Akademii výtvarných umění.

V roce 1918 tedy nastupuje na AVU do Myslbekovy školy a o rok později se stává žákem Jana Štursy, který převzal sochařskou školu po Myslbekovi. O dva roky déle byl k vidění na akademii ve Vídni a Drážďanech.

¹⁷² Zde se vyučil elektrikářem

¹⁷³ Vychodil zde první tři roky měšťanky, kde na podnět učitelů (Krška, Šmerák) rozvíjel zálibu v kreslení, ale až ve Strakoncích, kde absolvoval čtvrtý ročník měšťanské školy a nepovinné modelování, dožrálo rozhodnutí stát se sochařem. Zajímavostí je, že v Milevsku ho učil češtině a zeměpisu Štěpán Dvořák, velmi pokrokový člověk a národopisec. Benda ho měl rád, i když to byl přísný učitel.

¹⁷⁴ Milevské muzeum má v pozůstalosti jeho skicář

Roku 1923 se stal členem Spolku výtvarných umělců Mánes, s nímž pravidelně několik let vystavoval a jeho díla reprezentovala československé umění i v zahraničí. V Paříži dokonce roku 1925 obdržel zlatou i stříbrnou medaili.

Do zahraničí podnikal i své studijní cesty, jako příklad můžeme jmenovat Rakousko, Francii, Německo, Itálii, Jugoslávii, Řecko, Holandsko a mnoho dalších.

Nejraději pracoval s bronzem a mramorem. Je autorem několika soch mužů, kteří představují určité profese: Kovák, Horník, Svářeč, Oráč, Rozsévač, Naklepávač kosa. Zaměřil se ale především na ženské akty, z nichž k nejznámějším patří Žena s labutí, Žena vstupující do vody, Žena se džbánem, Žena s jablkem, Andromeda, Předjaří,¹⁷⁵ Svítání, Ležící žena v lázni, Klečící děvče, Dívka na pláži, Dívka s maskou, Dívka s tamburínou, Zpívající děvčátko, Toaleta. Ztvárnil i své nejbližší: Podobizna otce, Podobizna matky, Alenka, Milánek, Syn Slávek, Dcera Lenka. V neposlední řadě reagoval na válečné události - například Vítězství Stalingradu, Lidické matky, Lidické děvčátko, Příchod svobody, Hlava partyzána, Barikádník.

Jeho sochy jsou umístěny hlavně v parcích, na náměstích a ve veřejných budovách. Na náměstí v Milevsku je umístěna socha Vítězství (viz. příloha), pro kterou však většina milevských obyvatel užívá název „Partyzánka“. V Bernarticích je Barikádník jako pomník padlým ve 2. světové válce a pomník padlým v 1. světové válce. Na hřbitově v Sepekově se nachází bronzový reliéf rodičů a výčtem si můžeme jmenovat i ve Strakoncích pomník Františka Ladislava Čelakovského, busty v chrámu svatého Víta v Praze, Stojící ženu v interiéru Stavební fakulty Českého vysokého učení technického v Praze-Dejvicích, Dívku s tamburínou v České televizi na Kavčích horách v Praze, Lidé bez domova v Sedlčanech, Ženu s jablkem před Královským letohrádkem v Praze.

Mnoho soch se nachází v lázeňských městech: Po lázni a Žena s labutí v Poděbradech, Žena se džbánem v Karlových Varech, Léčivý pramen v Třeboni, Děvče s vavřínem ve Františkových Lázních.

Bronzové portréty vytvořil významným osobnostem. Ztvárnil například básníka Ladislava Stehlíka, malíře Jana Slavíčka, fotografa Karla Plicku, herečku a spisovatelku Olgu Scheinpflugovou. K významným bustám patří portréty dvou československých prezidentů – T. G. Masaryka a E. Beneše – a za zmínku určitě stojí i jeho vlastní zdařilý autoportrét.

¹⁷⁵ Můžeme vidět v expozici Milevského muzea

Vystavoval v mnoha českých galeriích a muzeích: v Národní galerii v Praze, Galerii hlavního města Prahy, Moravské galerii v Brně, Severočeské galerii v Litoměřicích, Krajské galerii v Hradci Králové, Alšově jihočeské galerii v Hluboké nad Vltavou, Domě umění v Ostravě. Jeho práce jsou i ve sbírkách Muzea invalidů v Paříži, Muzea obrany ve Volgogradu, Národního muzea keramiky v Sèvres.

Za svoji tvorbu byl roku 1966 jmenován „zasloužilým umělcem“ a roku 1973 obdržel dokonce titul „národní umělec“. Jeho význam pro svět umění dosvědčovala i pozornost předních znalců umění (Anna Masaryková, Václav Procházka, Jiří Mašín, Zdeněk Kostka, Jan Krofta, Zdeněk Čubrda, Vladimír Neubert, Jan Baleka aj.)

Z tohoto světa Břetislav Benda odešel 19. srpna 1983, ale jeho odkaz v podobě jeho nezapomenutelných děl tu s námi bude dodnes. V jeho šlépějích pokračuje syn Milan Benda (narozen 6. října 1941 v Praze), který se svým otcem v minulosti nejednou vystavoval. Po otcově smrti a v návaznosti na jeho předchozí samostatnou činnost se soustředil hlavně na tvorbu plastik v životní i nadživotní velikosti, v nichž převládá inspirace ženským tělem.

(materiály Mgr. Lenky Klingenbergové, Mgr. Jiřího Iry a Milevského muzea)

9.3.3 Karel Stehlík (1912–1985)

V Milevsku by se snad nenašla rodina, která by nevlastnila alespoň jeden Stehlíkův obraz, perokresbu či alespoň reprodukci jeho díla.¹⁷⁶ Navíc značná část pamětníků vzpomíná, jak je Stehlík učil na milevské škole kreslení. Stejně jako Bendovi i jemu už byla věnována monografie, jejímž autorem byl Miloslav Krajný. Z tohoto důvodu si Stehlíka i jeho rodinu představíme jen stručně. Další informace pak budou v přepisech rozhovorů dosud žijících pamětníků.

Karel Stehlík se v Milevsku narodil (21. května 1912), žil a pracoval. Jeho nadání rozpoznal učitel kreslení na měšťanské škole Ladislav Janák,¹⁷⁷ který mu doporučil věnovat se výtvarnému umění. Rodiče ho jako čtrnáctiletého dali do učení k milevskému malíři a lakýrníkovi Oldřichu Pejšovi. U něj se naučil malovat divadelní dekorace, firemní reklamy, fresky a sgrafita na domy a kostely. Získal tovaryšský list jako malíř pokojů, písma, dekorací a pozlacovač.

¹⁷⁶ Své obrazy prodával levně, zastával totiž názor, že každý si může plnit přání a kulturní tužby, a tak není důvod, proč by i dělník nemohl vlastnit cenné umělecké dílo v originále (Bervida et al. 1984: 65)

¹⁷⁷ Do té doby míval trojku z kreslení, protože toužil kreslit podle vlastních představ a ne učitelových

Jeho starší bratr **Jindřich** (1905 – 1991), který vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze u profesora Otakara Nejedlého a maloval především krajinu, lidi při práci a záběry z denního života, ho pozval do Prahy, kde mu domluvil práci na opravách fresek v Klementinu. Byla to však práce sezónní, takže po skončení byl bez zaměstnání.

Po návratu do Milevska se živil příležitostnými pracemi - malováním dekorací pro ochotnická divadla a na plesy, reklam do biografů, tvorbou kostýmů pro loutkové divadlo. Postupně se dostával k malbě, a to hlavně zásluhou reprodukcí Rubensových obrazů, které začal kopírovat. Později maloval už i skromná zátiší, věci každodenního života a krajinu kolem Milevska. Brzy se zlepšily i jeho existenční podmínky a měl v letech 1935–1938 na Milevsku i vlastní živnost. Roku 1937 se také oženil. V letech 1939–1945 byl nasazen na nucené práce v lese při těžbě smoly.

Počet jeho děl však neuvěřitelnou rychlostí narůstal, a tak mohl roku 1940 uspořádat výstavu v milevské škole. Prostřednictvím jeho přátel se některé jeho práce dostaly do rukou profesorovi Otakaru Nejedlému, kterého zaujala hlavně Stehlíkova obratnost při malování. Pozval ho do svého ateliéru, kam Karel Stehlík několik let dojížděl na osobní konzultace a pro cenné rady. S jeho krajinářskou školou se zúčastnil dokonce i zájezdu do Švýcarska. Po druhé světové válce pak v letech 1945–1948 absolvoval Nejedlého mistrovskou krajinářskou školu na Akademii výtvarných umění.

Za války se ještě v roce 1943 stal členem Spolku výtvarných umělců v Praze a postupně se stával členem i jiných organizací: spolku Mánes, Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích a Svazu československých výtvarných umělců. Vyzdobil sgrafity nové školní budovy v Českých Budějovicích, Týně nad Vltavou, Husinci, Sepekově, Miroticích.

Dvacet let (1952–1972) učil výtvarnou výchovu a zeměpis na milevských školách a vedl různé výtvarné kroužky pro děti a dospělé. Kromě toho se věnoval malování. Skicý kreslil uhlem, tužkou, křídou, tuší a perem, olejovými barvami maloval na plátno, papír, karton nebo sololit. Věnoval se především krajinomalbě.

Podnikl několik studijních cest do zahraničí, při nichž navštívil Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko, Jugoslávii, Itálii, Řecko, Monako, Rakousko, Egypt, Tunisko, Sovětský svaz, Indii, Irák, Francii, Polsko, Turecko, Kubu, Mexiko, Španělsko. Zahajoval svou výstavu v Jakartě v Indonésii a podíval se i do Singapur. Své dojmy z cest zachytil na mnoha obrazech: Moskva - Rudé náměstí, Z Kremlu, Monastýr v Moskvě, Káhira, Chrám v Indii, Bazar v Tunisu, Kuba - Soroa, Z Jávy, Delfy, Madrid,

jezero Lugano, U Perského zálivu, Ulička v Dubrovniku, Ulička v Bagdádu, Bazar v Basře, V novém přístavu.

Namaloval i několik portrétů a zátiší, například Portrét Dany, Vlastní portrét, Mikoláš Aleš, Kytice, Pivoňky, Babiččino zátiší, Kytička ve váze. Mimo jiné ho inspirovala také výstavba podniků v Milevsku a především Orlické přehrady: Stavba Janky, Orlická přehrada, Pila na přehradě, Na přehradě, Přehrada, Stavba přehrady, Bagr na stavbě, Na stavbě přehrady.

Dokázal velmi dobře vyjádřit různé odstíny a odlesky vody: Nové rybníčky, U rybníka, Otava pod píseckým mostem, Vltava, U Moravcova potoka, Z Královky, Stará Vltava, Rybník Kuchyňka, Lužnice, Rybníček u Dmýštic, Rybník Mazovák, Rybník u Vesce, Milevský potok, Potok Smutný.

V jeho tvorbě však nejvíce převažuje krajinomalba. Nejčastěji ztvárnil přírodu a krajinu okolí Milevska a Písku: Krajina u Milevska, Chyšcko, U Zhoře, Dobřemělice, Sobědraž, Osletín, U Předbořic, Petrovicko, U Čičenic, U Voltýřova, Les u Radavy, Předjaří u Něžovic, Ve Velké.

Několik děl věnoval významným památkám regionu, například Zvíkov, Orlík, Písek - Pohled z mostu, Milevský klášter. Je nazýván malířem jihočeské krajiny. Jeho obrazy jsou součástí sbírek Milevského muzea, Alšovy jihočeské galerie a vlastní je mnoho obyvatel milevského regionu. Jak už bylo výše napsáno, první výstava jeho obrazů a kreseb se konala ve škole v Milevsku. Jeho práce byly vystavovány na výstavách Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích, Alšově jihočeské galerii v Hluboké nad Vltavou, Vlastivědném muzeu, Domě kultury a Středisku památkové péče v Českých Budějovicích, Malé lázeňské galerii Aurora v Třeboni, Galerii Václava Špály v Praze, Jízdárně Pražského hradu, Prácheňském muzeu v Písku, výstavních síních zámku Blatná, výstavní síni Mánesa, výstavní síni Hollar v Praze, Milevském muzeu, Domě kubánské kultury v Praze, muzeu v Husinci, Valdštejnské jízdárně v Praze, Domě československé kultury v Berlíně, na výstavě Jihočeské malířství a grafika v Berlíně, Lipsku, Hoyerswerdě a Meiningenu, na společné výstavě se synem Ctíradem v Prager Galerie v Norimberku, Kulturním a informačním středisku ČSSR v Sofii, Havaně, v Jakartě, Berlíně, Lipsku, Varšavě a Štětíně, Domě kultury ČSSR v Bukurešti.

Ačkoliv měli Stehlíka a jeho tvorbu většinou všichni rádi, protože to byl milý člověk s lidským přístupem, našli se i tací, kteří mu vyčítali jeho členství v komunistické straně a přátelství s Lubomírem Štrougalem, československým premiérem let 1970–1988.

Přesto ale můžeme říct, že právě jeho aktivní působení v řadě stranických a veřejných funkcích v Jihočeském kraji mu přineslo uznání a slávu, jež přesáhla náš mikroregion.

Byl nositelem vyznamenání Za zásluhy o výstavbu a Národní ceny ČSR. Roku 1975 mu byl propůjčen titul „zasloužilý umělec“ a roku 1982 byl jmenován „umělcem národním“. Roku 1984 byl ještě za svou bohatou a aktivní práci pro společnost vyznamenán Světovou radou míru, kdy mu byla J. Stejskalem předána medaile a cena míru.

Zemřel 28. května 1985 a rozloučení s ním se konalo 31. května v českobudějovickém Muzeu dělnického hnutí. Milevšťanům jej připomíná socha umístěna na Hůrkách nedaleko domu (Sibiřská 1072), ve kterém žil a pracoval v posledním období svého života.

Dvě děti Karla Stehlíka se profesně věnovaly výtvarnému umění. Syn **Ctirad** (1938 – 2003) studoval na Průmyslové škole keramické v Bechyni a na Akademii výtvarných umění v Praze u profesorů Karla Součka a Ladislava Čepeláka. Zpočátku maloval krajinu v okolí Milevska a Sedlčan, později se věnoval především grafice a litografii. Inspirací mu byla krajina, příroda, zajímavé stavby, různé předměty a postavy: Krajina s balvaný, Choroš, Horniny, Týnský chrám, Milevský klášter, Ufo, Harlekýn, Rarášek, Metronom, Karty. Kromě toho vytvářel reliéfy, keramiku a zátiší z obyčejných předmětů nebo figur (například Zátiší s tenisákem a perlami, Hrušky Alexandry). Jeho práce patří do sbírek Národní galerie v Praze, Alšovy jihočeské galerie v Hluboké nad Vltavou, Ermitáže v Petrohradu, Moravské galerie v Brně. Vystavoval v mnoha českých galeriích, ale i v Tokiu, Mexiku a Afghánistánu.

Dcera **Danuše Nožičková** (1949 – 2007) se po absolvování Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, kde studovala obor oděvního výtvarnictví u profesorek Zdeny Bauerové a Hedviky Vlkové, přestěhovala do Karlových Varů. Pracovala jako módní návrhářka v podnicích Pragomóda a Centrotext, kreslila návrhy šatů pro české časopisy Žena a móda, Co vás zajímá, Lázeňský časopis a zahraniční magazín For You. Navrhla kostýmy pro několik her v Divadle Vítězslava Nezvala v Karlových Varech. Kromě textilního designu se věnovala malbě a kresbě květinových zátiší, jihočeské a západočeské krajiny, exotického prostředí. Galerie umění Karlovy Vary vystavuje některé její obrazy a módní návrhy.

(materiály Milevského muzea, Mgr. Lenky Klingenbergové a Mgr. Jiřího Iry, Krajný. 1986: 7–9)

9.4 Osobnosti folkloristiky

V lidové slovesnosti milevského regionu můžeme najít většinu literárních druhů a žánrů, některá přísloví se dokonce dají zaslechnout i dodnes („Kde roste stoklasa, uživí se sedlák i chasa, kde roste metlice, neuživí se sedlák ani slepice.“). Na přelomu 19. a 20. století byl vášnivým sběratelem lidové slovesnosti univerzitní profesor kulturní historie Čeněk Zíbrt, jenž společně s L. Niederlem založil časopis *Český lid*. Za dlouhou dobu redigování zde zveřejnil velké množství materiálu z Milevska. (Fořtová et. al. 1984: 28)

Lidovou slovesnost sbíral i Čeněk Holas, který v šestidílných *Českých národních písních a tancích* zaznamenal na 346 písní. V oblasti folkloristiky je pro Milevsku dále důležitý i Štěpán Dvořák, který shromáždil milevské lidové zvyky a vlastním nákladem je vydal pod názvem *Lidové hry na Milevsku*. (1984: 28)

9.4.1 Čeněk Holas (1855–1939)

Na tuto významnou osobu mají milevští obyvatelé dodnes upomínku v podobě pseudobarokní vily čp. 237, nacházející se v po něm pojmenované ulici Č. Holase nad autobusovým nádražím. Holas zde pobýval v letech 1912–1921, o čemž podává informaci i plechová tabule na fasádě vily.

Folklorista, profesor na reálce a filolog Čeněk Holas přišel na svět 10. února 1855 v Hostíně u Kovářova. Toto místo uvádí Josef Kytka, ale existují i rozporné prameny, které za místo narození označují Zahořany u Milevska.¹⁷⁸ V této vsi se mu také údajně říkalo „Vincek Matějků“. Do Hostína se měl Holas s rodinou přestěhovat až jako dvouletý chlapec. Lubomír Soukup zastihl jeho čtyřiaosmdesátiletou sestru, která vzpomínala, že jich bylo 11 sourozenců, z nichž Vincík (Čeněk) byl nejstarší a ona nejmladší. Vincík dle jejích vzpomínek „bejval kamarádskej a rád kamarádil se sprostýma lidma na vsi“. Také vzpomínala, že bratr nechtěl jít studovat na gymnázium, ale chtěl být sedlákem. Jen na otcovo přání se z něj stal později profesor.

Čeněk Holas tedy studoval reálku v Písku (učil ho mimo jiných i Adolf Heyduk) a později matematiku a deskriptivu v Praze. Z této doby pochází jeho básnické začátky.

¹⁷⁸ Tak to například uvádí Lubomír Soukup ve svém článku „Několik vzpomínek na Čenka Holase“, zveřejněném ve vydání *Výběru z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích* 1988/25 (s. 45)

Několik jeho básní bylo zařazeno do *Almanachu české omladiny*, který vyšel roku 1879 a byl věnován májovci Adolfu Heydukovi.¹⁷⁹ Roku 1879 se také stal členem a dočasně i starostou jihočeského studentského spolku „Štítiny“. V osmdesátých letech 19. století se účastnil sokolského hnutí a dokonce jako cvičitel vstoupil do řad pražského Sokola pod vedením Miroslava Tyrše, který byl Holasovi upřímným a věrným přítelem. Vztah k tělocviku ho přivedl v roce 1880 k jeho vyučování na pražské škole. O pět let déle se oženil s Kateřinou Ševčíkovou a zároveň byl rok 1885 i dobou, kdy se znovu probouzí jeho láska k divadlu, jemuž se v mládí věnoval jako ochotník. Je dokonce autorem i menšího počtu divadelních her, které však zůstaly zastíněny jeho národopisným bádáním, o kterém se podrobněji zmíníme níže.

Několikrát se také vydal na cesty do ciziny. Delší čas pobýval zejména v Rusku, kde se naučil i ruštině. Po návratu roku 1880 pracoval, jak už bylo výše uvedeno, jako učitel v Praze. Později učil i na Malé Straně, kde se z něj roku 1904 stal profesor. Osm let nato odešel na odpočinek a přestěhoval se do Milevska, kde přebýval dalších osm let. O této etapě jeho života získal Lubomír Soukup výpověď od paní Dolistové, sestry Holasova spolupracovníka Karla Cvrka, která ho znala už v době, kdy utrpěl těžký úraz, při němž si po pádu z kola ve Žďákovském vrchu zlomil obě nohy. Stalo se mu to, když už k stáru jel za sběrem písní. Doprava byla totiž komplikovanější než dnes, takže spousta cest vykonal pěšky nebo na kole.

Dolistová si pamatuje, že přibližně jako devítiletá vběhla za maminkou do kuchyně a v otevřeném vedlejším pokoji seděl Holas, který chodil po písničkách s jejím bratrem, jenž mu je zhudebňoval a zapisoval. Poté se Cvrkovi přestěhovali do Kovářova a paní Dolistová Holase několik let neviděla. Až když jednou přišli pěšky do Milevska, viděli Holase jet v bryčce, s kterou jezdíval pokaždé po jiné silnici a na jinou stranu města. Dolistové maminka na něj vzpomínala se slovy: „*Víš, ten Vincík Matějků, to ti byl jako student, ten byl tak zábavný a společenský, každá holka s ním ráda tancovala, on se ti točil jako šroub...*“

Největším Holasovým počinem bylo sbírání českých národních písní (se sběratelskou činností začal už v době studií),¹⁸⁰ které později vydal. *České národní písně a tance* byly v letech 1908–1910 postupně vydávány u B. Kočího v Praze. Jsou rozděleny do 6 dílů a Holas v nich nashromáždil velké množství lidových písní a tanců. První díl věnoval Klatovsku a Domažlicku, v druhém se zabývá oblastí Pošumaví a

¹⁷⁹ Až v roce 1925 vydal vlastní soubor básní *Žaloby*

¹⁸⁰ Od roku 1900 zveřejňoval své výsledky v časopise *Český lid*

Prácheňskem a ve třetím díle zavítal do jižních Čech. Pro náš region je nejdůležitější díl čtvrtý, který nese název „Milevsko“.¹⁸¹ Z Milevska se poté přenesl do kraje Chrudimska a Polabí, o jejichž tancích a písních se můžeme dočíst v díle pátém. Poslední díl obsahuje zápisy nástrojové hudby z různých končin Čech. Nejlepšími prameny mu byli staříci a stařenky zapadlých osad, kteří kolikrát neuměli číst ani psát, dále žijící dudáci a pukláci, hudebníci starého rázu a také vesničtí učitelé. Jedním takovým byl i již zmiňovaný Karel Cvrk (1881–1955), předbořický rodák, učitel, hudebník a spisovatel. Od roku 1900 se s ním pět let vydával na cesty a shromažďovali společně materiál. Poté, co se Čeněk Holas přestěhoval do Prahy, pokračoval Cvrk v jeho sběratelské činnosti. Z Cvrkových záznamů vznikla sbírka z milevské oblasti, čítající 136 básní.

Karla Cvrka se na spolupráci s Holasem vyptal roku 1955 Lubomír Soukup. Holas si prý nejprve u vesnického učitele zjistil jména starých zpěváků a zpěvaček, za kterými se posléze vydal do chalup, polí či stodol. Skoro vždycky začínal stejnými slovy: „*Já jsem profesor Holas z Prahy a sbírám české národní písně a lidové popěvky pro tisk. Slyšel jsem, že znáte hodně písní a hodně pamatujete...*“ I když se starší lidé mnohokrát zdráhali, díky svému přesvědčovacímu talentu mu většinou nakonec tu písničku, kterou chtěl slyšet, zazpívali. Setkal se však i s neúspěchy – nejednou ho vykázali ze vrat. Chodili daleko, až do Onšovic a dokonce i ke Krásné Hoře (Mokřice), což už byl bývalý sedlčanský okres.

Dalším Holasovým monumentálním počinem byla rukopisné dílo *Písně z Písecka*, které sice vzniklo už v roce 1912, ale vydané bylo až o více jak dvacet let déle (1936) u píseckého nakladatele Podhajského pod názvem *Zprávy o české národní písni a hudbě (Hudci, dudáci a pěvci)*.

Kromě větších děl přispíval drobnějšími články o lidové písni do různých periodik (*Otavan, Národní listy* aj.).

Za celou dobu, co se Holas věnoval sběratelské činnosti, načerpal spoustu vědomostí a získal i cenné zkušenosti, o čemž všem podává svědectví v *Zápiscích sběratele*, které sepsal na sklonku svého života (1939). Svůj život dožil Holas v Písku v ulici Na Spravedlnosti, kam se roku 1921 přestěhoval a kde ho mimo jiné navštívila řada známých osobností jako byl třeba Leoš Janáček. Zemřel 8. února 1939 ve věku 84 let a místem jeho odpočinku se stal zdejší lesní hřbitov.

¹⁸¹ Je zde uvedeno 346 písní a u každé je uvedeno, kde ji Holas slyšel zpívat. Celkově v knize vydal na 1900 písní

V devadesátých letech 20. století se uvažovalo o zrušení hrobu z důvodu vypršení pronájmu místa, ale pracovníci Prácheňského muzea v Písku chtěli hrob zaplatit a uctít tak památku zasloužilého folkloristy. Jelikož však muzeum jako právnická osoba nemůže být vlastníkem hrobu, zaplatil pronájem Holasova hrobu PhDr. Jiří Prášek, etnograf muzea, a díky němu zůstal hrob zachován dodnes. (materiály muzea; Soukup. Několik vzpomínek na Čeňka Holase /Z dokumentačního zvukového fondu čs. rozhlasu v Č. Budějovicích./ In: *Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*. 1984/ 25 /4/: 45–46)

9.4.2 Čeněk Zíbrt (1864–1932)

Prof. PhDr. Čeněk Zíbrt, vlastním jménem Vincenc Jan Siebert,¹⁸² se narodil 12. října 1864 v Kostelci nad Vltavou¹⁸³ čp. 23 v rodině hostinského a řezníka Josefa a Anny Zíbrtových. Díky doc. Dagmar Blümlové, CSc. a doc. PhDr. Josefu Blümlovi, CSc., pracovníkům Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, už toho bylo o Zíbrtovi napsáno celkem dost. Přesto z hlediska jeho významu a důležitosti ho v této práci uvedeme také.

Rodiče Čeňka Zíbrta zemřeli třiadvacet let po narození synka (otec 2. března 1867 a matka¹⁸⁴ tři dny po něm). Toho samého roku (28. dubna) zemřela dokonce i Zíbrtova mladší sestra Antonie. Výchovy Čeňka se ujala jeho tetička Marie, sestra jeho otce, která se roku 1873 provdala za řezníka Václava Soulka a která Zíbrta později podporovala na studiích.

Po maturitě (8. července 1884) na gymnáziu v Písku studoval češtinu a filologii na Karlově univerzitě v Praze¹⁸⁵. Hned v počátcích jeho vědeckou dráhu ovlivnily dvě významné osobnosti českých dějin: tehdy ještě univerzitní profesor T. G. Masaryk a především filolog Jan Gebauer. Gebauer pro něj totiž objevil „hloubkovou“ četbu historických textů, v nichž vyhledával odkazy k dobovým reáliím. Inspirací mu byl také britský vědec E. Barnett Taylor.

¹⁸² Svoje německé jméno si přečeštil už jako student, když začínal literárně tvořit

¹⁸³ Dříve to byl Kostelec u Vorlíka.

¹⁸⁴ Po matce zdědil Zíbrt statek čp. 28 v Předbořicích, který byl nazýván též Proškův statek. Po první světové válce ho rozparceloval a rozprodal.

¹⁸⁵ Po předložení disertační práce s názvem *Hry starých Čechů* a vykonání rigorózních zkoušek promoval 17. prosince 1888 (Louženský. PhDr. Čeněk Zíbrt. In: *Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*. 1984/ 21 /3/: 226)

Roku 1889 odjel na univerzitu v Mnichově, kde navštěvoval přednášky prof. Riehla. V listopadu toho samého roku se dal zapsat na univerzitu v Berlíně. Prošel však i dalšími univerzitami (Krakov, Lvov, Varšava, Petrohrad) a podnikl studijní cesty do Norimberka, Paříže, Ženevy a Basileje.

Zabýval se kulturní historií, o které přednášel na pražské univerzitě,¹⁸⁶ a stal se pracovníkem a později ředitelem knihovny Národního muzea. S Luborem Niederlem založil národopisný sborník *Český lid*,¹⁸⁷ jehož se stal později ředitelem a řídil také nejstarší české vědecké periodikum *Časopis Musea království Českého*. Národopisný materiál ze života prostého lidu sbíral po celý život a bohatou materiálovou základnu mu poskytly především jižní Čechy.

Vedle desítek článků má na svém kontě i několik knih. Z pověření České akademie vytvořil pětisvazkové dílo *Bibliografie české historie*. Napsal mnoho významných prací z oboru kulturní historie a folkloristiky: *Kulturní historie, Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní, pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk, Z her a zábav staročeských, Dějiny kroje v zemích českých, Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku, Poctivé mravy a společenské řády při jídle a pití, Jak se kdy v Čechách tancovalo, Staročeské obyčeje a pověry pivovarské, Staročeské obyčeje a pověry mlynářské, Myslivecké obyčeje a pověry, Chození s klibnou (koněm) v době vánoční a masopustní, Starodávná kniha cukrářská a kuchyňská, Pivo v písních lidových a znárodnělých, Veselé chvíle v životě lidu českého, Hrály dudy... Dějiny starodávné selské muziky české, Staročeské lidové pranostiky, Staročeské umění kuchařské, Československý národopisný rok. Zajímavá jsou i jeho díla *Dějiny hry šachové v Čechách, Z dějin piva a pivovarnictví v zemích českých, Z dějin zámků a panství Zvíkova, Z dějin českého knihtiskařství, Staročeská tělověda a zdravotní věda, Z kosmetiky staročeské*. Kompletní soupis jeho díla najdeme v *Českém lidu*, ročník XXXII. Zabrало by opravdu hodně místa vypsát veškerou jeho tvorbu, protože jeho záběr sahal téměř do všech oblastí lidského života (první kniha se jmenovala *O hře v šachy*, poslední *O výskytu bobra v zemích českých*)*

Jak byl jeho život bohatý na literární tvorbu, tak v soukromí žil jako samotář. Jedinou jeho láskou byla věda, venkov se svými obyvateli a časopis *Český lid*. Žil jen svou prací a folklorem. Dokonce hrál na dudy a za první světové války spolu s dalšími

¹⁸⁶ Od devadesátých let až do své smrti byl opravdu mimořádným profesorem na katedře kulturní historie, která byla zřízena podle německého vzoru. Zíbrt byl průkopníkem exkurzí – se studenty pořádal až čtyřdenní výlety většinou za jihočeským folklorem.

¹⁸⁷ První číslo tohoto národopisného časopisu vyšlo roku 1891 (ibidem)

hudebníky objížděl celou zemi, aby dodal lidem naději. Po válce se však lidé začali dívat na kulturní historii skepticky a klesla obliba Zíbrtových přednášek. Roku 1927 odešel do výslužby a v roce 1929 prodělal mozkovou mrtvicí. Ke konci života se ještě stihl oženit s Hanou Brožíkovou¹⁸⁸ a trochu tak prozářit samotářský život, ale krátce nato Čeněk Zíbrt v Praze 14. února 1932 umírá. Do nedávné doby se nevědělo, kde je náš významný národopisec pohřben. V archivu ve Starých Hradech u Jičína se však objevil nový materiál čítající Zíbrtovu závěť a úmrtní list, který do archivu přinesl syn jedné ze sester Brožíkových. Od něj také pochází informace, že místem Zíbrtova posledního odpočinku je Vinohradský hřbitov v Praze. Spousta věcí z jeho pozůstalosti je uložena v Milevském muzeu, literární pozůstalost má své místo v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech.¹⁸⁹

(materiály Mgr. Lenky Klingenbergové a Mgr. Jiřího Iry; Cífka. 1984: 105; Louženský. PhDr. Čeněk Zíbrt. In: *Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*. 1984/ 21 /3/: 226; Červenková. Místo posledního odpočinku Čenka Zíbrta nalezeno. In: *Milevské noviny*. BD)

9.4.3 Štěpán Dvořák (1867–1923)

O Štěpánu Dvořákovi, učiteli, loutkáři a folkloristovi, nemáme příliš informací. Narodil se ve Vratišově čp. 15 v tzv. Micáskově mlýně a jako učitel působil v Milevsku. Vyučoval zde od roku 1899 na měšťanské škole češtinu, dějepis a zeměpis. Mezi jeho žáky byl i známý sochař Břetislav Benda, o kterém se tato práce také zmiňuje.

Dvořák vynikl sbíráním lidových zvyků, o nichž si čtenáři mohli přečíst v časopisech *Zlatá Praha*, *Veselé chvíle v životě lidu českého* a zejména v *Českém lidu*, který redigoval Čeněk Zíbrt. Vděčíme mu hlavně za knihu *Lidové zvyky na Milevsku*, kterou v roce 1916 vydal vlastním nákladem.

Výborný byl i v loutkářské činnosti. Sám si loutky vyřezával a hrával s nimi dětem divadlo. Část jeho loutek je uložena v Milevském muzeu.

Bohužel však jeho zdraví narušila duševní porucha, která ho donutila roku 1922 odejít do penze. O rok později (9. září) utonul. Nalezli ho mrtvého v potoce Cedronu, který protéká Jistebnicí. Přesné příčiny jeho smrti však nebyly nikdy objasněny. Je

¹⁸⁸ Sestra jeho nejlepší přítelkyně Zdeny Hochové. Svatba proběhla 10. srpna 1931

¹⁸⁹ Soupis osobního fondu sestavil Miloš Sládek (Paraha, 2000)

možné, že šlo o nešťastnou náhodu či o sebevraždu, na které mohla mít značný podíl jeho duševní nemoc. Jeho hrob se nachází v Jistebnici.

Vrátíme se ještě k *Lidovým zvykům na Milevsku*. Sám Dvořák uvádí knihu slovy: „*Při svém odchodu od práce školské svým bývalým žákům v upomínku věnuje tuto kytku lidových her, které za doby svého učitelování při vděčné pomoci svého přítele pana Karla Hrušky, učitele v Milevsku, a svých bývalých žáků vyzvěděl v jejich domovech a okolí...*“ Kniha je doplněna 20 fotografiemi a zabývá se následujícími zvyky: Barborky, Mikuláši, Lucie, Perechty (klibny), Tři Králové ze Sepekova, Hra o sv. Dorotě, Pochovávaní Bakuse v Milévsku, které se dělí na 2 části: Podomní („žebrový“) Bakus nebo Pouliční Bakus, Liška v Předbořicích, Řehoři, Smrt (lító).

- ⇒ Barborky: Děti věřily, že před svátkem sv. Barbory spouštěl sv. Petr z nebe žebříky, po kterých Barborky sestupovaly na zem a hodným dětem dávaly dárky, zlobivé vyšlehaly. Děti jejich příchod napjatě očekávaly, a jakmile na okno zašlehaly metly a zazněl cinkot zvonků, věděly, kdo přichází. (Prášek. 2001: 14–15) Do místnosti vcházelo 3–6 Barborek – dívek dospělého věku – v bílých šatech, z nichž každá měla kolem pasu modrou nebo červenou (někdy i jinou) pentli s dlouhými převislými konci na levém boku. Aby nebylo poznat, kdo se za Barborku vydává, nosily dívky přes obličej rozčesané vlasy. Na hlavě měly květinový věneček či korunku, v pravé ruce svíraly metlu a v levé uzlík nebo košík s dárky. Jedna z nich nosívala v ruce zvoneček. Říčkanky se většinou lišily podle vsí, jako příklad si můžeme uvést tuto: „*Přišly jsme k vám my čtyři Barborky, neseme vám rozličné dárky. Nepřišly jsme k vám jen zdarma dárky dát: neb kdo je obdrží, modliti se musí rád.*“ Děti musely kleknout, pomodlit se (Barborky přitom neustále kývají hlavami a říkají: „*Mulise!*“) a poté dostaly ořechy, jablka, cukroví, ale také mohly dostat bramboru, mnohdy i nahnílou. (Dvořák. 1916: 6–7) V polovině 19. století chodily Barborky skoro v každé vesničce na Milevsku. Před rokem 1900 byly zaznamenány v Bernarticích, ale dnes už si je většinou nepamatují ani nejstarší pamětníci. (Prášek. 2001: 13, 15) Snad jen Borovany se snažily o udržení zvyku. (Pšeničná. Tradice chození Lucek našla pokračovatelky. In: *Milevské noviny*, BD)
- ⇒ Mikuláši: Chovali se podobně jako Barborky, ale výrazně se lišili vzhledem. Na Milevsku míval Mikuláš ornát, biskupskou čepici, berlu, vousy z česání a obličej vynikal červeně nabarvenými tvářemi. Doprovázel ho bíle oblečený anděl s křídly a zamoučnenými tvářemi, jenž v ruce nesl košík s dárky.

Doprovod mu činil i poustevník, čert a smrt. Poustevníkův oděv se skládal z hnědého pláště, přepásaného bílou šňůrou, a na hlavě měl usazený široký klobouk. V ruce držel kříž a růženec. Smrt s pomoučným obličejem byla oděna bíle a v ruce třímala kosu. Čertův oděv (i obličej) byl naproti tomu černý a kolem boků měl zavěšený řetěz, jež při chůzi řinčel. Jeho hlavu zdobily rohy a v ruce nesl metlu. Zatímco Mikuláš s andělem, poustevníkem a smrtí vcházeli do místnosti, zůstal čert stát za dveřmi. Mikuláš pravil: „*Pochválen Pán Ježíš Kristus! My k vám přicházíme s uctivostí a pozorností, zda-li vaše děti rády se modlí a do kostela chodí. Ne-li mám právo na ně poslat ty černé.*“ Poté byly děti „vyslýchány“, pochváleny, obdarovány za dobré a pro výstrahu před zlem byl nakonec vpuštěn čert. (Dvořák. 1916: 8) Mikuláš chodil po staveních, kde byly děti, v předvečer svého svátku, tedy 5. prosince, a dodnes chodí Mikuláš se svým průvodem téměř po všech vesnicích na Písecku. Na rozdíl od dřívějších Mikulášů by se však ti dnešní dali rozdělit na Mikuláše komerční, sídlištní a rodinné. Dokonce existuje i Mikuláš po telefonu. Je tedy vidět, že jejich tradice má skvělou budoucnost. (Prášek. 2001: 16, 18)

⇒ Lucie: Večer před svátkem sv. Lucie, tj. 12. prosince, si lidé na Milevsku obchůzkou Lucie znázorňovali výchovnou moc užitečné práce. Podle lidového podání se Lucka kála za svůj bývalý život, který trávila v jeskyni jako „přadlice“. Snažila se na radu poustevníka odolat všem svodům a útokům světa, které by ji navrátily do dřívějšího života. (Dvořák. 1916: 10) „*V lidové tradici byly postavy Lucek pojaty jako tajemné bytosti, nemluvné, dozírající na zákaz předení a draní. Na sv. Lucii se totiž nesmělo příst, ba ani drát peří.*“ (Prášek 2001: 33) Lucie mívala obličej zahalený bílým závojem, na hlavě měla věneček a v ruce rozsvícenou lucerničku. Bíle oděná nechodila sama, záleželo na příčinlivosti chasy, ale za přadlenu byla označována pouze Lucie a zbylé aktérky nazývali děvečkami či kuchařkami. Doprovázeli je vousatý poustevník, kominík, řezník, krajánek (mlynářský cestující pomocník) a celou skupinu doplňovala cikánská rodina (a někdy ještě dráteník s plechy). Po vstupu do světnice se slova chopil poustevník a pravil: „*Jak se máte? Jdeme vás navštívit a opravit.*“ Nato se Lucie usadila ke kolovratu a předla. Kuchařky obsluhovaly plotnu, děvečky uklízely a šlehaly domácí svčným proutkem, aby nebyli líní. Poustevník nabádal děti k dobrému, řezník smlouval s hospodářem o dobytek, kominík házel děvčatům do obličeje saze, krajánek prosil cestovní podporu a

odpočinek a oběloval, co začernil kominík. Cikáni hádali z dlaně, naoko kradli a žebrali. Pokud se účastnil dráteník, spravoval hrnce. (Dvořák. 1916: 10–12) Obecně by se dalo říci, že návštěva Lucek byla jakýmsi upozorněním, že už je čas dokončit vánoční úklid. Tento zvyk se však dnes dodržuje jen ojediněle. Výjimkou je Pechova Lhota, kde tato tradice probíhá odnepaměti. Dnešní Lucie chodí stejně jako předchůdkyně v dlouhých bílých šatech, obličej mají zahalený závojem a snaží se během pochůzky dodržovat přísně mlčení. Oproti dřívějším jsou však „hodnější“ (místo sazí a mouky rozhazují pouze nastříhané papírky, svícenou vodu stříkají pomocí mašlovaček, dávají pochovat dítě a žebrají a peníze na kašičku). (Pšeničná. Tradice chození Lucek našla pokračovatelky. In: *Milevské noviny*, BD)

⇒ Perechty (klibny)¹⁹⁰: Chodily před Třemi králi. Zvyk se provozoval v 19. století v mnoha vesnicích a každá měla své osobité podání. Na Milevsku probíhal následujícím způsobem: napřed šel pacholek s bičem v ruce a za ním kobyla, jejíž hlava byla zhotovena ze sena a prostěradla. Kobyly byla přikryta dvěma prostěradly a na sobě měla sukni bílé barvy. Pacholek ji za uzdu přivedl do síně, pozdravil a optal se hospodáře, zda-li by nechtěl koupit valacha a že ho vede až z hustopečského trhu. Když se začal hospodář o zvíře zajímat, vešli do světnice, kočí práskal bičem, kobyly běžela po místnosti a koho mohla, uhodila hlavou. Poté jí kočí zavedl do kouta a na scénu přišla děvečka v kroji, která vedla kozu. Koza měla dřevěnou hlavu a stejně jako u kobyly se jednalo o převlečeného, prostěradlem přikrytého člověka, který držel tyč s hlavou a tahal za provaz visící od kozí hlavy. Vypadalo to pak, jako když koza klope čelistmi. Děvečka si kozu vychvalovala, jak je hodná a hodně dojí. V tom však koza vyskočila a potrkala každého, kdo ji vstoupil do cesty. Pak už konečně děvečka kozu podojila, ale místo mléka měla v dížce pivo, které podávala hospodáři k napití, aby mohl ohodnotit, jak dobré mléko koza dává. (Dvořák. 1916: 16) *Milevský kraj* zmiňoval obchůzku po hostincích ještě roku 1936, kdy už se klibna objevovala jen sporadicky, nejdéle se držela v Kovářově. (Prášek. 2001: 85)

¹⁹⁰ Název klibna odvozuje Čeněk Zíbrt ze slova „chlipna“, což je východočeské pojmenování kobyly, a perechta by mohla souviset se starým německým názvem Tří králů „Berchtentag“. V lidovém podání měla maškara představovat velblouda, na kterém přijel k Ježíškovi král Baltazar z „mouřenínské země“. Zvyk strojit se za zvíře je předkřesťanského původu a je znám téměř po celém světě (Prášek. 2001: 81, 84)

⇒ Řehoři: Řehoř je patron blížícího se jara, jehož památka se slavila 12. března. Tři chlapci se převlékli za řehořské vojáky. Vedle nich stál sám Řehoř držíc biskupskou berlu a před nimi kaprál, jenž byl místy zvaný jako profous. Jako první do světnice vcházel s pozdravením kaprál a až za ním ostatní. Všichni zpívali, načež každý voják jednotlivě maširoval po místnosti a přednášel do rytmu kroku. Po nich se vydává na pochod kaprál, jenž si stěžuje, že je musí lískovou hůlkou napravit. Řehoř se kromě společného sborového zpěvu nijak nepodílí. Všichni pak čekali na obdarování (krejcary, obilím, vejci). Po výslužce sborovým zpěvem poděkovali a odešli. (Dvořák. 1916: 60–64) Článek J. Velického v *Milevském kraji* z 1. dubna 1942 uvádí, že toho roku už Řehoři na Milevsko nepřišli.

9.5 Vzpomínky žijících pamětníků

Svébytnou kapitolou jsou vzpomínky žijících pamětníků, jelikož poskytují pozoruhodné ač neověřené informace. Metoda rozhovoru není úplně jednoduchá a existují zde jistá rizika sběru, avšak přináší řadu jinak nezískatelných dat.

Pro svou práci jsem získala cenné informace od milevských obyvatel. Někteří sice nebyli rodáky, ale jak sami zdůrazňovali pouze „naplaveninami“, přesto jejich vzpomínky nejde opomenout. Paní Anna Navrátilová (ročník 1926), manželka známého milevského doktora, se do Milevska přistěhovala již v dospělém věku, ale je to neuvěřitelně sečtělá a moudrá paní, která mě nasměrovala na plno zajímavostí a poskytla i některé materiály z vlastní knihovny.

Za svůj život spoustu informací nashromáždil i bývalý pracovník Pedagogického centra v Písku a ředitel 1. Základní školy T. G. Masaryka v Milevsku, Mgr. Jiří Ira, který společně se svou dcerou, Mgr. Lenkou Klingenbergovou, sebral různé materiály o píseckém regionu. Oba dva mi je velmi ochotně poskytli k nahlédnutí.

Musím vyzdvihnout charakter starších lidí, protože ač jsou mnohdy terčem různých vtipů, já mám s nimi jen dobré zkušenosti. Maximálně se mi snažili pomoci, půjčovali mi různé knížky, sdělovali mi své zážitky, dojmy a zkušenosti. Kromě již vyjmenovaných pamětníků, jež mi poskytovali především materiály, jsem pak ještě s dalšími pěti hovořila o jejich osobních vzpomínkách. Jejich charakteristiku udávám níže.

9.5.1 Charakteristika vybraných pamětníků

Metodický přístup byl definován dle dostupné literatury. Každému respondentovi byly kladeny stejné otázky (katalog 5 otázek), ale s ohledem na různý věk respondentů byl rozhovor částečně moderován pozorovatelkou záznamů.

Celkově bylo pořizeno 5 rozhovorů o celkové délce 4 hodiny a 35 minut. V plánu byl ještě rozhovor s Mirkou Cenkovou, ale z níže uvedených důvodů se neuskutečnil.

Na některé pamětníky mě navedla moje matka, která v Milevsku žije 57 let, tedy od svého narození, a zná se se spoustou starších lidí osobně, a na jiné mě upozornili v Milevském muzeu, kde jsem pro svou práci načerpala nejvíce informací a materiálů.

Moje první kroky směřovaly do Švermovy ulice čp. 447 k paní **Bedřišce Havlové**, narozené v roce 1937. Poskytla mi rozhovor, v němž jsem zjistila, že paní Havlová má hodně svých vlastních vzpomínek, ale nejcennější byly informace, které převzala od svých (dnes již dávno nežijících) rodičů.

Jako další jsem navštívila milevskou rodačku **Svatavu Němcovou** (ročník 1931), obývající malý baráček na okraji města v Kostelecké ulici čp. 1037. I ona měla jak vlastní vzpomínky, tak si i některé věci pamatovala od zesnulých rodičů.

U dvou výše jmenovaných pamětnic jsem se dozvěděla spíše informace mapující dobu druhé světové války. Naopak spíše milé vzpomínky jsem našla v domku paní **Marie Kolaříkové** (narozena roku 1942), bydlící v Jarlochově ulici čp. 620. Paní Kolaříková se vrátila do příjemných okamžiků dětství a popisovala různé aktivity, které v minulosti probíhaly u dnes již neexistujícího rybníku Kuklík. Kuklík byl v Milevsku vůbec nejznámějším uměle vytvořeným vodohospodářským dílem a mnoho pamětníků na něj rádo vzpomíná. Vyobrazení rybníka bude přílohou práce.

Můj nejstarší respondent je v Milevsku velmi známý, protože jako profesor učil dějepis a zeměpis na milevském gymnáziu. **Josef Novotný**, jenž na svět přišel v roce 1921, je sice už hodně starý pán, kterého občas potrápí zdraví, ale to, co on si pamatuje, už ví v Milevsku jen málokdo. U pana Novotného v ulici B. Smetany čp. 1091 jsem strávila nejvíce času. Jelikož i já se chystám na kariéru pedagoga, se zájmem jsem poslouchala jeho zážitky z praxe. Bohužel ale není pan Novotný milevským rodákem. Pochází z Klisína a přistěhoval se až v roce 1953. Jako učitel má však spoustu znalostí, kvůli kterým jsem do výběru dotazovaných zařadila i jeho. Bohužel zde je nutné upozornit na fakt, že rozhovor s J. Novotným nebyl úplně jednoduchý a po metodické

stránce se ubíral mimo vytyčená témata. I přes jeho komplikovanost byl zařazen mezi pořázené rozhovory s výpovědní hodnotou.

Jako posledního jsem navštívila pana **Karla Reiniše**. Je sice z mnou vybraných respondentů nejmladší (ročník 1948), ale v dnešní době vám toho nikdo nepoví o Židech tolik jako právě on. Myslím, že v Milevsku není osoba, která by pana Reiniše neznala, dlouhou dobu totiž zastával funkci ředitele milevského domu kultury. Tento post a fakt, že jeho otec byl Žid, mi byly velmi vděčným pramenem informací. Pan Reiniš má navíc k dispozici i nepřeberné množství úžasných fotografií Milevska z dob dávno minulých, jež mi i se svým komentářem ochotně poskytl.

Na závěr musím ještě uvést, že jsem měla domluvený rozhovor i s paní Mirkou Cenkovou z Kovářova, která je dcerou akademika Karla Stehlíka, ale bohužel dvakrát nedorazila na domluvenou schůzku. Mrzí mě to, protože její výpověď by byla jistě velmi autentická, ale i tak si myslím, že jsem nasbírala spoustu zajímavých informací.

9.5.2 Bodové záznamy rozhovorů

Nejedná se o doslovné přepisy, protože ty by se hodily spíše pro odbornou studii, ale v této práci by význam neměly. Za zmínku stojí, že zvukové záznamy pořázených rozhovorů budou uloženy a využity ve sbírkách Milevského muzea.

Bedřiška Havlová (1937)

- Dějiny menšin – komunita Němců nebyla, p. Ebenhof – prodával potravinové lístky na radnici, Leo Greger – Němec, člen Hitlerjungend, po válce na statku na Staňkově pracovali jako dělníci, Hitlerjungend za války zabral polovinu školy, druhá část školy byla pro české děti, ale nestačilo to, výuka tedy částečně probíhala v klášteře, po válce byli členové Hitlerjungend označováni jako kolaboranti, na zádech nosili velké písmeno „Z“ na podkladu čtverce, označení pro zrádce, analogie se židovskou hvězdou jako odplata, nakonec se od toho ustoupilo
- Dějiny menšin – Židé – vlastnili v Milevsku obchody (např. povoznictví), i rybník (Reichnerák), před válkou utekli, po válce se vrátili pouze Reiniš, Michlová, Kohnová a Vlčková, květinka Kolář – také židovský dům, matka pí Havlové jim schovávala šperky, hrozilo jí udání, cukrárna Kortan – také

židovský dům, Kohnové patřil Kohinoor, po válce ho dala dobrovolně státu ještě před znárodněním, při odsunu Židů Němci jejich majetky stěhovali do synagogy, židé měli např. prodejnu potravin, na rohu Souhrádek měli kožešnictví, Žid Brash – měl firmu v Masarykově ulici na výrobu špiček pro cigarety, pan Jonáš – firma na Tyršově náměstí, cca 50 zaměstnanců

- Milevské maškary – vyhlášené již za první republiky, některé i zfilmovány, lidé maškarami každoročně žili, bývala maškarní merenda v Sokolovně
- Vztah Milevska k památkám – husitská církev opravila synagogu, z kostela sv. Jiljí se udělala obřadní síň, opravila se Latinská škola, dnes tam probíhají koncerty a hovory se známými osobnostmi, Galerie M – přednášky a diskusní večery, kulturní dům – využíván více v minulosti než dnes, náměstí dříve vydlážděno z kočičích hlav, původní stará kašna z centra náměstí byla přestěhována na hřbitov, kostel sv. Bartoloměje z Červené nad Vltavou přestěhován kvůli stavbě Orlické přehrady, kaplička na Hůrkách – zasvěcena Nejsvětější trojici, kaplička na hrázi rybníka pod Madetou, kaplička u Bernartic
- Osobnosti – Karel Stehlík – původem malíř pokojů, dodatečně vystudoval akademii, vyučoval kreslení na ZŠ, ze začátku neznámý, chudý, měl problém se prosadit, říkalo se mu „malíř kostelíčků“, hodně maloval přehradu a zmapoval její stavbu + maloval pohledy na milevský klášter – z Hůrek, z Dukelské ulice, nakonec se stal národním umělcem, měl bratra Jindřicha – také akademický malíř, měl 3 dcery a 1 syna Ctirada – též malíř, jedna z dcer také akademická malířka, Josef Kytka – vedl cestovní kancelář a pořádal zájezdy, František Koláček – dělal pasteranta v Madetě, padnul jako partyzán, jeho smrt je zastřena tajemstvím, za války schovával Rusy, dokonce i v psí boudě, účastníci odboje dostali od RNV v Táboře pamětní medaile
- Městem protékal potok – tek l volně zahradami, v místech ulic byla přemostění, ulice pod farou – zde se časem potok znečistil a musel být zakryt, vyústění měl do říčky Smutné u kláštera, v Milevsku bylo celkem 9 veřejných studní, nejbohatší na vodu byla děkanská studna na náměstí, kterou lidé využívali, když udeřila sucha, Madeta se začala stavět v roce 1941, také měla problém s vodou, hledala se vhodná studna až ve vzdáleném okolí, až později vznikl městský vodovod

- Komunistické procesy – bombový útok v sekretariátu okresního sídla komunistické strany, skupina Černý lev, měla tam být schůze, ale nakonec byla přeložena, takže o život přišel pouze strážmistr Skopový, padly za to vysoké tresty vězení 25 let + 2 rozsudky trestu smrti

Svatava Němcová (1931)

- Židovská menšina - Jiřina Kleinová – židovská rodina, měli železářství v „táborské“ ulici, odvezení do židovského ghetta, MuDr. Roubíček – lékař, Vrkočovi – povoznictví pod farou, Ferdovi – výkup a prodej obilí na malém náměstí, Grothovi – prodej výrobků z kůže, Ledererovi – sklenářství v Souhrádkách, Oppenheimerovi – zemědělci, Orlíkovi – obchod s textilem v místě dnešní drogerie, Reichnerovi – majitelé činžovního domu a galanterie, Justicovi – měli pohostinství v Hrejkovicích
- Milevské maškary – pí Němcová se podílela na určování míst, odkud chodily maškarní průvody, spolupráce na kronice maškarních průvodů s p. Pichem, průvody se řadily např. v bažantnici
- Vztah Milevska k památkám – na slušné úrovni, město dokázalo zachovat kapličky a kříže, Zavoralův dům – tzv. druhé milevské kino, též tzv. Orlovna – divadla, plesy, zábavy, dětská představení, společenské vzpomínkové večery, dnešní restaurace U soudu = dřívější radnice a místní soud
- Osobnosti – rodina Fügnerova – původ zakladatele Sokola, Žák – ředitel finančního ústavu (kampeličky), sestry Blažkovy – rarita, která se dokázala zpeněžit, Karel Stehlík – milevský patriot, který využíval své kontakty ku prospěchu města, usiloval o zapsání milevského kláštera na seznam UNESCO, avšak neúspěšně, rodina Vodňanských – vlastnili velkoobchod a řeznictví, v r. 1943 je zatkli, aby zásobovali Němce – např. gestapo v Praze, hotel Straka – Rusové ho na konci války a po válce zdevastovali, vyvlastněno, Václav Levý – činný v turistice, dnes turistická stezka V. Levého kolem Hrejkovického potoka
- Komunistické procesy – atentát skupiny Černý lev, otec pí Němcové zatčen ještě před tímto atentátem

Marie Kolaříková (1942)

- Židovská menšina – Reindl – bydlel v místě dnešní autodílny Kortánek, měli cukrárnu, židovský hřbitov nad areálem Madety
- Milevské maškary – Bakus se pohřbíval do rybníku Kuklík, na témže rybníce se pořádaly různé hokejové zápasy, v dnešním průvodu chybí některé tradiční masky z minulosti
- Vztah města k památkám – dnes lepší než dříve, velmi činná je Galerie M, Latinská škola – dříve hudební škola, dnes krásná představení a koncerty, mateřská školka dřív bývala v klášteře
- Osobnosti – Karel Stehlík – malby rybníku Kuklík

Profesor Josef Novotný (1921)

- Do Milevska se přistěhoval v r. 1953, za války totálně nasazený v Německu, Rakousku
- Dějiny menšin – Židé, Wienerovi – bydleli v Souhrádkách, Ferdovi – bydleli na dnešním Husově náměstí, Reindlovi – obchod s klobouky
- Milevské maškary – prožíval je spíše pasivně, průvod probíhal v masopustní úterý, dnes paradoxně je o ně větší zájem než za totality (obzvlášť po ruské invazi v r. 1968 o ně nebyl aktivní zájem)
- Vztah Milevska k památkám – docházelo ke sporům mezi památkáři a představiteli družstev, za totality se objevil i vandalismus na některých památkách, ochrana přírody byla pod záštitou pracovníka lesní správy pana Smolky, premonstráti se dokázali dobře postarat o milevský klášter
- Osobnosti – Josef Kytka – měl cestovní kancelář Turista v místě dnešního hodinářství, prodávali mapy, turistické knihy, zajišťovali lístky do divadel, pořádali různé zájezdy, Kytka sám působil na zájezdech jako průvodce, byl do toho zapálený a jeho výklad býval hodně podrobný a bylo těžké při něm udržet pozornost, v pokročilejším věku cca 60 let prožil nešťastnou lásku k podstatně mladší učitelce, měl kamaráda Bohuslava Štědrého, se kterým měli zvláštní rituál - zdravili se plivnutím pod nohy, Karel Stehlík – byl velmi skromný člověk, na rozdíl od svého bratra Jindřicha, který byl bohém, po r. 1968 začala normalizace a Karel dělal předsedu komunistické strany, společně jsme se účastnili různých společenských setkání, Štěpán Dvořák – kolega učitel,

předchůdce, Čeněk Holas – pocházel z Hostína, Jindřich Černohorský – bydlel vedle dnešní České spořitelny, byl básníkem, jeho otec vedl tehdejší prodejnu obuvi Baťa, také napsal spisky o odboji, doktor Bočan – uznávaný lékař, po roce 1968 emigroval do Švýcarska, Břetislav Benda – sochař původem z Líšnice (obec u Milevska), na náměstí je jeho socha – tzv. Partyzána, rodina Kotrbova – měli truhlářství, v amoku se při roztržce s manželkou zastřelil, byl myslivec, bylo mu necelých 50. let

- Školství – tehdy bylo úzce spojeno s politikou – byly různé brigády, pochodová cvičení, školení...
- Obec Klisinec – za první republiky tam působil divadelní spolek a probíhala tam pravidelná divadelní představení
- Milevskem dříve protékal potok, později zazděný, měl vyústění v dnešní Jarlochově ulici, dnešní ulici 5. května se dříve říkalo Šibenná ulice

Karel Reiniš (1948)

- Milevský rodák z domečku u rybníku Kuklák, dnes je dům již zbořený, matka Němka, otec Žid, přes svůj původ nezná žádné židovské tradice, několik let působil jako ředitel milevského kulturního domu
- Židé – lze hovořit pouze do r. 1945, protože návrat z koncentračních táborů byl spíše sporadický, z mé rodiny se vrátili pouze 2, šlo jich asi 16, do Milevska se vrátilo asi 5-6 židů, p. Reiniš starší po r. 1945 spravoval židovský majetek (pověřen ze strany KSČ), původně bylo v Milevsku asi 104 Židů, od kláštera po Malé náměstí – obchodní centrum tehdy i dnes, co dům, to obchodník a víceméně všechno Židé, Reinišovi – obchod s látkami, Ferdovi, Wienerovi – jedni z nejbohatších Židů, p. Rendl – milevské děti se ho bály, po znárodnění byly původní židovské majetky přiděleny Čechům, po r. 1989 v době restitucí se nenašel již nikdo z Židů, kdo by byl ještě živý, dnes jsou v Milevsku už asi jen 2 Židé, Židovská synagoga – dnes v majetku česko-bratrské církve, postavena r. 1914, židovský hřbitov – poměrně zachovaný, směrem na Staňkov, byl spravován židovskou obcí Sepekov, milevská židovská obec neexistovala, údajný židovský poklad – měl být v místě nové židovské synagogy, původní rozsáhlý židovský majetek se nedochoval, lidé u kterých byl schován ho už nikdy nevrátili, žádná židovská

kultura dnes již tedy neexistuje, řada původních milevských Židů žije dnes v zámoří (Wales – p. Ferda, narodil se v r. 1944 na cestě, když jeho rodiče prchali před nacisty, žije v městě, které je partnerské město s Pískem, je tedy v Čechách často, Ferdovi se našli i na židovském hřbitově, dle pomníku velmi bohatá rodina, Izrael – jeden vzdálený příbuzný, dnes hlavní architekt Tel Avivu), po otci byla k dispozici židovská korespondence z Terezína, zmizelo beze stopy, podobně to bylo s tzv. terezínskými platidly, zmizela i spousta fotek

- Milevské maškary – p. Devera – milevský občan, vede kroniku milevských maškar, zásluhou maškarního sdružení obnovena tradice vánočního troubení, obnovena tradice pálení čarodějnic včetně lampionového průvodu, maškary jako takové se nekonaly asi pouze dvakrát během války, taktéž nebyly v r. 1968, v r. 1969 – zahájení normalizace, tehdy jela v maškarním průvodu celá milevská komunistická městská rada, maškary prošly různými obdobími – tzn. typický Bakus nebyl vždy součástí průvodu
- Vztah Milevska k památkám – dnes se tomu věnuje pouze p. Novotný – původem z Prahy, dnes mnohem lepší vztah než za dob totality, milevskému klášteru chybí cca 800 milionů, aby mohl být plně zrekonstruován, což není v silách města zajistit, posun a degradace milevského muzea až na druhé nádvoří kláštera, všechny památky jsou dnes poměrně dobře zachovalé, synagoga zachována, oba hřbitovy ve velmi dobrém stavu, podle hřbitova se dobře pozná kultura a historie národa, tzv. kaplička na Hůrkách – dobře zachována, byla zde upálena poslední dívka nařknutá z čarodějnictví, původní budova soudu, dnešní kavárna U soudu, jednu chvíli pod záštitou SSM to byl i tzv. Klub mladých, po revoluci r. 89 se klub rozpustil a byl doslova rozkraden, dnes na jeho místě Galerie M, která je dnes velmi oblíbená, vedle ní byla velká klubovna „u soudu“ – pod záštitou Národní fronty, nevědělo se co s tím, dnes nehtové studio a hospoda, což řada lidí v Milevsku nese s nelibostí, rybník Kuklík – tehdejší centrum sportu, hlavně hokej
- Karel Stehlík – původem malíř pokojů, měl 4 děti, byl velký straník, ale dobrák, pomáhal mladým, kteří měli špatné kádrové profily ke studiu na vysokých školách, Štrougal měl manželku z Milevska a byl Stehlíkův dobrý kamarád, obecně hodně pomáhal lidem, rozdával své obrazy milevským

občanům, obrazů existují stovky a proto nemají takovou hodnotu, ač byl Stehlík národní umělec, působil i jako učitel výtvarné výchovy ve škole, hodný a lidový člověk, také byl předsedou krajské sekce výtvarníků, zemřel v r. 1985, pohřben v Českých Budějovicích, jeho dcera Dana Stehlíková-Nožičková, malířka a módní návrhářka, zemřela mladá, syn Ctírad Stehlík – malíř, také zemřel poměrně mladý, bratr Jindřich Stehlík – také malíř, ale moc se nestýkali a jeden druhého neuznávali, Jan Kubr – sportovec, dosud žijící, několikrát se zúčastnil cyklistického Závodu míru, Jan Koller – světoznámý fotbalista původem z Milevska, kde byl jako fotbalista původně zatracen, Karel Gott – otec fenomenálního českého zpěváka, byl jedním z prvních generálních ředitelů ZVVZ, Gott mladší se zde učil na elektrikáře a sám jeho otec ho zatracoval, že z něj nikdy nic nebude, neměli spolu nejlepší vztahy, zpěvák na Milevsko postupem času zanevřel, v sousedním Písku dal jako sponzorský dar 1000000 Kč na rekonstrukci kamenného mostu po povodních, ale následně nebyl ani pozván na jeho znovuotevření, Ludvík Szingert – žijící milevská legenda, zažil dukelskou operaci za druhé světové války, napsal i řadu zápisků, byl také první vedoucí Klubu mladých, bývalý kardinál Miloslav Vlk – původem ze sousední Líšnice, *zde respondent vyjádřil svůj subjektivní a částečně negativní postoj k této osobě výrokem, že tu nebyl příliš populární za své údajné patolízalství*, v komunistické éře se živil jako myč oken, Josef Kytka – zachmuřený černý pán

9.5.3 Zhodnocení

Pro pamětníky jsem měla připravený katalog otázek zaměřených na:

1. dějiny Židů
2. milevské maškary
3. vztah města Milevska k památkám
4. osobnosti z Milevska a přilehlého okolí
5. zajímavost

Postupně jsem respondentům kladla připravené otázky a dozvídala se zajímavé odpovědi. Původně jsem si vymezila na rozhovor čas dvacet minut, ale většinou se ho

nepodařilo dodržet. Někdo mluvil rychleji, někdo pomaleji, leckdy dotazovaný činil odmlky, vracel se k předchozím otázkám a odbočoval od tématu. Nicméně musím říct, že i když rozhovory byly mnohdy o hodně delší, všechny informace jsem si vyslechla ráda. Staří lidé si rádi povídají a já byla naopak vděčný posluchač, který si toto všechno se zájmem vyslechl. Informace pro moji práci nepodstatné jsou v přepisu vynechány, ale celý zvukový záznam všech rozhovorů je k dispozici na přiloženém CD.

Nejvíce údajů jsem se snažila získat hlavně o Židech a milevských osobnostech. O židovské obci jsem se toho dověděla mnoho. Každý z pamětníků si na nějakého Žida vzpomněl či ho dokonce znal osobně. Nejcennější byly bezesporu informace od pana Karla Reiniše, který díky svému působení znal i mnohé milevské osobnosti. Kromě Karla Stehlíka vzpomněl například i zpěváka Karla Gotta, jenž v Milevsku strávil část svého mládí.

O osobnostech toho nejvíce věděl bývalý kantor Josef Novotný, protože s mnohými díky své učitelské praxi přišel do styku. Milevský malíř Karel Stehlík byl jeho kolega, neboť vyučoval děti kreslení. Josef Kytka s ním a jeho třídou zase jezdil na výlety. Méně pan Novotný znal inženýra Jaroslava Růžičku. Vybavil si jen, že bydlel v Jeřábkově ulici.

Z osobností, na které se sice tato práce nevztahuje, ale svůj význam pro Milevsko bezesporu mají také, jmenoval pan Novotný Františka Doubka¹⁹¹ a připomněl i Jindru

¹⁹¹ **František Doubek** (nar. 1940) se narodil v Milevsku, žije a pracuje v Písku. Po vystudování matematiky a výtvarné výchovy na Vysoké škole pedagogické v Praze, kde byl studentem profesora Cyrila Boudy, působil jako profesor na píseckém gymnáziu a na Střední umělecké škole výtvarné v Písku. Věnuje se malbě, kresbě, grafice a ilustraci. Významnou součástí jeho tvorby jsou knižní ilustrace, které můžeme najít například v básnické sbírce Karla Sýse *Písecká domovní znamení*, básních *Taťány Králové Touha po tečně*, románu Jaroslava Matějky *Pane blázen, kolik je hodin?*, knize Alexandra Debnara *Pověsti z Blatenska a Mirovicka*, *Lexikonu české šlechty* od Jana Halady. Často spolupracoval s bývalým kriminalistou Ladislavem Beranem, jehož detektivky *Četnická pátračka hlásí*, *Četnické povídky ze starého kufru*, *Četnická pátračka versus galérka*, *Děravé alibi* si lze těžko představit bez Doubkových kreseb. Vytvořil erby české šlechty a evropských, českých a moravských měst, například erb rodného města Milevska. Pro Českou mincovnu v Jablonci nad Nisou navrhoval pamětní medaile, které udělal sochař Vladimír Oppl. Při příležitosti otevření úseku dálnice Praha - Drážďany vznikla stříbrná pamětní medaile s nápisem *Via Porta Bohemica Praha - Dresden*, pro městské slavnosti v Písku pamětní medaile s vyobrazením kamenného mostu, Putimské brány a Písecké madony. Díky spolupráci s mnoha vědeckými ústavy a školami vznikly kresby pro botanický kalendář. Je autorem intarzií, plakátů, ex libris, poštovní známky rakouského města Gmunden a návrhů mincí pro Jihočeský kraj. Zajímavé jsou perokresby z cyklů *Města* a *Osobnosti Evropy*, na nichž ztvárnil pamětihodnosti Českých Budějovic a české panovníky Jan Lucemburského, Karla IV., Rudolfa II. a jejich pečetě. K oblíbeným tématům jeho grafiky patří architektura. Rád kreslí milevský klášter, chrám *Notre Dame* v Paříži, inspiraci hledá i v jiných městech. Grafiky zachycující historická centra měst a významné památky Prahy, Třebíče, Valtic, Českého Krumlova, Českých Budějovic, Kroměříže, Holašovic, Telče, Mladé Boleslavi a Olomouce, jež jsou zařazeny do seznamu světového dědictví UNESCO, představil na výstavě *CZ UNESCO* v Bruselu. Jeho práce byly vystavovány v Prácheňském muzeu v Písku, Milevském muzeu, Galerii *Zlatý kříž* v Českých Budějovicích, v Prachaticích, Husinci, Třeboni, Praze, na Slovensku,

Černohorského.¹⁹² Bohužel při prvním rozhovoru s panem Novotným mě zklamala technika a záznam se neuložil. Další den jsem ho tedy poprosila o zopakování, takže z větší části zůstaly informace zachovány.

Mezi další problémy, na které jsem narazila, patřily občas problémy v komunikaci. Musela jsem někdy přizpůsobovat tempo řeči věku respondentům, aby porozuměli otázce. Dále se dotazovaní trochu ostýchali mluvit na diktafon, takže se často stávalo, že jsem byla během rozhovoru požádána, abych diktafon na chvíli vypnula, protože by si odpověď chtěli pořádně promyslet či chtěli sdělit něco osobního, co si nepřáli, aby bylo zaznamenáno. Jelikož jsem se jim snažila vyhovět, jsou v některých případech rozhovory rozděleny do dvou částí.

To všechno bych však hodnotila jako nepodstatné maličkosti, neboť důležité jsou především získané údaje, kterých nebylo rozhodně málo. Paní Bedřiška Havlová dokonce byla tak hodná, že informace, které si vybavila až po rozhovoru, sepsala na psacím stroji a předala mi je (v naskenované podobě jsou také součástí práce). Paní Svatava Němcová mi zas poskytla kontakt na magistra Jiřího Iru a jeho dceru Lenku Klingenbergovou, od kterých jsem také načerpala zajímavé údaje a materiály. A v neposlední řadě mi byla nápomocna i Marie Kolaříková, která se mi taky snažila zajistit co nejvíce informací.

Staří lidé jsou úžasnou studnicí informací. Význam pamětníků pro historii je nevyčíslitelný a je důležité s nimi komunikovat a zapojovat je do procesu udržování kulturních dějin. V průběhu rozhovorů jsem dostávala tipy na další a další pamětníky, takže by určitě bylo vhodné ve výzkumu pokračovat, protože tento pramen poznání dějin nebyl dostatečně probádán a ani historiografie ho plně nehodnotila.

v Německu, Rakousku, Švýcarsku, Holandsku, Dánsku, Anglii, Egyptě, Saúdské Arábii, Íránu a Spojených arabských emirátech. (Bervida et. al. 1984: 69; materiály Jiřího Iry a Lenky Klingenbergové)

¹⁹² **Jindra Černohorský** (1911-1988) - právník, básník, publicista, rodák z Milevska. V době studia na gymnáziu v Písku založil se svými přáteli z gymnázia Karlem Cvejnem a Jiřím Markem časopis píseckých studentů Gymnasion. Po absolvování právnické fakulty pracoval jako právník a věnoval se také literatuře. Psal články o historii píseckého dělnického hnutí a odboji proti nacismu. Z mnoha jeho sbírek přírodní a reflexivní lyriky vyznívá láska k jihočeské přírodě a lidem Písecka: *Větrník naděje*, *Souhvězdí ryb*, výbor básní z let 1940 – 1976 *U nás na jihu*, báseň *Les*, v níž obdivuje písecké lesy. V rodném Milevsku a jeho okolí čerpal inspiraci pro mnoho básní, nejvíce milevských motivů obsahuje cyklus *Domov*. Nejznámější je jeho básnická trilogie tvořená sbírkami *Bodlák a svět*, *MLčící země*, v nichž převažují osobní city, prožitky, láska k rodnému kraji a lidu, a *Píseň o mlčící zemi*, ve které vyjádřil nenávisť k okupantům a statečnost českého národa. (z materiálů Jiřího Iry a Lenky Klingenbergové; Cířka et al. 1984: 123, 157, 158)

10 ZÁVĚR

O Milevsku se mi povedlo nashromáždit velké množství zajímavých informací a jejich výsledkem je tato obsáhlá diplomová práce. Z důvodu kvantity materiálů a širokého zaměření práce vznikl oproti zamýšleným šedesáti stránkám dvojnásobný rozsah textu. Pokusila jsem se zmapovat hlavně nejdůležitější úseky existence města, ale nezapomněla jsem ani na zajímavosti, které mají význam především pro milevské obyvatele.

Svoji práci jsem začala přehledem prehistorie města. Od sporadických nálezů v době kamenné jsem přešla k době bronzové, v níž byla důležitá hlavně mohylová kultura se svými mohylovými hroby, kterých se celkem početné množství nachází v Senekově ne příliš vzdáleném do Milevska. Mohylová kultura pak doznívala ještě v době železné, kdy se hlavní výrobní surovinou stává železo. Z tohoto období máme nálezy přímo v Milevsku kousek od Šibenného vrchu. I tato doba byla vystřídána, a to stěhováním národů, kdy docházelo k postupnému osídlování dříve opuštěných území. Jižní Čechy však neměly příliš příznivé klimatické podmínky, a tak byly osídleny později. Trvalé osídlení je pak doloženo až v počátcích doby křesťanské, kdy se do Milevska dostalo křesťanství po roce 973.

Dalším důležitým rokem je letopočet 1184, kdy máme díky Jarlochově kronice první zmínku o milevské osadě. Opat Jarloch, pokračovatel Kosmy, zaznamenává ve své kronice důležité události a zmiňuje se o velmoži Jiřím, který je považován za zakladatele Milevska. Jiří z Milevska byl bohatý šlechtic, díky němuž se postupně majetek sídliště rozrůstal. Bohužel se neví, kdy Jiří zemřel, ani kde je pochován, protože zápis v Jarlochově kronice končí uprostřed věty. Postupně Milevsko nabývalo na významu, rostlo úřadování, a tak bylo třeba pečeti, jejíž podoba se dodnes používá i jako městský znak.

Do doby velmože Jiřího a opata Jarlocha spadají nejvýznamnější románské stavební památky: kostel sv. Jiljí, bazilika Navštívení Panny Marie a premonstrátský klášter. Pozoruhodná je jejich architektura, která neměla v té době v jižních Čechách obdoby. V práci je popsán jejich vznik, obdivuhodné architektonické prvky a postupné rekonstrukce a archeologické nálezy. Město se snaží tyto památky dle finančních možností neustále opravovat.

Větší pozornost jsem věnovala premonstrátskému klášteru, protože život městečka byl na této stavbě úzce závislý, díky němu se prakticky mohlo rozvíjet. Roku 2008 se stal národní kulturní památkou. Pro dnešní Milevsko má význam nejen kulturní, ale jeho uplatnění spočívá hlavně v cestovním ruchu, neboť neustále láká zvědavé návštěvníky. Klášteru jsem tedy věnovala samostatnou kapitolu, již jsem rozdělila na podkapitoly, v nichž se zabývám jeho vznikem ve 12. století, kdy Jiří z Milevska nechal zřídit premonstrátské opatství, s čímž logicky souvisí i ustanovení prvního opata, kterým se stal Jarloch. Od počátků kláštera jsem postupovala dále a líčila jeho osudy v dalších stoletích. Nepříznivými obdobími byly hlavně husitské války, kdy byl klášter vypálen a vydrancován, třicetiletá válka, zrušení kláštera v 18. století a samozřejmě doba komunismu. Život se do kláštera navracel až po pádu komunistického režimu. Roku 2001 byl povýšen na Řeholní dům a o sedm let déle se stal, jak už bylo napsáno výše, národní kulturní památkou. V současné době je naplánována revitalizace druhého nádvoří. V dalších podkapitolách popisuji provedení a charakter stavby, klášterní majetek, klášterní knihovnu a existenci skriptoria a nové archeologické výzkumy, při nichž byly objeveny vzácné gotické dlaždice, jež jsou pravděpodobně nejstarší na našem území.

Význam kláštera a ostatních románských památek je tak veliký, že ho zdůrazňuji i v šesté kapitole a zároveň pomalu orientuji pozornost na ostatní pamětihodnosti a zajímavosti města. Jsou soustředěny hlavně kolem centra města a také si zasluhují připomenout. Ať už je to kostel sv. Bartoloměje, pojmenovaný po patronovi města, nebo bývalá radnice či stará fara, svoje hodnoty pro milevské obyvatele mají také.

A protože už byly vylíčeny osudy premonstrátského kláštera, nezapomněla jsem ani na dějiny města, které jsou ve většině případů propojeny s bohatou historií kláštera. Ve 13. století poddanské městečko Milevsko klášteru náleželo, ale nemáme o této epoše téměř žádných zpráv, protože za husitů byl zničen archiv. Po vydrancování udělil roku 1437 císař Zikmund klášterní panství i městečko Rožmberkům. Nedrželi ho však dlouho, v roce 1473 už byli majiteli Švamberkové a roku 1581 připadlo Hodějovským, kterým byl ovšem po porážce na Bílé hoře majetek zkonfiskován. O navrácení kláštera premonstrátům se pak zasloužil opat Questenberg. V 17. a 18. století probíhaly v Milevsku spory hlavně o robotní povinnosti a tragická rána v podobě moru na město čekala koncem století.

Století 19. a 20. bylo ve znamení postupného rozvoje města. Pomalu, ale jistě městečko vzkvétalo. Bohužel ve 20. století přišly světové války, které se podepsaly

především na komunitě Židů. Židovská obec byla doslova „rozprášena“, a proto jsem tomuto smutnému osudu židovské menšiny věnovala další podkapitolu. Na Milevsku bylo kolem roku 1942 na 104 Židů, ale transporty je všechny deportovaly do koncentračních táborů, kde byli skoro všichni vyhlazeni. Do té doby žili v Milevsku klidně, měli s obyvateli dobré vztahy a jejich obchůdky byly hojně navštěvované. Po genocidě už k obnově židovské obce dojít nemohlo. Upomínku na tyto dřívější spoluobyvatele má Milevsko v podobě synagogy a židovského hřbitova, na kterém jsou k vidění opravené náhrobky, na čemž má zásluhu hlavně město.

Na další snahy města o obnovu kulturního dědictví jsem soustředila podkapitolu v oddílu „Milevsko dnes“, kde jsem zmapovala možnosti, jež město poskytuje svým obyvatelům, a pro informace o vztahu Milevska k památkám jsem zašla přímo na úřad k Tomáši Novotnému, jenž je pracovníkem státní památkové péče. Na základě naší schůzky jsem pak do práce popsala, jak péče o kulturní dědictví v Milevsku funguje.

Do odboru regionálního rozvoje, pod který státní památková péče patří, spadá i jedna velká milevská tradice, a tou je masopustní průvod. Město se ji snaží udržet již 149 let a důkazem, že se mu to daří, je i letošní zápis do České knihy rekordů s počtem 629 zúčastněných masek. Do práce jsem maškary uvedla hlavně proto, že folkloristika dokresluje charakteristiku prostředí.

Nejpodstatnější část práce byla zaměřena na více či méně známé osobnosti milevského regionu. Materiály jsem načerpala hlavně v Milevském muzeu, kde mají kromě různých literárních zdrojů i věci z pozůstalosti, korespondenci a další zajímavosti o osobách, které mnohdy svým významem přesáhly hranice regionu a dělaly tak čest milevskému kraji. Neméně bohatou studnicí informací mi byli pamětníci, kterých jsem se během rozhovorů ptala nejen na význačné postavy především 19. a 20. století, ale i na dějiny Židů, maškary, vztah Milevska k památkách a jakoukoliv zajímavost. Některé rozhovory pro mě byly indicií k dalším osobnostem, až jsem byla překvapena, kolik lidí z Milevska a okolí si svou činností dokázalo získat slávu a uznání.

Milevsko je tedy městem bohatým, jak na památky, tak na osobnosti. Na spoustu osobností, které si také zaslouží pozornost, jsem narazila, jak už jsem uvedla, až díky pamětníkům, a proto musím zdůraznit jejich význam a hlavně důležitost komunikace s nimi pro udržování kulturních dějin. Bylo by kontinuálně dobré pokračovat ve styku s těmito lidmi a uchovávat tak lokální historickou paměť.

Na závěr bych ještě ráda zhodnotila, jak je Milevsko zastoupeno v literatuře. Existuje velké množství literatury, ale obsáhlá monografie Milevska zpracována není.

Milevsko má však zájem na zhodnocení dějin a průběžně vydává knihy zpracovávající dílčí problematiku. Z autorů mohu jmenovat archeologa Pavla Břicháčka, archiváře Jiřího Peštu a Vladimíra Šindeláře, ředitele Milevského muzea, který kromě různých přednášek často publikuje i v místním tisku. Právě z místního tisku jsem načerpala některé zajímavé podrobnosti, neboť i časopisy jsou důležitým informačním zdrojem. Jednalo se hlavně o *Milevské noviny*, které jsou jediným tištěným periodikem v regionu Milevsko. Jejich hlavní prioritou je nezávislost a aktuálnost a snaží se i o hlubší analýzu problému. Mimo jiné podporují i zpětnou vazbu se čtenářskou obcí. Noviny vydávají Jihočeské týdeníky a vychází každou středu již od roku 1990, tedy 21 let. Na 32 stranách je obsaženo regionální zpravodajství a publicistika, informační servis, komentáře, polemika, dopisy a ohlasy čtenářů, inzerce, sportovní dění milevského regionu. Na svých internetových stránkách mají k dispozici archiv vyšlých čísel od roku 2007. Popřípadě jsou články uloženy i v městské knihovně, Milevském muzeu nebo se lze obrátit přímo na redakci.

Informačním měsíčníkem pro milevské občany je *Milevský zpravodaj*. Vychází už 19 let první den v měsíci a na 12–16 stranách se můžeme dočíst o nejdůležitějších událostech, které se v městě odehrály nebo se teprve uskuteční. Mimo těchto dvou periodik jsem čerpala i z novin, které už sice dávno zanikly, ale jsou dokladem doby jako například *Milevský kraj - Zpravodaj*. Jednalo se o vlastivědný měsíčník Okresní osvětové rady v Milevsku. Redigoval ho Josef Kytka (1931–1933, 1936, 1945 – zvláštní číslo, 1947–1948) a od března do května 1948 časopis vydával okresní výbor Národní fronty v Milevsku. Všechny tyto uvedené zdroje mají informační hodnotu i pro příští generace.

Snad i tato diplomová práce shrnující výsledky badatelského výzkumu bude zájemcům o Milevsko užitečnou pomůckou.

11 SUMMARY

In this diploma thesis there are the results of the research work in which I focused on the history and the cultural heritage of Milevsko. The thesis was divided into three thematic parts: history, figures, monuments.

The monastery represents the main role in the history of the town which was raising and falling together with it. The period of small prosperity and decline occurred mostly during the Hussite wars. The monastery remained in ruins for more than hundred years. Due to the care of the Premonstratensian order the period of the crisis was always overcome and the monastery satisfyingly flourished. In 2008 it was even proclaimed to be the national cultural monument.

Milevsko also has other remarkable monuments. Some of them are situated in the area of the monastery. However, in the historical center you can also find other interesting sightseeings. These monuments have significant historical value.

The character of the town was always formed by the important figures of the Milevsko region. Apart from Jiří of Milevsko and abbot Jarloch the biggest attention was paid to the figures of 19th and 20th century because the facts from their lives were partly put together on the basis of the interviews with eye-witnesses and the recording of their memories.

By the collecting of all these pieces of information I succeeded in creating the complex view on the town and we could even call it a kind of small monograph.

12 LITERÁRNÍ ZDROJE A PRAMENY

ADÁMEK, J. K osudům komunity milevského kláštera za husitských válek. In *Táborský archiv* 9/1999. ISSN 0862–2892.

ADÁMEK, J. Patronáty milevského kláštera ve středověku. In *Bibliotheca Strahoviensis*. 4–5/2001.

AUGUSTIN, J. *Česká republika v symbolech, znacích a erbech*. Sokolov: Arbor, 1997. ISBN 80-901534-0-2.

BERVIDA, J.; DOUBEK, F.; FREY, J.; MARCHELOVÁ, M.; VONDRÁK, P.; ZEMAN, F. *800 let Milevska 1184 – 1984*. Milevsko: Městský národní výbor v Milevsku, 1984.

BÍLEK, J.; KÁLAL, J. *Milevsko a okolí od A...Ž*. 1. vyd. Milevsko: Spolek pro rozvoj kultury, 2000. 153 s.

BŘICHÁČEK, P.; POLÁKOVÁ, M. *Milevsko na starých pohlednicích*. 1.vyd. Milevsko: Milevský kraj, o. p. s., 2007. 108 s. ISBN 978-80-86566-39-9.

BŘICHÁČEK, P. *Nebe a peklo na zemi: románské a raně gotické dlaždice z milevského premonstrátského kláštera*. 1. vyd. Milevsko: Město Milevsko, 2007. 120 s. ISBN 978-80-254-0638-0.

BŘICHÁČEK, P. Příspěvek k dějinám milevského kláštera – svědectví archeologie. In *Bibliotheca Strahoviensis*. 1/1995. s. 146–148.

BŘICHÁČEK, P.; KUCHAROVÁ, H.; VEHOVSKÝ, N. F. *Premonstrátský klášter Milevsko: Národní kulturní památka*. 2008.

BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích: Řeholní kanovníci*. II. díl/ I. svazek. Praha: Libri, 2003. 163 s. ISBN 80-7277-086-1.

CERMANOVÁ, T. Kaplický misál. In: *Jihočeský sborník historický*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 76/2007. s. 135–176.

CÍFKA, S.; BOK, V.; HEJNIC, J.; KOŽÍKOVÁ, A.; PLÁNSKÁ, B.; VONDRÁČKOVÁ, M. *Literatura – divadlo*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1984.

CZERMIN, P. Ludolf F., O.Praem. Sv. Norbert: arcibiskup a zakladatel řádu *Premonstrátů*. Praha: Exerciční dům Hlučín, 1934.

ČERMÁK, D. K. *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. Praha: Cyrillo-Methodějská kněhtiskárna (V. Macan.), 1877.

ČERMÁK, D. K. *Sv. Norbert, arcibiskup Magdeburský, patriarcha a zakladatel řádu premonstrátského, patron Český*. Praha: Cyrillo-Methodějská kněhtiskárna, 1877.

DOLISTA, K. *Milevsko dříve a nyní*. 1965 (vyšlo v Jiskře, uloženo v Milevském muzeu).

DOLISTA, K. *Premonstrátský klášter Milevsko*. 1. vyd. Milevsko: Děkanský úřad, 1990. 22 s.

DVOŘÁČEK, P. Románský sloh. In: *Architektura českých zemí*. Praha: Levné knihy KMa, 2005 s. 22–24. ISBN 80-7309-260-3.

DVOŘÁK, Š. *Lidové zvyky na Milevsku*. Milevsko: vlastním nákladem, 1916 (tiskl J. K. Krätzer).

FOŘTOVÁ, E. A KOLEKTIV. *Městská knihovna Milevsko*. Milevsko: Městská knihovna Milevsko (text k tisku připravil Jiří Kroh), 1984.

FRIČ, J. *Velké vzory našeho lesnictví*. 1. vyd. Praha: SZN, 1958. 272 s.

FRÖHLICH, J. *Archeologické toulky po jižních Čechách*. České Budějovice: Růže, 1990. ISBN 80-7016-026-8.

FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. Písek: Prácheňské muzeum v Písku, 1997. 250 s. ISBN 80-902038-6-8.

CHALABALOVÁ, R. *Dějiny regionu v 19. a 20. století: Písecko, nástin jeho společenskopolitického vývoje a školství (projektové vyučování na 1. stupni ZŠ)*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita (Pedagogická fakulta, katedra historie), 2010.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu (Základy kvantitativního výzkumu)*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

CHVOJKA, O.; FRÁNA, J.; FRÖHLICH, J.; JIŘÍK, J.; KORENÝ, R.; KRAJÍČ, R.; RAČÁK, J. *Poklady doby bronzové (Nejnovější archeologické nálezy z jižních Čech)*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2011. ISBN 978-80-87311-16-5.

CHVOJKA, O.; KRAJÍČ, R. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*. Supplementum 4. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-86260-79-2.

CHVOJKA, O.; KRIŠTUF, P.; RYTÍŘ, L. *Mohylová pohřebiště na okrese Písek (s katalogem Jiřího Fröhliche a Jana Michálka)*. 1. díl. Cíle, současný stav poznání a metoda sběru dat, Supplementum 6. České Budějovice – Plzeň: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích – ZČU v Plzni, 2009. ISBN 978-80-87311-02-8.

KOTEK, V. Příspěvek k nejstarším dějinám osídlení milevského okresu. In: *Sborník vysoké školy pedagogické v Olomouci*. Historie II. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955. s. 111–120.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny zemí koruny české*. 1.díl, *Od příchodů Slovanů do roku 1740*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1992. 302 s. ISBN 80-85192-29-2.

KRAJNÝ, M. *Karel Stehlík*. 1.vyd. Praha: Odeon, 1986. 157 s.

KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. III. díl Kolín – Miro. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-12-5.

KUTHAN, J. *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny třináctého století*. České Budějovice: Růže, 1976, 231s.

KYTKA, J. *Milevsko a jeho kraj (turistika, památky, historie)*. Reprint původního vydání z roku 1940. Milevsko: Spolek pro rozvoj kultury v Milevsku, 2003.

KYTKA, J. *Z historie milevských maškar*. Milevsko: Dům osvěty, 1960. 7 s. (originál v Milevském muzeu, kopie v městské knihovně pod číslem REG 39).

LOUŽENSKÝ, J. PhDr. Čeněk Zíbrt. In: *Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. 1984/ 21 /3/. s. 226.

MERHAUTOVÁ, A. Poznámka ke kostelu sv. Jiljí v Milevsku. In: *Mediaevalia Historica Bohemica 3*. Praha: Historický ústav, 1993. s. 135–139.

MICHÁLEK, J. *Městské muzeum v Milevsku: Katalog pravěké sbírky*. Praha: Čs. společnost archeologická při ČSAV, 1969.

MYSLIVEČEK, M. *Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě (podle starých pramenů a dávných ne vždy věrných svědectví)*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1993. 159 s. ISBN 80-7012-070-3.

OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ; 27. díl, Vůz–Žyžkowski. Fotoreprint původního vydání roku 1908. Praha: koedice nakladatelství Ladislav Horáček Paseka a Argo, 2002. 902 s. ISBN 80-7185-513-8 (Horáček); ISBN 80-7203-446-4 (Argo).

PEŠTA, J. *Když se v Milevsku vařilo pivo*. Milevsko: Milevské muzeum, 2008. 257 s. ISBN 978-80-254-1241-1.

PETRŮ, V. *Klášter Želiv: cestopisná črta*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a Nakladatelství V. Kotrba, 1898.

PODLAHA, A.; ŠITTLER, E. Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im politischen Bezirke Mühlhausen. In: *Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im königreiche Böhmen*. Prag: Kaiser-Franz-Josef Akademie für Wissenschaften, Literatur und Kunst, 1901.

PODLEŠÁK, J. Deportace jihočeských Židů do Terezína. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v jižních Čechách*. 1. vyd. České Budějovice: Klub přátel Izraele v Českých Budějovicích, 2002. s. 124–126. ISBN 80-238-9881-7.

PODLEŠÁK, J. Kam všechna pokolení odešla. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v jižních Čechách*. 1. vyd. České Budějovice: Klub přátel Izraele v Českých Budějovicích, 2002. s. 4–5. ISBN 80-238-9881-7.

POCHE, E. a kol. *Umělecké památky Čech [K/O]*; 2. díl. 1. vyd. Praha: Academia, 1978. 578 s. (Milevsko na 385–389).

PRÁŠEK, J. *Písecko pod betlémskou hvězdou*. Písek: J & M, 2001. ISBN 80-86154-33-5.

REYNOLDS' NEW EXHIBITION. *Biography and Description of Rosa-Josepha, the Bohemian Twins*. Liverpool, Lime Street, BD (uloženo v Milevském muzeu).

RŮŽIČKA, J. *Vývoj Milevska a okolí od pravěku až do roku 1939.: Několik kapitol z místní vlastivědy*. 1. vyd. Milevsko: Spolek pro rozvoj kultury (Milevská vlastivědná knihnice), 1996. 46 s.

SCHWARZOVÁ, R. *Růžena Svobodová ve vzpomínkách svéžačky*. Praha: Společnost Českého Červeného kříže, 1940.

SOMMER, J. Průzkumy východní části klášterního kostela v Milevsku v letech 1996 a 1997. In: *Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. 4/97. s. 295–299.

SOUKUP, L. Několik vzpomínek na Čeňka Holase /Z dokumentačního zvukového fondu čs. rozhlasu v Č. Budějovicích./. In: *Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. 1984/ 25 /4/ . s. 45–46.

ŠINDELÁŘ, B. *Úvod do studia historie*. 1. vyd. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Fakulta filozofická, 1981. 104 s.

ŠVEHLA, J. Synagogy v Milevsku. In: *Naše dny se naplnily. Z historie Židů v jižních Čechách*. 1. vyd. České Budějovice: Klub přátel Izraele v Českých Budějovicích, 2002. s. 185–187, ISBN 80-238-9881-7.

VEČEŘOVÁ, P. *Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2009. 293 s. ISBN 978-80-7376-142-4.

VLČEK, P.; NAŇKOVÁ, V.; ZAHRADNÍK, P.; VITOVSKÝ, J.; HILMER, J. et al. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. 1. vyd. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-0969-8.

VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 782 s. ISBN: 80-85983-17-6.

WEYRAUCH, E. A. *Dějiny kláštera, města a panství Milevska sepsané léta 1841*. Milevsko: Agentura Porthos-Městské muzeum, 1997. 87 s.

ZČM. *Svědectví věků: doprovodný text k výstavě*. Plzeň: ZČM, 1996.

ŽÁROVSKÝ, F. Souzvuk tří řek nad hlavou maminky Bezručovy. In: *Maminky velkých Čechů* (uspořádala Milena Ivšínová). Praha: F. Kosek, 1948. s. 102–114.

Židé na Milevsku. (k vyd.přípr. Vladimír Šindelář). 1. vyd. Milevsko: Milevské muzeum, 2005. 64 s.

NOVINOVÉ ČLÁNKY:

BŘICHÁČEK, P.; POLÁKOVÁ, M. Archeologická překvapení. In *Milevský zpravodaj*. 21. 2. 2006.

ČERVENKOVÁ, V. Místo posledního odpočinku Čeňka Zírta nalezeno. In: *Milevské noviny*. BD.

HANZLÍKOVÁ, Š.: Obnova druhého nádvoří Milevského kláštera In: *Milevský zpravodaj*. listopad 2009, s. 3.

KOLÁŘOVÁ, L. Tradice milevských maškary umírá. In: *Milevské noviny*. 2009, ročník IXX., číslo 8, s. 5 (komentář).

KYTKA, J. Dílo Růženy Svobodové. In: *Milevský kraj: Zpravodaj; Nepochitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského*; 1. II. 1942, č. 3. 1942, s. 3–4.

KYTKA, J. Růženy Svobodové román o Milevsku. In: *Milevský kraj: Zpravodaj; Nepochitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského*; 1. X. 1941, č. 19. 1941, s. 3.

MILEVSKÉ NOVINY. Milevské maškary trhly rekord s 629 účastníky. In: *Milevské noviny*. 2011, ročník XXI., č. 10, s. 1.

MILEVSKÝ KRAJ - ZPRAVODAJ: Nepochitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského. *K padesátinám Jiřího Mařánka*. 1. III. 1941, č. 1–2. 1941, s. 3.

MILEVSKÝ KRAJ - ZPRAVODAJ: Nepochitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského. *Rozhovor s mistrem Jiřím Mařánkem*. 1. V. 1941, č. 8. 1941.

MILEVSKÝ KRAJ - ZPRAVODAJ. Vzpomínka na první návštěvu F. X. Svobody v Milevsku před 50 lety. In: *Milevský kraj: Zpravodaj; Nepochitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského*; 15. VI. 1941, č. 11–12. 1941, s. 1.

PEŠTA, J. Kostel uprostřed města – příběh pivního krejcaru. In: *Milevské noviny*. BD.

PEŠTA, J. Kostel uprostřed města – příběh pivního krejcaru II. In: *Milevské noviny*. BD.

PROCHÁZKOVÁ, Š. Premonstráti letos zpřístupní historickou knihovnu. In: *Milevské noviny* 2/2006, s. 5.

PŠENIČNÁ, P. Tradice chození Lucek našla nové pokračovatelky. In: *Milevské noviny*. BD.

RAMEŠ, V. Muži, kterého má Milevsko ve znaku, náhle narostly vousy. In: *Milevské noviny*. BD.

SVOBODOVÁ, R. Růžena Svobodová o manželství. In: *Milevský kraj - Zpravodaj: Nepolitický, kulturně hospodářský čtrnáctideník kraje milevsko-bechyňského*; 1.IV.1942, č.7. 1942.

ŠINDELÁŘ, V. Na jižní Čechy nezapomněl. In: *Listy Písecka*. BD.

ŠINDELÁŘ, V. Pražský rodák Josef Kytka se stal milevským historikem. In: *Listy Písecka*. 3/04.

ŠINDELÁŘ, V. Umělci milevského kláštera: Jan Willenberger (1571–1613), Markus Müller (?–1738). In: *Milevské noviny*. BD.

ŠMÍD, O. Milevsko je v knize rekordů. In: *Písecký deník*. 7. 3. 2011, číslo 55, s. 1.

VEHOVSKÝ, N. F. Rekonstrukce klášterní románské baziliky navštívení Panny Marie. In *Milevský zpravodaj*. 28.3. 2006.

14 DNÍ. Stal se národní památkou. In: *14 dní*. 26. 5. 2008, s. 2.

BROŽURY:

BŘICHÁČEK, P.; POLÁKOVÁ, M. *Klášterní knihovna*. Milevsko: Milevský kraj, o. p. s., 2006.

BŘICHÁČEK, P.; POLÁKOVÁ, M. *Kostel sv. Bartoloměje v Milevsku*. Milevsko: Milevský kraj, o. p. s., 2007.

HLADKÝ, J. *Milevsko: výjimečné místo českých kulturních a duchovních dějin*. Milevsko: Město Milevsko, 2007.

HORKÝ, J.; HADÁČEK, V.; KELTNEROVÁ, V; KORECKÝ, V. *Milevsko*: Městský úřad Milevsko, 1993.

KÁLAL, J. *Město Milevsko*. Milevsko: Milevský kraj, o. p. s., 2002.

KÁLAL, J. *Milevsko: město historických památek*. Milevsko: Milevský kraj, o. p. s., 2005.

KÁLAL, J. *Milevský region: kraj lidových tradic*. Milevsko: Milevský kraj, o. p. s., 2003.

MILEVSKÉ MUZEUM. *Žulová sympozia/The Granite Symposium in Milevsko 1992–1996*.

INTERNET:

Alois Moravec. Malíř jižních Čech a Šumavy. In: Muzeum Šumavy. [cit. 8. 4. 2011]. dostupné z www: <<http://muzeum.sumavy.sweb.cz/moravec.html>>.

Arcivévoda František Ferdinand Rakouský - d'Este. [cit. 28. 3. 2011]. dostupné z www: <<http://www.franzferdinand.cz/cz/Frantisek-Josef-I./III./>>.

Černý lev 777 podle Petra Radosty, In: Národní myšlenka. vydáno:11. 10. 2000, [cit. 19. 3. 2011]. dostupné z www: <<http://www.narmyslenka.cz/view.php?navezclanku=cerny-lev-777&cisloclanku=2000100011>>.

Infule. In: Slovník cizích slov. [cit. 14. 3. 2011]. dostupné z www: <<http://www.slovník-cizich-slov.net/infule/>>.

Město Milevsko. informace o milevských maškarách na oficiálních internetových stránkách města; vytvořeno: 1. 1. 2004, poslední změna: 10. 3. 2005. [cit. 11. 4. 2011]. dostupné z www: <<http://www.milevsko-mesto.cz/milevske-maskary/d-77475/p1=51133>>.

Milevsko. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, [cit. 2. 3. 2011]. Dostupné z www: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Milevsko>>.

Lizena. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, [cit. 27. 4. 2011]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Liz%C3%A9na>>.

Oratorium. In: Slovník cizích slov. [cit. 9. 3. 2011]. dostupné z: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/oratorium>>.

Parlament ČR. REKOS. [cit. 1. 4. 2011]. dostupné z: <<http://www.psp.cz/cgi-bin/win/rekos/Info/info.aspx>>.

Registr komunálních symbolů. [cit. 1. 4. 2011]. dostupné z: <<http://www.psp.cz/cgi-bin/win/rekos/SearchSymbol.aspx>>.

Revue Theofil. [cit. 19. 3. 2011]. dostupné z : <<http://revue.theofil.cz/krestanske-pojmy-detail.php?clanek=972>>.

Rizalit. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, [cit. 9. 3. 2011]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rizalit>>.

Růžena Svobodová. In: Spisovatelé. [cit. 15. 4. 2011]. dostupné z: <<http://www.spisovatele.cz/ruzena-svobodova>>.

SOMMER, Jan. text uložen 24. 8. 2007, [cit. 8. 3. 2011]. dostupné z: <www.hrady.cz>.

Václav Mölzer. In: Varhany a varhanáři v České republice. [cit. 1. 4. 2011]. dostupné z: <<http://www.varhany.net/zivotopis.php?idv=135425>>;<<http://www.varhany.net/cardheader.php?id=3749&lok=2179&podrobnosti=0>>.

Základní umělecká škola Milevsko. [cit. 25. 3. 2011]. dostupné z: <<http://www.zus-milevsko.cz/hudebni-obor/>>.

NEPUBLIKOVANÉ MATERIÁLY MILEVSKÉHO MUZEA:

ŘEHÁK, T. *Přehled dějin našeho řádu*. Mšeno: 1969 (strojopisná kniha, uložena v knihovně Milevského muzea – Signatura: 2997)
text *Premonstráti v Čechách a na Moravě* sestavený podle Jana Pařeza, uložený v knihovně Milevského muzea

VIDEOZÁZNAMY:

Prima plus a.s. *Záhady a mystéria*, díl o sestřích Blažkových, 1999

13 PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Nález mohyly v lokalitě Sepekov – Osičiny
2. Znak města Milevsko
3. Milevská vlajka
4. Kostel sv. Jiljí, pohled z věže baziliky v roce 1936
5. Klášterní bazilika Navštívení Panny Marie
6. Bazilika v roce 1926
7. Milevský klášter na vedutě Jana Willenberga z roku 1601
8. Areál kláštera od severovýchodu z roku 1929
9. Pohled na klášter z Hůrek, který ve svých kresbách zpodoboval národní umělec Karel Stehlík
10. Půdorys klášterního areálu
11. Nařízení vlády o prohlášení kláštera národní kulturní památkou
12. Pohled na kostel sv. Bartoloměje a pozoruhodnou parkovou úpravu před ním z roku 1899
13. Husovo náměstí, vpravo secesní budova Občanské záložny, rok 1933
14. Milevská synagoga, dnešní sídlo Církve československé husitské
15. Hřbitov židovské náboženské obce v Milevsku
16. Reklamy v milevském periodiku Milevský kraj – Zpravodaj ze 40. let
17. Osobní vzpomínka Karla Stehlíka na Milevské maškary
18. Maškarní průvod z roku 2011
19. Osobnosti milevského regionu
20. Jiří Mařánek (vlevo) a vedle něj sedí Jaroslav Seifert, nositel Nobelovy ceny za literaturu
21. Báseň Jaroslava Seiferta k Mařánkovým padesátým narozeninám
22. Socha Vítězství v Milevsku, dílo sochaře Břetislava Bendy
23. Doplnění k výpovědi Bedřišky Havlové
24. Další vzpomínky pamětnice Bedřišky Havlové sepsané na psacím stroji
25. Fotografie Karla Reiniše s jeho vlastním komentářem

K 2. kapitole „Stručný přehled prehistorie města“

Obr. 42. Sepekov – Osičiny (č. 116). Foto J. Michálek.
Fig. 42. Sepekov – Osičiny (No. 116). Photo by J. Michálek.

Obr. 1: *Nález mohyly v lokalitě Sepekov – Osičiny*
(převzato z knihy: CHVOJKA, O.; KRIŠTUF, P.; RYTÍŘ, L. *Mohylová pohřebiště na okrese Písek (s katalogem Jiřího Fröhliche a Jana Michálka)*)

K 3. kapitole „Počátky města“

Obr. 2: *Znak města Milevsko*
(foto z Milevského muzea)

Obr. 3: *Milevská vlajka*

(<http://www.psp.cz/cgi-bin/win/rekos/default.aspx?Id=e9c1335-ed87-42e5-9858-0f2952010e98>)

K 4. kapitole „Románské stavební památky“

Obr. 4: *Kostel sv. Jiljí, pohled z věže baziliky v roce 1936*
(foto z knihy: BŘICHÁČEK, P.; POLÁKOVÁ, M. *Milevsko na starých pohlednicích*)

Obr. 5: *Klášterní bazilika Navštívení Panny Marie*
(foto z <http://kostelycz.cz/foto/57milevskon.jpg>)

Obr. 6: *Bazilika v roce 1926*
(foto od Karla Reiniše)

K 5. kapitole „Premonstrátský klášter v Milevsku“

Obr. 7: Milevský klášter na vedutě Jana Willenberga z roku 1601
(foto z Milevského muzea)

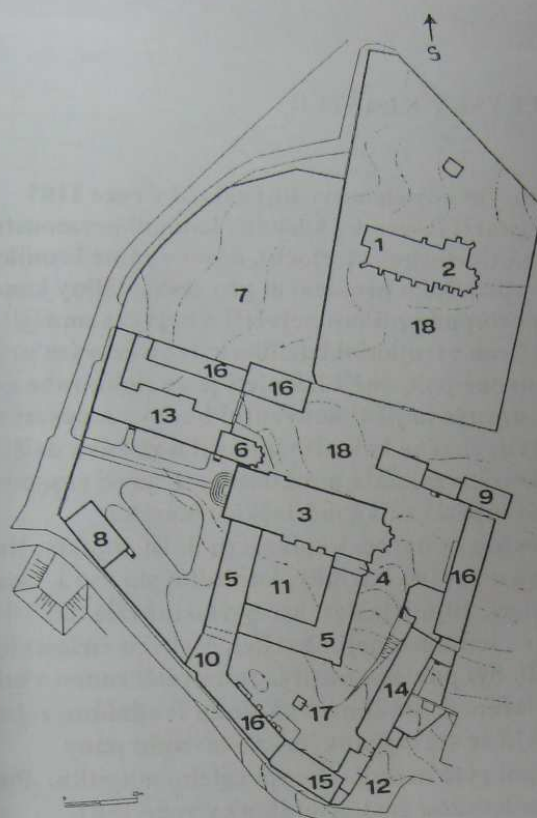

Obr. 8: Areál kláštera od severovýchodu z roku 1929
(foto z knihy BŘICHÁČEK, P.; POLÁKOVÁ, M. *Milevsko na starých pohlednicích*)

Obr. 9: Pohled na klášter z Hůrek, který ve svých kresbách zpodoboval národní umělec Karel Stehlík (foto od Karla Reiniše)

PŮDORYS AREÁLU KLÁŠTERA PREMONSTRÁTŮ V MILEVSKU

- 1 - románská věž a severní zeď tribunového kostela sv. Jiljí z druhé poloviny 12. stol.
- 2 - gotická přestavba kostela se zajímavou klenbou presbytáře z konce 14. stol., v lodi renesanční kazetový strop z 16. stol.
- 3 - románská trojlodní bazilika z konce 12. stol. s ranně gotickou příčnou lodí a závěrem z druhé poloviny 13. století, barokní úpravy interiéru a vybavení
- 4 - románská kaple, sakristie baziliky z konce 12. století
- 5 - románské konventní budovy s gotickými úpravami a barokní přestavbou západního křídla
- 6 - ranně gotická opatská kaple z druhé poloviny 13. století
- 7 - děkanská zahrada se zbytky klášterní stavební huti
- 8 - gotický palác s řadou mladších staveb tzv. „Latinská škola“
- 9 - obytná věž se žebrovou klenbou v přízemí a přilehlý palác ze 14. století
- 10 - barokně přestavěná gotická věž s původní branou
- 11 - rajská zahrada se zaniklými ambity, v jihovýchodním rohu byly objeveny zbytky sídla Jiřího z Milevska
- 12 - renesanční zámeček s branou ze 16. století, sídlo Švamberků a později Hodějovských z Hodějova
- 13 - děkanství, barokní přestavba na místě původně daleko rozsáhlejšího románského a gotického opatství
- 14 - barokní budova stojící v místech středověké zástavby
- 15 - barokní budova správy klášterního velkostatku
- 16 - hospodářské budovy v místech starší středověké zástavby
- 17 - barokní kašna z roku 1756
- 18 - hřbitov

Obr. 10: Půdorys klášterního areálu
(foto z Milevského muzea)

170

NAŘÍZENÍ VLÁDY

ze dne 28. dubna 2008

o prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky

Vláda nařizuje podle § 4 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči:

§ 1

Prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky

(1) Za národní kulturní památky se prohlašují tyto kulturní památky:

- a) v Jihočeském kraji
 1. Zámek Orlik,
 2. Klášter premonstrátů v Milevsku,
 3. Vodní mlýn v Hoslovicích;
- b) v Jihomoravském kraji
 1. Archeologické naleziště Dolní Věstonice včetně souboru nejvýznamnějších nálezů z období kultury lovců mamutů,
 2. Zámek Slavkov u Brna,
 3. Poutní kostel Jména Panny Marie ve Křtinách;
- c) v Karlovarském kraji
 1. Klášter premonstrátů Teplá,
 2. Středověký důl Jeroným v Čisté,
 3. Rudá věž smrti v Ostrově;
- d) v Královéhradeckém kraji
 1. Zámek Nové Město nad Metují,
 2. Zámek Humprecht,
 3. Hrad Kost,
 4. Hřbitovní kostel Panny Marie v Broumově;
- e) v Libereckém kraji
 1. Hrad Grabštejn,
 2. Kostel sv. Vavřince a Zdislavy v Jablonném v Podještědí;
- f) v Moravskoslezském kraji
 1. Lískova vila v Ostravě;
- g) v Olomouckém kraji
 1. Národní dům v Prostějově,
 2. Vodní elektrárna v Třeštině;
- h) v Pardubickém kraji
 1. Radnice v Poličce;
- i) v Plzeňském kraji

1. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích,
 2. Selský dvůr v Plzni-Bolevci;
- j) ve Středočeském kraji
 1. Kostel sv. Mikuláše ve Vínici,
 2. Kostel sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory,
 3. Hrad Český Šternberk;
 - k) v Ústeckém kraji
 1. Kostel sv. Floriána v Krásném Březně;
 - l) v kraji Vysočina
 1. Kostel sv. Jakuba Většího v Jihlavě,
 2. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Polné;
 - m) ve Zlínském kraji
 1. Evangelický kostel ve Velké Lhotě,
 2. Bazilika Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje ve Velehradě.

(2) Umístění, popis a prostorová identifikace národních kulturních památek podle odstavce 1 jsou uvedeny v příloze k tomuto nařízení.

(3) Národní památkový ústav vyznačí národní kulturní památky podle odstavce 1 vždy do 2 vyhotovení kopie katastrální mapy a ve lhůtě 30 dnů ode dne nabytí účinnosti tohoto nařízení 1 vyhotovení uloží do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky a 1 vyhotovení zašle krajskému úřadu, v jehož působnosti se národní kulturní památka podle odstavce 1 nachází.

§ 2

Pro zabezpečení ochrany národních kulturních památek prohlášených tímto nařízením se stanovuje tato podmínka: rozsah zastavěných ploch, tvar terénu, případně výšková úroveň a skladba zástavby se nesmějí měnit, pokud by tím byly poškozeny kulturní hodnoty národní kulturní památky.

§ 3

Účinnost

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem 1. července 2008.

Předseda vlády:
Ing. Topolánek v. r.

Mínistr kultury:
Mgr. Jehlička v. r.

Obr. 11: Nařízení vlády o prohlášení kláštera národní kulturní památkou (foto z Milevského muzea)

K 6. kapitole „Význam románských památek a další zajímavosti města“

Obr. 12: Pohled na kostel sv. Bartoloměje a pozoruhodnou parkovou úpravu před ním z roku 1899 (foto od Karla Reiniše)

K 7. kapitole „Milevsko napříč staletími“

Obr. 13: Husovo náměstí, vpravo secesní budova Občanské záložny, rok 1933 (foto z knihy BŘICHÁČEK, P.; POLÁKOVÁ, M. *Milevsko na starých pohlednicích*)

Obr. 14: Milevská synagoga, dnešní sídlo Církve československé husitské. Po opravách má teď svou původní červenou barvu (dříve bývala žlutá, jak je vidět na fotce).
(foto z <http://tichaposta.blog.cz/1006/milevsko-namesti>)

Obr. 15: Hřbitov židovské náboženské obce v Milevsku
(foto z <http://kamineknaceste.blog.cz/1005/zidovsky-hrbitov-milevsko>)

Koupíte-li plnicí pero *Milevia*,

podporujete tím náš domácí milevský průmysl.

Vyrábí a dodává *Arnašt Janáš, Milevsko.*

Garantol

patří do každé domácnosti!
Prozíravá hospodyňka oceňuje
tento způsob konzervování
vajec již po mnoho let,
neboť ví, jak v dobrém
stavu se uchovají vejce,
naložená do
Garantolu.

Garantol

uchová vejce po celý rok čerstvá

a ještě něco důležitého: vajíčka mohou být
bez obav odebírána a nová přidávána.

Prodej Garantolu: Wenzel Müller, Tetschen/Eibe.

ATA

je tím pravým
práškem
k drhnutí a čištění!

Cena 1 balení K 1.70. Vyrábí Evona,
spol. s r. o., Uhřetěves u Prahy

JINDŘICH STEHLÍK,

velkoobchod elektrickými aparáty a osvětlovacími tělesy všeho druhu.

IMPORT — EXPORT

PRAHA II., KLIMENTSKÁ 7.

Telefon 635-28

Pánové, NEZŮSTÁVEJTE POZADU

Ženy rychle pochopily výhody dřeváčků a dovedou iich využit. Nezástávejte
pozadu a udělejte totéž. Poznejte výhody pevných, vzdušných polobotek,
které Vám ušetří koženou obuv.

Bata

Obr. 16: Reklamy v milevském periodiku Milevský kraj – Zpravodaj ze 40. let

K 8. kapitole „Milevsko dnes“

Součástí milevských maškarních slavností byly i výkladní skříň-
ně pomalované příležitostnými kresbami, které se vztahovaly k události
vzniklé v zařízení, jemuž patřila ta která výkladní skříň. Veselé
kresby byly doprovázeny vtipnými verši, jež zase slovem vyjadřovaly
onu událost, vystihovaly vlastnosti osazenstva obchodu, jeho činnost
a pod. O tu zábavnou práci jsem ani nemusel být žádán, dělal jsem ji
rád. Zpočátku sám, později se svým synem Radkem, rovněž malířem Hezky
jme se doplňovali vymýšlením výtvarných námětů i ve tvoření příle-
havých veršů. Šlo nám to hbitě a úspěšně. V činnosti nás povzbuzovali
rozveselení diváci a pochvalovali naše výtvary. Bylo milé a povzbu-
zující, že ani karikovaní se nezlobili. To nás oba velice blažilo a
nelitovali jsme ani zmrzlých rukou, ani temperových barev, jež v mra-
zivém únoru namrzaly ve štětcích. Barvy se daly rozmrznout, ruce
se za chvíli zahřály někde u kamen a vesele se pak pokračovalo dál.
Svým přispěním jsme chtěli také pochválit milevské nadšence za
to, že tak obětavě udržovali a obnovovali pěkné tradice místních
lidových her.
Jména některých nechtě jsou s pochvalou zveřejněna. Plně si to

Obr. 17: Osobní vzpomínka Karla Stehlíka na Milevské maskary
(foto z Milevského muzea)

Obr. 18: Maškarní průvod z roku 2011
(foto z <http://www.milevskemaskary.cz/fotogalerie2011-pelich.html>)

K 9. kapitole „Milevsko proslavili ...aneb osobnosti známé i ty méně známé“

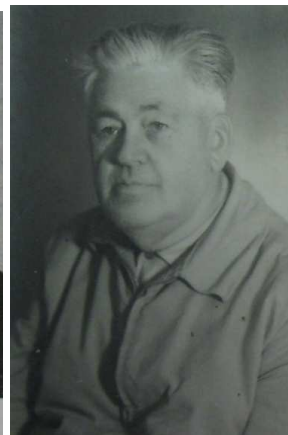
Růžena Svobodová

Jiří Mařánek

Jaroslav Růžička

Josef Kytka

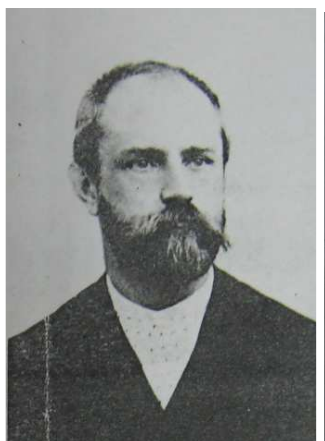
Sestry Blažkovy

Břetislav Benda

Karel Stehlík

Čeněk Holas

Čeněk Zíbrt

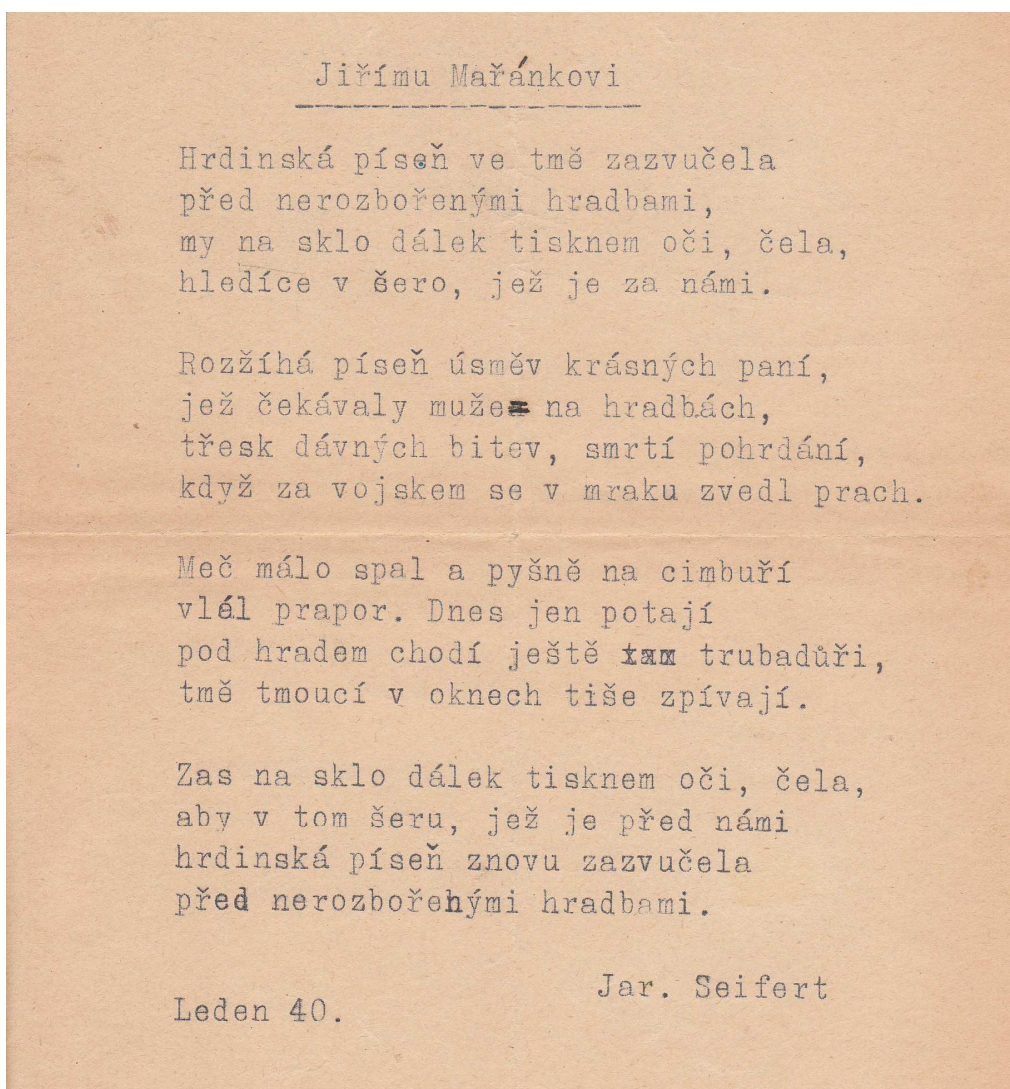

Štěpán Dvořák

Obr. 19: *Osobnosti milevského regionu*
(foto z Milevského muzea)

Obr. 20: Jiří Mařánek (vlevo) a vedle něj sedí Jaroslav Seifert, nositel Nobelovy ceny za literaturu (foto z Milevského muzea)

Obr. 21: Báseň Jaroslava Seiferta k Mařánkovým padesátým narozeninám (foto z Milevského muzea)

Obr. 22: *Socha Vítězství v Milevsku, dílo sochaře Břetislava Bendy (fotoarchiv Jiřího Iry)*

Různé zprávy

Odhalení pamětních desek v Milevsku. V neděli 23. V. 1948 byly slavnostním způsobem odhaleny na budově radnice v Milevsku pamětní desky účastníkům druhého odboje, čl. partyzánům Josefu Buzkovi a Františku Koláčkovi a revolučnímu bojovníku Vladislavu Chválovi. Po průvodu, jehož se zúčastnily všechny korporace a za doprovodu vojenské hudby z Tábora byly položeny věnce k pomníku padlých na náměstí dr. E. Beneše a k pomníku Rudarmějců před sokolovnou, načež na náměstí promluvili k přítomným předs. okr. akč. výboru V. Mužík, zástupce krajské odbočky Sdružení českých partyzánů Vlastimil Bělohlávek z Tábora a j. Po odhalení desek složili členové partyzánského oddílu Zvíkov slavnostní přísahu. Desky na budově radnice předal pak předs. okr. akčního výboru V. Mužík předsedovi místního národního výboru Hrochovi v opatrování.

Obr. 23: *Doplnění k výpovědi Bedřišky Havlové, která o Koláčkovi a Buzkovi mluvila (foto z: Milevský kraj, číslo 11; 1. června 1948)*

K zajímavým a dá se říci zasloužilým osobnostem Milevska patří také prostý občan města, malíř pokojů i obrazů Oldřich Pejša, který je autorem krásné fasády milevské radnice, ale byl také učitelem a vzorem Karla Stehlíka, později vystudovaného akademického malíře a národního umělce. Dělal nejen mistrně svoje řemeslo, ale učil rád i děti, např. poznávat stavební slohy tím, že na svojí zahrádce na skálce vytvořil miniaturní stavbu s různými věžemi a hradbami a měl radost, když si děti pamatovaly do kterého slohu ta či ona věž patří. Dnes již tohoto muže připomíná již zmíněná výzdoba radnice, která byla před léty restaurována studenty Akademie výtvarných umění mezi nimiž byla i dcera Karla Stehlíka, později rovněž akademická malířka Dana Nožičková.

Kromě známých milevských maškar patří k tradicím Milevska také oslava vánoc. Dnes se již jen symbolicky připomíná vánoční troubení před Štědrým večerem zatroubením na několika místech města. V minulosti město obcházeli o Štědrém večeru tři muzikanti a rozdělení podle ulic troubili u každého domu. Po jejich zatroubení začala v rodinách sváteční večere a rozdělování dárků. Za zatroubení dostávali různé odměny, buď pohoštění, nebo peníze. Tato tradice se předávala po generacích muzikantů tak, že starý předával troubejí mladšímu a za odstoupení dostával od svého nástupce podíl z toho, co mu troubení vyneslo. Oslavy vánoc pokračovaly půlnoční mší a mší svatou na Hoď Boží. Na obou těchto mších byly hrány hlavně skladby skladatele Kudláčka. Na varhany je hrála řadu let paní Lustiková, která pocházela z rodu Kudláčků. Po smrti paní Lustikové se její notový sešit údajně ztratil a stejné skladby se už nehrály.

(podrobnosti vnu od svého otce, který byl jedním z těch trubců a na mších hrál za doprovodu namí Lustikové sóla na trombon)

Ze zajímavostí Milevska stojí za zmínku to, že z generace na generaci se přenášelo vyprávění, že z milevského kláštera vedla úniková podzemní chodba až ke kapličce Nejsv. trojice na Hůrkách a také opačným směrem až do Jenišovic. Nikdy ale nebylo slyšet o tom, že by byl proveden nějaký průzkum, který by to potvrdil. Povídání a dohady zřejmě jen vyplňovaly dlouhé večery v době ještě bez rozhlasu a televize.

Podobné je i vyprávění o pohyblivé soše. Nedaleko Milevska směrem na Ďmýštice stojí na kopci u silnice kamenný sloup a na něm soška Panny Marie. Údajně byla soška postavena obličejem k silnici, ale po čase se zjistilo, že je obrácena směrem k milevskému klášteru. Říkalo se, že soška byla vrácena do původní polohy, ale opět se obrátila. Jistě to nebyl zázrak, ale jak se to stalo nikdo neví. Jisté je jen to, že se tam říká u Pananky Marie kamenné.

Obr. 24: Další vzpomínky pamětnice Bedřišky Havlové sepsané na psacím stroji

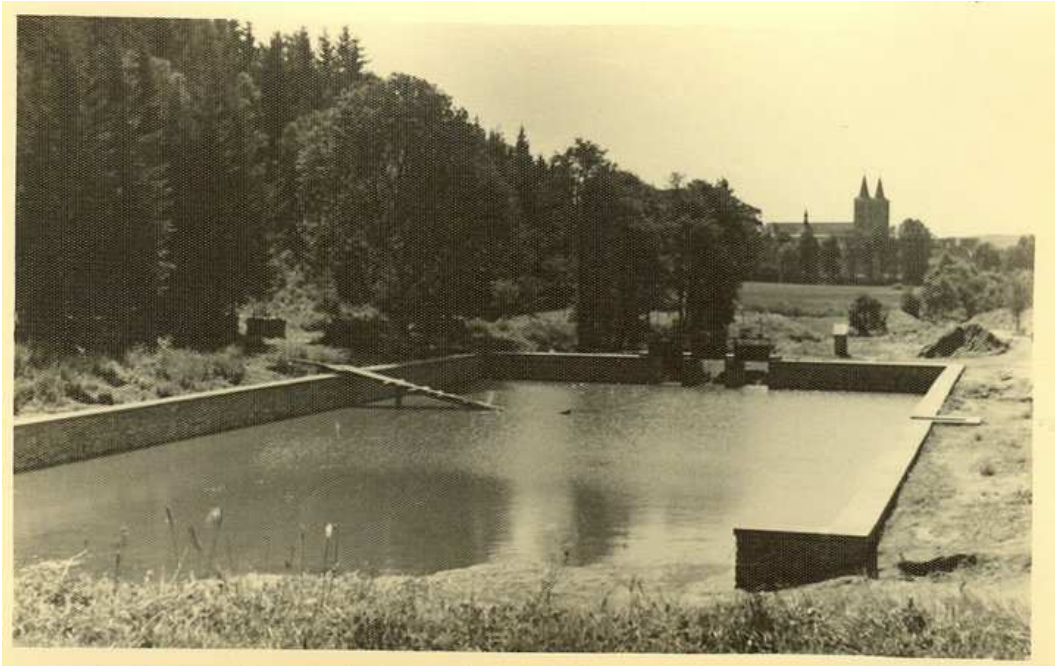
Obr. 25: Fotografie Karla Reiniše s jeho vlastním komentářem:

Kuklík...Zde se hrál milevský hokej, např. Sl. Č. Budějovice, Sparta, Motorlet...Byl to první „zimák“ v Milevsku

Opět silnice kolem Kuklíku, zeď Bažantnice - jedná se o Květnou neděli, kdy lidé nosili do kostela k vysvěcení tzv.košťata, aby byla dobrá úroda-obrázek je cca z let padesátých, chodily celé průvody do kláštera z okolních vsí.....

Koupaliště na Vinicích-nejoblíbenější místo 60. let. Vstupné na celý den bylo 25 haléřů-zpravovaly Komunální služby, dnes SM, vedoucí byl p.Šmejkal. V provozu dále řada převlékacích dřevěných boxů, občerstvení, krásný vodopád. Vchod byl od hráze Koruňáku... Fotka je pořízena při čištění, odbahnění, koupalištěm protékal potok Smutný,Milevský

Pod Farou – dnešní ulice – zadní část Pramenky, Městské knihovny, Galerie M, pivovaru. Místo potoka je tu dnes asfaltová silnice. Foto pochází ze 40. let

Škola T.G.Masaryka, 1.máje.... za školou Reichnerův rybník, který již není, dnes sportovní hřiště součást školy-
dříve se v tomto rybníku koupalo, částečně i hrál amatérský hokej. Pro ilustraci: proti rybníku výstavba obytných
domů Koh-i-noor, lékárna.....

Socha Panenky Marie Kamenné - na kraji lesa směrem silnice na Dmýštica, Kovářov. Originál přežil obě
světové války, nyní je to replika, v minulých letech byla ukradena. Kouká směr Milevský klášter, poutní místo
Sepekov.

Velké náměstí - domy za koňským povozem jsou v současné době „Růžek“. V těchto objektech byly obchody: řeznictví, koloniál, zelenina apod.

Velké náměstí, a to pohled ze schodů kostela. Vpravo pod Spořitelnou oba domy jsou už dnes zbourány (parkoviště u Městské Policie). Dříve obchod s lůžkovinami apod. Tento mini autobus jezdil rovněž mezi Mil.klášteřem a nádražím....

Druhé nádvoří milevského kláštera. Kamenná vana na vodu a včele za ní velký kamenný podstavec, dnes bez stromu. Dříve, to zn.hodně dávno, na tomto podstavci byla klec, do které se dávali , třeba jen na pár hodin, lidé, kteří se dopustili nějakého prohřešku proti tehdejším zákonům. V těchto místech bylo tzv.korzo a lidé se posmívali provinilci v kleci. Potupa více jistě v odborných knihách

Foto pořízeno před kanceláří Spolku výčepníků v Milevsku-první zleva historik, spisovatel, kronikář, cestovatel, první ředitel cestovní kanceláře Čedok v Milevsku a známá osobnost padesátých let, Josef Kytka.

